

XƏZAN

Ədəbi-bədii jurnal

Yanvar - fevral 2016, № 1

Baş REDAKTOR:
Əli BƏY AZƏRİ

NƏSR şöbəsinin müdürü:
Vahid MƏHƏRRƏMOV

POEZİYA şöbəsinin müdürü:
Hikmət MƏLİKZADƏ

Redaksiya heyəti:

Aftandil Nəbiyev, Aydim Murovdağlı, Əlisahib Əroğlu, Firuzə Məmmədli, Barat Vüsal, Vəli Xramçaylı, Rafiq Oday, Ramiz Qusarçaylı, Rüstəm Kamal, Şahməmməd Dağlaroğlu, Məlahət Yusifqızı

Redaksiyanın ünvani:

Bakı şəhəri, Mətbuat prospekti,
529-cu məhəllə, "Azərbaycan" nəşriyyatı

Əlaqə telefonları:

(070) 575 03 99

Email ünvani:

xezan23@mail.ru,
5750399a@mail.ru

Çapa imzalanıb:

23 fevral 2016-cı il

Tiraj: **50 nüsxə**

Ədliyyə Nazirliyində 15 yanvar
2016-cı ildə qeydə alınmışdır: 5331

Jurnal aylıqdır. 2016-cı il üçün iki,
növbəti ildən isə ayda bir dəfə çıxması
nəzərdə tutulur.

Jurnalda dərc olunmuş yazılar tam
olaraq bədii təxəyyülün məhsuludur
və müəlliflər məsuldur.

JURNALI Azərbaycan Yazarları
Birliyinin "Bayatı" və
KİTABEVİM.AZ kitab mağazalarının
dan əldə edə bilərsiniz.

REDAKTORUN GUŞƏSİ

Bütün ədəbi nəşrlərə parallel olaraq...

"Xəzan" ədəbi nəşrlər sırasında növbəti dərgidir. Dərgini yaratmaqdə məqsəd şair və yazıçıların əsərlərini toplayıb cəm halında ortaya çıxartmaq, zəngin ədəbiyyatımızı çağdaş qələm əhlinin yeni yaradıcılıq məhsulları ilə daha da zənginləşdirmək, daim inkişaf etməkdə olan ədəbi proseslərə töhfə verməkdir. Hədəf qələm əhlini daha gözəl ədəbi nümunələr yaratmağa həvəsləndirmək və qismən də olsa buna nail olmaqdır.

SSRİ dağılıandan sonra bir sıra müttəfiq respublikalardan fərqli olaraq müstəqillik qazanan ölkəmizdə siyasi rəhbərlik şair və yazıçıların ətrafında six birləşdikləri Azərbaycan Yazıçılar Birliyini qoruyub saxladı. Ətrafında mindən çox şair və yazıcıını birləşdirən birləşdirdəs bir məktəb hesab oluna bilər. "Azərbaycan", "Ulduz", "Qobustan" jurnalları və "Ədəbiyyat qəzeti" səhifələrində şair və yazıçıların əsərlərini dərc etdirməklə bir növ onlara özlərini, istedadlarını və ortaya çıxardıqları əsərləri nümayiş etdirməyə şans yaradıbdır. Amma, gəlin razılaşaq ki, təkcə Birliyin üzvləri üçün həmin nəşrlərdə dərc olunmaq illərlə növbəyə durub gözləmək deməkdir.

Eyni zamanda Birliyin üzvü olmayan yüzlərlə şair və yazıçılar da bədii yaradıcılıqla məşğuldur. Onların da ədəbi dərgilərdə çap olunmaq istəyinin kifayət qədər təmin edilməməsi zərurəti indiyədək bir neçə ədəbi dərgini ortaya çıxarıb. Təəssüf hissi ilə olsa da qeyd etmək lazımdır ki, həmin dərgilər müəyyən müxtəlif səbəblər ucbatından ortada yaranan boşluğu doldura bilməyibdir. Elə məhz bu səbəbdən "Xəzan" ədəbi-bədii jurnalın nəşrinə zərurət yarandı.

Beləliklə, bütün ədəbi nəşrlərə parallel olaraq "Xəzan" ədəbi-bədii jurnalı öz fəaliyyətinə başlayır. Jurnalın səhifələri hamının üzünə açıqdır. Bədii əsərlərinizlə, buyurun, müraciət edin. Həm istedadınızı nümayiş etdirin, həm də jurnalı gözəl ədəbi nümunələrinizlə zənginləşdirin. Dahilərdən kimsə deyib ki, "istedadsız insan yoxdur. Sadəcə həmin istedadı üzə çıxartmaq gərəkdir". Bir çox istedadlı insanlar var ki, onlar dərc olunmadıqlarından qələmi bir kənara qoyub passivləşiblər. Dəmir işlədikcə parıldadığı kimi həmin istedadlı insanların işlədikcə mükəmməl ədəbi nümunələr ortaya qoyacaqlarına inanmaq lazımdır.

Həminə yeni-yeni yaradıcılıq və ən xoş arzularla:

*Əli bay Azəri
Baş redaktor*

FIRUZƏ MƏMMƏDLİ

ILLƏRİN

Birdən-birə nə düşmüşdü yadına,
Vərəqlədin keçmisini illərin?!
Saydın, seçdin, seçmələdin nə yaxşı
Əllisini, yetmişini illərin?!

Bu seçdiyin ürəyincə deyilsə,
Ələ gələn gərəyincə deyilsə,
Donluq olub, çörəyincə deyilsə,
Nə gəzirsən itmişini illərin?!

Nəyi vardı, xəlbirlədin, ələdin,
Acısını şirininə caladın.
Çağaydımı, - laylaladın, bələdin,
Daha vaxtı ötmüşünü illərin?

Söz gəlişi dedim bunu, incimə,
Hövüllənmə savaşına, dincinə.
At zamanın sənə düşən küncünə
Gəlmışını, getmişini illərin.

Nə qədər ki, yerişinlə dirisən,
Canım-gözüm, beş adamdan birisən.
Çəkmə, çəkmə... Çəkəməzsən geri sən
Ömrü talan etmişini illərin.

Eh, il vardı, vaxt əlində saz idin,
Bir sarışın, bir alagöz qız idin.
Gərək onda arayaydın, gəzəydin
Düyü əyri bitmişini illərin.

Karvan gedib, izi qalıb yollarda,
Zaman adda tozu qalıb yollarda.
Qaytar geri, gözü qalıb yollarda,
Qəfil yada düşmüşünü illərin.

BAHAR RİTMLƏRİ

Gün - bulud əsiri, dan yeri küskün,
Yağır, yal-yamacın çəməni yağır.
Göydən Yer üzünə kəkotu, yarpız,
Göydən Yer üzünə səməni yağır.

Hələ yumuludur bahar əlləri,
Qaranqus gəlməyib, dimdiyində su.
Novruz xonçasından bağ ətri gəlir,
Gəlir, gözlərində bahar yuxusu.

İncimi səpilir qar dənəsində?! -
Bənövşə dodağı qaçır torpağın.
Gecikmiş qış baba hər dənəsində
Elə bil mirvari saçır torpağa.

Üşüyür qar altda aldanmış çiçək,
Bu sazaqlı gün də naħaq deyilmiş.
Əyninə qar geyib gülən təbiət,
Aprel yalaniymış, bahar deyilmiş.

...Elə cilvələnir aşığın təbi,
Əli üzüləmmir saz ətəyindən.
Açıq boxçasını axır ki düzələr,
Bənövşə töküür yaz ətəyindən.

Sinəsi atlanan çəməndən, çöldən,
Çiçək ətri gəlir, yaz ətri gəlir.
Daha şairlərin qələmindən də
İncə, lətafətli söz ətri gəlir.

BAXIR

Güzgüdəki "mən"ə

Oy, bu gözlər mənimdimi?!
Mənə yaddaşlardan baxır.
Sevinci yox, kədəri yox, -
Ürəyi daşlardan baxır.

Qanadlanıb, milyon kərə
Uçuşu çırpılıb yerə.
Bəlkə, bəlkə buna görə
Həsrəti quşlardan baxır?!

Nitqi bağlı dildir daha,
Ağlaya da bilmir daha.
Axıb gildir-gildir daha,
Quruyan yaşlardan baxır.

Nə şövqü var, nə həvəsi,
Nə meyardı, nə tərəzi.
Hara dönsə, savaş gəzir, -
Ağılsız başlardan baxır.

ƏLİM

*Əllərim var idi, danışan, gülən,
Əllərim var idi, - çəhrayı pilə.
Bəs hansı dözümdən göyərdi görən
Üşүyən əllərim, donan əllərim.*

Firuzə Məmmədli

Çöhrəmin xəcalətinə
Örtükdü, boyaydı əlim.
Səsi göylərdən gələrdi, -
Alqışdı, duaydı əlim.

Bir uğura sultan idi,
Bir hucuma qalxan idi.
Gen dünyada arxam idi,
Bir isti yuvaydı əlim.

Haram yoxdu çəkdiyində,
Biçdiyində, əkdiyində.
Ömrün səhra təkliyində
Ləhleyən dəvəydi əlim.

ZƏHMƏT ADAMI

Heç nə deyəmmədim,
zəhmət adamı...
Sənin gəlirin yox,
mənimse dərdim.
Eləcə bağından bir
nar dərmışdım,
Onu dənələyib
sənə göndərdim.

Bax gör sevərsənmi
bağını özün?!
Niyə zəhmətini
dada bilmirsən?
Əkirsən, biçirsən...
min-bir ümidi
Barı bircəsini
sata bilmirsən.

Yığırsan üst-üstə
bağ əməyini.
Gəzişir barmağın
alın tərində.
Şaha əyilməyən qəddin
əyilir
Bir sınmış budağın
ətəklərində.

Daha nə söyləyim,
zəhmət adamı?!
Sənin gəlirin yox,
mənimse dərdim.
Eləcə bağından
bir nar üzümüşdüm,
Onu dənələyib
sənə göndərdim...

XOF

Ömürdən dediyin yetər, bir az da
Ümiddən, arzudan, əməldən danış.
Danış, böyükleri kiçildən nədir,
Kiçiyi böyüdən təməldən danış.

Danış, həqiqətin sərt üzü yoxmu?
Yoxmu xəyanətin qızaran üzü?
Niyə tikan biçir çıçək əkənlər?
Niyə gülümşəmir güzəran üzü?

Cırılır ortada inad yaxası,
Kimə üz tutasan, kimi anasan!..
Susur fəryadı da misra simlərin,
Vargəldir ömür də... Səndən-sənəcən.

Təzə bir qıtəsən bəlkə özün də, -
Səni kəşf edənin yolları bağlı.
O kimin xofudur susur gözündə?!
Durub uğurların - qolları bağlı.

Hanı o beş metr Yer payın, göstər,
Bəlkə heç qismətin yoxmuş ona da.
Vaxta, zamana bax, hamidan əvvəl
"Unutma", dediyin səni unudar.

Hanı Yer qulağı, bir bəri tutsun,
Tənə qulağı da ötürməz səni.
Doğma planetdə yerin yoxdusa,
Ögey planetlər götürməz səni.

ÖMÜR RİTMLƏRİ

75 yaşım üçün

Doyumluq oldu bu ömür,
Bu həyat doyumluq oldu.
Mənə daha heç nə demir,
Elə bir deyimlik oldu.

Elə bir geyimlik oldu,
Dərdi, sevinci - bircə dəst.
Elə bir öyümlük oldu,
Qayğıları min ömrə - bəs.

GÖYDƏLƏNLƏR ÜÇÜN

***

Yuxarıdan baxan şəhər,
Mən Yerə yaxınam a...
Yerin ovçunda məscidə,
Minbərə yaxınam a...

Çox atırsan can Allaha,
Oxuma meydan Allaha.
Sənə görə mən Allaha
Min kərə yaxınam a...

Düşmənlə göz-gözə duran,
Məni mənə unutdurən,
Yağılara qan uddurən
Səngərə yaxınam a...

***

Çəkib bağladım qapısın,
Nə bilim, kimindi bu ev.
Pəncərə gözü də baxmaz,
Hansı miskinindi bu ev?

Maşa burda, kömür burda,
Niyə ocaq sönüb burda?
Kimin sonu gömüb burda?
Kimin ilkiniindi bu ev?

Qapısını açanı yox,
Qəfil döyüb qaçanı yox.
"Harda"sı yox, "haçan"ı yox,
"Yox"un, itkinindi bu ev.

***

Bilirsən... Sən bir eşqin
Sənsiz qalan yarisan.
Bir gün ümid yoxusən,
Bir gün ümid varisan.

Çatmadı əlin ona,
Olmadın gəlin ona.
İndi əcəli ona
Tərəf qaçan qarisan.

Bəxt - yalanın ağıdır,
Gün-dirilik yağıdır.
Bir bax, qürub çağıdır,
Sən qüruba sarısan.

Gəlmışəm anım yerinə,
Can verim canın yerinə.
Dur, mən uzanım yerinə,
Yatdığını yer sərtdi, bacı.

Dinirəm, sözümdən axır,
Susuram, üzümdən axır.
İllərdi gözümdən axır,
Ah, bu necə dərddi, bacı?!

***

Uğur kəsib ayağını,
Qapımızdan keçmir daha.
Deyən küsüb duyğular da,
Mənlə kəlmə kəsmir daha.

Beynimdən kimsəm yox olub,
Məscidim, kilsəm yox olub.
Çilləmi kəsən yox olub, -
Başım üstdə əsmir daha.

Nəslim mənə güc deyilsə,
Boynumdağı borc deyilsə,
Tutduğum oruc deyilsə,
Qıldığım da nəhsdir daha.

***

Bəziləri təzələnməyi cildini
dəyişmək kimi başa düşür.

Sözümə "köhnə" dedim,
Gör neçəsi sevindi!
Açılmadı bu sırr də,
Bilməcəsi sevindi.

Biri qapdı qələmi,
Alıb-satdı aləmi,
Yazdı ağla gələni,
Gülməcəsi sevindi.

Zalim bir "qan-qan" dedi,
"Görün, mən buyam" dedi.
"Köhnə dəryayam" dedi, -
Gölməcəsi sevindi...

***

Pillələr
onu,
o, isə
arxasında gələn
nəslini
qaldırırdı.

***

Heç cürə könlüm açılmır,
Heç cürə rahat olmuram.
Yumulub, gülüm açılmır,
Bir sevincə ad olmuram.

Quş sədası, quş ünүyөм,
Fəsillərin qış günüyөм.
Qarğışa düşmüş kimiyөм,
Bir xoş günə şad olmuram.

Əzizləyir ağrı məni,
Allahın fağırı məni.
Göy üzü çağırır məni,
Uçmağa qanad olmuram.

Eh, nə deyim mən bu günə?!
Salib işimi düyüñə.
Allahın göndərdiyinə
Nə doğma, nə yad olmuram.

***

Sevdaliyam mən əzəldən,
Seçilmişəm ən əzəldən.
Allah verən can əzəldən,
Mənlə yola getmir, getmir.

Səbr quyu, daşmaq olmur,
Qismət busa, qaçmaq olmur.
Durub bazar açmaq olmur,
Ağlı pula getmir, getmir.

Ömür verib yazı əldən,
Ümid salıb bizi əldən.
Könül qalıb - sazi əldə,
Mizrab telə getmir, getmir.

***

Cəhənnəmin iş günüdür, -
Yanır qovrula-qovrula.
Zülmün gözündən yaşı gəlir,
Canı qovrula-qovrula.

Şeytan əlində şam gəzir,
Yandırmağa adam gəzir.
Unudub öz adın gəzir,
Hamı qovrula-qovrula.

***

Öldürdün qızıl vaxtını, -
Gözünün qurdun öldürdün.
Qəlbində bir ümid vardi,
Onu da vurdun öldürdün.

Nəyə gərək indi giley?!
Susdu səbr, dindi giley...
Gündə qınaq, gündə giley...
Söyü də yordun, öldürdün.

İman - yerdə, güman - atda,
Su qalmadı saman altda.
Yaxşılığı yaman adda
Oturdun-durdun, öldürdün.

SAHİB ABDULLAYEV

NIYƏ BU GÜNDƏDIR BU EV GÖRƏSƏN?

*Bu gecə düşmən tapdağı ilə inləyən kəndimizi
yuxumda gördüm. Anam təndirə çörək yapardı.*

Niyə bu gündədir bu ev görəsən,
Evdisə, qadını, kişişi hanı?
Bir səs eşidilmir gen həyətindən,
Fidan balaların şən səsi hanı?

Bu qapı açılmır gör, nə müddətdi,
İndi pəncərədə hörmətən toru.
İlanlar qorxusuz gəzir həyətdə,
Bəs niyə çatlamır babamın goru?

Rəngini dəyişib ocaq daşı da,
Üstündə qaynayan qazanı yoxdur.
Bir uşaq əliylə ağ təbaşirlə,
Qapı-pəncərəni yazanı yoxdur.

Bir ölü sükut var hər guşəsində,
Hinində toyuq yox tülkü apara,
Bir qəzəb boy verə boğuq səsində,
Nənəm də hay salıb, şivən qopara.

Anam çörək yapmır şalı başında,
Təndir quzulayıb çöküb içindən.
Anamın əl izi hər qarışında,
Dağıdır dünyasın söküb içindən.

Hanı ərənləri gədik dalında,
Düzlülüb növbəyə çəkələr keşik?
Hanı tut ağacın çəp budağında,
Asılıb, sallanıb yellənmir beşik.

O evdə nə qədər kövrək xatırəm,
Hopub divarlara donub qalıblar.
Atalı-analı ötən günlərim,
Həmin divarlarda izlər salıblar.

Hərdən də yayınıb düşmən gözündən,
Gecələr yuxuma qonaq gəlirlər.
Dinib-danişmadan, səs eyləmədən,
Yuxumun qapısın gizli döyürlər.

Həmin xatirələr dönəndə geri,
Dönüb boyylanırlar, əl eyləyirlər.
Yurda boş qalıbdır bir qəbir yeri,
Ordan başdaşları gəl eyləyirlər.

Qayıt geriyə sən, şeirlərini,
Kimsəsiz o evdə yaz söyləyirlər.
Atanın yanında sən öz qəbrini,
Gəl, öz əllərinlə qaz, söyləyirlər.

GÖRÜNMÜR

Dərviş kəşkülü tək dərdim ciynamdə,
Bir səfər üstdəyəm, sonu görünmür.
Doğma yurd yerinin, doğma torpağın,
Dağının al-yaşıl donu görünmür.

Xudafərin həsrət dağı içimdə,
Vüsala dönəsi anı görünmür.
O həsrət mən boyda, özüm biçimdə,
Yüz kərə öldürür, qanı görünmür.

Arana, yaylağa həsrətəm bu gün,
Alaçığ yerində çətən görünmür.
Üzü yurda sarı yatıram hər gün.
Hər yer görünüsə də, Vətən görünmür.

QAYTARAQ BABAMIN ƏMANƏTİΝİ

Gecələr yuxumda türkün köhləni,
Dolanır Altaydan, keçir İtildən*.
Aşaraq ən çətin bəndi, bərəni,
Gəlir nal səsləri neçə qitədən.

Gecələr ağızından odlar tökülən,
Bir boz qurd ulayır yurd yerlərində.
Özünə yer tapmır, içindən gələn,
Qəzəb var, hikkə var göy gözlərində.

Gecələr yuxuma gəlir Hun babam,
Qəzəblə, hikkəylə soruşur məndən:
"Hanı mən qoymugum o elim, obam,
Siz niyə onları verdiniz əldən?"

"Sənin qoruduğun yurd yerlərini,
Vermişik yağıya, durmuşuq, baba.
Yaşada bilmədik əməllərini,
Qoltuqlarda yuva qurmuşuq, baba.

Qayıt keçmişlərdən bu günümüzə,
Gətir, sən özünlə o qeyrətini.
Qayıt, qeyrət dərsi sən öyrət bizə,
Qaytaraq biz sənin əmanətini".

* İtil - *Volqa çayının qədim adı*

BİZİ KİM DƏNƏLƏDİ?

Torpaq gedib, gödəlibdir dilimiz,
Qarabağ xəcalət, utanc yerimiz.
Ruh əsirdir, gəzən quru cismimiz,
Yaşayırıq bu dünyada var kimi.

Qəhərdə ötüşür ömrün yazıları,
Yurdun həsrət çəkir oğul, qızları.
Ağrıyan qeyrətin siziltiləri,
Bozlayır vaxt-bivaxt qırıq tar kimi.

Şəhər saldı, qala tikdi babalar,
Düşmən yorub qeyrət əkdi babalar,
Yumruq kimi bütöv idi babalar,
Dənələndik bəs biz niyə nar kimi?

GƏLİR NAL SƏSLƏRİ, TOZU GÖRÜNMÜR

Ötən əsrin 93-cü ilin avqust ayı idi. Yurd-yuvanı tərk edib üzü Xəzərə doğru axışan insan selini, maşın karvanlarını, mal-qara sürürlərini "seyr" etdikcə elə bil ruhum çarmixa çəkilirdi.

Ağrısı dizinə aman verməyən,
Taleyi ümidi güman verməyən,
Boz çöllər yoluna duman verməyən,
Bir karvan yol gedir, izi görünmür.

Üzü məchulluğa bir yol üstədədir,
Elə sürünür ki, sanki xəstədir.
İndi zülməsi kor şikəstədir,
Yanır için-için, közü görünmür.

Harda yurd salacaq, özü də bilmir,
Sifəti açılmır, çöhrəsi gülmür.
Nə vaxtsa qayitmaq ümidi ölmür,
Ozandır, bozlayır, sazi görünmür.

Harda dayanacaq, harda duracaq,
Hansı boz torpaqda yuva quracaq,
Baxışın uşaqdan yayındıracaq,
Qabaqda sərt qışdır, yazı görünmür.

Durur göz öündə ötüb-keçənlər,
Şərab tek yağınnın qanın içənlər,
Röyada at çapır dəli ərənlər,
Gəlir nal səsləri, tozu görünmür.

AXTAR

Sahilsiz dənizəm, yelkənsiz gəmi,
Mənimlə həmdəmdir dünyanın qəmi.
Dərdi söyləməyə kağız-qələmi,
Köksünə min acı sızanda axtar.

Uğurum həmişə nadan dilində,
Ömrüm bir ərköyün bəxtin əlində.
Zərif bənövşəni kollar dibində,
Torpaq bir balaca qızanda axtar.

Dərdin yollarında ağardı saçım,
Başımı götürüb hayana qaçım?!
Mənim nə günahım, mənim nə suçum,
Günahı bəxtimə yazanda axtar.

SƏSDƏN ASILACAĞAM

Gecələr yuxuma Ay işığından,
Bircə əlcim qatıb yuxlayacağam.
Bəyaz yuxuların qanadlarında,
Dönüb doğma yurda qayıdacağam.

Yurddan badaşları əl eyləyəcək,
Qaçıb o haraya yetəcəyəm mən.
Ruhlar uşaq kimi hey sevinəcək,
Bir həzin bayatı ötəcəyəm mən.

Könül düşəcəkdir söz həvəsinə,
Sığınsam çinarın yaşıł çətrinə.
Qoşulub yurdumun çöl nəgməsinə.
Batacam çöllərin yovşan ətrinə.

Yuxumda bir boz qurd üzü dağlara,
Şöngüyüb vaxt-bivaxt ulayacaqdır.
Bu səs dənəckdir oda, qaynara.
Yağının bağını dalayacaqdır.

Köməyə çağırıb öz təpərimi,
Bir sınaq öündə duracağam mən.
Qazib öz əlimlə orda qəbrimi,
Arzuya, muraza çatacağam mən.

Qürbətin murazı qalar gözündə.
Həsrətə nisgilə güləcəyəm mən.
Bir səs ötəcəkdir yurdun üstündə,
O səsdən asılıb öləcəyəm mən.

DƏRDİM, XOS GƏLDİN

Sənin üçün darixmişdim,
Xoş gəldin, dərdim, xoş gəldin.
Mən səni lətif ətirli,
Çiçək tək dərdim, xoş gəldin.

Çox gəzdim, səfər eylədin,
Axırda məndə əyləndin.
Sinəmi xırman eylədim,
Mən səni sərdim, xoş gəldin.

Sevincə çox təşnə oldum,
Gözləməkdən mən yoruldum.
Axırda sənə vuruldum,
Sinəmi gərdim, xoş gəldin.

Nə gizlədim həqiqəti:
Hər dözümü, dəyanəti,
Etibarı, sədaqəti,
Mən səndə gördüm, xoş gəldin.

YURDUMA

Azalmır amanım, ahım,
Ümidə dönmür gümanım.
De, nədir mənim günahım,
Mən sənə yetə bilmirəm.

Yana bilmirəm halına,
Güman varmı vüsalına?!
Dönüb bir yovşan koluna,
Düzündə bitə bilmirəm.

Sığınib çinar çətrinə,
Bir zərif duyğu xətrinə,
Batmaq üçün gül ətrinə,
Çölündə itə bilmirəm.

DAĞLARIN

İndi yurd ovladı köksündə gəzmir,
Yollar gözləməkdən usanmir, bezmir.
Amma o təkliyin dərdinə dözmür,
Ağarib həsrətdən başı dağların.

Qayalar həmdəmi, həm dayağıydı,
Çayların xoş səsi həzin laylaydı.
Bir vaxt səs-küylüyüdü, hay-harayıdyı
Qayası, çıngılı, daşı dağların.

Yaman həsrət qalib yurd ocağına,
Hopubdur xatirəm hər bucağına.
Bulud sigal çəkir ağ saçlarına,
Görünür gözünün yaşı dağların.

Bahardır, hər yeri çiçək ətirli,
Amma ki, təklikdən yaman gileyili.
Daim xəyallıdır, daim fikirli,
Dəmlənmir çadırda aşı dağların.

...Bir gənc hey dolanır hər bir bucağın,
Süzür nəvazişlə kolun, ağacın,
Taniya bilməyir ata ocağın.
Çatılır heyrətdən qaşı dağların.

YURDUMUN

Körpə olub torpağında sürünəm,
Dumanına, çiškininə bürünəm.
Ulduz olub səmasında görünəm,
İşiq saçam göylərində yurdumun.

Çöllərində gül içində itəydim,
Sonra dönüb çöl nəgməsi ötəydim.
Yovşan olub, boy göstərib bitəydim,
Lal haraylı çöllerində yurdumun.

Durna olub yanında yurd salaydım,
Bir daş olub ətrafında qalaydım.
Sahilində xəyallara dalaydım,
Ayna sulu göllərində yurdumun.

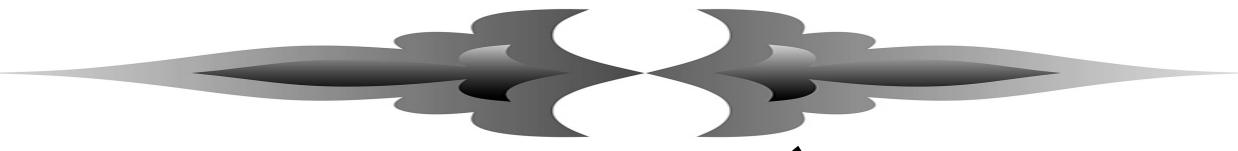
Gecə-gündüz mən qoynunu gəzəydim,
Diz çökərək çiçəklərin üzəydim.
Bircə gündə neçə fəslin görəydim,
İz salaydım çəhlimində yurdumun.

VAR İMİŞ

Kəklik səkə çolpaları yanında,
Göz qalaydı şimşəklərin oynunda.
Yurd salaydım o dağların qoynunda.
Deyəyidilər həmxanəsi var imiş.

Üz sürtəydim qayasına, daşına.
Boylanaydım ordan yurdun qaşına,
Dolanaydım gecə-gündüz başına,
Deyəyidilər pərvənəsi var imiş.

Baxıb ona xəyallara dalaydım
Son nəfəsdə ölüb orda qalaydım,
Məcnun kimi qurduya dəst olaydım,
Deyəyidilər divanəsi var imiş.

QANLI MƏKTƏBLİ ÇANTASI

(hekayə)

Göz işlədikcə uzanıb gedən bu yerlərdə dünən, sıragün şiddetli döyüşlər getmişdi. Susmaq bilməyən toplar gurlayırdı, avtomatlar şaqqıldayırlı, zirehli texnikalar nərilti ilə dağdaşa dırmaşaraq, ətrafa qorxunc səs salındı. Yer-göy lərzəyə gəlirdi, qan su yerinə axırdı. Azğınlışmış düşmən nəyin bahasına olursa-olsun, irəliləməyə can atındı. Döyüşçülər isə səngərlərdə möhkəm dayanmışdılar. Onlar hünərlə vuruşaraq düşmən həmlələrinin qarşısını qətiyyətlə alırdılar. Ölümləri bahasına olsada, zabit və əsgərlər ermənilərə axıradək müqavimət göstərdilər. Nəhayət, ağır itki verən işgalçılar geri oturduldu. Bu gün isə hər tərəfə sakitlik çökmüdü. Heç elə bil bir neçə gün əvvəl buralarda ağır döyüşlər getməmişdi.

Həmin gün sücaəti ilə seçilən zabitlərdən biri də leytenant Dönməz Qubadov olmuşdu. Göstərdiyi igidiyyə görə hərbi hissə komandiri ona da qısamüddətli məzuniyyət vermişdi. Neçə ay idı ki, Dönməz şəhərdə qoyub gəldiyi ailəsinə baş çəkə bilmirdi, onlardan nigaran qalmışdı. Amma döyüşü dostlarını da tək qoymaq istəmirdi. Bunu hiss edən böyük komandiri Ələmdar Mövsümov ona məsləhət gördü ki, hələlik gərgin döyüşlər ara verdiyindən gedib ailəsinə baş çəksin.

...Gelişi evdə bayrama çevrilmişdi. Qonşular, yanın qohumlar Dönməzin cəbhə bölgəsindən qayıtdığını eşidib onlara gəlmışdılər. Anası Ülkər xala, atası Sədi kişi oğullarını qucaqlayıb boyunu oxşadılar. Elə bil neçə illər idı görüşmürdülər. Sevincləri yerə-göyə sığmırıldı. Dönməzə baxıb fərəhlənirdilər. Hərbi geyim onu əvvəlkindən qamətli və şüx göstərirdi.

Həmin gün ən çox sevinən Dönməzin altı yaşlı oğlu Qalib oldu. İki yaşı yenicə tamam olmuş Nigar isə əllərini yellədərək hey ortaçıda atılıb-düşürdü. O da atasını belə qarşılıyındı. Hələ bir neçə gün əvvəl babası ilə gəzməyə çıxanda Qalib ondan atasının nə vaxt qayıdağını soruşmuşdu. Babası Sədi kişi isə körpəni ovundurmaq üçün sözgəlişi demişdi ki, atan bir neçə günə gələcək. Budur, neçə ay əvvəl döyüşə getmiş ata artıq evdə idi. Babasının dediyi söz təsadüfən düz çıxmışdı. Qalib atasının qucağından yerə düşmürdü, ondan ayrılmırdı.

Dönməz cəbhəyə gedəndən sonra evdə bəzi işlər yiğilib qalmışdı. Anasının başı iş-güçə qarışında Qalib bacısı Nigarla radionu qurdalayıb xarab etmişdilər. Soyuducu da bir tərəfdən sıradan çıxmışdı. Elə bil o da Dönməzin qayıtmagın gözləyirmiş. Evdə olduğu günlərdə Dönməz bir çox işləri qaydasına qoymalıydı. Elə ertəsi gün radionu götürüb oğlu ilə evdən çıxdı. Yolboyu Qalib atasını sorğu-suala tutmuşdu. Dönməzsə onun suallarını cavabsız qoymamağa çalışırdı. Məktəb ləvazimatları satılan mağazanın qarşısından keçəndə Qalib atasının əlindən tutub səkib içəri apardı. Məktəbli çantalarından birini göstərib:

- Ay ata, mən məktəbə gedəndə, bax, bu yaşıl rəngli çantanı alarsan.

- Baş üstə, oğlum, - deyərək Dönməz burada çox ləngiməyib Qaliblə mağazadan çıxdı.

Nərimanov prospektindəki Şuşəli bazarın yanında radionu ustaya göstərdi. Arxa qapağını açıb baxandan sonra usta başını astaca bulayıb dedi ki, qardaş, bunun işi yaman çoxdur. Bəzi hissələri tamam sıradan çıxbı. Çalışıb bu gün düzəldərəm, sabah gəlib götürərsiniz. Dönməz bir söz deməyib onuna sağollaşdı.

Neçə illər əvvəl təhsil aldığı, həyatının ən qaynar çağlarını yaşadığı Politexnik İnstitutunun qarşısında təsadüfən tələbə yoldaşı Fuadla rastlaşdı. Hər ikisi ali məktəbin əzəmətli binasına baxıb kövrədlər, bir anlıq ötüb arxada qalmış günləri xatırladılar.

Fuad tələbə yoldaşından soruşdu:

- Dönməz, sən hansı bölgədə vuruşursan?

- Goranboy istiqamətində, - deyə Dönməz cavab verdi.

Fuad bir az fikirləşib "Döyüşlərin gedişini televiziyanın, mətbuatdan izləyirəm. Goranboyda da ağır döyüşlər gedir. Ermənilər hər tərəfdən torpaqlarımıza soxulmaq istəyirlər. Sən bir bunlarda iştaha bax", - dedi.

Dönməz elə ilk andan hiss etmişdi ki, Fuad bir az qəmgin və qaşqabaqlıdır. Heç üzü gülmür, kədərlidir. Deyəsən, sözlü adama oxşayır. Amma hələ də mətləb üstünə gəlib bir söz demirdi. Elə hey ordan-burdan danışındı. Nəhayət, xeyli çəkən səhbətdən sonra Fuad ondan soruşdu:

- Tələbə yoldaşlarımızdan kimləri görürsən, kim-

lərlə əlaqə saxlaysan?

- Orduya çağırılana qədər Sabirlə, Surxayla, İltifat-la əlaqə saxlayırdım. Onlardan öyrənmişdim ki, İkramla Səxavəti də orduya çağırıblar. Cəbhə bölgəsin-də olduğumdan, başqa heç kimlə əlaqə saxlaya bilmə-mişəm. Bəs sənin dostlarla əlaqən varmı? Təzə xə-bərdən-zaddan nə eşitmisən? Görəsən, uşaqlarımız-dan daha kimlər toy edib, ailə qurub?

- Hə, təzə xəbər var, - deyərək Fuad bir anlıq köks ötürüb dayandı. Sonra dərinən ah çəkib susdu...

- Nə olub, Fuad? - deyərək Dönməz onun qolundan tutub yaxınlıqdakı oturacağa tərəf çekdi. Bayaqdan fi-kir verirəm, sözlü adama oxşayırsan.

Hər ikisi susmuşdu. Heç birisi ağzını açıb danış-mırdı. Fuadın gözləri yaşarmışdı. Qəhər onu boğurdu. Nəhayət, Dönməz araya çökmüş dərin sükütu poza-raq:

- Nə baş verib Fuad? - gözlərin niyə dolub, niyə ağlayırsan?

Yanağını isladan göz yaşını silən Fuad güclə, yal-nız bircə kəlmə söylədi:

- İkram...

Qəhərləndiyindən sözünü axıra qədər deyə bilmə-di. Bu anlarda Dönməzin ürəyinin dərinliyində böyük bir narahatlıq dolaşındı. Fikirləşirdi ki, görəsən, İkra-ma nə olub, nə baş verib? Nə üçün Fuad damışmağa bu qədər çətinlik çəkir?

Dönməz bu sualları öz-özünə verdiyi anlarda Fuad əlini yavaşca onun çıyninə qoyub dedi:

- Ay qardaş, bəs sənin xəbərin yoxdur? İkram ötən həftə Kəlbəcər uğrunda gedən döyüslərdə şəhid oldu. Hələ heç yeddisi də çıxmayıb.

Qəfil eşitdiyi bu acı xəbər Dönməzi sarsıtdı. Cəld yerindən qalxıb tələbə yoldaşının qolundan iki əlli möhkəmcə yapışaraq:

- Fuad necə yəni, nə danışırsan? Ola bilməz ki, İk-rama düşmən güləsi dəysin. Axı o, çox yaxşı insan idi...

- Hə, qardaş mən də elə fikirləşirdim. Amma hey-flər olsun ki, dəydi. Eh qardaş, bu gülə yaxşı-pis heç nə tanırı. Onun üçün nə fərqi var, kimə tuşlanıb atılırsa, onu da öldürür. İkram bu dünyadan çox vaxtsız getdi, - deyən Fuad kədərini ürəyində boğmağa çalış-dı. - Bir neçə gün əvvəl onu Şəhidlər xiyabanında tor-paşa tapşırıldı. Yazıq İkram...

Axırıncı cümlədə Fuadın səsi titrodi

Dönməz daha heç nə eşitmirdi. Başını aşağı salıb sakit-sakit ağlayırdı. Təhsil aldığı illər, arxada qalmış İkramlı günlər, İkramlı anlar ardıcılıqla gözləri öündən gəlib keçirdi. Onun gülümser çöhrəsini, duzlu-məzəli zarafatlarını, atmacalarını xatırladıqca göz yaşları yanaqlarında gilələnirdi.

Bir neçə dəqiqə çəkən belə üzüntülü, kədərli an-

lardan sonra Fuad ayağa qalxıb dedi:

- Ağlamaqla heç nəyi geri qaytara bilmərik, Dön-məz! Gəl birlikdə Xiyabana gedib İkramın məzarını ziyarət edək.

- Gedək, - deyərək Dönməz Qalibin əlindən tutub ayağa qalxdı.

Onlar dayanacaqda çox gözləməli olmadılar. Bir azdan Şəhidlər Xiyabanının yaxınlığından keçən avto-bus yolun kənarına yan aldı. Dostlar tələsik avtobusa mindilər. Dönməz əvvəller Bayıldı yaşadığından hə-mişə instituta bu marşrutla gəlib-gedirdi. Salona gi-rən kimi qarşı oturacaqdakı qadını illercə əvvəl istək-lisi olmuş bir nəfərə oxşatdı. Pəncərədən şəhərin küçələrini seyr etdikcə bir anlıq xəyalı onu keçmişə apardı. Yaddasına həmişəlik həkk olunmuş və əziz xatirəyə dönmüş tələbəlik illəri yadına düşdü. Dostla-rı, yoldaşları ilə keçirdiyi xoş günlər, unudulmaz anlar gözləri qarşısında canlandı.

Xatirələrə hopmuş o çağlarda Dönməzin nə bir qayğısı, nə də bir çətinliyi var idi. Eləcə, dərslərini oxuyar, tez-tez də təsadüfən qatarda tanış olub vurulduğu Laləzarla görüşərdi. İlk məhəbbəti olan bu qız böyük bir sevgi ilə bağlanmışdı. Fikirləşirdi ki, onları bir-birilərindən ayırmaga yalnız ölümün gücü cata bilər. Dönməz bircə gün onu görməsəydi, ürəyi dayanardı. Artıq qəti qərara gəlmişdi ki, təhsilini başa vu-randan sonra bu qəddi-qamətli, bu gül camallı, abırlı-həyalı və çox ismətli qızla ailə həyatı qursun. Qismə-tinə düşən ömrünü onunla birgə yaşasın.

Amma atalar yaxşı deyib, sən saydığını say, gör bir heç kəsin baş açmadığı bu fələk nə sayı. Günlərin bi-rində, Dönməz Dənizkənarı parkda dərsdən sonra tə-ləbə yoldaşları ilə gəzərkən qəflətən uzaqdan Laləza-rın başqa oğlanla qol-qola getdiyini gördü. Sevgilisi də onu görmüşdü. Odur ki, tələsik yolunun səmtini dəyişdi. Elə bil birdən-bire Dönməzi ildirim vurdu. Əvvəlcə gördüklerinə inanmadı, elə bildi ki, bütün bun-lar bir yuxudur. Öz-özünə danışmış kimi: "Yox, bu ola bilməz. Necə yəni mənim istədiyim qız başqa bi-risi ilə gəzib dolaşın? Axı dünən demişdi ki, sabah evlərinə qonaq gələcək. Buna görə də onun yanına gəlmədi. Dedi ki, görüşümüz birisi günə qalsın".

Bunları dodağının altında söylənəndən sonra Dönməz gözlərini silib döñə-döñə ona baxdı. Amma yox, doğrudan da, başqa bir oğlanla qol-qola gəzən və get-dikcə ondan uzaqlaşmağa çalışan bu qız onun sidq ürəklə sevdiyi, ailə qurmaq istədiyi Laləzər idi.

Dönməz bir anlıq tələbə yoldaşlarına heç nə demə-dən onlardan uzaqlaşıb addımlarını yeyinlətdi ki, La-ləzərə çatıb onu camaatın yanında biabır edib ağızına gələni desin. Di gəl ki, nə qədər çalışsa da, onlara ca-ta bilmədi. Sevgilisi qoluna girdiyi oğlanla Dənizkə-narı parkdan çıxıb küçəni o tərəfə keçmişdilər. O, kor-

peşiman geri qayıdı.

Həmin gecəni əsəbindən, qəzəbindən yata bilmədi. Elə hey götür-qoy edirdi ki, sabah görüşəndə Laləzərə nələri deyəcək. Özü də necə deyəcək? Amma nə səhərisi, nə də ondan sonrakı günlər sevgilisini görə bilmədi. Ona demək istədiyi sözlər ürəyində qubar bağladı. Amma zaman keçdikcə bu qubar yavaş-yavaş əriyib getdi. Dönməz Qərənfillə tanış olandan sonra Laləzəri tamam unutdu. Ürəyində ilk sevgisinin, ilk məhəbbətinin qubarından, həsrətindən bir iz qalmadı...

Fuad:

-Çatdıq, Dönməz, gəl düşək, - deyəndə o, qapıldığı xəyaldan ayıldı. Oturacaqdakı qadına bir daha diqqətlə baxdı. "Yox, bu Lələzər deyildi".

Qalibin əlindən tutub avtobusdan düşdü. Xiyabanda çox adam gözə dəyirdi. Sağ tərəfdə bir dəfn var idi. Şəhidin valideynlərinin, yaxın qohumlarının ah-naləsi ərşə çıxırdı. Məzarın aşağı tərəfində dayanan molla əllərini göyə qaldırib Ulu Yaradana dualar oxuyurdu.

Balaca Qalib sakitcə dayanıb ətrafında baş verənlərə maddim-maddim baxır və bütün gördükələrini yaddaşına köçürürdü. Məzarların üstünə qucaq-qucaq gül-ciçək qoyulmuşdu. Bunlar hamısı cəbhədə həlak olanların qəbirləri idi. Qabaqda addımlayan Fuad üstünə dəstə-dəstə qərənfillər döşənmış bir məzarın önündə ayaq saxladı. Ondan üç-dörd addım arxada gələn Dönməz birdən-birə yerindən donub qaldı. Sanki ayaqları yerdə tərpənmirdi, gözləri İkramın məzarını görmək istəmirdi. Bunu görən Fuad kədərli səslə onu irəli çağırıldı:

- Gəl, Dönməz, bir az qabağa gəl! Gəl, İkram qardaşımızın məzarını ziyarət edək. Qoy onun ruhu şad olsun.

Dönməz ağır-ağır yerindən tərpəndi. Qəbrin yuxarı tərəfindən İkramın böyüdülmüş şəkli boyanırdı. Gözləri necə də bəxtəvər-bəxtəvər gülürdü. Elə bil indiçə dil açıb danişacaq, yenə də şirin-şirin zarafatlar edəcək. Bu şəkli çəkdirəndə heç İkramın ağlına da gəlməzdidi ki, nə vaxtsa onu məzarının üstünə qoyacaq-lar.

Şəklin ətrafına üst-üstədə çoxlu gül-ciçək qoyulmuşdu. Dönməz tələbə yoldaşının məzari önündə diz çöküb hönkür-hönkür ağladı. Aradan bir az keçəndən sonra Fuad Dönməzin qolundan tutub ayağa qaldırdı:

- Dur, bəsdir qardaş, uşağın yanında çox ağlama. Bir bax, onun da gözləri dolub.

Dönməz gözləri yaşlı ayağa qalxdı. Irəli bir neçə addım atıb aşağı əyildi, İkramın gülümseyən şəklinən öpdü. Dostlar lal-dinməz tələbə yoldaşlarının məzarı üstündə xeyli dayandılar. Dönməz Fuaddan parlament binasının karşısındakı dayanacaqda ayrıldı. Sağollaşıb gedərkən Fuad dedi:

- Dönməz, hərbi komissarlıqdan çağırış vərəqi almışam. Yaxın günlərdə mən də cəbhəyə gedəcəm.

Dönməz ona özünü düşmən güləsindən qorumağı, hər addımda ehtiyatlı olmayı tapşırırdı. Fuad isə əsgər-sayağı salam verib "baş üstdə", - dedi.

Bələcə, dostlar bir-birilərinin əllərini sixib ayrıldılar. Hərəsi bir tərəfə üz tutdu.

Leytenant Qubadov oğlu ilə gəzə-gəzə geri qayıdı. Bayaqqı mağazanın qabağından keçəndə Qalib yenə də atasının qolundan tutub darta-darta içəri apardı. Yenə də həmin yaşıl rəngli məktəbli çantasını göstərib dedi ki, ata, mənə bax, mütləq bundan alarsan. Dönməz dedi ki, oğlum, hələ məktəbin açılmasına bir neçə ay var. İndi çanta almaq çox tezdir. Bəlkə sonra daha yaxşılarını gətirəcəklər. Dərslərin başlanmasına az qalmış özüm gəlib sənə çanta da alacam, məktəbə də aparacam. Bu sözlərdən sonra Qalib daha heç nə deməyib hoppana-hoppana mağazadan çıxdı.

Evdən gülərüz gedən Dönməz geri qayıdanda yaman qaşqabaqlıydı. Sanki sifətində qəm buludu dayanmışdı. Üz-gözündən, baxışlarından kədər yağırdı. Həyat yoldaşı bütün bunları hiss etsə də, üstünü vurub ondan heç nə soruştadı. Sakitcə çay süzüb stolun üstüne qoydu. Yerini rahatlayıb isti çaydan bir qurtum içən Dönməz özü danişdi:

- Ay Qərənfil, bayaq şəhərə çıxanda bəd bir xəbər eşidib pis oldum. Tələbə yoldaşlarından biri şəhid olub. Adamın heç buna inanmayı gəlmir. Özü də bilsən, ölən kimdir?

- Yox, bilmirəm, kimdir o yazıq? - deyə Qərənfil onun sualına cavab verdi.

Dönməz kədər dolu səslə astadan dilləndi:

- Yadına gəlirmi, mən sənə həmişə tələbə dostum İkramdan, onun şən zarafatlarından ürəkdolusu danaşdım? Bayaq radionu ustaya verib geri qayıdanda başqa bir tələbə yoldaşım Fuadla qarşılaşdım. O, İkramın Kəlbəcər tərəfdə gedən döyüşlərdə şəhid olduğunu dedi. Bu acı xəbər məni yaman məyus edib kədərləndirdi. Özümü saxlaya bilməyib elə küçənin ortasında hönkür-hönkür ağladım. Sonra Xiyabana gedib onun məzarını ziyarət etdik.

Eşitdiyi bu acı xəbərdən Qərənfil də yaman kövrəldi, gözləri yaz buludu kimi doldu. Adını çox eşitdiyi, amma üzünü bir dəfə də olsun belə görmədiyi İkramın ölümüne çox pis oldu. İxtiyarsız olaraq, elə uşaqların yanındaca Dönməzi qucaqlayıb ağladı. Niyə belə hərəkət etdiyini heç Qərənfil özü də bilmədi.

Cəbhə bölgəsinə yollandığı gün Dönməz yenə də Xiyabana gedib İkramın məzarını ziyarət etdi. Bu müqəddəs yerdə uyuyanların intiqamını erməni işğalçılarından alacağına and içdi. Həyat yoldaşı və uşaqları ilə sağollaşıb axşam qatarla yola düşdü. Qapıdan çıxarkən bir daha Qalibi və Nigarı qucağına alıb öpüb

bağrına basdı. Yenə də oğluna söz verdi ki, mütləq gəlib istədiyi həmin çantadan alacaq və onu məktəbə aparacaq.

...Leytenant Qubadov xidmət etdiyi hərbi hissəyə axşamterəfi - artıq şər qarışana yaxın gəlib çatdı. Zabit yoldaşları ilə, əsgərlərlə görüşüb hal-əhval tutdu. Sonra komandirin yanına getdi. Onunla səhbəti xeyli çəkdi. Bakıya necə gedib-gəlməsindən, tələbə yoldaşının şəhid olmasından, oğluna məktəbli çantası alacağından ətraflı danışdı.

Polkovnik Ağakisiyev onu dirlədikdən sonra dedi ki, Dönməz, son zamanlar düşmən mövqelərimiz ətrafına xeyli zirehli texnika və canlı qüvvə toplayır. Belə hazırlıq işləri görməkdə yəqin ki, işgalçılardan bir müddət əvvəl azad etdiyimiz əraziləri qaytarmaq istəyirlər. Biz bu əlverişli yüksəklikləri möhkəm qorunmalıdır. Əgər buralar yenidən düşmən əlinə keçsə, onda bir neçə kəndi də itirə bilərik. Ona görə də ayıq-sayıq olmalı və möhkəm dayanmalıyıq.

Səhər ertədən leytenant Qubadov bir müddət əvvəl düşməndən azad etdikləri mövqelərə qalxdı. İşgalçılardan güclü hücumlardan qorunmaq üçün yüksəkliklərdə dərin səngərlər qazmışdır. Amma bütün bunlara baxmayaraq, bu uca zirvələrdə duruş gətirə bilməmişdilər. Yağıların xeyli uzaqlarda, güclə sezilən mövqelərini turbinlə müşahidə edən Dönməz fikirləşdi ki, deməli, burnu ovulub arxaya çəkilən qəsbkarlar yavaş-yavaş özlərinə gəlirlər. Hələ bir hücuma da hazırlaşırlar. Səngər qazır, döyüşə yeni qüvvələr cəlb etmək istəyirlər. Bu dəfə işgalçılara ele bir zərbə vurmaq lazımdır ki, bir də özlərinə gələ bilməsinlər.

Leytenant Qubadov səngərləri, qazmaları gəzdi. Müdafiə mövqelərini dönə-dönə yoxladı. Döyüşüləri gözlənilən hücumlar barədə xəbərdarlıq etdi. Hər şey qaydasındaydı - səngərlər möhkəm idi, zabit və əsgərlərin ovqatına, döyüş ruhuna, qələbə əzminə söz ola bilməzdi.

Günler bir-birini əvəz edirdi. Elə bil cəbhə bölgəsində vaxt, zaman daha da tez ötürdü. Artıq avqust ayının son günləriydi. Amma vəziyyət gərgin olduğundan Dönməz nə Bakıya getmiş, nə də elə buralardan oğluna məktəbli çantası ala bilmədi.

Amma bir gün nahardan sonra Dönməz vaxt tapıb Goranboy rayonunun mərkəzinə gəldi. Məqsədi bu idi ki, mağazalara baxıb oğluna istədiyi məktəbli çantasını alsın. Fikirləşirdi ki, birdən evə getmek imkanı yaranar, onda da iş vaxtına düşməz. Mağazalar açıq olmaz, çanta ala bilməz.

Rayon mərkəzindəki parkda xeyli adam var idi. Onlar burada geniş və hündür ağacları olan bağın içindəki çayxanada oturub çay içir, domino, nərd oynayıb vaxtlarını keçirirdilər. Yaxınlıqda gedən müharibə deyəsən, heç onların bəzilərini o qədər də narahat el-

mirdi.

Dönməz çox gəzib baxandan sonra məktəb ləvazimatları satılan mağazaların birində axtardığını tapdı. Yaşıl rəngli çantanı əlinə götürüb o tərəf, bu tərəfinə diqqətlə baxdı. Bu, elə oğlunun istədiyindən idi. Bir anlıq Qalib gözlərinin önünə gəldi. Budur, o atasının aldığı çantanı ciyinə salib sevinə-sevinə məktəbə gedir. Şirin xəyalдан ayılan Dönməz mağaza işçisindən xahiş etdi ki, çantanın içinə bir neçə dəftər, qələm qoysun. Saticı qız üz-gözündən igidlik yağan bu gənc zabitin dediklərini büküb hazırladı.

Mağazadan çıxanda Dönməzin üzü gülürdü. Oğluna istədiyi çantanı aldığına görə ürəyi yerinə gəldi, bir az rahatlandı. Demək olar ki, Qalibə verdiyi sözü yerinə yetirmişdi. İndi bir qalırdı, vaxt edib şəhərə getsin, çantanı oğluna versin, əlindən tutub məktəbə aparsın. Bütün cəbhə boyu ağır döyüşlər getdiyindən hələlik bu mümkün deyildi. Belə gərginlikdə icazə almaq üçün komandirin yanına getməyə vicedan əzabı çəkirdi. Elə polkovnik Ağakisiyevin özü də neçə ay idı ki, ev-eşik, ailə üzü görmürdü. Həm də indiki ağır günlərdə çətin ki, ona icazə verəyilər.

Dönməz rayon mərkəzində çox ləngiməyib hərbi hissəyə qayıtdı. Oğluna aldığı məktəbli çantasını zabit yoldaşlarına da göstərdi. Hamının ondan xoşu gəldi. Leytenantın zövqünə "əhsən" dedilər. Dönməz çantanı çarpayısının baş tərəfindən asdı.

Azgınlaşmış daşnaklar son günlər rayonun Tapqaraqoyunu kəndi ətrafında çox fəallaşmışdır. Başqa yerlərdə məğlub olduqlarından bu istiqamətdə, irəliləməyə, bir az möhkəmlənməyə can atırdılar. Əgər düşmən bu yaşayış məntəqəsini ələ keçirəydi, onda Bakı-Gəncə yolunu, Goranboy və Naftalan şəhərlərini vura bilərdi. Ona görə də necə olursa-olsun, əlverişli mövqedə yerləşən bu kəndi qorumaq lazım idi.

Müdafisi möhkəmləndirmək məqsədilə, komandanlıq ağır döyüşlər getməyən mövqelərdəki zabit və əsgərləri Tapqaraqoyunu istiqamətinə köməyə göndərirdi. Dönməzgilin bölüyü də təcili olaraq ora getmək əmri almışdı. Artıq lazımi silah-sursat maşınlara yüklənmişdi. Şəxsi heyət yerini tutduqdan sonra avtomobilər bir-birinin ardınca hərbi hissənin darvazasından çıxdı.

Dönməz qabaqda gedən avtomobilin kabinəsində oturmuşdu. Oğluna aldığı çantanı da özü ilə götürmüştü. Cünki komandir telefonda bildirmişdi ki, Tapqaraqoyunu kəndində çox qalacaqlar. Dönməz də, fikirləşdi ki, bəlkə imkan yaranar, ordan icazə alıb Bakıya gedər. Bir də çanta arxasında xeyli yol qət edib bura qayıtmaz.

Sabah sentyabr ayının biri idi. Minlərlə uşaq ciyinlərinə çanta alıb ilk dəfə məktəbə yollanacaqdı. Dönməz bir tərəfdən sevinirdi ki, sınıf otaqlarına ilk ad-

dımlarını atan uşaqların sırasında onun da oğlu var. Digər bir tərəfdən də pis olurdu ki, onu məktəbə özü apara bilməyəcək. Bilirdi ki, onun gəlisi Qalib hamıdan çox gözləyir. Çünkü onu məktəbə aparacağına möhkəm-möhkəm söz vermişdi. Fikirləşdi ki, indi yəqin anasına çıxlu suallar verir. Bütün bunları ürəyində götür-qoy etdikdən sonra Dönməz maşını poçtun qarşısında bir neçə dəqiqəliyə saxlatdırır evə bu məzmunda teleqram vurdu: "Qərənfil, Qalibə məktəbli çantası almışam. Amma vəziyyət ağır olduğundan hələlik, gəlməyə icazə vermirlər. Uşağı məktəbə özün apar. Mən, döyüslər bir az səngiyəndən sonra gələcəyəm". Teleqramı vurandan sonra Dönməz az da olsa yüngülləşdi.

Hərbi avtomobil karvanı kəndə tərəf irəlilədikcə atəş səsləri daha aydın eşidilirdi. Tapqaraqoyunlu ilə qonşu olan Qaşaltı kəndinin aşırımına xeyli adam toplaşmışdı. Vəziyyət gərgin olduğundan sakinlər yaşadıqları doğma ocaqlarını tələm-tələsik tərk edirdilər. Təlaşa düşmüş camaat evlərində olan qiymətli məişət əşyalarını, yorğan-döşəyi avtomobilərə, motoskillərə, traktorlara, hətta at və eşək arabalarına yükləyib kənddən çıxarırdılar. Daşnaklar geniş və hündür dərələrin ətəyində yerləşən Tapqaraqoyunluya bir neçə istiqamətdən hücum etmişdilər. Böyük strateji əhəmiyyəti olan bu kənd uğrunda qanlı savaş gedirdi. Atılan top mərmiləri aşırıma toplaşmış insanların gözləri qarşısında evlərin üstünə düşüb dağıdıb yandırıldı. Mərmi düşən evlərdən qalın tüstü qalxırdı. Ətrafda çox dəhşətli və tükürpədici bir mənzərə var idi.

Belə gərgin bir vaxtda, Dönməzgiliin böülüyü kəndi işgalçlarının hücumundan qoruyanların köməyinə yetişdi. Yeni qüvvələr İncə çayının sağ sahilində mövqə tutdu. Dönməz oğluna aldığı çantanı çiyninə keçirmişdi ki, manevr və hərəkətlər edəndə orda-burda yerə düşüb, əl-ayaq altda qalıb, toz-torpağa bulanmasın.

Hücumların qarşısı qətiyyətlə alındırdı. Ölüm-dirim savaşı gedirdi. Bir azdan səmada vertolyotlar da göründü. Onlar havada süzərək düşmən səngərlərinə bir neçə dəfə atəş açıb dövrə vurub geri döndülər. Əl-verişli yüksəklikdə mövqə tutmuş topçular da aramsız olaraq yağıların başına od əleyirdilər. Atəsin fasiləsiz açılmasından topların lülələri qızarmışdı. Anbaan işğalçıların hücumları zəifləyirdi. Canlı qüvvəsini və texnikasını itirən düşmən addım-addım geri çəkilirdi. Amma təhlükə hələ tam sovuşmamışdı. Qəsbkarlar hər an yenidən hücuma keçə bilərdilər. Leytenant Qubadov öndə vuruşur, əsgərlərə lazımı əmr və göstərişlər verirdi. Döyüslər getdikcə qızışırırdı.

***

Atasının sabah gəlməyəcəyini eşidəndə Qalib qaşqabağını sallayıb dodağının altında mızıldanıb anasına dedi:

- Ana, axı atam deyirdi sənə çantanı özüm alacam, əlindən tutub məktəbə aparacam. Bəs nə oldu, niyə gəlmədi? Bu idi atamın məni çox istəməyi?

Qərənfil isə Qalibin başını sığallayıb dedi ki, yox oğlum, atan doğrudan da, səni çox isteyir. Sənə istədiyin məktəbli çantasını da alıb. Amma indi o, ermənilərlə vuruşur, torpaqları qoruyur. Gəlməyinə icazə vermirlər. Nə vaxt gəlsə, çantanı da gətirəcək. Onda iki çantan olacaq. Burada nə var ki? Səni məktəbə Sədi baban, Ülker nənən və mən aparacam.

Qalib bu sözləri sakitcə dinləyib fikrə getdi. Bir azdan üzünü onun paltarını geyindirən anasına tutub soruştı:

- Ay ana, olmaz ki, atam bir gün vuruşmasın, gəlib məni məktəbə aparsın? Sonra da qayıdıb çıxıb getsin.

- Yox, oğlum olmaz. Gör bu gün məktəbə nə qədər uşaqlı gedir. Onların da çoxunun atası düşmənlə vuruşur. Əgər həmin atalar hamısı bu gün silahlarını yerə qoyub şəhərə gəlsələr, gör bir nə olar? Səngərlər boş qalar, ermənilər gəlib hamımızı öldürər...

Qərənfilin bu sözlərindən sonra Qalib daha ona sual vermədi. Günortadan bir az keçmiş evdən çıxdılar. Qalib anasını həmin mağazaya gətirdi. Qərənfil oğlunun bəyənib seçdiyi məktəbli çantasını aldı. Uşağın sevinci yerə-göyə sığmırıldı. Axı sabah o, bu çantanı ciyinlərinə salıb babasının, nənəsinin əlindən tutub sevinə-sevinə məktəbə gedəcəkdi.

Təhsil ocağının qarşısında böyük təntənə var idi. İlk zəng mərasimi çox maraqlı keçdi. Həmin gün məktəbə kövrək addımlarını atan şagirdlər də tədbirdə gözəl şeirlər söylədilər. Qalib də Abbas Səhhətin "Vətən" şeirini əzbərdən dedi. Sınıf otaqları, dörsələr, şagirdlər, müəllimlər onun xoşuna gəlmışdı. Ona görə də məktəbə böyük həvəslə gedirdi.

...Artıq bir həftəyə yaxın idi Dönməzgiliin böülüyü Tapqaraqoyunlu kəndinin müdafiəsində dayanmışdı. Oğluna aldığı məktəbli çantasını gözündən uzağa qoymurdu. Zabit yoldaşları ondan xəbərsiz hərbi hissə komandirindən bir neçə günlüyə Dönməzi evə buraxmağı xahiş etmişdilər. Təbiətcə kövrək adam olan polkovnik Ağakışiyev isə etiraz etməmiş, söz vermişdi ki, hücumlar bir balaca səngiyən kimi ona evə getməyə icazə verəcək. Dönməz özü isə bütün bunlardan xəbərsiz idi. Gözləyirdi ki, hücumlar ara verəndən sonra komandirdən icazə alıb evlərinə baş çəksin, çantanı oğluna versin. Başqa hədiyyələr də alıb məktəbə getdiyinə görə Qalibi yaxşı-yaxşı təbrik etsin.

Ağır döyüslər isə buna imkan vermirdi. Kəndi ələ keçirməyi qarşısına məqsəd qoyan qəsbkarlar, bütün qüvvələrini hücuma cəlb etmişdilər. Quldurlar bir istiqamətdə məglub olanda, başqa bir tərəfdən kəndə soxulurdular. Döyüşçülər isə yaxşı bilirdilər ki, Tapqaraqoyunlunun əldən getməsi böyük itkilərə yol

açacaq. Odur ki, hər kəs tutduğu mövqedən geri çəkiləmədən vuruşurdu.

Yağlıların aralarında xarici ölkələrdən gətirilmiş muzdlular da vuruşurdu. Onlar yerlilərə baxanda nisbətən bir az cəld və çevik idilər. Yaxşı vuruşurdular, dəqiq atəş açırdılar. Dönməz sinəsinə sixdiyi iricəpli pulemyotla mövqeyə yaxınlaşmağa cəhd göstərən daşnaklardan birini vurdu. Güllə açılan kimi, quldur qışqırıb yerə yıxıldı, o tərəf-bu tərəfə aşib başını torpağa sürtə-sürtə keçindi. Onun meyitinə uzaqdan baxanda gördülər ki, öldürülən muzdluya oxşayır. Çünkü onun rəngi qaraya çalırdı.

İtirdiyi muzdlunun meyitini götürmək istəyən qəsbkarlar bu istiqamətdə hücumu daha da gücləndirdilər. Atəş səsləri bir an da olsun belə ara vermirdi. Bəlkə də, bu dağlar, bu dərələr və sakitcə üzü yenişə axıb gedən İncə çayı indiyə kimi belə qanlı və gərgin döyüşün şahidi olmamışdı. Odlu güllələr sözən səmada quşlar da qanad çalmırıdı. Mərminin düşdüyü dağlar, dərə-təpələr sanki ovuc-ovuc ovulub balacalaşındı. Ağacların budaqları qırılıb yerə töküür, ot-ələf od tutub yanırıdı. Evlərdən qalxan qara tüstü bulud kimi yavaş-yavaş kəndin üstünə yayılırdı.

Düşmən nə qədər cəhd göstərsə də, muzdlunun meyitini götürə bilmədi. Ağır itki verəndən sonra geri çəkildi. Əsgərlər meyiti kəndirlə yuxarı çəkdilər. Dönməz sərrast atəşlə qəsbkarın ayaqlarından və si-nəsindən vurmuşdu. Ermənidən çox ərəbə oxşayan bu muzdlunun üstündən heç bir sənəd tapılmadı. Amma meyiti böyürü üstə çevirəndə yan cibindən yerə bilyard daşı düşdü. Əvvəlcə heç kəs buna o qədər də əhəmiyyət vermədi. Amma onun nömrəli olması diqqəti cəlb etdi. Daşın üstündə "3" rəqəmi yazılmışdı. Qəsbkarlar belə etmişdilər ki, muzdlu quldur haqqında ortaçıda heç bir sübut, heç bir sənəd olmasın. O gərgin anlarda ön xətdə olan hərbi jurnalist düşmən tərəfdə vuruşan muzdlu döyüşçünün meyitinin şəklini çəkdi.

Hava yağışlı və çıxınlı olduğundan, həmin gecə döyüş olmadı. Düşmən ara-sıra müxtəlif silahlardan hara gəldi atəş açırdı. Döyüşçülərin bir çoxu işgalçılara özlərini itirib qorxuya düşdüklərini söyləyirdilər. Amma bəziləri əksinə, deyirdilər ki, qəsbkarlar növbəti hücumu hazırlaşır. Doğrudan da, sabah lap ertədən, səhərin ala-toranlığında qəsbkarlar müxtəlif istiqamətlərdən hücumu keçidilər. Yenə də kənd qanlı döyüş meydanına çevrildi. Mövqeyində ayıq-sayıq dayanan döyüşçülər atəşə-atəşlə, zərbəyə-zərbəylə cavab verirdilər.

Düşmənin Yaltaxıl yüksəkliyi tərəfdən irəliləyən iki zirehli texnikası dəqiq atəşlə vuruldu. Bu istiqamətdə hücumun qarşısı alındı. İşgalçılardan o biri döyüş maşınları mərmilərdən yayınıb yüksəklikdən uzaqlaş-

dı. Qazaxlar kəndindən hücum edən quldurlar da ciddi müqavimətlə üzləşib geri çəkilməyə məcbur oldular. Yenə də vertolyotlar havadan düşmən mövqelərinə zərbə endirdi. Güclü müqavimətlə üz-üzə qalan işgalçilar bir addım da olsun irolı gələ bilmədilər. Bundan qəzəblənən ermənilər artilleriya qurğularını işə saldılar. Mərmilərin əksəriyyəti yollara və ön mövqelərə düşürdü. Yolları vurmaqda qəsbkarlar köməyə gələn qüvvələrin qarşısını almağa çalışırdılar. Odlu mərmilər göz açmağa imkan vermirdi. Amma köməyə gələnlər çətin də olsa, özlərinə dərə-təpələrin ətəyindən yol tapıb qabağa gedir, vaxtında yerlərinə çatırdılar.

***

Leytenant Qubadov həmişəki kimi öndə vuruşur və ətrafdakları döyüşə ruhlandırırdı. Əsgərlər qorxmadan atəş açır, ermənilərin üzərinə güllə yağıdırırdılar. Vuruşmaq nə qədər təhlükəli olsa da, heç kim geri çəkilib mövqeyini tərk etmirdi. Hamı, yalnız qabağa - düşmən üstünə getməyi düşünürdü. Dönməz siğnacaqdan diqqətlə qabağa boylanır, nişangahına tuş gələn quldurları bir-bir vurub öldürürdü.

O, yenə də ətrafa göz qoyaraq ehtiyatla başını qaldırıb düşmən tərəfə baxmaq istəyəndə nərilti-gurultu səsi aləmi başına götürdü. Sanki hansıa güclü bir qüvvə onu yuxarı qaldırıb, üzü üstə yerə çırpdı. Kürəyi odlandı, ürəyi sancı, gözləri tutuldu, ətrafda heç nə görmədi. Yenice açılan səhər onun gözlərində qaranlığa büründü, qolunda güc-qüvvət hiss eləmədi. Çox çalışsa da, silahı əlinə götürə bilmədi. İlk anlarda döyüşçü dostlarının hənirtisini duyurdu. Bir azdan heç nə eşitmədi. Eşitdiklərini də başa düşmədi. Qışqırmaq, köməyə adam çağırmaq istədi, amma səsi çıxmadi. Hava almaq istədi, nəfəsi gəlmədi. Az sonra qaranlıq və ucsuz-bucaqsız bir boşluqla üz-üzə qaldı...

Bütün bunlar Dönməzgiliin mövqeyinə düşmən mərmisi düşəndən sonra baş verdi. Yaxınlıqda olanlar ilk anlarda çəşib qaldılar, özlərini itirdilər. Ətrafda nə baş verdiyini dərk edə bilmədilər. Mərmi düşdüyü yerde dərin çala əmələ gəlmədi. Əsgərlərin neçə gündən bəri mövqə tutub vuruşduqları qazma yarıya qədər torpaqla örtülmüşdü. Bu dəhşətli hadisədən sonra özlərinə yenicə gələn döyüşçülər vaxt itirmədən torpağın altında qalmış zabit və əsgərlərin xilasına atıldılar.

Amma daha gec idi. Artıq hər üç döyüşçü şəhid olmuşdu. Odlu qəlpələr leytenant Qubadovun kürəyinə sancılmışdı. Övladı üçün alıb saxladığı məktəbli çantası da qana bulanmışdı. Bütün bunlar döyüşçüləri daha da hiddətləndirdi. Hamı Dönməzin yaxın vaxtlarda evə gedəcəyi, məktəbli çantasını oğluna verəcəyi günü gözləyirdi. Amma onların mövqelərinə düşən mərmi bircə anın içinde hər şeyi alt-üst etdi.

Şəhid olanların meyitlərini maşına qoyub geriyə - hərbi hissənin qərargahına göndərdilər. Komandir Dönməzin və iki əsgərin öldüyünü eşidəndə əlində telefon dəstəyi donub yerində qaldı. Bir anlıq özünü itirib tutuldu, səsi titrədi, sanki ürəyi parçalandı. Az keçmiş əllərinin keyi açıldı, yavaşça dəstəyi yerə qoydu. Bir zabit, iki əsgər itirmələri onu yaman sarsıdı. Nəçə vaxt idi ki, belə ağır itkiləri olmamışdı. Dönməzin ölümündə haradasa özünü bir az günahkar hesab edirdi. Fikirləşirdi ki, gərək mən ona icazə verəydim, şəhərə gedib oğlunu məktəbə aparayıd. Heç olmasa, bu arzusuna çataydı, o xoş günü görəydi...

İndi şəhidlərin meyitlərini evlərinə aparmaq lazımlı. Coxları bu işə getmək istəmirdi. Çünkü bəzən valideynlər övladlarının öldüyünü biləndə hərbi hissədən gələnlərə xoşagəlməz sözlər deyirdilər. Ona görə də heç kim bu ağır, üzüntülü işə çiyin vermək istəmiridi. Amma hamı leytenant Qubadovun xətrini çox istəyirdi. Onun meyitini aparmaqdan heç kim imtina etməzdidi. Zabit Ələmdar Mövsümov komandirdən xahiş etdi ki, bu işi ona həvalə etsin.

Bakıya yola çıxanlar qana bulanmış məktəbli çantasını da özləri ilə götürdülər ki, Dönməzin oğluna versinlər.

***

Zabit Dönməz Qubadovun vuruşduğu mövqeyə mərmi düşən anlarda Qərənfil mətbəxdə qab-qacaq yuyurdu. Birdən çinilərdən biri əlindən sürüşüb yerə düşdü, amma sınmadı. Qərənfil tez əyilib onu döşəmədən qaldırdı. Sonra qab yenə də əlindən düşdü və çiliç-çiliç oldu. Qərənfil mat-mat dayanıb çininin ətrafa səpələnmiş xırda hissələrinə baxırdı. O, bazardan təzəcə aldığı süpürgəni götürüb kədərli düşüncələr içinde mətbəxi süpürməyə başladı. Bu anlarda ürəyində yüz fikir dolaşırdı. "Aman Allah, bəlkə Dönməzin başında bir iş var! Yox, yəqin inşallah heç nə olmaz. Axi bir neçə gün əvvəl özü teleqram vurmuşdu ki, sağ-salamatam, döyüşlər bir az səngiyən kimi gələcəm".

Günortaya yaxın Qalib məktəbdən qayıtdı. Dəftərini açıb aldığı qiymətləri bir-bir anasına göstərdi. Sonra dedi ki, atam gələndə o da görüb sevinəcək. Qərənfil üzdə deyib, gülsə də ürəyində böyük bir narahətliq hiss edirdi.

Axşama yaxın Qərənfil qapının döyüldüyünü eşitdi. Əllərini göyə qaldırib:

- Ay Allah hey, təki xeyir xəbər olsun, - dedi.

Sonra qapıya yaxınlaşaraq güclə eşidiləcək səslə çəkinə-çəkinə soruşdu:

- Kimdir?

Qapının o üzündən Qərənfilə tanış olmayan səs gəldi:

- Dönməzin hərbi hissəsindən gəlmışik...

Bu sözləri eşidən kimi ürəyi ayaqlarının altına düşdü. Tez qapını açdı. Qarşısında üç hərbçi - bir zabit,

iki əsgər var idi. Dönməzi onların arasında görmədi. Elə bil Qərənfil ilan vurdu. Gələnlər heç nə demədən, sakitcə içəri girib evin balaca dəhlizində dayandılar. Qalib dəftərini götürüb onların yanına qaçıdı. Elə bildi ki, atası da gəlib. İstədi ki, aldığı qiymətləri ona da göstərib sevindirsən. Amma atasını görməyib pərt oldu. Hərbçilərə əl verib görüşəndən sonra onlardan atasını soruştı. Hərbi hissədən gələnlər isə susub bir-birilərinə baxırdılar. Kapitan Ələmdar Mövsümov özünü itirmişdi, nə deyəcəyini, sözə necə, haradan başlayacağıni da bilmirdi. Cox da susub qalmaq, ev yiyəsini intizarda saxlamaq olmazdı.

İçində özünü yeyib-tökən Qərənfil araya çökmüş lal sükütu pozaraq onlara üzünü tutub əsəbi halda soruştı:

- Hanı Dönməz, nə üçün yuxarı qalxmayıb? Harada qalıb o? Niyə dinib-danişmırınız? Bəlkə Dönməzə nə isə olub?

- ...

- Ay qardaş, diliniz yoxdur? Niyə hamınız ağızınıza su alıb dayanmışınız? Hanı Dönməz, hanı mənim həyat yoldaşım, hanı bu körpələrin atası? - deyə Qərənfil bir az da səsinin tonunu qaldırdı.

Zabit Mövsümov ürəyində çox götür-qoy etdikdən sonra kədərdən, dost itkisindən qurumuş boğazını arıtlayıb, Dönməzin həyat yoldaşını, onun körpə balalarını gözəcə süzüb güclə eşidiləcək səslə dilləndi:

- ...Bilirsiniz, bacı, müharibə itkisiz, qansız-qadasız olmur. Son döyüümüz çox ağır oldu. İki əsgər, bir zabit itirdik. Həmin zabit bizim də çox istədiyimiz sizin həyat yoldaşınız Dönməzdir. İndi biz onun...

Bu yerde kapitan Mövsümovun səsi titrədi... Daha danışa bilmədi.

Gözləmədiyi bu acı xəbəri eşidən Qərənfil özündən gedib yerə yixildi. Əsgərlər onu ayağa qaldırib, üzünə su çilədilər. Bir azdan özünə gələn Qərənfil başını stola qoyub hönkür-hönkür ağlamaya başladı. Nə baş verdiyini dərk etməyən uşaqlar da analarına qوشub aylaşırdılar...

Sonra Qərənfil zəng vurub Dönməzin valideynlərinə də vəziyyəti danışdı. Dəstəyi yerə qoyub sual dolu baxışlarla hərbçiləri süzdü....

Əsgərlər köməkləşib Dönməzin meyitini yuxarı qaldırdılar. Ələmdar qanlı məktəbli çantasını da gətirib zabit yoldaşının oğluna verdi. Qalib atasının ona aldığı çantani qucağına götürüb, sinəsinə sıxıb ağlayırdı.

Bu vaxta qədər Sədi kişi də, Ülkər xala da tüpərək gəlib çıxdılar. İkisinin də sifətinin rəngi qaçmışdı, gözləri yaşlı idi. Əlləri, ayaqları titrəyir, dodaqları söz tutmurdu. Otağın ortasında oğlunun meyitini görəndə Ülkər ana üzünə əl atdı, saçlarını yoldu, qəşş edib özündən getdi. Bunu görən Qərənfil hönkürə-hönkürə onu qucaqladı, üzünə su vurdu.

Sədi kişi Dönməzin meyitinin yanında dizlərini yerə atıb üstünə əyilərək ağlayırdı. Onun göz yaşları dayanmaq bilmirdi. Ağlayanların kədər dolu hönkürtü və qışqırığı divarları titrədir, daşları yerindən oynadırdı. Bir azdan qonşular, qohumlar da tökülüşüb gəldilər.

... Leytenant Qubadovun yas çadırı yaşadığı binanın qarşısında qurulmuşdu. Bu gün yaxınları, döyüşü dostları onu son mənzilə yola salacaqdılar. Çadırın baş tərəfindən - mollanın oturduğu stolun yuxarısından Dönməzin hərbi formada böyüdülmüş şəkli asılmışdı. Onun bir nöqtəyə dikili qalmış baxışlarından müharıbəyə, silahlara, bir sözlə, insanlara ölüm gətirən hər şeyə nifrət yağırdı.

Dönməzi Şəhidlər xiyabanında - elə tələbə yoldaşı İkramın məzarının yanında torpağa tapşırıldılar. Yaşamaq üçün göz açdığı bu həyatda o, cəmi 28 il ömür sürdü. Düşmənin qəflətən səngərə atlığı mərmi onun ömür karvanını mənzil başına çatmamış yarı yolda saxladı...

***

Atası şəhid olandan sonra Qalib məktəbə qanlı

çantanı götürdü. Çünkü bu, atasının ona son yadigarı idi. Məktəbdə hamı qanlı çantanın hekayətini bilirdi. Müəllimlər bu mövzuda şagirdlərə inşa yazdırıldız.

...Bu dəhşətli hadisədən aylar, illər keçdi.

...Günəşli yay günlərinin birində Dönməzin məzarı öündə ucaboylu, enlikürək, şüx geyimli gənc bir zabit dayanmışdı. Bu zabit oxucuların hələ lap uşaqlıqdan yaxşı tanıdları Qalib idi. O, ali hərbi məktəbi uğurla başa vurub, leytenant rütbəsi almışdı. Yenice ciyinlərinə taxdığı zabit paqonları günəşin bəyaz şəfəqləri altında bərq vururdu. Atasının məzarını ziyarət edən Qalib bu gün cəbhə bölgəsinə yola düşəcəkdir. Komandanlıqdan xahiş etmişdi ki, onu atasının xidmət etdiyi hərbi hissəyə göndərsinlər. Nə üçün məhz bu hərbi hissəyə getmək istədiyiనəzərə alıb onun xahişini yerinə yetirmişdilər.

***

Atasının məzarının üstünə gül-ciçək dəstələri qoyandan sonra Qalib evə qayıdaqdı. Saçları ağarmış Qərənfil neçə illər əvvəl həyat yoldaşı Dönməz kimi, bu axşam da oğlunu döyüş bölgəsinə yola salacaqdı.

CƏMİLƏ

(hekayə)

Yaşı yetmiş haqlamış Cavanşir kişi ömrünün çoxunu sükan arxasında keçirmişdi. Təqaüdə çıxandan sonra da sürücülüyün daşını atmamışdı. "Mersedes"i ilə şəhərdə xaltura edir, az-çox pul qazanırdı. Qızlarını köçürəndən sonra yükü xeyli yüngülləşmişdi - arvadı ilə evdə tək qalmışdı, dolanışqları pis deyildi. Az da olsa, təqaüd alırdılar. Hərdən hökumət təqaüdlərini iki-üç manat artırırdı.

Çox yorğun olanda özünə əziyyət verib şəhərə çıxmazdı. Bəzən də taksi dayanacağında müştəri gözləməkdən bezib evə qayıdar, uzanıb dincini alardı. Həvəsi olanda həyətə düşüb ağacların dibini belləyərdi. Həyat yoldaşı Səlbinaz hərdən onu danlayıb deyərdi: "Ay Cavanşir, qoca kişisən, qaxıl otur yerində. Bu yanında cavannara qoşuluf nə xalturası eləyirsən? Kimin üçün qazanıf topluyursan bu pulları, gorunamı aparasan?"

Arvadı çox gileylənəndə Cavanşir kişi başını qatmaq üçün tilovunu götürüb yaxınlıqdakı göldən balıq tutmağa gedərdi. Göl çox gözəl və yaraşlı idi. Onun füsunkar mənzərəsi görənləri heyran edirdi. Belə gözəlliyyə baxıb valeh olmamaq mümkün deyildi. İllərcə əvvəl sahilində sira ilə əkilmış söyüd ağacları indi xeyli yuxarı qalxıb ətrafa xüsusi bir yaraşlıq verirdi. Suyu gömgöy olan gölün balığı da dadlı olurdu. Qocaman sürücü balıq tutmağa qazanc kimi yox, əyləncə kimi baxır, ondan zövq alırdı. Hər dəfə gölün sahilinə

gələndə əsəbləri sakitləşər, ruhu dincələrdi. Gölün gömgöy sularına tilov atanda vaxtin necə keçdiyini də hiss eləməzdi. Bir də onu gördü ki, yavaş-yavaş qasqaralıq düşür. Cavanşir kişi göldən evə əlibos qayıtmazdı.

Hər dəfə balıq tutmağa gələndə uzaqdan bir ananın qızını səslədiyini eşidirdi. Qadın boğazına güc verib övladını çağırırdı:

- Cəmilə, heey, qızım, hardasan, tez evə gəl!

Cəmilə kim idisə, deyəsən, yaman dəcəl uşaq idi. Çünkü Cavanşir kişi nə vaxt balıq tutmağa gəlirdi, anasının onu çağırduğunu eşidirdi. Hər dəfə bu uşağın adını eşidəndə qəlbinin dərinliyində yatmış, üstünü toz basmaqda olan kövrək xatırələri oyanırdı. Açılışırınlı bu xatırələr bir an içində onu ömrünün keçmişinə - qırx-əlli il əvvələ - cavanlıq çağlarına aparırdı. Belə olanda onun qəlbini qəribə hissələr bünyür, xatırələri yaddaşının dərinliyinə qədər üzüb gedirdi. Həyatının yaşınlıb qatar vaqonları tək bir-birinin ardınca düzülmüş illəri gözləri öündə canlanırdı...

Ötən əsrin altmışinci illərində Cavanşir hərbi xidmətə çağırılarda anası evdə tək qalmışdı. Ondan böyük bacıları çoxdan gəlin köcmüşdülər. Bir qarnı ac, bir qarnı tox böyüyən Cavanşir orduya gedəndə bəxti üzünə gülməmişdi. Keçmiş ittifaqın ən ucqar bölgəsində tikinti hərbi hissəsinə düşmüdü. Əsgərliniyi çəkdiyi şəhərdə altı ay gecə, altı ay gündüz olurdu.

Cavanşir orduya yola düşəndə sürücü deyildi. Bu şənəni də xidmətdə olanda xeyirxah bir böyük komandirinin sayəsində öyrənmişdi. Hərbi hissələri Kuzema adlanan dəmiryol stansiyasının yaxınlığında yerləşirdi. Gecə-gündüz qalın, ucu-bucağı görünməyən məşələrdə ağacları kəsər, maşınlarla stansiyaya daşıyıb və qonlara yükleyirdilər. Paravozlar bu ağır vəqonları dərtib ölkənin ucqar bölgələrinə aparardı.

İlboyu məşədə işlər dayanmadı. Hətta altı ay qaranlıq olan vaxtarda da güclü projektorların işığında ağaclar qırılırdı. Mühərrikli iri mişarlar uğuldayıb qalın məşələrə səs salır, yeri-göyü titrədirdi. Başı göylərə çatan iri gövdəli ağaclar bir göz qırpmışında şaqquşıyla yerə aşındı. Qol-budağı kəsiləndən sonra ağaclar kranlarla yük maşınlarına yüklənirdi. Cavanşir bu maşınlardan birini idarə edirdi. Yayda ağacları daşımağın elə bir çətinliyi yox idi, amma qışda yollar donanda problemlər yaranırdı. Cavanşir sürücülüyü yaxşı öyrəndiyindən maşını idarə etməkdə çətinlik çəkmirdi.

Bölkədəki əsgərlər arasında azərbaycanlılar çox deyildi - cəmi beş nəfər; Canəli, Əhliman, Cəmil, Fəxrəddin və o. Canəli idmançı olduğundan əsgər yoldaşlarından heç kim onun qolunu bükə bilməzdi. Bu na görə hamı ondan çəkinirdi. Cəmil Bakıda doğulub böyüdüyündən rus dilini yaxşı bilirdi. Bazar günləri axşamlar onların hərbi hissələrinin yerləşdiyi qəsəbədə rəqs gecələri olurdu. Ətraf kəndlərdə yaşayan cavən qızlar, oğlanlar bura axısar, rəqs edib şənlənərdilər. Cavanşırgıl də rəqs gecələrinə gedib əylənər, qızlarla tanış olar, vaxtlarını maraqlı keçirəndlər. Cavanşırın lap yaxından dostluq etdiyi, hətta çarpayları da bir-birinə yaxın olan Cəmil rəqs gecələrinin birində Lena adlı gözəl rus qızı ilə tanış olmuşdu. Cəmil Lenaya ürəkdən vurulmuşdu. Günlərin birində Lenanı Cavanşırı də tanış etmişdi. Lena hündür, sarışın saçlı, göygöz bir qız idi. Üzü daim gülər, ağ çöhrəsindən təbəssüm əskik olmazdı. Sanki təbəssüm çizgilərini qızın yanağına hansısa məşhur bir rəssam çəkmişdi. Elə nazla yeriyirdi ki, elə bil heç ayaqları yerə dəymirdi. Lenanın gözəlliyi hamını məftun etmişdi. Günlər keçdikcə onların bir-birlərinə sevgisi daha da dərinləşirdi. Müyyəyen müddətdən sonra sevgililər təkcə rəqs gecələrində deyil, imkan tapdılqca ara günlərdə də görüşəndlər.

Günlerin birində Lena hamilə olduğunu deyib. Cəmil bunu özünə dərd edib, fikir çəkib, çünkü ürəkdən sevib bağlandıqı bu gözəl qızı özü ilə Bakıya aparmaq fikri yox imiş. Heç yazıq Lena bunu ondan tələb etmirmiş də. Yalnız yaşadığını ünvanı ona verməyi xahiş edirmiş. Başqa heç nə. Fikirləşmiş ki, övladı böyüyüb günlərin birində atasının kim olduğunu soruşsa, heç olmasa qızına onun yaşadığı ünvanı verə bilsin. Cəmil isə ondan qaçarmış. Bir axşam əsgər do-

stu ürəyini açıb onu narahat edən məsələni Cavanşirə də danışır. O isə Cəmilə məsləhət görür ki, ünvanını Lenadan gizlətməsin. "Burada qorxulu, təhlükəli nə var ki? Həyatı bilmək olmaz, bəlkə də elə bir gün gələr ki, sən özün də övladını axtarmalı olarsan", - deyir. Cəmil dostunun sözlərinə qulaq asmir, xidmətinin sonunadək ünvanını Lenaya vermir. Bir neçə aydan sonra ordu sıralarından tərxis olunur.

Cavanşir bir gün işdən yorğun qayıdır kazarmaya təzəcə çatıbmış ki, növbətçi komandirin onu axtardığını deyib. Vaxt itirmədən qərargaha gedən Cavanşir yol boyu komandirin onu nə üçün axtardığını fikirləşirmiş. Öz-özünə sual vermiş ki, tapşırığı yerinə yetirib, maşın da saz vəziyyətdə parkdadi, daha nə problem ola bilər? Bəlkə evdən nə isə bəd bir xəbər var? O, böyük komandirinin qapısını döyüb, əsgəri salam verəndən sonra otağa daxil olub. Cavanşir içəri girən kimi qaşqabaqlı görsənən kapitan Meltikov qəzəbə dillənib:

- İsmayılov, mən səni tərbiyəli, qanacaqlı bir əsgər biliirdim. Demə, yanılmışam, sən belə deyilmişsən.

- Nə olub axı, yoldaş komandır? - deyə Cavanşir ondan soruşub.

Kapitan əsəbi halda sözünə davam edərək deyib:

- Daha bundan artıq nə olacaq ki? Səni nəzarət-buraxılış məntəqəsinin qarşısında Lena adlı hamilə bir qadın gözləyir. Deməli, belə gizlin işlərin də var imiş. Səni təbrik edirəm, sabah-birisigün ata olacaqsan.

Lenanın adını eşidən kimi Cavanşir komandırə "Lena mənim yox, əsgər dostum Cəmilin arxasında gəlib", - deyib. Bundan sonra kapitan Meltikovun qaşqabağı açılsa da, içində az da olsa şübhəsi qalıb. Buna görə də Cavanşırı birləşdə nəzarət-buraxılış məntəqəsinə gedib. Cavanşir Lena ilə görüşüb hal-əhval tutub. Aralarında olan qısa səhbət zamanı Lena ondan Cəmili soruşub. Kapitan Meltikov, həqiqətən, qızın Cavanşırın arxasında gəlmədiyinə əmin olandan sonra geri qayıdır. Cavanşir Lenaya Cəmilin xidmətini başa vurub evə döndüyünü bildirib. Dərindən ah çəkən bu gözəl qız "Cəmilin usağı görə narahat olduğunu hiss etmişdim. Dəfələrlə bildirmişdim ki, ondan heç nə istəmirəm, körpəyə özüm baxacam. Sadəcə olaraq mənə ünvanını versin, uşaqlıqda yaşıdığını söyləyim. Cəmil isə həmişə deyirdi ki, sabah verəcəm, birisigün verəcəm. Amma sözünə əməl eləmədi. Ay Cavanşir, bəlkə sən mənə kömək edəsən, onun ünvanını tapasən" - deyib.

Cavanşir isə həqiqətən Cəmilin yaşadığı ünvanı dəqiq bilmirmiş. Ona görə də Lenanı aldatmayıb, düzünü söyləyib. Yazıq qız eşitdiklərindən çox məyus olaraq, hönkür-hönkür ağlayıb.

Bir neçə gündən sonra rəqs gecəsində rəfiqəsi Maşa Cavanşirə Lenanın qızı olduğunu deyib. Bu xəbəri

əşidəndə əsgər dostları seviniblər. İki-üç həftədən sonra Cavanşir, Canəli və Əhliman pul toplayıb yaxşı bir hədiyyə alaraq Cəmilin qızını görməyə gediblər. Yolda məsləhətləşiblər ki, uşağa yaxşı bir ad da qoysunlar. Onlar kəndə çatıb Lenagilin evlərini soraqlayıb təpiblər. Lena Cəmilin əsgər dostlarını gülərzlə qarşılıyib, uşağı onlara göstərib. Qaraqaş, qaragöz körpə əsl azərbaycanlı balasına oxşayırmış. Cavanşirgil körpəyə aldıqları hədiyyələri Lenaya veriblər. Lenanın rəfiqələri də evdə imiş. Anası uşağın şərəfinə yaxşı süfrə açıbmış. Sağollaşıb ayrırlarkən Cavanşirgil Lenaya uşağa ad qoymaq istədiklərini söyləyiblər. Lena "Siz gecikmisiniz, biz artıq ona ad qoymuşuq" - deyib. Əsgər dostları uşağa hansı adın qoyulması ilə maraqlananda Lena "Cəmilə" söyləyib. Eşitdiklərindən heyrətlənən Cavanşirgil bu adın onun ağlına hardan gəldiyini sorusanda Lena gülümseyərək deyib:

- Bu yaxılarda rəfiqələrimlə bir yerə yığışub uşağa ad qoymaq istəyirdik. Hərə bir ad təklif edirdi. Amma heç birisindən xoşum gəlmədiyinə görə qərarımı qətiləşdirə bilmirdim. Uşağa rus adı qoymaq istəmirdim. Ürəyimdən keçirdi ki, nə isə fərqli, qeyri-adi, yaddaqalan, diləyatan bir ad olsun. Rəfiqəm Qala dedi ki, bu yaxılarda maraqlı bir Əlcəzair filminə baxıb. Kinodakı qəhrəmanlardan birinin adı Cəmilə imiş. Bu gözəl qız kişilərlə bərabər fransız istilaçılarına qarşı mübarizə aparılmış. Qala dedi ki, qızın adını Cəmilə qoysan yaxşı olar. Onunla razılaşdım, fikirleşdim ki, qoy qızım Cəmilə də bu filmdəki kimi böyüyəndə mübariz və qorxmaz olsun. Bu adı həm bəyəndim, həm də di-limə yaman yatdı.

Cəmilin qızına Cəmilə adının verilməsi Cavanşirgilin də ürəyincə olub...

Bir neçə aydan sonra Cavanşir və o biri azərbaycanlı əsgər dostları xidmətlərini başa vurub ordu-dan tərxis olunublar. Onlar Bakıya - dəmiryol vağzalına qədər birlikdə gəliblər. Tikinti hərbi hissəsində xidmət etdiklərinə görə ciblərində xeyli pulları var imiş. Dörd dost vağzalın ikinci mərtəbəsindəki restoranda yaxşıca yeyib-içiblər. Sonra gözlənilmədən burada Cəmillə rastlaşıblar. Onu əvvəlcə Cavanşir görüb və tanıyan kimi də hündürdən bir neçə dəfə "Cəmil, Cəmil" - deyərək səsləyib. Adını eşidən Cəmil bir anlıq ayaq saxlayaraq geriyə - səs gələn tərəfə dönüb, əsgər yoldaşlarını görən kimi özünü onların üstünə atıb. Dostlar qucaqlaşıb görüşüblər. Sonra Cəmil onları restorana dəvət edib. Amma Cavanşirgil tox olduqlarını bildiriblər. Sonra yaxınlıqdakı çayxanada oturub çay içib səhbətləşiblər. Ötüb-keçənlərdən ətraflı söz açıblar. Cavanşir Cəmilə Lenadan da danışıb. Ona qızı olduğunu, adının Cəmilə qoymadığını deyib. Əsgər yoldaşı bunu eşidəndə gözləri yaşarıb, özünü saxlaya bilməyib elə dostlarının yanındaca ağlayıb. Bir az

sakitləşəndən sonra deyib: "Kaş mən ünvanımı Lenaya verəydim. Qızım böyükəndə nə zamansa gəlib məni tapayıb. İndi ata-bala ömrümüz boyu bir-birimizə həsrət qalacağıq. Ürəkdən sevdiyim Lenanı, üzünü belə görmədim Cəmilə balamı heç vaxt unutmayacam, həmişə onların həsrətini çəkəcəm". Uzun söhbətdən sonra dostlar elə vağzaldaca vidalaşıblar.

Uzaq keçmişdə qalmış o günlerin üstündən indi yarım əsrdən çox vaxt keçib. Ötenləri xatırladıqca Cavanşir kişi fikirləşirdi ki, artıq əsgər yoldaşının qızı Cəmilənin əlli iki, əlli üç yaşı olar. Yəqin indi yaşılaşıb, qarayanız bir qadın olub. Görəsən, Cəmилə atasının kim olduğunu bilibmi, onunla maraqlanıbmı? Bəs onun atası qızını yadına salırımı? Lena indi yaşayırmı, Cəmil həyatdadırı? Kim bilir, bəlkə də onlar dünyalarını çıxdan dəyişiblər. Bəlkə də...

Gölün o biri tərəfində hələ də ana qızını səsləyirdi. Cavanşir kişiyyə bir anlığına elə gəldi ki, deyəsən, bu səs ona tanış gəlir. Bəlkə bu Lenadır, illərcə sonra Cəmilin ünvanını təpib arxasında gəlib, ona qovuşub indi bir yerdə yaşayırlar? Səs getdikcə bir az da yaxından eşidildirdi:

- Cəmilə, heey, qızım, harada qaldın, tez evə gəl!

Bu vaxt Cavanşir kişi yaxınlığında səs eşitdi. Bir dəstə uşaqqı ona tərəf addımlayırdı. Onlar gəlib salam verəndən sonra onun yanında dayanıb balıq tutmağına tamaşa elədilər. Qocaman sürücü anasının çağırıldığı Cəmilənin uşaqların arasında olub-olmadığını onlardan soruşdu. Qaraqaş, qaragöz, uzunsaçlı bir qız azca irəli gəlib dedi:

- Baba, Cəmilə mənəm.

- Qızım, bəs niyə anana cavab vermirsən? Yazıq arvadin bayaqqdan səni çağırmaqdən boğazı yırtılır.

- Anam məni uşaqlarla gəzməyə qoymur, ona görə də cavab vermirəm. Bir az oynayıb sonra evə qayıdacam.

- Cəmilə bala, nə qəşəng adın var. Bu adı sənə kim qoyub?

- Adımı Cəmil babam qoyub.

"Cəmil" adını eşidən kimi Cavanşir kişi çəşib qaldı, tükləri biz-biz oldu. Birdən ağlına gəldi ki, bəlkə elə bu Cəmil onun əsgərlik yoldaşıdır.

- Cəmilə, baban nə yaxşı sənin üçün yalnız bu adı seçib?

- Anam deyirdi ki, babam əsgərlikdə olanda rusla evlənib. Bir qızı olub, adını Cəmilə qoypular. Babam nə arvadını, nə də qızı Cəmiləni özü ilə gətirməyib. Sonra elə hey qızı Cəmilənin fikrini çəkirmiş. Tez-tez onu yuxuda görmüş. Arzu edirmiş ki, qız nəvəsi olsun, adını Cəmilə qoysun. Mən dünyaya gələndə babam istəyinə çatıb. Məni elə çox istəyirdi ki, babam. Heç qucağından yerə qoymurdu.

Cavanşir kişi heyrətdən donub yerində qalmışdı.

Eşitdiklərinə inanmağı gəlmirdi. Deməli, Cəmil qızı Cəmiləni unutmamışdı, onun adını nəvəsinə qoymuşdu. Bu necə ola bilərdi? Aman Allah, neçə illər bir-birindən xəbərsiz Cəmillə yaxınlıqda yaşayıbmış. Qocaman sürücü əsgərlik yoldaşı ilə görüşmək ümidi ilə sevincək qızdan soruşdu:

- Cəmilə bala, baban indi evdədirmi?
- Yox, babam neçə ildir ki, rəhmətə gedib.

Bu sözləri eşidəndə elə bil göylər yerə endi, buludlar toqquşdu, ildirimlər çaxdı, yağışlar yağıdı. Cavanşir kişinin gözlərinə qaranlıq çökdü, yanaqlarına göz yaşları axdı, ürəyi sancdı, qəlbini titrədi, dili söz tutmadı. Susub bir anlıq dayandı, dili dolaşdırğından heç nə da nişa bilmədi. Öz-özünə düşündü ki, deməli, əsgərlik yoldaşı Cəmil rəhmətə gedib, artıq onların nəslinin yarpaq tökümü başlayıb. Daha əl-ayağı yiğisdirmağın vaxtıdır. Yanında dayanmış qarabuğdayı, totuq-motuq Cəmileyə baxıb bir anlıq fikrə getdi. Xəyalında əsgərlik yoldaşı Cəmili, onun bir neçə həftəlik qızı qaraqaş,

qaragöz Cəmiləni canlandırdı. Cəmil bircə anlıq gözleri öündə dayandı. Nəvəsi Cəmilə babasına yaman çox oxşayırıdı. Qaşı, gözləri, burnu, yanaqları elə bil Cəmilinkə idi...

Fikirdən ayrıldan sonra Cavanşir kişi Cəmilin nəvəsi Cəmiləni qucaqlayıb bağrına basdı, yanaqlarından öpdü. Qızdan evlərinin səmtini soruşdu. Cəmilə totuq əlləri ilə gölün o biri sahilindəki yaşıl örtüklü evlərdən birini göstərdi.

Qocaman sürücü qızı bir də öpüb uşaqlardan ayrıldı. Evə tərəf addımlaya-addımlaya fikirləşirdi ki, gərək sabah əsgər dostunun evinə gedib övladları ilə ya-xından tanış olsun, nəvəsi Cəmiləni də götürüb Cəmilin məzarını ziyarət etsin...

Ana yenə də qızını səsləyirdi:

- Cəmilə, heey, qızım, haradasan, tez evə gəl!

Başı uşaqlarla oynamaya qarışan Cəmilə isə anasının səsinə səs vermirdi...

ΤƏSLİM OLMAYAN TUT AGACI

(Publisistika)

Son günler havalar yaman isti keçirdi. Elə bil asfaldan od qalxırdı. Sükan arxasında oturmuş düğün yerdəcə adamı tər basırdı, sənki yolun altında ocaq qalamışdır. Bu istidə tədbirdə çıxıb evə tələsirdim. Həmin gün işim çox olduğundan, yorğun idim. Çalışırdım ki, evə tez çatıb əyin-başımı dəyişim, bir az dincimi alım.

Küçələrdə də maşın əlindən tərpənmək olmurdu. İşıqforun qırmızı işığında dayanıb yaşıl "gözün" yanlığını gözləyirdim. Bu vaxt cib telefonuma zəng gəldi. Ekrana baxdım, zəng vuran yaxın qohumum Kamran idi. Salam-kəlamdan və bir az ordan-burdan danışandan sonra dedi ki, bəs xəbərin varmı, internetə girib kəndə baxmaq olur. Sonra da məni heyrətləndirmək üçün hər şeyi birbəbir izah etməyə başladı: "Sən eləcə, rayonun adını yazıb, axtarış verirsən, bir azdan hər şey ekrana gəlir. Diqqətlə baxanda orada evləri, yolları, hətta cığırları belə görmək mümkündür. Mən girib baxdım, köpək uşağı ermənilər kəndin bütün evlərini söküb aparıb yandırıblar, hər yeri dağıdıblar".

Kamranı dedim ki, məlumatə görə çox sağ ol. Amma indi yoldayam, evə çatan kimi internetə girib baxaram, sonra zəngləşərik.

Həyətə girəndə adəti üzrə həmişə məni qarışlayan oğlum Araza dedim ki, ay bala, tez elə o kompyüteri aç internetə gir, kənddəki evimizə baxaq. Yazıq uşaqla da heç vaxt biz tərəfləri görməmişdi. Həmişə kəndimizlə bağlı bizə müxtəlif suallar verirdi. Soruşurdu ki, ata, sizin kənddə çay var idimi, bulaq var idimi, dağdaş var idimi...? Hər şeyi soruşur, çox böyük həvəslə

maraqlanırdı. Bu xəbəri eşidəndə heç olmasa kəndimizi internetdə görəcəyinə o da sevindi.

Neçə vaxtdan bəri doğma yerlərə həsrət qalmış qonşuları da çağırıldı ki, gəlsinler kəndə birlikdə baxaq. Az vaxtda hamımız kompyüterin qarşısına yiğisdiq. Elə bil hansısa maraqlı bir filmə baxacaqdıq. İnternete girib "Zəngilan" sözünü yazandan sonra yavaş-yavaş dağları, dərələri gördük. Çox yuxarıdan görsəndiyindən evləri, yolları güclə görmək və seçmək olurdu. Evlər kiçik bir nöqtə kimi, çaylar isə qələmin ağ vərəq üzərində cızdırıcı nazik xətt boyda görsənirdi. Nəhayət, xeyli axtarışdan sonra doğma kəndimizi "tapa" bildik.

O dərələri, o torpaqları görən kimi özümdən asılı olmadan gözlərim yaşardı. Uşaqlığım keçən o yerlərə neçə il idi ki, həsrət qalmışdıq. Yaşanmış, arxada qalmış, indi əlçatmaz olan o çağlarda - qamış "atlara" minib çapanda, bağ-bağatda oynayanda həmişə səs eşidən kimi göydə uçan təyyarələri axtarırdıq. Kim səmannın dərinliyində, buludların arasında onu birinci görürdüsə qışqırıb uca səslə "o samalyot mənimdir", - deyirdi. Daha heç kim onun "malina" şərik çıxa bilməzdi. Yoxsa əməlli-başlı dava düşərdi. Təyyarə səmannın dərinliyində bir nöqtəyə qədər kiçilib gözdən itənə kimi onu izləyir, sonra əl edib "sağollaşırkıq". Həmin illərdə təyyarələrə heç cürə əlimiz çatmırıdı. Heç bilmirdik ki, onlar haradan havaya qalxıb hara uçurlar. Eləcə, uzaqdan-uzaga onu "özəlləşdirirdik". Həmişə ürəyimizdən o hündürlüyü qalxmaq, oradan kəndimizə tamaşa etmək keçirdi. Amma o vaxtlar bu

mümkün olan iş deyildi. Bu, sadəcə olaraq biz uşaqların fantastik xeyalları, ürəyindən keçən əlçatmaz arzu və istəkləri idi.

İnternetdə kəndimizə baxanda otuz beş, qırıq il bundan əvvəlki günləri və arzuları xatırladım. Xeyli kövrəlib pis oldum. O, böyüklükdə olan kəndimiz indi internetdə bir ovuc kimi xırda idi, çox balaca görsənirdi. Bu anlarda uşaqlıq arzularından biri - təyyarədən, buludların arasından kəndimizə baxmaq istəyim yadına düşdü. Demək olar ki, neçə illər əvvəl ürəyimdən keçən bu arzuya çatmışdım. İndi internet vasitəsilə kəndimizə göydən, özü də lap yuxarıdan, yüksək bir zirvədən baxırdım. Bəlkə də elə bu yüksəklik haradasa yerdən biz gördüyüümüz təyyarə məsafəsi qədər olardı. Amma mən göydə deyildim, yerdəydim, özü də kənd evimizdən xeyli uzaqlarda.

Bu tükürpədici kadrları bir az böyüdəndə qarşımızda açılan dəhşətli mənzərə lap aydın görsənirdi. Həkəri çayının sahilərindən baxa-baxa yavaş-yavaş kəndimizə tərəf "gəldik". Ermənilər bir vaxtlar kənd camaatının pambıq, tütün becərdiyi tarlalarda indi nə isə əkmişdilər. Ağlı yeri adlanan sahədə topa-topa yaşıllıqlar gözə dəyirdi. Təbiidir ki, düşmən burada nə pambıq, nə tütün, nə də bostan məhsulları əkmişdi. Yəqin ki, ermənilər bizim gül kimi torpaqlarımızı murdarlayıb burada narkotik bitkilər becərirdilər. Başqa nə əkəsiyidilər ki?

Kənddəki evlərin divarları güclə görsənirdi. Yavaş-yavaş öz evimizə tərəf "boylandıq". Bizim də ev yerlə-yeysən edilmiş, dağıdılmışdı. Heç vaxt ağlıma gəlməzdii ki, neçə illər sonra evimizin uçurulub-dağılmış mənzərəsini də görərəm. Amma ağlıma gəlməyənlər günlərin, illərin birində başıma gəldi. Özü də çox pis gəldi. Oğlum Araza evimizi bu vəziyyətdə göstərdim. Nə etmək olar, o, kəndimizin gözəl, axarlı-baxarlı günlərini görə bilmədi. Onun da qismətinə bu faciəli səhnələri görmək düşdü.

Belə həyəcanlı anlarda çox da böyük olmayan həyətimizdə yaşla çalan kiçik bir nöqtə diqqətimi cəlb etdi. Hər nə idisə dəqiq görsənmirdi. Axi, bu nə ola bilərdi? Bir az çalışıb həmin nöqtəni böyüdə bildik. Yaxından baxan kimi yadına düşdü ki, bu, mənim hələ orta məktəbdə oxuyarkən öz əllərimlə həyətimizdə əkdiyim tut ağacıdır. Ağacın yaman dadlı - bal kimi tutu olurdu, məhsulu da həmişə bol gətirirdi. Büyüdükcə də həyətə kölgəni lap gen salırdı. Qoyunquzu da günorta istilər düşəndə tutun altına yığışib yataşırıdı. Onun qol-budağı artıqca ev-eşiyə, qapı-bacaya yaraşq verirdi. Yazlıq anam həmişə ağacın kölgəsində sac asar, çörək salardı. Sacın tüstüsü burum-burum göyə qallxar, ocaq çartaçart yanardı. Həmin gün bilirdik ki, aşşama mütləq bizim qalın dediyimiz dadlı və yağlı çörək olacaq...

Tut ağacını görəndə çox sevindim. Bütün olub-keçənlər, arxada qalmış günlər kino lenti kimi gözlərim önündən keçdi. Sanki bir anlıq kəndimizə gedib-gəldim. Deməli, mənim sevə-sevə oxşadığım tut ağacı hələ qurumamışdı. İyirmi ildir qar-yağış suyu içərək susuzluğa dözür, qayıdışımızı gözləyirdi. Elə bil əkdiyim bu tut ağacı evimizin hələ də üst-üstədə töklüb qalmış xırda-xırda daşlarına, həyətin bərəkətli torpağına keşik çəkir, onları qoruyurdu. Kaş biz qayıdana kimi tut ağacı saralıb qurumayaydı. Gərək biz də qaçqınlıq həyatına alışış çox ləngiməyək...

Hərdən fikirləşirəm ki, insan üçün həyatda öz ev-eşiyindən doğma, əziz və qiymətli olan başqa bir yer varmı? Yəqin ki, hər kəs bu sualın cavabında astaca "yox" deyər. Mənim üçün də o kiçik həyətimiz, evimiz dünyada hər şeydən əziz və doğmadır. Onu heç nə ilə əvəz etmək, heç nəyə dəyişmək mümkün deyil. Bu həyətin hər tərəfində ayaq izlərim qalıb. Axi, mən o, həyətdə doğulmuşam, o həyətdə böyümüşəm. Bura mənim üçün yer üzünün ən gözəl bir guşəsidir. Bu həyətdə biz atamızı itirmişdik. Bütün sevincli günlərim, uşaqlığım da burada keçib. Hərbi xidmətə bu həyətdən getmiş, iki ildən sonra geri dönmüşdüm. Dünyaya göz açdığını bu həyətdə bir vaxtlar qardaşlarımın, mənim toyalarımız olmuşdu. Bu evə gəlin gətirmişdik, xoşbəxtliyimizi burada tapmışdıq.

İndi gözəl ev-eşiyimizin bu cür xarabaliğa qaldığını, viranə olduğunu görəndə hansı hissələr keçirdiyimi yəqin çəkənlər yaxşı bilər. Mən təbiətcə qəddar adam deyiləm. Amma bu mənzərələri görəndən sonra adamın ürəyində düşmənə qarşı dəhşətli qisas hissi alovlanır. Hərdən öz-özümə sual verirəm ki, axı nəyə görə erməni gəlib mənim evimə, həyət-bacama sahib durmalıdır? Torpağımı əlimdən almalıdır? Dədə-babamın məzarlarını dağıdıb təhqir etməlidir, evimi uçurub dağıtmalı yandırmalıdır? Bunlara görə mən silah götürüb torpaqlarımıza soxulan erməni işğalçısının başını "uf" demədən kəsərəm, amansızcasına güllələyərəm.

Kəndi cəhənnəmə döndərən erməni qəsbkarları qəbristanlığa da əl "gəzdirmiş", buraları dağıtmış, ölüləri də rahat buraxmamışdır. Quldurların ayaqları haralara dəymışdisə, həmin yerlər viran qalmışdır. Bağ-bostanların içindən bir-birinə yaxın torpaq yollar salmışdır. Yolun biri də bizim bağın ortasından keçirdi. Bunu görəndə bir anlıq hiss etdim ki, ekranda gördüğüm o yol bağıımızın yox, elə ürəyimin ortasından keçib gedir.

Burada min illər boyu olan əvvəlki yaşıllıqlar qırılmış, məhv edilmiş, yandırılmışdı. Six əkilmiş və başı buludlara dəyən söyüd ağaclarından, tut bağlarından və kolluqlardan əsər-əlamət qalmamışdı. Yalnız uşaqlığımız keçən quzu otardığımız, futbol oynadığımız

dərə-təpələr dəyişilməmişdi. Quru dərə, Gen dərə, Kiranlıq dərəsi, Qaratikan dərəsi onların yanındakı şış təpələr, zirvələrindəki sildirim qayalar olduğu kimi qalmışdı.

Ermənilər onların üstündən heç nə qoparib apara bilməmişdilər. Amma hiss olunurdu ki, dərə-təpələr doğma sakinləri üçün qəribəyiblər. Çünkü üzləri gülmür, sifətləri açılmırdı.

Öz evimizə diqqətlə baxdıqdan sonra qonşuların, qohumların da həyət-bacalarına göz gəzdirdik. Hər yerdə eyni mənzərə idi; dağdırılmış, uçurulmuş, yerlə-yeksan edilmiş, yandırılmış evlər. Kəndimiz müharibə meydanını xatırladırdı. Əslində isə burada ağır döyüş getməmişdi. Bir top, bir gülə də atılmamışdı. Eləcə, günlərin birində camaatı yalandan təlaşa salıb yerindən-yurdundan çıxarmışdilar. Ermənilər kənddəki evlərin daşını, dam örtüyünü, bir sözlə, nə yararlı tikinti materialları var idisə, hamısını söküb aparmışdilar. Apara bilmədiklərini də dağdırıb, yandırmışdilar. Yalnız ətrafa dağılmış kiçik çarpanaqlardan bilinirdi ki, burada nə vaxtsa ev olub. Başqası baxsaydı, bəlkə də heç bunu görməzdii. Sadəcə olaraq biz kənd camaatının evlərinin yerini bildiyimizə görə axtarıb baxırdıq ki, görək başqa həyət-bacalar nə vəziyyətdədir. Hara, hansı tərəfə baxırsa ürəkaçan bir şey görmədik. Hər yerdə erməni vəhşiliyinin və qəddarlığının qanlı izləri var idi. Dilsiz, ağızsız daşlar da, divarlar da onların əlindən qan ağlayırdı. Sanki uzaqdan da olsa, qulaqlarımıza onların qəmli iniltisi gəlirdi.

Qonşu Məmmədbəyli kəndinin hər tərəfi qara rəngə boyanmışdı. Elə bil insanlığını itirmiş ermənilər burada torpağı da, dağı, dərələri də yandırmış, hər şeyi uçurub dağıtmış, daşı-daş üstə qoymamışdilar. Körpülər uçurulmuş, yollar, ciğirlər bağlanmışdı. Doğma yerlərə qayıtdıqdan sonra təzədən burada yaşış şəraitü düzəltmək üçün camaata illərlə vaxt lazımla olacaqdı. Nə qədər çətin olsa da, torpağından, elobasından didərgin düşmüş biz insanlar həmişə geriyə qayıtməq arzusu ilə yaşayırıq. O günü intizarla gözləyirik. Biz tərəfin adamları belə ağır və çətin işlərdən qorxan deyillər. Təki Vətənə qayıtsınlar, yenidən dədə-baba torpaqlarına ayaq bassınlar.

Gördüyüümüz bu ağrı-acılı, dəhşətli mənzərələr ona baxan hər kəsin erməni işgalçılara nifret və kinini artırırı. O dilsiz, ağızsız daşlar, divarlar, vəhşicəsinə yerlə-yeksan olunmuş evlər, əzizlərimizin dağdırılmış və təhqir edilmiş məzarları haray salır, nalə qoparırdı. Hər birimizi düşməndən qisas almağa çağırıldı. Bunu daş və divarların "intiqam" fəryadı da adlandırmaq olardı.

İndi hərdən yenə də internetə girib kəndimizə, evimizə, həyətimizə baxıram. Şükür, hələ ki, tut ağacı qurumayıb, düşmənə təslim olmayıb. Məğrurcasına dayanıb həyətimizə, uçurulub-dağdırılmış evimizə keşik çəkir. Yolumuzu, gəlmişimizi, dönüşümüzü gözləyir. Ona baxdıqca öz-özümə piçıldayıb deyirəm ki, quruma tut ağacı, quruma! Yolumuzu gözlə, biz mütləq qayıdacağıq ...

Фото: Александр Фефелов - www.FEFELOFF.com

ŞAHMƏMMƏD DAĞLAROĞLU

Getmədi

Bitən deyil bu qan-qada,
Sağ tutan sola getmədi.
İtlə pişik yollaşsa da,
İnsanlar yola getmədi.

Candı bura gətirdiyim,
Ömür oldu itirdiyim.
Min zəhmətlə bitirdiyim,
Bazarda pula getmədi.

Meydan tapmır söz atımız,
Meydanda yox öz atımız.
Qıratımız, Boz atımız,
Çullandı, çula getmədi.

Bir yol göstər, yolu görən,
Ürəyimi dolu görən.
Varmı bir yer, pulu görən,
Bakırə dula getmədi?

Gələn hər ilin var qışı,
Canlandırıar ağ qar qışı.
Bəyin, ağanın qarğışı
Nökərə, qula getmədi.

Çalış, yanma hər alovda,
Zaman, ömür qovhaqovda.
Elə yer oldu ki, ovda,
Mən getdim, tula getmədi.

Dərd güc gəlsə, döz, dayan

Bağə girdim, gülçün gəzdim hər yani,
Gördüm basib ciğirləri ot, alaq.
Anladım ki, yoxdur bağın bağbani,
Köks ötündüm, qəfil uçdu yapalaq.

Hörmət etsən çıxacağın pilləyə,
Tablaşarsan qara, qışa, cilləyə.
Dözmək olar bəndə vuran silləyə,
Ağır olar Haqdan gələn şapalaq.

Yad laylaya uyub, yatmaq çətindir,
Daş atanın daşın atmaq çətindir.
Durub getmək, gedib çatmaq çətindir,
Qaçaqaçda versə kimsə badalaq.

Şair Şahməmməd Dağlaroğlu (Şahməmməd Nurulla oğlu Soltanov) 1956-ci ildə İsmayıllı rayonunun Pirəqanım kəndində anadan olub.

O, 1970-ci ildə İsmayıllı şəhər 1 nömrəli orta məktəbin 8-ci sinfini bitirdikdən sonra Göyçay 58 sayılı orta texniki peşə məktəbində dülögər-xarrat peşəsi ilə yanaşı orta təhsil alıb. 1975-1977-ci illərdə isə ordu sıralarında əsgəri xidmət keçərək vətəndaşlıq borcunu yerinə yetirib..

Müxtəlif illərdə rayonun bir sıra tikinti idarələrində inşaatçı kimi çalışıb. İsmayıllı rayonunun Mücühəftəran və Ağbulaq kənd məktəblərində 15 il-dən artıq əmək təlimi müəllimi işləyib.

1982-84, 1986-91-ci illərdə Rusiya Federasiyasında yaşayıb. Qiyabi yolla iqtisadçı-mühəndis ixtisası almaqla 1991-ci ildə Novosibirsk Xalq Təsərrüfatı İnstitutunu bitirib. İsmayıllı rayonunun Ağbulaq kəndində yaşadığı illərdə ilk bələdiyyə seçkisində uğur qazanaraq, bələdiyyənin sədri vəzifəsində çalışıb.

2005-ci ildə jurnalistika ixtisası üzrə birillik kurs bitirib. Rayonun Yerli Radio Verilişləri redaksiyasında redaktor vəzifəsində işləyib. Bələdiyyələr üzrə keçirilən ikinci, üçüncü və dördüncü seçkilərdə İsmayıllı bələdiyyəsinin üzvü seçilib.

S.Soltanov hazırda İsmayıllı bələdiyyəsinin üzvüdür, bələdiyyədə Yerli İqtisadi-İnkişaf və Sosial Məsələlər daimi komissiyasının sədri vəzifəsində çalışır.

S.N.Soltanov 1995-ci ildən Ana Vətən Partiyasının üzvü, həmçinin, partianın İsmayıllı rayon təşkilatının sədridir.

Erkən yaşlarından şeirlər yazan Ş.Dağlaroğlu 5 kitabın müəllifi, 30-a yaxın kitabın redaktoru, 2 top-lunun tərtibçisidir. Şeirləri "XX əsrin Şirvan şairləri" toplusunda, "Türk dünyası şairlərinin antologiyası"nda digər bir neçə almanaxda yer alıb.

2014-cü ildən təsisçisi olduğu "İsmayıllı Yazarları" adəbi ictimai birliliyinin sədridir.

S.Soltanov 2008-ci ildən çıxan "İsmayıllı xəbərləri" qəzetinin təsisçisi və baş redaktorudur. Rəhbərlik etdiyi qəzet bölgə qəzetləri arasında nümunəvi qəzet olmaqla rayonun bütün sahələrini əhatə edə bilir.

Şair Ş.Dağlaroğlu 1999-cu ildən Azərbaycan Yaziçılar Birliyinin üzvüdür.

Halal insan bal deyəcək şoruna,
Dərddir - düşə mərd namərdin toruna.
Ağlılı baş gərək hər an qoruna,
Nə lazımdır boş kəlləyə qapalaq?

Dağlaroğlu, dərd güc gəlsə, döz, dayan,
Yaraşmaz adına yersiz söz, dayan.
Əvvəlkindən bir qədər də düz dayan,
Ayağından dartsa əgər yad, yalaq.

Nə olubsa, olub daha

Əllərim göyə dəyirdi,
Yerdə hava boğdu məni.
Atam oğul gözləyirdi,
Anam şair doğdu məni.

Mən də ağladım hamitək,
Tez tapıldı buna çarə.
Alışdım hamam şamitək,
Yuyunmadım mən biçarə.

Yolum dünəndən sabaha,
İşim ovutmaq gecəni.
Nə olubsa, olub daha,
Unutdum olub-keçəni.

Gir qoluma, gedək qoşa,
Çıxb yolumuz rahata.
Qorxum odur, baxıb yaşa,
Günəş sonuncu yol bata.

Dolan, dərdli ürəyimi,
Boşaldıb, şeir yazıram.
Can üzümürəm şair kimi,
Ürəyim deyir, yazıram.

Bilmişəm

Sevməklə canımı cana gətirdim,
Dərdi qarşıladım, kefi itirdim.
Gözümü yummadım, gördüm, götürdüm,
Zəif gördüyümü təzə bilmışəm.

Hər səhra keçənə yar dəvəsimi?
Sıxdı boğulunca ar nəfəsimi.
Sizdən nə gizlədim, var həvəsimi
İçimdə öldürüb, əzə bilmışəm.

Bir anda can atar yüzü sevincə,
Qürura yar oldum, düzü sevincə.
Üzmüşəm kədərdən üzü sevincə,
Demə bircə qarış üzə bilmışəm.

Atımı sürmədim darda, dalanda,
Gördüm sinə gərən, daldalan da.
Namərd dalda yerdə dərdə dalanda,
Mən elin içində gəzə bilmışəm.

Yaram aza mən

Hər şeyin çoxundan durdum uzaqda,
Nəfs mənim qulundur, yaram aza mən.
Şaddır varlığımı yaxın, uzaq da,
Ən uzaq ulduzam yaramaza mən.

Yazmadayam, ehtiyac yox pozana,
Gülüşüm yas əhvalımı pozana.
Ağır günü yaddaşından poz, ana,
Bu fərəh içində yaram aza, mən?

Çox deyilmi İki qapaz bir başa?
Doqquz ağlar, çəkiləndə bir başa.
Dağlaroğlu, de sözünü birbaşa -
Yaramaz olacaq yaramaz əmən.

Gözəllər

Ömrüm arzu zəmisidir -
Zəmini biçən gözəllər.
Hardadır dünya mərdini
Namərddən seçən gözəllər?

Can alırlar sözləriylə,
Aya bənzər üzərləriylə.
Yaxın gəlmir, gözləriylə
Şəklimi çekən gözəllər.

İradım yox məhəbbətə,
Dözməkdəyəm bu zillətə.
Cəlb olunmur cinayətə
Qanımı içən gözəllər.

Ağlasam, gülən deyillər,
Halımı bilən deyillər.
Defnimə gələn deyillər
Könlümdən keçən gözəllər.

Təksən

Təksən, Günəş də təkdir,
İstəmirəm bölməyi.
Sən bil, nəyə gərəkdir,
Onun, bunun bilməyi?

Qəm sinəmi naxışlar,
İzi yuyar yağışlar.
Tanrı mənə baxışlar
Qapınıza gəlməyi.

Həsrətim quşa döndü,
Tək getdi, qoşa dondu,
Gözümüzdə yaşa döndü
Gülün gülə güləməyi.

Can atma məndən qabaq
Geyməyə beş arşın ağ.
Dərd bilməz qara torpaq,
Məhəbbətdən ölməyi.

Azərbaycan - canda can

Doğuldun Günəş kimi, dahi, ölməz, nur oldun,
Fövqəlbəşər zəkanla aləmə məşhur oldun.
Ömrünü zərrə-zərrə eldən ötrü əritdin,
Yersiz dil açanları, diz çökdürdün, kiritdin.

Adın düşdü tarixin hər günüñə, ayına,
Dara düşən Vətənin yetişdin harayına.
Vətəndaşdan, oğuldan çevrildin xilaskara,
Gül, çiçək düzdü millət keçəcəyin yollara.

Yeni Azərbaycanın vüqarlı sərkərdəsi,
Əlinlə parçalandı əsəretin pərdəsi.
Sən gətirdin bu yurda birliyi, mətinliyi,
İtirdin ilim-ilim dərdi, həm çətinliyi.

Sən döndərdin bahara şaxtalı qışımızı,
Sən açdın alnımızı, düyünlü qaşımızı.
Bu xalqı yer üzünə, bəşərə, sən tanıtdın,
Bu yurdu milyonlara etdin Vətən, tanıtdın.

Qurduğun güclü dövlət - vüqarımız, adımız,
Sən düz yolu göstərən ən böyük ustadımız.
Ellər baxır fəxrlə ucaltdığın bayraqa,
Ər igidlər adınlı şəhid düşür torpağa.

Sən qürur mənbəyimiz, sabaha yolumuzsan,
Sən polad vüqarımız, əyilməz qolumuzsan.
Gen sala bilməz səni bizdən illər, fəsillər,
Yaşadacaq adını qədirbilən nəsillər.

Etibarlı əldədir bu ölkənin sükanı,
Canından artıq sevir İlham Azərbaycanı.
Ey bu yurdun cavani, qocası, oğlu, qızı,
Azərbaycan - canda can, qoruyaq canımızı!

Səni sevə-sevə tərk edəcəyəm

Getdiyim bu yolu dönməyəcəyəm,
Həsrətin dindirsə, dinnəməyəcəyəm.
Yalvarma, göylərdən enməyəcəyəm,
Eşqimi aləmə görk edəcəyəm,
Səni sevə-sevə tərk edəcəyəm.

Bilirəm, təmizsən dağda qar kimi,
Şirinsən, dadlısan bağda bar kimi.
Vəfalı dost kimi, əziz yar kimi,
Gülə, çiçəyə də ərk edəcəyəm,
Səni sevə-sevə tərk edəcəyəm.

Səni canım, ruhum biləcəyəm mən,
Derdə tab gətirib güləcəyəm mən.
Düşünmə tək qalsam öləcəyəm mən,
Məcnunluq nə imiş dərk edəcəyəm,
Səni sevə-sevə tərk edəcəyəm.

Toxuma

Gördüm o gözeli, dondu qan, damar,
Canında naz - hər hüceyrə, toxuma.
Dodaq dəysə, yanağından qan damar,
İnanmiram, ac umduğun tox uma.

Bir Günəşdən nur alıbdır üzümüz,
Bağıma gəl, nara göz qoy, üzüm üz.
Bu misalda görməyibdir üzüm üz,
Ümid çı�ə bu sevdaya, toxuma.

Haqq xətrinə uzaq qaçıdım iki dən,
Baş ağardıdım, saçə düşdü iki dən.
Dağlaroğlun tora salmaz iki dən,
Allahı sev, at o toru, toxuma.

Odla su arasında

Od olanda yandırıram,
Su olanda söndürürəm.
Anlayana nə deyim ki?
Anlamazı dindirirəm.

Anlamazın anladığı,
Gəlməz idi heç ağlıma -
Yeri, ağla öz gününə,
Məndən ötəri ağlama.

Məni

(60-ci ilimin ilk şeiri)

Daha iməkləmək yaraşmır yaşa,
Yapışın əlimdən, gəzdirin məni.
Kitabı oxunmur, dərs girmir başa,
Bir başqa məktəbə yazdırın məni.

Dünya böyüksə də, tək mənə dardır,
Eşq göyə, qəlb yana, qəm yerə dartır,
Bezəndə, yaşamaq həvəsim artır.
Qiymayıñ, incidin, bezdirin məni.

Bu dərdli sinəmdə xal üstə xal var,
Ötən hər anımda min bir xəyal var.
Səhradan, meşədən çıxmağa yol var,
Gözəllər içində azdırın məni.

Haqqına

Gözel sevmək günah olub nə vaxtdan?
Ey qınayan, qına məni haqqına.
Gül üzündə açılacaq nə vaxt dan?
Qurban olum Allahına, Haqqına!

Nə gözeldir bu çöl, çəmən, yal, ana,
Gözəlliyyin yamac ana, yal ana.
Bədəsillər salıb meylin yalana,
Tərs baxırlar sözün doğru, haqqına.

Mən - özüməm, özümdəki öz ümdə,
Heyrətdəyəm öz dünyama özüm də.
Duz-çörəklə qüvvə tapdım özümdə,
Göz dikmədim bir kimsənin haqqına.

Dağlaroğlu, daniş incə, din incə,
Qəlbidaşa görünərmi din incə?
Haqq zarıdı, haqlı bir yol dinincə,
Haqq, özün de, niyə girsin haqq qına?

Başına dolandığım

Bənd edib məni qurdüğün,
Tor, başına dolandığım.
Barı hərdən əhvalımı,
Sor, başına dolandığım.

Yaz deyirsən, nəyi yazım?
Yerlə-yeksan çoxum, azım.
Öl de, ölüm, nəyə lazıim,
Zor, başına dolandığım.

Eh, Məcnuna tən olmuşam,
Dərələrdə çən olmuşam,
Ağlamaqdan mən olmuşam,
Kor, başına dolandığım.

Oxsuz kamandı qaşların.
Sirri açdı sirdaşların -
Özün şirin, göz yaşlarının,
Şor, başına dolandığım.

Oxladın, qıydın qanıma,
Qiymət qoymadın canıma.
Sənsiz düşüb yorğanıma,
Qor, başına dolandığım.

Sevdaliyam mən bu yaşda,
Ağıl olmaz sevən başda.
Gəzdir məni dağda-daşda,
Yor, başına dolandığım.

Göz yaşlarım dönüb çaya,
Çətin çıxam gələn yaya.
Ölsəm, baxmam bu sevdaya,
Xor, başına dolandığım.

Gülüm, sənsiz gülüm bitməz,
Bir arzuya əlim yetməz.
Sənsiz ölsəm, qəbul etməz,
Gor, başına dolandığım.

VAQİF ARAZLI

Qədəm qoyaq Təbrizə

İtirmişəm, arayıram sənəmi,
Gözüm yolda qalacaqdır yenəmi?
Yol tapmasa cığır bilsin sinəmi,
Keçib gəlsin, həsrətlilər qovuşsun,
İntizarlı aylar, illər sovuşsun.

Nə zamandır görmürəm ki üzünü,
Həsrət qalan, yaşıla dolan gözünü,
Mənə doğma baldan şirin sözünü,
Sanaram ki, ağız dadım, şəkərim.
Məlhəm edib dərdlərimə çəkərəm.

Vədələşək yazın gözəl çağında,
Ətir saçan, gözəl, cənnət bağında,
Tonqal çataq Savalanm dağında,
Qucaqlaşaq, sevgi, ülfət bəsləyək.
Haray salıb yatanları səsləyək!.

Yox eyləyək bu hicranı, həsrəti,
Silək, ataq pis niyyəti, xisleti,
Bu Vətənin bütövləşmək qisməti,
Qüvvət verər, ilham verər təb bizə.
Gül-çiçəklə qədəm qoyaq Təbrizə!

Hara gedir bu ölkə?

Nəsimi tək həmişə dabanından soyuldu,
Haqqı görən gözləri neçə dəfə oynuldu,
Baş ayağa çəkildi, ayaq başa qoyuldu,
Daim qorxu içində, ürəklərdə səksəkə.
Hara gedir məmləkət, hara gedir bu ölkə?

Saf niyyətə sıgmış o mənzilə yol aldıq,
Qoymadılar yetişək, əsir olduq, qul olduq,
Olduq gəlir mənbəyi, para olduq, pul olduq,
Tərk etməyib bizləri, hələ durur təhlükə.
Hara gedir məmləkət, hara gedir bu ölkə?

Haqqı bəyan edənlər zindanlara atıldı,
Yandı milli ruhumuz tonqallara çatıldı,
Bu millətin başma müsibətlər açıldı,
Daha dözmək olmayırla, səbrim olub bir tikə.
Hara gedir məmləkət, hara gedir bu ölkə?

Niyə dünya birliyi bu işlərə göz yumar?
Yoxsa daha bizlərdən sərvət umar, pay umar?
Bu sağlamaz yaraya həm siğal çək, həm tumar,
Bir gün çarə bulunub əlac tapıldı bəlkə?
Hara gedir məmləkət, hara gedir bu ölkə?

Dilin harayı

(Ramiz Rövşdnə)

Bilirəm halını, bilirəm ustad,
O gecə yuxun da dara çəkildi.
Bir naşı təbibin, naşı əliyilə,
Yaranıñ üstünə yara çəkildi.

Vətən sərhədinə sancılan dirək,
Alınıb dilinin üstə qoyuldu.
Sandım ki, həmin gün Nəsimi babam,
Çəkildi məhsərə, bir də soyuldu.

O günü yamanca düşmüdü işə,
"Sapı özümüzdən olan baltalar".
Doğrayıb Türk dilin çəkdilər işşə,
Gorunda qovruldu Oğuz atalar.

Bir zaman vətəni ikiyə bölən,
Yağıya deməyə sözüm qalmayıb.
Bu gün haqq sözünü demək istəyən,
Vətən övladında dözüm qalmayıb.

Hər zaman nahaqdan üzə durmağa,
Etдинiz min cürə oyun, çabalar.
Bu dilə amansız zərbə vurmağa,
Sizə haqq verməmiş ulu babalar.

Mənsəbə çatmağa tələsən kəslər,
Ağa hüzurunda növbə düzgünüz.
Daha bilmədiniz, əməlinizlə,
Bir millət boğdunuz, bir dil əzdiniz.

Söz alıb kürsüyə sinə gərərək,
Guya ki, alışib odda yandımız.
Tapdayıb keçdiniz haqqı bilərək,
Millətin mənşəyin, soyun dandımız.

Bu dili ölümə məhkum etməyə,
Nə yaman tələsdin, cənab hökmədar?!
Nə yaman tələsdin kama çatmağa?
Dilində başqa vəd, əlində qərar.

Doğrunu yalana yozan "dahilər",
Tövbəyə sığmayan günah etdilər.
Milçəyi fil edib yazan "dahilər",
Millətin gözündə ölüb-itdilər.

Yüz dəfə, min dəfə aldadıb atdız,
Qəzəbi, nifrəti, yüz ahi görün.
Gözünüz ayağın altın görmədi,
Başımız üstündə allahı görün!

Qəbir də vətəndir

(Şəhid Əli Xankişiyyevin xatırəsinə)

Günəşin qüruba enən çağında,
Meydan qaynayırdı, meydan dolurdu.
Bir insan köçürdü, haqq qucağında,
Bir ana saçını yaman yolurdu.

Şəlalə dağlardan tökülməz oldu,
Bir bala fəryadlı ana səsindən.
Çiçəklər açmadı, saraldı, soldı,
Bu nakani ölümün qış nəfəsindən.

Yetirdin vətənə sədaqətini,
Bəs niyə yatmışan, a zalım qardaş?
Dur ovut, bir illik məhəbbətini,
Dur ovut, qadanı mən alım qardaş!

Nə yaman çoxalıb bu ölüm-itim?
Sərilib torpağa bir örpek kimi,
İlahi, bu vətən nə yaman yetim,
Dünyaya gələcək o körpə kimi.

Qəbir də vətəndir, şəhid qardaşım,
Hər səhər yuxudan oyan burada.
Burda uyuyanlar sənin yurddasın,
Yaralı sinənlə dayan burada!

Məktəb illəri

Göz yaşımız sevincdən üzümüzə axacaq,
Kövrək, həsrət baxışlar boylanacaq, baxacaq,
Bu ayrılıq bizləri yandıracaq, yaxacaq,
Sağ ol məktəb illəri, sağ ol məktəb illəri.

Çox əziz olub mənə qohumumdan, yadımdan,
Yaşadığım o günlər çıxmayacaq yadımdan,
Qoy söyləyim, danışım məzunlarm adından,
Sağ ol məktəb illəri, sağ ol məktəb illəri.

Şirin keçən günlərim nə yaman acı olub,
Axı sinif yoldaşım həm qardaş, bacı olub,
Ürəyimiz ustadin yaman möhtacı olub,
Sağ ol məktəb illəri, sağ ol məktəb illəri.

Gözləyirdik son zəngi, budur o da çalındı,
Əllərdəki gül-çiçək yadigar tək alındı,
O müstəqil həyata körpü belə salındı,
Sağ ol məktəb illəri, sağ ol məktəb illəri.

Güldən-gülə qonacaq kəpənəyik, arıyıq,
Məktəb bizi yetirib, biz də onun bariyıq,
Çox istəkli, çox əziz biz də övladlarıyıq,
Sağ ol məktəb illəri, sağ ol məktəb illəri

Ola

(qəzəl)

Bu gecə yar gələsi, gəlməyi güman ola,
Gəliş gəlsə gözəl, xəlvəü-pünhan ola.

Hicrini çox çəkmişəm, bir gün vüsal qismətim,
Yetişə özü məqam, zaman o zaman ola.

Gəlməsə özü bilsin, bataram qəm dəryasına,
Çıxmağa cəhd edərəm, tutmağa saman ola.

Saxlaya bilmərəm ki qan ağlayan göz yaşımı,
Həmdəmim gecə-gündüz naleyi-kaman ola.

Bu xəstə can evimin dərdinə dərman tapılmaz,
Çağırısan loğmani-təbib, istəyir şaman ola.
Biz o zaman bilərik ki qədrini yaxşıların,
Bir yaxşı olan yerdə min-min də yaman ola.

Nə qədər günahımız var yaradan dərgahında,
Yalvaraq, tövbə edək, qoy, ətayı-aman ola.

Kimsəyə vədə versən çahş ki, sözlərinin,
Ötməsin vaxtı-məqatn, dediyin haman ola.

Zəhməti çox çəkdim ki, hər şeyə olum Vaqif,
Bağlayım bu dastam, sözlərim tamam ola.

Bir qız gəlin köçür...

(Nakam bir sevgiyə)

"Vəğzalı"çalmır qız qapısında,
Oynayan, gülən kim, süzdürən kimdir.
"Vəğzalı"çalmır qız qapısında,
Əlində şam tutub gəzdirən kimdir.

Qaynana qollarm geniş açıbdır,
Qaynata pulları xəzəl tək səpir.
Bəzək otağında bir qız ürəyi,
Heç kəs bilməyir ki, bəs nələr çəkir.

Qohumlar, qonşular zər libasları,
Tutaraq əllərde hey ölçüb-biçir.
Şadlıq içindədir sevinir hamı.
Bu gün kəndimizdən bir gəlin köşür.

Qızlarm səs-küyü, hayatı-harayı,
Onun ürəyini aça bilməyir.
Elə bil zindana salmış kimi,
Bir fürsət arayır, qaça bilməyir.

Uşaqlıq çağları bir röya kimi,
Gəlib gözlərinin öündən keçir.
Cavanlar eşikdə yallı gedirlər,
Bu gün kəndimizdən bir gəlin köçür.

Əyləşir maşına sonsuz kədərlə,
Bir gəlin söz deyir, hey gülə-gülə.
Dayayıb alını soyuq şüşəye,
Axıdır göz yaşı hey gilə-gilə.

Maşın karvanları yola düzəlir,
Yellənir neçə el, yellənir birdən.
"Qoy xoşbəxt yaşayıb ömür keçirsin",
Qızlar, gəlinlər də dillənir birdən.

Uşaqlar heç nəyin fərqi varmir,
Kavvamn ardıcıca quş kimi uçur.
Maşın siqnalları kəndi bürüyür.
Bu gün kəndimizdən bir gəlin köçür.

Ucaboy, qamətli bir cavan oğlan,
Fikirli görünür yol gedə-gedə.
Geriyə qayıdır ağır səfərdən,
Sevgisin qəlbində dəfn edə-edə.

Bir məclis qurulub haylı-haraylı,
İçkilər içilir hey litir-litir.
Burada sıqaret çəkən kəslərin,
Tüstdən qızarmış üzləri itir.

Sağlıqlar deyilir, söhbət uzanır,
Tez-tez təsdiqlənir dumanlı başlar.
Bir kefli əlində tutub badəni,
Bir təklif edirəm, deyir, yoldaşlar.

Qaldırın badəni iki cavanın,
Gələcək gününün səadətinə.
"Var olun, sağ olun" qışqırı hamı,
Məclis heyran olur "məharətinə".

Adamlar bir-birin əvəz edərək,
Keçən saatları nəzərə almır.
Ürəklər süfrətək açılır burda,
Yoldaş yoldaşından heç geri qalmır.

Bu toy məclisinə gələn adamlar,
Təkcə yeməyəmi dəvət olunmuş?
Neçəsi üzündə saxta təbəssüm,
Guya təzə bəylə tanış olubmuş.

Söhbətlər uzanır, mövzu coxalır,
Kimisi "həqiqi" sevgidən deyir.
Bir çoxu işinin mahir ustası,
Gah konyak süzdürür, gah kabab yeyir.

Nə qədər çıxışlar, sözler olarmış,
Elə bu sözlərmi məclis bəzəyi?
Kiminin "qeyrəti" oyanır burda,
Paxıl ürəkləri deyir əzəyin.

Sıqaret tüstüsü, dumanlı başlar,
Hərə öz qəlbini dostuna açır.
Gəlir lap yaxından siqnal səsləri,
Uşaqlar səs-küylə irəli qaçırlar.

Kəsilir söhbətlər, sözler bir anlıq,
Indi də baxışlar yola dikilir.
Bu gələn maşınlar bəzəkli karvan,
"Qızıl barmaqlılar" gəndən seçilir.

Maşının qapısı açılır bu an,
Bir qadın gəlinin əlindən tutur.
Soyuğun qılıncṭək kəsdiyi zaman,
Tökülür alnından tər puçur-puçur.

Qalxır pilləkəni ehmalca, yavaş,
Ayağı sininin üstündə gəzir.
Gələcək həyatı ayağı altda,
Hirsindən onu da tapdayır, əzir.

Yenə məclislərdə tutulur yerlər,
Sağlıqlar deyilir, gəlişi gözəl.
Beləcə əriyir payız gecəsi,
Xəbərsiz tökülür saralmış xəzel.

Vaxt gəlir, məclisin səfi pozulur,
Sərəxoş beynilərin dumani artır.
Ordaca gəlinlik libası altda,
Bir ürək çırpinır, sinəni yırtır.

Beləcə başlanır sevgisiz həyat,
Atanın-ananın arzusu bumu?
Beləcə qurulur təmtəraq, büsat,
Yox, sevgi deyildir bircə içim su.

Sevən ürəklərin eşqi dərindir,
Günəşə qədərdir onun bir ucu.
Sən çalış bu eşqi yaşat hər zaman,
Qoy olsun bu sevgi hər kəsin borcu.

ÇƏRKƏZ NƏŞİRLİ

Köç gedəndən sonra

(hekayə)

*Bu əhvalat XX əsrin əvvəllərində Zəngilan rayonunun Tiri kəndində baş verib.**Onda hələ Araz boyu tikanlı məstillardan sərhəd çəkilməmişdi.*

Yazın son günləri idi. Artıq demək olar ki, istilər düşmüşdü. Kəndin mənəm-mənəm deyən kişiləri yaz - tarla işlərini çıxdan qurtarmış, bağlı-bağçanı əkib hazır vəziyyətə çatdırılmışdır. Bu gündən belə az iş qalırdı; hərdənbir bağbostanı, otlaq sahələrini suvarmaq. Belə olan halda kənd əhli yavaş-yavaş yaylağa köçmək üçün tədarük görürdü. Evlərin xanımları yaylağa aparmaq üçün palpaltarı yiğışdırır, yemək tədarükü göründülər. Xüsusiylə, ən azı bir-iki həftəlik çörək bişirib qurudaraq yola hazırlayırdılar. Axı yaylağa çatıncan bir neçə gün yol getməli olurdular. Gedəndə əvvəlcədən müəyyənləşdirilmiş yerlərdə köçü dayandırıb gecələyir, sabahı gün xoruz banlayanda, yəni sübh tezdən mal-qarani tərpədir, sonra da köç yola düşürdü. Beləliklə, iki günü, bəzən də üç gündən sonra düşəcəkləri yaylaya çatırlılar. Burda da, hər kənd öz yurd yerinə düşərdi. Bu zaman ən çox sevinən uşaqlar olurdu. Aranın istisindən, cır-cırama səsindən, bürküdən nəfəs almaq çətin olan bir yerdən uşaqlar cəmi iki günə güllü-çiçəkli ləzar bir yerə, yaylağa düşdüklləri üçün sevinclə o yana - bu yana qaçırmır, oynayır, al-əlvan çıçəklər toplayıb çələnglər höründülər. Bir qədər böyük uşaqlar oba yerini temizləməkdə alacıqları qurmaqdə öz valideynlərinə kömək etməli olurdular. Uşaq olsalar da, bu yaşa kimi bir neçə dəfə yaylaqda olduqlarından onlar yaxşı bilirdilər ki, yaylaqda tez alaciq qurmaq lazımdır. Hər tərəf günəşin al şəfəqlərinə büründüyü anda qoşa dağın arxasından çıxan qara bulud hər şeyi bir an sonra məhv edə bilərdi. Elə bir yağış-tufan qopardı ki, gətirilən ərzaq, pal-paltaların hamısı islanıb xarab olardı. Ona görə də tez bir zamanda hər bir ailə öz alacığını qurmağa tələsirdi. Yaz yağışından sonra köhnə yataq yerlərində orda - burda ağaran göbələk kimi dağların döşündə bir neçə saatdan sonra alacıqlar hazır olurdu. Hələ ilk günlərdə arandan gətirdikləri odunla qaladıqları ocaqların tüstüsündən havada burula-burula çıxaraq yaylağın əzəli görkəmin bir qədər də dəyişirdi. Uşaqların şən səs-küyü daşlara dəyişib əks-səda və rərkən yaylağa gəlmış insanlarda fərəh hissi oyadırdı. İnsanların həyatda yaşamağa, yaratmağa həvəsləri bir

az da artırdı.

Beləliklə, Tiri kəndinin əhalisi bu il də yaylağa çıxmaga tam hazır olduqda kəndin ağısaqqalı Məsi kişi köçün çıxma gününü təyin etdi. İki gündən sonra yaylağa köçmək xəbəri bütün kəndə yayıldı.

May ayının ortaları idi, sübh tezdən artıq hazır olduğu üçün köç yola çıxdı. Xatasız, bəlasız iki gündən sonra nəzərdə tutulmuş oba yerinə, Seyid Hüseyn yaylağından bir qədər aralı, Yağlı dərə adlanan yurd yerinə çatan kənd əhli əvvəlcə öz alacıqlarını qurdular. Sonra evin kişiləri, xanımların dəmlədiyi pürrəngi çayı içərək bir qədər dincəlməyə qərar verdilər.

Əvvəlki günlər dincəlmək çox çəkmirdi. Çünkü hələ görəcəyi işlər çıxdı, axı yaylaq yerinə uyğunlaşmaq, mal-qarani, qoyun-quzunu tam yerləşdirmək, onların otarılması üçün bölgülər aparmaq lazım idi. Ümumiyyətlə, hər bir məsələyə aydınlıq gətirildikdən sonra hər bir adam öz işini bilirdi. Dincəlmək üçün yaylaqda buz-bulaqların üstündə qonaqlıqlar təşkil edib əsl keyf etməyə başlayırlar.

Salman keçən yay kənddə qalmış, bağ-bostana baxan cavanlarla birlikdə kəndi gözləmişdilər. Bu il də, danişiq var idi ki, Salman yenə də kənddə qalsın. Ona görə də, Nurcahanın da yaylağa getməyə heç həvəsi yox idi. Bunu heç kimə deyə bilməzdə. O, dövrə kəndin bütün xanımları hamısı yaylağa gedirdi. Babası Musa kişi Salmanın kənddə qalmasını istəmədi. O, yaylaqda çox iş görə bilər, deyərək öz fikrini bildirdi. Məsləhətdir ki, Salman da yaylağa getsin. Musa kişinin bu sözü ilə yaylağa gedənlərə qoşulan Salmandan çox Nurcahan sevindi. Uca boylu, qıvrım saçlı Salman hamiya qarşı mehriban və qayğıkeş bir oğlan idi. O, işdən qorxmaz, hamiya imkanı çatdığı qədər kömək edərdi. Hətta uşaqlar da onu çox sevirdilər. Çünkü Salman, yeri gələndə, uşaqlarla dostluq edir, onları dağlara gəzməyə aparır, bir sözə onları əyləndirdiyindən kəndin uşaqları Salmanı lap çox isteyirdilər. Kənddə olduğu kimi, yaylaqda da hamidan çox sevinən kəndin ən güzel qızlarından biri olan Nurcahan idi. Axı qışda Salmanla nişanlanmışdı. Nurcahan hər an Salmanın öz

yanında olmasını isteyirdi. Onu o qədər sevirdi ki, payızda toyları olacağının hər günün, hər saatın gec keçməsindən narazı olurdu. Salman da Nurcahanı çox sevirdi. Az qala onunla nəfəs alırırdı. Əvvəllər ona göz qoyan Nurcahanın qızlarla necə mehribanlıqla danışmağına, mənali-mənali səhbətlərinə aludə olurdu, hətta, anasına ev işlərində kömək etməsindən, dadlı-dadlı yeməklər bisirməsindən də xəbəri var idi. Salman üçün Nurcahan dünyanın ən gözəl qızlarından birincisi idi. Kəndin ağsaqqallarından, ağbirçəklərindən çəkindikləri üçün yaylaqda az-az görüşərdilər. Görüşəndə də çox ehtiyatlı olar və tez də ayrıldılar. Xüsusilə, Salman çox həyalı bir gənc olduğu üçün o, istəmirdi ki, el arasında bu cütlük haqqında başqa sözlər desinlər. Bu il də istilər çox tez düşmüş yaylağa gedən adamlardan xəbər gəlmışdı ki, hər bir şey öz qaydasındadır. Köç yaylaqda öz yerində məskunlaşdırıb alacıqlar tez bir zamanda qurulduğundan və hələlik havalarda heç bir şılaqlıq olmadıqdan hər bir şey öz qaydasındadır. Aranda qalan, evlərə, əkinə baxan adamlar narahat olmadan öz işləri ilə məşğul olurdular. Kəndin yaylaqda və aranda olan adamları bir-birlərindən xəbər tutaraq yaxşı günlərlə yaşayırdılar. Bir neçə vaxtdan sonra artıq aranda bağ-baxçada meyvələr dəymmiş, bostanlarda xiyar, qovun-qarpız yetişmişdi. Bağ-bostanın nübar məhsullarından hər bir ev üçün xurcun hazırlayıb bu gün tezdən yaylaqdan gələn Həsən kişi ilə yaylağa göndəriləcəkdi. Ona kömək etmək üçün bir-iki nəfər adam lazım idi. Kənddə isə adam az qalmışdı. Tərüddüd etmədən Kamal və Həsənin big yeri yenicə tərləmiş bacısı oğlu Arif də Həsən kişi ilə birlikdə yaylağa gedəsi oldular. Kənddə cəmi üç nəfər; Hüseyn, Sabir və Əli qalası oldular. Onlar gündüzlər bağ-bostana baş çəkir, sulamaq lazım olan yerə su ötürür, ümumiyyətlə, gecəli-gündüzlü kəndə nəzarət edirdilər.

Elə bir vaxtlar idi ki, qonşu kəndlərdə, xüsusilə Arazın o tayında qaçaq-quldur dəstələri olması barədə səhbətlər gəzirdi. Kənddə az qoruyucu olduğunu bilən olsa idi, kəndə basqın edər, evləri dağıdır, yaylağa aparılmayan mal-qaranı yiğib apara bilərdilər. Buna görə də daha sayıqlıq edilməli, xüsusilə, gecələr oyaq qalmalı olan Hüseyn, Sabir, Əli növbə ilə gündüz yatıb dincəlməli, gecə isə hər üçü; hərəsi kəndin bir tərəfində tikilmiş çardaqların ətrafında növbədə duraraq kəndə nəzarət etməli idilər. Bir neçə gün keçsə də Kamal və Arif yaylaqdan gəlməmişdilər. Danışiq belə olmuşdu ki, ən geci beş günə ya onlar qayıdır gəlir, yaxud da kəndin başqa cavanlarından iki nəfər arana, kəndə gəlməli idi.

...Bu gecə hava tez qaralmışdı. Bir neçə saatdan sonra heç bir yer görünmürdü. Elə bu vaxt Sabirin növbədə durduğu yer Xan Araza yaxın olduğundan o, çayı

keçən adamların səsini eşitdi. Zülmət qaranlıq olduğundan onların neçə nəfər olduğunu bilinmirdi. Sabirgil əvvəlcə razılışdıqları səslə bir-birinə xəbər verdi. Hər üçü də hazır vəziyyətdə qonaqları gözlədi. Çayı keçən adamların kim olduğunu, nə üçün gəldiyini öyrənmək məqsədilə Sabir səs gələn tərəfə diqqətlə baxmağa başladı. Gələn atlılar kəndə tərəf yaxınlaşanda Sabir gizləndiyi yerdən qışkırdı:

-Ay adam, kimsiniz? Hara gedirsiniz?

-Sizə qonaq gəlmışik. - deyə onlardan biri cavab verdi.

Sabir yenidən dilləndi:

-Gecənin bu vaxtı qonaqmı gələr?

-Sən hardasan, bir qənşərə çıx görək.

Sabir gizləndiyi yerdə çıxməq istədi, amma birdən nə fikirləşdişə yerindən səsləndi:

-Siz neçə nəfərsiniz?

-Görmürsənmi mən təkəm?

Danışan adam bir qədər irəlidə olduğundan qalan adamlar səssizcə gizlənmiş və görünmürdülər. İşin nə yerdə olduğunu görən Sabir əvvəlcə bilmədi nə etsin, sonra dilləndi.

-Yerində dur, irəli gəlmə! - deyərək qışkırdı.

Bu zaman Hüseynlə Əli işin nə yerdə olduğunu baba düşdülər. Durduqları yerə nəzarət edərək arxadan onlara hücum olmaması üçün mövqelərini bir qədər əlverişli yerə dəyişdirilər.

-Qoy gəlsinlər! - deyə fikirləşdirilər.

Bu zaman qəfil açılan gülə səsindən sonra Sabirin "vayyy" deyə bərkədən qışkırdığı eşidildi. Sonra ondan səs çıxmadı. Hüseyn ehtiyatlı olmaq üçün silahı hazır vəziyyətdə tutaraq qaranlıqda vaxtsız gələn adamların quldur olduğunu yəqin edərək daha ehtiyatlı olmaqla, Sabirdən bir xəbər tutmaq üçün məqam axtardığı vaxt Əlinin ehtiyatsızlıq edib atəş açması işləri bir qədər çətinləşdirdi. Gələn adamlar dərhal hər tərəfdən atəş açmağa başladılar. Onlar gülələri dayanmadan atıldılar. İmkan vermirdilər ki, gizləndikləri yerdə çıxsınlar. Atışma iki saatə qədər çəkdi. Elə bu vaxt bir qədər aralıda, Xan Arazın o tayında dalbadal iki dəfə gülə atıldı. O tayda atılan gülə səslərindən sonra aralığa sakitlik çökdü. Hüseyn tez mövqeyində çıxaraq Sabirin gizləndiyi yerə qaçıb gəldi. Artıq hava yavaş-yavaş işıqlaşındı. İlk atılan gülə Sabirin qoluna dəymış, kor gülə öz işini görmüşdü, onun qolu al-qan içində idi. Hüseynin qeyri ixtiyarı qışkırmışına Əli də onun yanına qaçıdı. Vəziyyətin nə yerdə olduğunu görən Əli ətrafa bir daha göz gəzdirdikdə yəqin etdi ki, çağırılmamış qonaqlar geri çəkiliblər. Hava işıqlandığı üçün bir daha gülə atılan istiqamətlərə göz gəzdiren Hüseyn gələn çağırılmamış qonaqların çox olduğunu müəyyənləşdirdi. Bir neçəsi diqqəti yayındırmaq üçün onları hədəfə götürüb başlarını qatıb, qalan adamlar

bir qədər varlı olan adamların evlərini talayıb, yaylağa aparmayıb aranda bəslənmək üçün saxladıqları mal-qarani, qoyun-quzunu sürüb aparıblar. İndi məlum oldu ki, Arazın qırğıından güllə səsi gələn kimi nə üçün sakitlik yarandı. Onlar əvvəlcədən danışdıqları kimi hərəkət ediblər. Kəndi talayıb o taya keçirdəndən sonra xüsusi siqnal verərək hər kəsin atışmaya son qoyub geri çəkiləməli olduğunu bildirmişlər. Bu güllə səsindən sonra kəndi qoruyan adamların başını qatanlar da çəkilib gediblər. Hüseyn kişi nə edəcəyini bilmirdi, bir tərəfdə ağır yaralanmış Sabir, bir tərəfdən də kəndin mal-qarasının, qoyun-quzusunun aparılması, üstəlik də talanmış evlərdə nələrin aparıldığı ona yaman yer eləmişdi. Odur ki, demisini tüstüldə-tüstüldə hey fikirləşirdi. Ancaq heç bir qərara gələ bilmirdi, ortada çəşib qalmışdı. Kəndi gəzib qayıdan Əli gördüklorini Hüseyinə danışdıqda məlum oldu ki, onlar həqiqətən çox olublar. Kəndin bir neçə evini də talayıb aparıblar. İçlərində kimdir sə bu kəndə çox bələd olan bir adam var. Əvvəlcədən kənddə cəmi üç nəfərin olduğunu bilən və harda, hansı tərəfdə durduqlarını çox yaxşı bilmişlər. Gecə atışmanı eşidən qonşu kəndlərin də yaylağa getməyib kənddə qalan adamlarından bir neçəsi haya gəlib çıxdı. Onlar da əvvəlcədən yaralının vəziyyətinin çox ağır olmadığını, yəni ölüm təhlükəsinin sovuşduğunu bildirdilər. Sonra kənddə nələr olduğunu öyrənməyə başladılar. Bu quldurların kim olması haqqında hər kəs öz fərziyəsini söyləyir, bir qərara gələ bilmirdilər. Ancaq hamı belə qənaətdə idi ki, kəndi çox yaxşı tanıyan bir adam bu quldurlara bələdçilik edib. Pis xəbər tez yayılar, deyiblər. Çox keçmədi ki, kənddən yaylağa gedən adamlar da qayıdır gəldi, üstəlik bir neçə atlı da əlavə gəlmışdi. Kəndin ağsaqqalı Məsi kişi də qayıdanların arasındaydı.

Məsi kişi dünya görmüş, müdrik bir adam idi. O, kəndə göz gəzdirib olan əhvalatlardan xəbər tutandan sonra belə bir qərara gəldi ki, burda heç bir qisas, heç bir başqa ailəvi münaqişə məsələsi yoxdur. Elə bir iş olsa idi, onlar sizi öldürərlər, heç vaxt sizə aman verməzdilər. Bu ancaq tamah məqsədi ilə törədilmiş, soyunçuluq məqsədilə olan bir hadisədir. Özü də o taylı quldurların işidir. Şükürər olsun ki, insan itkisi olmayıb. Sabirin vəziyyəti də yavaş-yavaş düzəlir.

Məsi kişi Araz çayının kənarlarını gəzir, nə isə bir ip ucu axtarır. Birdən onun gözünə bir tay çariq dəydi, çariyi əlinə götürən Məsi kişi dərin fikirə getdi. Bu çariq onun yadına bir çox hadisələri salsa da, müəyyən bir qərara gəlməsi üçün çox fikirləşməli oldu. Bu çariyi yaylağa köcməmişdən əvvəl kiminsə ayağında görmüşdü. "Düzdür, özüdür al-əlvən toxunmuş çariq bağlarıdı. Kənddə belə bağlar heç kimin ayağında indiyədək görməmişdi. Bu çariq bağları ancaq Tə-

brizdə hörlürdü. Son vaxtlar nə bizim kəndimizdən, nə də qonşu kəndlərdə Təbrize gedən olmamışdı". Bəs bu çarıçı o, kimin ayağında görmüşdü?

Məsi kişi fikriləşə-fikirləşə çay kənarından kəndin ortasına gəldi. Burda hələ də dayanan adamlar hərə bir söz söyleyir, bir qərara gələ bilmirdilər. El ağsaqqalı Məsi kişinin gəldiyini görən Hüseyn özünü yiğisdiraraq, yanındakılara da ağsaqqalın gəlməsini bildirdi. Hüseyn bir qədər qorxurdu, çünki kəndə onu böyük qoyub getmişdilər. O, da kəndi bu cür qorumuşdu. Hüseyn Məsi kişinin danlağından, onun tənəsindən qorxurdu. Məsi kişi adamlara yaxınlaşış yenidən salam verdi. Onların nə düşündükləri soruşdu, kənd əhlinin aparılan mal-qarasının nə qədər olduğunu xəbər aldı. Təxmini on beş iri baş mal-qara, əlli yə yaxın qoyun-quzu aparıldığı biliñdi. Evlərdən nələr gedib, kimlərin evlərini talayıblar, dəqiq bilinmirdi. Müəyyənləşdirmək üçün yaylağa xəbər göndərmişdilər ki, həmin evlərdən adamlar gəlsin. Onlar gələndən sonra məlum olacaqdı ki, həmin evlərdən nələr aparılıb. Bütün bunları götür-qoy elədikləri bir vaxt Məsi kişi birdən dilləndi:

-Uşaqlar, bu çarıçı görmüsünüz? Bu çarıq bağları biz tərəflərdə olmur, ancaq uzaqda, Qaradağ mahalında, Təbriz bazarlarında olur. Ərgən oğlanlar bu cür bəzəkli çariqlardan, çariq bağlarından istifadə edirlər. Baxın, bu çarıçı çayın qırğından tapmışam. Yəqin ki, gələn adamların birinindi, necə olubsa düşüb qalıb. Ola bilər ki, məqsədli atılıb. Ancaq onu da deyim ki, bu çarıçı geyən adamı elə bil mən görmüşəm, harda, bax, onu xatırlaya bilmirəm. Yadıma sala bilmirəm. Bəlkə siz bir söz deyəsiniz? - Məsi kişi üzünü qonşu kənddən haya gələn adamlara tutaraq onların hərəkətlərinə, davranışlarına fikir verirdi. Lakin nə öz həmkəndlilərindən, nə də haraya gələn qonşu kənd adamlarından heç bir səs çıxmadı.

Beləliklə, həmin hadisədən bir neçə gün keçməsi-nə baxmayaraq heç bir iz tapılmadı. Məsi kişi kəndin cavanlarını xəyalən bir-bir gözdən keçirir, ən zirəyi, ən qoçağı olan Salmanın üzərində dayanırdı. O, həm qoçaq, mərd, həm də düşdürü şəraitdə həmişə tədbirli hərəkət etməsi ilə tay-tuşlarından çox fərqli idi. Məsi kişi yaylağa xəbər göndərərək Salmanın arana, kənddə gəlməsini tapşırıdı. Salman el ağsaqqalının xəbərini eşidən kimi arana gəldi, məsələni öyrəndikdən sonra nə etməli olduğunu, nə edəcəyini səbirsizliklə gözləyini bildirdi. Məsi kişi ona dedi:

-Oğlum, Salman, kəndimizi talayan adamların içərisində kəndə çox yaxşı bələd olan bir adam olub. Onlar kəndin mal-qarası ilə yanaşı, əvvəldən təyin etdikləri evlərə girib lazımı əşyaları da aparıblar. Bu adamlar kimlərdisə, heç cür aydınlaşdırı bilmirik. Biz itki-mizi harda axtaraq? Bu məsələ barədə sən nə deyə

bilərsən? - Sözünə ara vermədən Məsi kişi həm də söylədi ki, çayın qıraqından tapdığım bu bəzəkli çarıqdan başqa onlar heç bir ciddi iz buraxmayıblar.

Salman çarığı əlinə aldı və diqqətlə ona baxdıqdan sonra dedi:

-Məsi baba, yadındadı, yazın əvvəlində o taydan, Buyduz kəndindən bizim kəndimizə qonaq gəlmışdlər. Onların içində bir cavan oğlan var idi. O adamın ayağında bu cür bəzəkli bağları olan çarığı var idi. Doğrudan, heç yadına sala bilmirdim, həmin oğlan səninlə birlikdə yazı düzüñə ova da getdi. Bəli, baba, onunla mən dost oldum. O, mənə söz verdi ki, nə vaxt bir çətinliyə düşsən, mən hər zaman sənə köməklik edərəm. Məsləhət bilirsən, Buyduz kəndinə gedim, bəlkə bir xəbər öyrənə bildim.

Məsi kişi bir qədər fikirə getdi. Sonra dilləndi:

-Əslində Salman, mənim də fikrimdən keçən budur. Ancaq bir qədər qorxuram, ora gedəsən, sonra da başqa bir hadisə ilə qarşılaşaqq. İstəyirsən bir-iki nəfər də dostlarından götür, get.

Salman tərəddüd etmədən dilləndi:

-Yox baba, mən qorxmuram və mənə heç kim lazımlı deyil, özüm tek gedib gələrəm.

Məsi kişi bir neçə məsləhətlərin verdikdən sonra dedi:

-Get, yaxşı yol, bala.

Salman nədənsə Arazın o tayına getməkdən heç qorxmurdu, hətta bir neçə ay əvvəl tanış olduğu o tayılı dostuna çox güvənirdi. Nədənsə əmin idi ki, bu işdə o oğlanın əli ola bilməz. Talancılıqdanancaq onunla birlikdə bir xəbər öyrənə bilər. Gecə yarı olanda Salman Araz çayını adlayaraq o taya keçdi, üz tutdu yaza da tanış olduğu Buyduz kəndindəki dostugilə. Salman tələsirdi ki, kənd əqli onun gəlişindən xəbər tutmasın. Ona görə belə tez yola çıxmışdı. Salman kəndə çatanda hələ heç kim yuxudan oyanmamışdı. Salman yaylağa köçməmişdən əvvəl də bu kənddə olmuşdu, ona görə də səssiz-səmirsiz dostu Əsədin yaşadığı evə çatdı və yavaş-yavaş evin qapısını döyməyə başladı. İçəridən boğuş bir səslə hay verdilər:

-Ay adam, kimsən gecənin bu vaxtı?

-Allah qonağıyam, Əsəd lazımdı, ona görə gəlmisəm. - Salman astadan cavab verdi.

Bir qədər keçdiqdən sonra qapı açıldı, içəridən tam geyinmiş halda cavan bir oğlan çıxdı. Salman dostunu görən kimi tanıdı. İçəridən çıxmışına baxmayaraq, gözləri qaranlığa alışmasa da Əsəd də, deyəsən, Salmanı tanıdı. Odur ki, çox mehribanlıqla salamlış ib evə içəriyə dəvət etdi.

-Ay Salman, xeyir ola gecənin bu vaxtı hardan gəlirsən?

-Əsəd, xeyir deyəndə, bir işim düşüb, ona görə də

gəlmışəm.

Salman evdən çıxan Əsədin ayağında gördüyü çarıq nəzər saldı. Kəndə gələndə geydiyi həmin çarıqlar idi, amma bir qədər köhnəlmüşdi. Öz-özlüyündə fikirləşirdi ki, kəndlərinə basqın edən adamların içində olan çarığının bir tayı Arazın sahilinə düşən adam bu ola bilməz. Yavaş-yavaş hava işıqlaşdırıldından kəndin hər tərəfindən səslər gəlirdi. Elə bu zaman Əsədin anası qonağı çay süfrəsinə dəvət etdi. Əsəd:

-Salman, sən axı cavab vermədin, mən çox narahat oluram, nə isə bir ciddi hadisə olmasa belə sübh tezdən gəlməzdim.

-Yaxşı deyərəm. - deyə Salman könülsüz, dilucu dilləndi. - Əsəd, yadındadırımı, kəndimizə gələndə sən mənimlə dost oldun. Biz bir-birimizə söz verdik, kişi sözü, düzdür?

-Bəli, düzdür. Necə bəyəm, ona şübhən var? Bəli, mən sənə söz verdim ki, nə zaman bir çətinliyin olsa, o zaman mənə müraciət edə bilərsən. Mən sənə həmisi kömək etməyə hazırlam.

Salman bir qədər dayandı, nə isə fikirində götürqoy etdikdən sonra dedi:

-Bizim kəndin əksəriyyəti yaylağa köçüb. Kənddə bir neçə adam əkin-biçinə baxmağa, bağ-bostan suvarmaq üçün qalıb. Bir neçə gün bundan əvvəl bizim kəndə basqın olub. Kənddə qalan adamları gülləyə tutaraq yaylağa aparılmayan mal-qarəni və bir neçə evi talayıb Arazın bu tayına gətiriblər. Gəlmisəm ondan bir xəbər tutum.

Bunu eşidən Əsəd dərin fikirə getdi. Bu zaman atasının boğuş səsi onu fikirdən ayırdı.

-Ay bala, anan çay süzüb. Niyə orda durub danışırız? Qonağını da götür, gəl, çay soyuyur.

Əsəd fikir-xəyaldan ayrılib təklif etdi:

-Salman, gəl bəri, əvvəlcə bir çay içək, sonra bir şey fikirləşərik.

Salman gəldiyi məsələ ilə əlaqəli bir xəbər bilmədən süfrədə oturmaq istəməsə də, Əsədin təkidi ilə içəri otağa keçib süfrəyə əyləşdi. Əsəd atasına üz tutdu:

-Ata, Salman bizə gəlib gedəndən sonra sən həmisi onun haqqında xoş sözələr danışar və mənə onunla dostluq etməyimi dəyərləndirərdin.

-Necə bəyəm? -Atası dilləndi. - Mən səhv etmərəm, onu ilk dəfə görəndə öz həyat təcrübədən yəqin etmişdim ki, bu gözəl, cəsarətli oğlanancaq hörmətə layiq ola bilər.

-Ata, Salman bir ciddi məsələ ilə əlaqədar kəndinizə, xüsusilə bizim ocağımiza pənah gətirib. Ancaq ona heç bir cavab verməyə sözümüz yoxdur. Ona görə də çəşib qalmışam. Bizim kənddən olsa idi, yəqin ki, mənim xəbərim olardı.

-Axı nə məsələdir ki, ikiniz də çəşib qalmışınız?

Çayınızı için, bütün qaranlıq gecələrin sabahı aydınlıqdı, sonra hər şeyi ətraflı mənə danışın, yəqin ki, bir aydınlıq taparıq.

Salmanın ürəyincə olmasa da, çay da içdi, bir qədər də çörək yedi. Süfrə yiğisidirdi qdan sonra Əsədin atası Musa kişi dilləndi:

-Hə, indi danış, bala, danış görüm sənin dərdin nədir?

Salman tərəddüd etsə də, əhvalatı olduğu kimi danışdı. Musa kişi bir qədər fikirləşdikdən sonra üzünü oğluna tutaraq dedi:

-Bu iş bizim ətraf kəndlərin işi deyil. Birincisi, ona görə ki, ətraf kəndlilər bir-birinin mal-qarasını tənqidən inanmırıam qonşu kəndlərə bu cür basqın edələr. İkincisi, məsələ kəndi tanıyan bir adamın olduğu isə ola bilsin ki, bu kəndlərdən bələdçilər götürüb'lər. Çünkü indi zaman dəyişilib, o qədər naqis insanlar törəyib. Mənim ağlıma dağın o tərəfində olan tərəkəmə kəndləri gəlir. Bəlkə də bu iş həmin kəndlərdə ad çıxarmış Qaçaq Vəlinin işidir. Sən narahat olma, oğlum, geci-tezi taparıq bu işi kimlər törədib.

Axşama yaxın məlum oldu ki, bir neçə gün bundan əvvəl çuxurlu dərədən bir köç keçib, dağı aşaraq o, biri tərəfə, dağın arxasına gedib. Səmti biləndən sonra Salman ora getmək haqqında fikirləşdi. Arazın bu tay sahilində olan kəndlərin hamısını yaxşı tanıydırdı, eləsi var idi ki, həmin kəndlərdə dəfələrlə olmuşdu. Dağın o tərəfinə isə heç yolu düşməyibdir. Ona görə də o, kəndlərə nabələd olduğu üçün ilk əvvəl tək getməyə tərəddüd edirdi. Fikirləşirdi ki, geri qayıdır, bir neçə nəfərlə getsin, yoxsa özü tək getsin.

Elə bu zaman dostu Əsəd onu fikirdən ayırdı:

-Salman, nə çox fikirləşirsən? - dedi. "Ora getməyə dəyməz, indiyə kimi nə mal-qaradan, nə də gətirdikləri qənimətdən bir iz qalmaz, hamısını yəqin ki, həzm ediblər. Ora getsən də heç nə öyrənə bilməyəcəksən. Onlar sənə heç nə verməyəcəklər, hələ üstəlik də tək olduğun üçün başqa fikrə də düşə bilərlər. Mən qorxmuram, səninlə gedərəm, ancaq bunun da heç bir nəticəsi olmayaçaq. Qiraq adamları yaxşı tanıqları üçün yaxınlaşmağa qoymacaqlar" - bunları da deyib Salmanı yoxlamaq istədisə, tez də fikrindən vaz keçdi. Birdən Salman onu düz başa düşməz, inciyə bilərdi. Odur ki, sözüne belə davam etdi: - Ancaq getmək istəyirsənsə, biz birlikdə gedəcəyik. Mən də səninlə gedirəm. Ora səni heç vaxt tək getməyə qoymaram. Onları sən yaxşı tanımirsan, bir kafir tayfadırlar. Böyük bir kənddi, hamısı da Vəlini özlərinə ağa seçiblər, onun bir sözünü iki etmirlər. Ondan xəbərsiz də bir iş görmürlər, yəni qudlurların başçısı elə Vəli özüdür.

Əsədin bu sözləri Salmanı ora getməyə bir az da həvəsləndirdi. Salman həqiqətən qorxmaz, cəsur bir

oğlandı, öz elində-obasında cəsurluğa və tədbirli olduğunu görə xüsusi ad qazanıbdr. İndi geri qayıtsın, el-oba içində biabır olsun, yoxsa mal-qaranın arxasında getsin? O, bir qədər fikirləşdikdən sonra dedi:

-Yox, Əsəd, ora getmək məsləhət deyil, mən kəndə qayıdacam. Salamat qalın.

Salman Əsədin valideynləri ilə xudafisləşib getmək istədiyini bildirdi. Bu zaman Əsəd Salman'a bir də təklif etdi:

-Ciddi sözümdür, getmək istəyirsənsə, gedək.

Salman yaxşı bilirdi ki, mal-qaranın arxasında getmək istədiyini bildirsə, Əsəd də onunla gedəcək. Onu tək buraxmayacaq. Orda da çox şey ola bilər. Salman qəsdən evə qayıtmamasını Əsədə söyleyərək onlardan ayrıldı, Araza tərəf hərəkət etməyə başladı. Xeyli getdikdən sonra arxasına baxdı. Kəndin görünmədiyini bildikdə Salman dayandı, yol boyu fikirləşdiyi qərarını bir də nəzərdən keçirdi.

-Yox, mən kəndə qayıtmayacağam. Gedim, məndən ümud gözləyən elimizin ağsaqqalı Məsi babaya, ən nəhayət, özündən artıq, dünyalar qədər sevdiyim Nurcahana nə cavab verim? Onların yanına mən üzü qara bir adam kimi xəbərsiz getmərəm.

Əsədin anasının yol üçün qoyduğu çörəyə baxdı, lazım olan bir qədər də çox idi. Dönüb başqa tərefdən dağın o üzünə getməyə başladı. Salman xeyli getdikdən sonra bir qədər dincəlmək üçün oturdu. O, oturduğu yerdən hər tərəfə göz qoyur, getdiyi ciğirlərə fikir verir, qayıdanda mal-qarani alıb gətirsə, başqa səmtə yox, gəldiyi ciğirlə yolunu azmadan kəndə çatmağı barədə fikirləşirdi. Salman oturduğu yerdən duraraq yoluna davam etdi. Dağı aşmağa az qalmışdı. Bir qədər getdikdən sonra zirvəyə çatdı. Burdan hər tərəf çox gözəl görünürdü. Arazın sahillərinə baxmış bu ərazi təbiətcə çox gözəl idi. Burda hər tərəf yamyışlı göz oxşayırıldı. Bir qədər də getdikdən sonra aralı-aralı bir neçə kənd görünməyə başladı. Bunlar həmin tərəkəmə kəndləri idi. Əvvəller köçəri həyat sürsələr də axır vaxtlar yurd salıb evlər tikərək yaşayırdılar. Əsədin atası Musa kişi söylədiyi kimi Vəlinin kəndi dağın yaxın olan birinci kənd idi. Orada evlər bir-birindən aralı olsalar da hər bir ev biri-birinə səmt və qənşər tikilib. Kəndin sağ tərəfində tikilmiş ev bir qədər o biri evlərdən seçilirdi, kənardan hiss olunurdu ki, bu ev imkanlı bir adamın evidir. Salman yəqin etdi ki, bu Vəlinin evidir. O, bir qədər də kəndə yaxınlaşmış görünməyən bir yerdə oturaraq kəndi izləməyə başladı. Bir qədər müşahidə etdi dən sonra doğrudan da asan yolla bir iş görə bilməyəcəyini yəqin etdi. O da gözündən qaçmadı ki, Fərican nənənin qasqa inəyi burdadır. İndi o, dəqiq bilirdi ki, gətirilən mal-qara bu kənddədir. Artıq ətrafa qaranlıq çökdü, bir azdan aralıdan heç nə görünməyəcəkdi.

Salman dayandığı yerdən müşahidə apara-apara fikirləşirdi. "Vəlinin evində nələr olur, kimlər var, neçə nəfərdi, kim hardan hara getdi, tövlə hardadı, ora necə getmək olar ki, heç kim hiss etməsin?" Bunların hamisini öyrənən Salman müəyyən bir qərara gəldi. Ancaq qapıda olan köpək bu işləri bir qədər çətinləşdirirdi. Canını bu köpəkdən necə qutara bilər, bu harqa fikirləşməyə başladı. O, yaxşı bilirdi ki, evə yaxınlaşan kimi köpək hürməyə başlayacaq. Səs oldumu, səsə evdə olan nökərlər, elə Vəlinin özü də itin hürməsinə bayır çıxacaq, bununla da işlər dəyişiləcək, üç-dörd silaha qarşı bir silah heç bir iş görməz.

-Səsə tökülən kənd əhlinin əlindən qutarmaq müşkül bir məsələ olar. Qurtarsam da evə əli boş gedəsi olaram. - Öz-özünə deyindi Salman.

O, bir qədər də fikirləşdikdən sonra iti aldatmaq qərarına gəldi. Salmanın gözlərindən kəndin bulağı yayılmamışdı. Bulaq kəndin o biri kənarında yerləşirdi. Evlər içmək üçün suyu hamı ordan götürirdi. Həm də bulağın bir qədər aşağı tərəfində qoyulan novdan kəndin mal-qarası, qoyun-quzusu, bir sözlə bütün canlıları suvarılırdı. Hətta həyətlərdə olan itlər də gedib ordan su içirdilər. Bulağın, Vəlinin evindən bir qədər aralı olmasından yararlanmaq istədi Salman. Geriyə, arxadakı yaxın kəndlərin birinə getmək ordan bir qədər çörək almaq lazımdı. O, hər şeyi bir də nəzərdən keçirdikdən sonra, oturduğu yerdə bir qədər gözünü yumub dincəldi. Geriyə, üzü aşağı getməli, özü üçün bir qədər də artıq çörək əldə etməlidir. Sonra yenidən dağa dırmaşmalı, olduğu yerə gəlməlidir. Bunların hamisini elə etməlidir ki, ertəsi gün qaranlıq düşməmiş bura çatsın.

Salman bu taydakı kəndlərdən birinə, İbrahimsəmi kəndinə çatanda artıq hamı oyanmış, öz işlərilə məşğul idilər. O, əzəldən tanıdığı bir evə, atasının dostu Məmməd kişinin evinə çatdı, orda bir azdan, hazırlanan nahar süfrəsinə oturdular. Salman əvvəl fikirləşdiyi kimi bir qədər duz-çörək tədarükü görməli idi. Bunun üçün dedi:

-Məmməd əmi, mən kənddən dünəndən çıxmışam. Səfərim Qaradağ mahalınınadır. Bizimkilər hamısı yaylaqdadır. Çörək az götürmüştüm, yaxşı yol tədarükü etməmişəm. Mənə bir-iki günlük yemək üçün çörək lazımdır.

-Bu dəqiqə, ay oğul. - Məmməd kişi dərhal tapşırıq verdi. - Ay uşaqq, orda kim var mənim qardaş oğlu na yol tədarük edin.

Yol tədarükünü gördükdən sonra Məmməd kişi dilləndi:

-Yaxşı, indi ki qalmırsan, onda yolcu-yolunda gərək.

Salman könlündən keçəndən də artıq çörək olduğunu gördü, bir qədər də duz aldı. "Yolda lazı-

olar, quzuqlağı yiğib yeyəcəm" dedi. İndi o, geri qayıtmak və öz planını yerinə yetirmək üçün tələsməli, orda öz yerini tutmalı və fikirləşdiyi məqamı gözleməlidir. Salman öz yerinə fikirləşdiyindən xeyli əvvəl çatdı. Gizləndiyi yerdən kəndə nəzarət etdi; kimlər nə işlə məşğul olur, nökərlərin qaldıqları yerlərə bir daha nəzər yetirdi. Qaranlığın düşməsini gözlədi. Planını həyata keçirmək üçün məqamı gözləyərək bir daha götür-qoy etdi. Salman yaxşı bilirdi ki, kənddən gətirilən mal-qarani apara bilməyəcək. Gələn gündən ağlından bir şey keçirdi. Qaçaq Vəli deyilən adamın bu kənddə böyük hörməti olduğunu hiss etdiyindən və ona qarşı hamının hörmətlə yanaşlığından ondan qisas almaq fikrinə düşməşdi. Vəlinin gözəl bir atı olduğunu görmüş və hətta həmin ata özü qulluq etdiyi də Salmanın gözündən yayılmamışdı. Xüsusi, o dövr üçün at məsəlesi çox qəliz məsələ idi. Salman fikirləşirdi ki, Vəlinin atını qaçırb kəndlərinə apara bilsə, bütün məsələlər düzələcək.

Salmanın aradan iki gün keçəsə də geri dönmədiyiini görən Məsi kişi çox narahat olmağa başladı. Amma narahat olmasını kənddə olan adamlara hiss etdirmirdi, baxmayaraq ki, fikrindən çox şeylər keçirdi. O, hərdən Salmanın tək getməsinə razılıq verdiyi üçün özünü danlayırdı. Salmanı tək buraxdığı üçün çox peşman olmuşdu. İnsafən Salmanla getmək istəyən cavalar var idi, ancaq Salman özü tək getmək istədiyi ni israrla bildirdiyi üçün razılıq vermişdi. Elə bu gün də Salmanın dostları Məsi babadan onun arxasında getmək üçün icazə istəsələr də Məsi kişi razılıq vermədiyindən gəlməsini səbirsizliklə gözləyirdilər. Beləcə, Məsi kişi daxilən Salmanın geri dönməməsindən bir qədər qorxsə da bu qorxunu biruzə vermirdi. O, bütün günü fikrili-fikrili gəzişir, ancaq bir qərara gələ bilmirdi.

Bu gün üçüncü gecəydi ki, Salman elin mal-qarasının dalınca gedib, hələliksə bir xəbər yoxdu. Məsi kişi bu məsələnin yaylağa çatmasını heç istəmirdi. Yaylaqdakı kənd əhlinə Salmanın gəlmədiyi xəbəri çatsa, nələr olacağını təsəvvür edirdi. Elə birinci öz nəvəsi Nurcahanın halı necə olacaqdı? Çox yaxşı bilirdi ki, Nurcahan Salmanı necə ürkəkdən sevir. Demək olar ki, öz canından artıq sevirdi. O, bilsə ki, Salmana baba-sı tək icazə verib o taya getməyə, sonra da bir hadisə olub. Onda Məsi kişi daha da özünü günahkar sayır, nə edəcəyinə qərar verə bilmirdi.

Bu vaxt Salman planını həyata keçirmək üçün tam hazır vəziyyətdə idi. Gətirdiyi çörəyi çox düz qatılmış su ilə isladaraq əvvəlcədən hazırlanmış, havanın tam qaralmasını, kənd əhlinin yatmasını gözləyirdi. Artıq kəndə heç bir səs-səmir gəlmirdi. Salman öz işini görəməyə başladı. O, yavaş-yavaş qaçaq Vəlinin həyətinə tərəf irəliləyirdi. Köpəyin ondan xəbər tutmaması

üçün çox asta və səssiz hərəkət edirdi. Elə bu zaman köpəyin bir qədər aralıda dayandığını görən Salman yavaş səslə, nökərin çağırduğu adla, ikicə dəfə "Bozdar, Bozdar" deyərək iti səslədi və əlindəki çörəkdən bir qədər itə tərəf atdı. Bozdar səs gələn tərəfə baxaraq tanış adam səsinə oxşatdı, hürmədən səs gələn tərəfə gəlməyə başladı. Xalis buğda unundan hazırlanmış çörəyin iysi onu özünə tərəf çəkdi. Salman geriyə çəkilə-çəkilə yerə çörək tökür, iti evdən aralamağa çalışırı.

Beləliklə, çörək ata-ata iti evdən xeyli araladı. İndi qalırkı itə yaxınlaşmaq. O, yerində durdu, itə yenə çörək atıb, getdikcə daha da özünə yaxınlaşdırıldı. Salman fikirləşirdi ki, iti tutsun və bir ağaca bağlasın. Bir-dən fikirləşdi ki, iti bağlasa, burdan it hürə bilər və bütün planları pozular. O, yaxşı bilirdi ki, bu qədər, dadlı-duzlu çörək yeyən it çoxlu su içməli və bir qədər də ağırlaşlığı üçün dincəlməlidir.

Salman köpəyin lap yaxınında idi. Artıq hiss edirdi ki, it onu bir tanış adam kimi qarşılayır. Əlində qalan çörəyi də itə artıqdan sonra Salman gedib Vəlinin həyətinə girdi. Bir daha hamının yatmasından əmin olduqdan sonra tövləyə yaxınlaşdı. Tövlənin qapısın açaraq ata yaxın getdi. Əvvəl-əvvəl atın boynunu sığallayaraq Salman cibində saxladığı duzu bir əlinə tökərək atın yalaması üçün onun ağızına yaxınlaşdırıldı. At duzu yaladı. Salman atı açaraq tövlədən çıxartdı. Bütün kənd əhli, o cümlədən Vəligildən heç bir səs gəlmirdi.

Bozdar da özünü bulağ'a vermişdi. Doyunca su içidikdən, Salman həyətdən bir qədər aralanandan sonra həyətə gələn köpək öz yerində gözlərini yumaraq mürgüləyirdi.

Axır ki, Salman öz məqsədinə çatmışdı. Artıq kənddən xeyli aralanmışdı. Qaçaq Vəlinin atını aparırdı sabah nələr olacaqdı, onu bir allah bilərdi. Kişinin atını aparmaq onu el-oba içində biabır etmək deməkdir.

Salman Araza çatanda artıq havalar yavaş-yavaş işıqlanmışdı. Kəndə girəndə isə gözlərinə inanmadı Məsi baba başda olmaqla kənddə olan adamları hamısı kəndin qıraqında Xan Arazın yanında onu gözləyirdilər. Salmanın sağ-salamat gəlməsindən hamı sevinidi. O, tez atdan düşərək Məsi babaya yaxınlaşdı:

-Siz gecəni burda qalmışınız? - deyə soruşdu.

Məsi kişi:

-Səni tək yola saldığım üçün çox peşman olmuşum. Yaxşı ki, sağ-salamat qayıtdın. Aparılanın hamısı qurban olsun sənə, ay bala, gedən təki mal-qara olsun. Şükür Allaha, həm burdakılar həm də sən, sağ-salamatsan.

Salman hamı ilə bir-bir əl tutub görüşdükdən sonra dedi:

-Məsi baba, narahat olma, mal-qara gələcək.

Məsi kişi üzünü Salmana tutaraq:

-Mal-qara sənə qurban olsun. Bilirsən, səndən necə nigaram olduq? Hamı sənin sağ-salamat gəlməyini gözləyirdi. O, da Allaha şükür, min şükür! Məni qadir Allah peşman etmədi, sən gəldin, bu bizə bəsdi.

Salman başına gələnləri bircə-bircə danişdı. Məlum oldu ki, bu talançılığı qonşu Araz qıraqı kəndlərin camaati etməyibdir, dağın o tərəfində olan keçmiş tərəkəməlilər ediblər.

-Bala, onlar kafirdən betərdilər. Keçmişdə də belə işlər görərdilər. Həmişə çox ayıq-sayıq olmalıdır ki, onlar kəndə bir daha ziyan vurmasınlar. Son zamanlar köçəri həyata son qoyaraq deyirlər ki, dağın o təyində kəndlər salıblar, artıq başqa kəndlilər kimi həyat sürürlər. Bax, görürsən, yenə köhnə adətlərini tərgitməyiblər. Yaxşı ki, sənə zərər verə bilməyiblər, salamat qayıtdın.

-Baba, onların başçısının, ağalarının atını gətirmişəm. Bax, bu at qaçaq Vəlinin atıdır. İndi onun özü ayağımıza gələcək.

-Yox, bala, ayıq-sayıq olmalıdır ki, o, dəstəsi ilə gəlse cavab verə bilək.

-Narahat olma, baba. Ola bilsin ki, o, tək gəlsin. Mən iz qoymuşam axı, çariq tayını özümlə aparmışdım. Onu Vəlinin qapısına atmışam. Bu məsələ də namus-qeyrət məsələsidir. Onun atını aparan adamla özü görüşməlidir. Mən belə fikirləşirəm. Baba, sən nə deyirsən?

Məsi kişi Salmanın onun fikirləşdiyindən də ağıllı və tədbirli olduğunu bir daha yəqin etdi.

-Salman, bala, sən çox igidlik etmisən. Mən dəqiq əminəm ki, kənddən aparılan hər bir şeyi geri qaytaracaqlar. Sən çox böyük və müdrik bir iş görmüsən. İndi qalır nəticəsini gözləmək.

...Sübə tezdən mal-qarani örüşə buraxmaq üçün oyanan nökərlərin fəryad etməsinə Vəli yerindən dik atıldı.

-Nə olub, niyə bağırırsınız?

-Ağa, başına dönüm, at tövlədə yoxdur.

-Necə yoxdur? Mən özüm gördüm, axşam içəri saldınız, qapını da bağladınız.

-Ağa, başına dönüm, yaxşı ki, özünüz görmüsünüz, hətta qapını da bağlamışdıq.

Vəli tez geyinərək həyətə düdü, ətrafa nəzər saldı, həyətdə qeyri-adi heç bir iş olmamışdı, axşam gördüyü həyət idi. Bəs tövlənin də qapısı bağlı idi, bu at necə yoxa çıxıb. Vəli nökərləri səslədi.

-Əəəəə? A gədə, başqa nəsə olmayıb tövlədə, həyətdən, evdən başqa nəsə itməyib?

-Yox, ağa, hər şey öz qaydasındadır. Ağa, başına dönüm, həyətin düz ortasında bu çariq tayından başqa

heç bir şübhəli şey yoxdur.

-Necə, çariq tayı, baxım? Bu ki, mənim bacıoglum Səfiyiarındı, onu mən iki ay əvvəl Təbriz bazarından almışdım. Tez onu bura çağırın və ona heç bir söz deməyin. Görüm, axı çariq tayı burda nə gəzir, yoxsa?

Cox keçmədi ki, nökərlər Səfiyarı yuxudan oyadıb dayısının yanına gəlməsini dedilər. Səfiyar gəlib çatan kimi Vəli üzünü ona tutaraq soruşdu:

-Hə, necəsən bacıoğlu, deyəsən bu gecə yaxşı yatmamışan?

-Salam, dayı, niyə ki, yaxşı yatmışam. Keçən gün bir az çox işləmişdim, ona görə də elə yatmışdım ki, oyadan olmasaydı, hələ çox yatacaqdım. Xeyir ola, dayı, məni çağırmışan? Mən sənin qulluğunda hazır. Nə sözün, nə tapşırığın varsa, canla-başla yerinə yetirməyə hazırlam.

-Onda, Səfiyar, mənə cavab ver, görüm sənə bir bəzəkli bağları olan çariq almışdım. Onu sən niyə geyinmirsən?

Səfiyar başını aşağı saldı.

-Hə, cavab ver, görüm?

Səfiyar başını bir qədər yuxarı qaldıraraq yavaş səslə dilləndi:

-Onun bir tayın itirmişəm.

-Özü də sağ tayını eləmi?

Səfiyar cavab verdi:

-Bəli, dayı. Sən hardan bilirsən ki, çariğin sağ tayıni itirmişəm? Mən ki, onu başqa yerdə itirmişəm.

Vəli, çariğı göstərərək dilləndi:

-Bəs sənin bu çariğin burda, bizim həyətdə nə gəzir? Bəlkə izah edəsən?

Səfiyar çəşib qalmışdı, bilmirdi nə desin. "Bu çariğ bir neçə vaxt bundan əvvəl itib. Qənimət əldə etmək üçün Arazin o tayındakı kənddən mal-qara gətirən vaxt soyunmuşdum, qaça-qaç düşdükdə bu tayın tapmadım, orda itirmişdim. İndi burda necə ola bilər? Mən dayıma necə deyim? Onu bura kim gətirə bilər?"

-Hə, Səfiyar, nə oldu, niyə dinmirsən? De, görüm mənim atım hardadı?

-Nə? Atına nə olub?

-Atım yoxa çıxıb.

-Sən nə deyirsən, dayı? Necə yəni atım yoxdu?

-Hə, Səfiyar, axşam özüm atı bir qədər tumarlamışdım, nökərlər də tövləyə saldılar. Özüm gördüm, ancaq indi yoxdur. Bax, bu çariğı da bizim həyətdən təpipler.

Səfiyar çariğı görən kimi özünkü olduğunu yəqin etdi. O, nə cavab verəcəyini bilmədi, bir an çəşib qaldı.

-Dayı, sənin hədiyyə aldiğin bu çariğı həqiqətən də itirmişdim, ancaq sənə deyə bilmədim. Yadindadı? Qənimət gətirmək üçün Arazin o tayına getmişdik? Məni Arazin qıraqında qoyub o taya getdiniz. Mən də

ayaqlarımı soyunub islanmış paltarlarımı sıxmaq istəyirdim. Siz qayıdanda tələsik geyindim. Nə qədər axtardım çarığın bu tayını tapa bilmədim. Gördüm siz aralasırsınız, atıma minib sizə çatdım. Ayağımı yaylıqla sarıdım ki, heç kim bilməsin.

Vəli çox ayıq adam idi, işin nə yerdə olduğunu təxmin etdi. Öz-özüne nəsə dedi, ancaq nə dediyini heç kim başa düşmədi. O, fikirli-fikirli evə getdi. Nahar etmək üçün süfrə açılsa da Vəlinin boğazından bir ti-kə də getmədi. Nə edəcəyi haqda fikirləşirdi. Yaşı səksəni haqlamış anası Sərəncam xanım, həm gümrəh həm də tədbirli bir qadın idi.

-Vəli, bayaqdan danışqları eşidir və bu məsələ elobaya çox yayılmamış nə etmək, nə iş görmək haqqında fikirləşmək üçün səni gözləyirəm. Oğlum, mən söyləmişdim, indi də yenə deyirəm. Bu axmaq adətdən əl çəkin. Çalışın, halal işlər görəsiniz, artıq yaxşı yaşamaq üçün hər bir şəraitin və kifayət qədər də dövlətin var.

Ana indi onların yeri deyil. Bu cür sözlər deyib məni bir az da əsəbləşdirmək nəyinə lazımdır? Mən indi nə edim? El-oba içində biabır oldum. Atımı aparıblar, namusum əldən gedib. Qonşu kəndlərdən də kömək toplayıb o kəndlərdən qisas alım, nə məsləhət bilirən?

Vəli dəli-dolu, qoçaq olsa da çox vaxt, xüsusilə dəra düşəndə anasından məsləhət alırdı. Xanım Təbriz qızı idi, o tərəkəmə elində olmalıdırlığından cavan vaxtında Təbrizdə molla yanına getmiş, az, çox təhsilli və çox müdrik bir xanım idi. Ona görə də Vəli əksər vaxt dara düşəndə anasının məsləhətinə qulaq asar və nəticəsi də çox yaxşı olardı. İndi də Vəliyə, özü də müdrik bir adamın fikrinə, məsləhətinə eytiyacı yaranmışdı.

Oğlum, sən düz fikirləşmirsən. Adam toplayıb gedərsən, bəlkə də, atını da təpib gətirərsən. Ancaq arada böyük qan davası düşər. Sənin apardığın adamlar dan da, ordakı insanlardan da ölü olacaq, bunun da nəticəsi yaxşı olmaz. İstər burdakılar, istərsə də ordakılar vaxt düşdükcə səndən qisas almağa çalışacaqlar. Sən görürsən necə tədbirli hərəkət ediblər? Qansız, qadasız öz sözlərin deyiblər və səndən elə bir şey aparıblar ki, məcbursan onun arxasında gedəsən.

Bəs mən nə edim, bəs ora tek gedim, atı necə alıb gətirə bilərəm? Mən onlara tek getsəm atı necə istəyə bilərəm? Kəndə divan tutmuşuq, bəlkə də atışmada ölü olub.

Oğlum, sən onlarla vuruşma yox, dostluq təklif etməlisən. Yəqin ki, o kəndin bir ağsaqqalı var. Sən onunla danışmalısan, nə desələr onlarla razılaşmalısan. Bu yolla həm atını geri alarsan, həm də kəndlərimiz arasında münasibət düzələr. Başqa yolla atını çətin alarsan. Alanmasan da bütün bu mahalda adını

biabır edərsən.

-Ana, mən ölümdən qorxmuram. Ancaq ora tək getsəm, indi onlar yeqin ki, hazırlaşıblar, məni gözləyirlər. Mən tək onlarla bacarmaram. Sonra bu məhalda hamı mənə tənə edib gülməzmi?

-Yox, oğlum, gəl, sən qoca ananın sözlərinə yaxşı yaxşı qulaq as, gör, sənə nə deyirəm, sən kəndə gündüz getməlisən, özü də silahsız. Kənddən qarşına çıxan adam görən kimi də onlara kəndin aqsaqqalı ilə görüşmək istədiyini söyləyərsən. O yerlərin adamları mərd olurlar, mən eşitmışəm.

Vəli vaxt itirmədən tərpənmək istədi, evdə bu hadisənin heç kimə danışmamağı tapşırıdı və yola düşdü. Gün təzəcə çıxmışdı. Mindiyi at yorğa olmasına baxmayaraq yaxşı sursə axşamçağına Tiri kəndinə çatarıldı. Vəli atını sursə də tək getməsini, orda necə qarşılanağını fikirləşirdi. Bir dəqiq qərara gələ bilmirdi. Yolboyu quşların gözəl nəğmələr oxuması, ətrafindakı gül-ciçəyin, gözəl təbiət indiyə kimi ona bu qədər yaxın, ruhuna xoş təsir etdiyi olmamışdı. Vəli doğrudan da, elə bil yatmışdı, indi ayıldı. Həyatın bu qədər gözəl olduğu, insanlara qarşı mehriban olmaması haqqında fikirləşməyə başladı. At isə düşdüyü cığırla yoluна davam edirdi. Artıq kəndlər görünürdü, six meşələr arxada qalmışdı. Hər tərəfi ancaq kol-kos olan cığır onu düz Arazın qıraqına aparırdı. Vəli dəqiq qərara almışdı, anasının dediyi kimi kəndə çatan təki kənd aqsaqqalı ilə görüşəcəkdi. Onun bir qorxusu vardı ki, o da kəndə basqın edilən vaxt, atışma zamanı vuруulan adam ölmüş olsa idi, bəlkə də heç nə ilə razılaşmayıb, onda qisas alarlar. Atının aparılması Vəlini bu yolda ölüm olsa belə, yenə fikrini dəyişməyib kəndə girəcək və kəndin aqsaqqalı ilə görüşəcək qərarında qəti idi. Vəli artıq kəndə çatmışdı. Arazın keçən kimi çayın qıraqında onu üç nəfər silahlı qarşılıdı. O, tez atdan düşdü və silahını yerə qoydu, atın yedəyindən tutaraq onu kənd aqsaqqalının yanına aparmalarını xahiş etdi. Heç kim onu tanımadı, ondan soruştular:

-Sən kimsən, nə üçün gelmişən?

Vəli tez cavab verdi:

-Allah qonağıyam, aqsaqqalla işim var, uzaq eldən gelmişəm.

...Salman cox yorğun olduğundan hələ yatmışdı. Otaqda olan danışğa ayılan Salman Vəlini görcək dik atıldı.

-Ədə, bu ki, Vəlidir. Siz nə edirsiniz?

Həsən kişi dilləndi:

-Salman, narahat olma o, silahını təhvıl verib, Məsi babanı gözləyir, onunla danışmaq istəyir.

-Bu oğlan kimdir? - deyərək üzünü Salmana tutan Vəli cavabı tez eşitdi.

-Sənin atını gətirən oğlandır. Sən Salmanı tanıyırsan, öz kəndinizdə görməmisən? - deyərək Həsən ki-

şi dilləndi.

Cox da canlı-cəsədli olmayan bu oğlanın ona belə bir dərsi verməyi daha artıq təsir etdi Vəliyə. Elə bu vaxt elin aqsaqqalı Məsi baba gəldi. Hamı özünü yiğişdirdi. Həsən kişi danışmağa başladı:

-Məsi baba, bu qoçaq Vəlidir, atının dalınca gəlib. Çayı keçən kimi bizim uşaqlardan sizi istəyib. Sizinlə görüşmək istədiyini deyib.

-Hə, danış, qoçaq oğlan. Kəndi boş görüb böyük sücaətlik etmişən. Bəxtin kəsib ki, insan itkisi yoxdur. İnsan itkisi olsayıdı, yeqin ki, indi sən də burda olmadın.

Bu nurani kişiyə hamı "baba" deyərək müraciət edib, ehtiram göstərdiklərini görən Vəli də:

-İcazə verin, mən də sizə "baba" deyim. Məsi baba, bir işdir olub, gəlmisəm sizin məsləhətinizlə danışaq, bu məsələyə sülh gətirək. Hansı ədalətli qərar söyleşəniz, mən razıyam. Gəlmisəm bu kəndlərin hamısı ilə dost olmağa. Həyatı indi mən başqa cür dərk etdim, əslində Salman, mənə həyatı yenidən yaşamaq üçün dərs verdi. Anam da mənə bu tövsiyəni edib yola saldı. İndi mən xahiş edirəm, həyatı yenidən dərk etdiyimə inanıb atımı qaytarasınız, nə şərtiniz olsa onu qəbul etməyə söz verirəm.

Məsi baba bayaqdan Vəliyə diqqətlə qulaq asır, onun saxta, yoxsa düzgün danışmağına fikir verirdi. Söhbəti eşidənlərin hamısı, nədənsə, Vəlinin düz danışmağına inanmaq istəmirdilər. Ömrünün çox hissəsini quldurluqla keçirən bir adam birdən dönbə mələkmi olacaqdı? Məsi baba nə desə o, olacaqdı. Nəhayət ki, Məsi baba dilləndi:

-Vəli, sənə nədən inanaq? Sən gözünü tək bir inəyinə tikən qarının da inəyini "uf" demədən aparıbsan. Nəinki öz mahalında, elə burda da səni hamı qəddar, soyğunçu bir adam kimi tanıyırlar.

-Baba, mənə inanın, sinayın, mən indi sizdən heç nə istəmirəm, təki sizin kimi müdrük insan məni bağışlasın və mən etdiyim qarətə görə öz istəyini bildirsin.

-Vəli, sən bu kənddən apardıqlarının hamısını qaytarmağa tam əminsən?

-Baba, kənddən nə gedibsə hamısını artıqlaması ilə qaytarmağa razıyam. Ola bilər ki, mal-qara və yaxud da hər hansı və əşya satılıb, kənddə yoxdursa onun da əvəzine nə teləb olunsa, verməyə hazırlam.

Vəlinin dediklərini diqqətlə dinləyən Salman Məsi babanın cavabını çox səbirsizliklə gözləyirdi. Məsi baba:

-Yaxşı, tutaq ki, sənə inandlıq. Cünki qadir Allah bağışlayandır. Biz kimik ki, bağışlamayaq. Ancaq xalxın malını necə qaytarmaq istəyirsən?

-Mənə inanın və iki gün vaxt verin. Mən gedim apardığımız bütün qəniməti geri qaytarım.

Əslində əvvəldən Vəlinin danışığın diqqətlə din-

ləyən Məsi baba onun səmimi olduğuna inanırdı. İndi də bu cür təklifə tam inanmaq istədi və üzünü Salmanın tutaraq:

-Hə, nə deyirsiniz? - deyə soruşdu.

Həsən kişi hamidan tez dilləndi:

-Siz nə qərara gəlsəniz, biz ona razıyıq. Ancaq bu işdə ən çox əziyyət çəkən cavan da olsa Salmanın fikrini öyrənək pis olmaz.

Məsi baba dedi:

-Elə mən də onun fikrini öyrənib son sözümü demək istəyirəm.

Salman bir az da sadəlövhəcəsinə bildirdi:

-Məsi baba, sizin qərarınız bizim üçün əsasdır. Qaldı mənim fikrimə, mən Vəlinin səmimi olmasına inanıram. At məsələsi ona əməlli dərs verib. Yəqin ki, bu gündən sonra halal zəhmətlə dolanmağa qərar verəcək. Heç kimin malında gözü olmayacaq.

Bundan sonra Vəlini süfrəyə dəvət etdilər. Onunla bir yerdə duz-çörək kəsdikdən sonra Məsi baba dedi:

-Vəli, indi səni bu kəndin ən yaxın adamlarından biri hesab etmək istəyirik.

-Məsi baba, mənə icazə verin gedim. Yolcu yolda gərək, uzağı iki gün qayıdaram.

Beləliklə, Vəli artıq ikinci gün idi ki getmişdi. Məsi baba onun öz atını versə də, Vəli razı olmayıb gəldiyi atla qayıtmışdı. Günün batmağına üç saatdan da az qalmışdı. Kəndin kənarında durub Xan Arazın o təyinə göz qoyan Əli birdən qışkırdı:

-Məsi baba, gəlirlər.

Bu xəbər kənddə olan adamların hamısını Arazın kənarına gətirdi. Hamı səbirsizliklə Vəlinin gətirdiyi mal-qaraya, qoyun-quzuya baxırdı. Nəhayət ki, Vəli gətirdiyi mal-qara ilə birlikdə Arazi keçərək kəndə çatdı. Burda Vəlidən başqa iki nəfər də var idi. O, adamlar mal-qarani, qoyun-quzunu dağılmışa qoymur, bir növü onları təhvıl vermək üçün hazırlayırdılar. Vəli isə atını birbaşa Məsi babanın yanına sürdü, tez atdan düşərək ədəblə salam verdi, öz ehtiramın bildirdi.

-Məsi baba, mən öz sözümü tutdum. Apardığımızın hamısını qismən də olsa gətirmişik. Kənd əhli qəbul etsin, bir neçə çatışmazlıq olacaq. Onun da əvəzinə nə istəsələr verməyə hazırlam. Məsi baba Vəlinin doğrudan da haqq yola gəldiyindən çox məmənən oldu. Onu çay süfrəsinə dəvət etdi. Bu vaxt, yaylağa gedəndə aparmadıqları mal-qara və qoyun-quzunu Həsən kişiyə tapşırılmışdılar. Ona görə Həsən kişi gətirilən mal-qarani nəzərdən keçirir və hamısının burda olmasında əmin olmaq üçün hansı evdən neçə heyvan, neçə qoyun-quzu verildiyin yadına salırdı. Həsən kişi öz işini yekunlaşdırıb Məsi babanın yanına gəldi.

-Aparılan mal-qaradan iki inək, beş toğlu yoxdur. Evlərdən gedən əşyaları isə mən bilmirəm hamısı gə-

lib, yoxsa yox. Kimin evindən nə gedibsə onu ev adəmi bilər.

Vəli dilləndi:

-İki mal və beş toğludan xəbərim var, onlar kəsilib. Əvəzində ona görə mal və toğlu gətirmədim ki, oradakı heyvanlar burda, aranda yaşaya bilməz. Haqqı nədirəsə, mən gətirmişəm verəcəm hamısını. Ev əşyalarından isə bir xalça yoxdur, o da satılıb. O, xalçanın sahibi neçə desə onu da verəcəm.

Beləliklə, gedən mal-qara, qoyun-quzu və ev əşyalarını geri qaytardığından, sözünə düz adam olmasından Məsi baba onu tam bağışladı və dedi:

-Bu kəndi sənin öz kəndin hesab edə bilərsən. Nə vaxt istəsən, qapılarımız sənin üzünə açıqdır. İndi sən də mənim bir balam, bir də haqq yolundan çıxma.

Məsi baba tapşırıq verdi, yaxşı qonaqlıq hazırlandı. Vəli şəxsən Salmanla bir daha tanış oldu, haqq yola qayıtmığında ona yardımçı olduğuna görə öz minnətdarlığını bildirdi. Məsi baba da Salmanı çox təriflədi, elimizin mal-dövlətinin qansız-qadasız geri qaytarlığına bir daha ona minnətdarlığını bildirdi. Həmin gündən kənddə olan gənclər, Həsən kişi Salmanı alışlayıb və onun fərasətinə yaxşı mənada qibtə etdi.

Beləliklə, zaman yetişdi, yaylaqdakılar da arana köçməyə başladı. Səbirsizliklə payızı gözləyən cavanlar toya hazırlayırdılar. Nurcahan lap çox darıxırdı. Salmanın bu sücaetindən sonra nəinki kəndin qızları, hətta başqa kəndin qızları onun bu sücaetindən danışır, onunla tanış olub əhdi-peyman bağlamaq isteyirdi. Hər kəs bu məsələdə agah olsa da, sözü elin ağsaqqalı Məsi baba deməlidir. Ona görə, istər qız tərəfinin adamları, istərsə də Salmanın valideynləri hələlik bir söz demirdi. Məsi baba oktyabr ayının axırıncı həftəsi toy gününü təyin etdi. Düz üç gün toy çalışındı. Vəli də toya gəlmışdı. Salmanı öz kiçik qardaşı kimi qəbul etdiyi üçün bir qardaş toyunda iştirak etdiyi hiss olunurdu. Şən və çox yaxşı toyda onun şənlənməsi kənd camaatının hamısının xoşuna gəldi.

İki cavan ailə quraraq xoşbəxt yaşamağa başladı. Kənddə hər iş öz axarı ilə davam etdi.

AFTANDİL NƏBİYEV

BAKİ BEYRUT OLA BİLMƏZ!

(Cəllad Qorbaçovlara və Yazovlara)

Vətənim qara geyib, bəxtimizə qara düşüb,
Hay çəkin, nalə edin, millətimiz dara düşüb!

Ağlamaq çarə deyil, qoy gülsün göz yaşımız.
Heç kimə əyilmərik, çoxalsala baş daşımız!!!

Millətim qeyrətlidir, tutduğu yol haqq yoludur.
Azərbaycan Arazın həm sağıdır, həm soludur.

Çəkmə sən vuruşlara, tapdalama hörmətimi,
Nəsimi döyümlüyük, eşitmisən şöhrətimi!

Yetmiş il zəli kimi sormusuz qanımızı,
Bizə can verməmisiz, almışız canımızı!

Bu yerdə sənin ordun qarət ilə məşgul olur,
Tapdalayıb ayaqlarda, neçə gəncim vaxtsız solur.

Dağıdır Vətənimi, gəl etmə bayquş yuvası,
Sənə də çalınacaq gec - tez ölüm havası...

Körpələr güllələdin, sormadın, qatıl, yaşını.
De niyə oyduñ gözünü, bəs niyə kəsdin başını.

Bir körpə ağlayanda dözmək olmur göz yaşına,
Millətim qan - yaş tökür, gəlsin sənin öz başına !

Azadlıq bayrağımız dalgalanar, gec - tezi var,
Sizlərə bəs edəcək vətənimin ağ bezi var!

Parçala, did ürəyimi, mən sənə nifret edirəm,
Niyətim azadlıqdır, qibləmə doğru gedirəm!

Günahın daha çoxdur, günahını tarix silməz!
Qan axır, çək əlini, Baki Beyrut ola bilməz!

İSTƏRƏM

Oyan, qalx ayağa! Oyan, millətim,
Sənin bayramını görmək istərəm.
Vətən torpağını qorumaq üçün
Ölüm şərəflidir, ölmək istərəm!

Dağıldı, odlandı obalar, ellər,
Qəmə qərq olubdur yenə gözəllər,
Ucalsın göylərə əyilməz əllər,
Sözümüz ucadan demək istərəm!

Laçın əldən gedib, hanı ərənlər?
Qubadlı, Fizuli, Kəlbəcər inlər,
Ağdam, Xocalıda kəsildi dillər,
Dərdimi dostlarla bölmək istərəm.

İgid bir gün ölü, namərd min kərə,
Alınıb qalalar, bağlanıb bərə,
Qana qərq olundu gözəl Ağdərə,
Dostları Şuşada görmək istərəm!

Qanlar axıldı, kəsildi başlar,
Qan - yaş axıdaraq, qurumaz yaşalar,
Namərdin başına tökülsün daşlar,
Yaradan Allahdan kömək istərəm.

İNTİQAMA SƏSLƏYİRƏM

Millətimin dərdi böyük,
Qız-gəlini qan ağlayır.
Yaslı ana, yaslı bacı
Qara geyir, yas saxlayır.

Günahların çoxu bizdə,
Erməniyə yer vermişik,
Qədirbilməz alçaqlarla
Duz-çörəyi biz yemişik.

Nankorları bilə-bilə
Süfrəmizə baş elədik.
"Dayı", "xala" deyə- deyə,
Başımıza daş elədik.

Şərəfsizlik özümüzdə,
Qızlarını ana etdik.
Şükür olsun bir Allaha,
"Xoşbəxt" olduq "kama" yetdik...

Dinlə məni, ay erməni,
Sən dəydiyin "Türk" deyilmə,
Türk oğluyam, qanım Türkdür
Gözləmə ki, mən əyiləm.

Ocağında qızınaraq,
Neçə ocaq söndürdünüz.
Üzümüzə gülə-gülə
Min-min igid öldürdünüz.

Yadındamı Xocalıda
Bir körpəni kabab etdiz,
Gözü yaşlı analara,
Yedizdirib kama yetdiz?!

Yandırığın o ocaqda
Sənin körpən bişəcəkdir.
"Madağların", "axçıqların"
Tikə üçün şişəcəkdir.

El-obanız varsa əgər,
Tez sürüşün elinizə.
İnan, palan qoyacağam
Sizin danqar belinizə.

Azərbaycan torpağında
Bir qarışcun ölücəyəm.
Ölsəm əgər, o dünyadan
İntiqamçün dönəcəyəm.

Bu gün səni sevənlərə
Nifrətimi bəsləyirəm.
Gur səsimlə millətimi,
İntiqama səsləyirəm.

DÜNYA SƏNSİZ, DÜNYA MƏNSİZ OLACAQ

Sevinmədim, azadlığım alındı,
Arzularım zindanlara salındı,
Başım açıq, ayaqlarım yalındı,
Qızılıgülüm, yasəmənim solacaq,
Dünya sənsiz, dünya mənsiz olacaq.

Əcəl gəlib qapımızı döyməsin,
Məhəbbətim, sədaqətim sönməsin,
Bölümüşük Allah bizi bölməsin,
Dözməyəcək, gözlərimi olacaq
Dünya sənsiz, dünya mənsiz olacaq.

Azadlıqcun gərək Öləm, çürüyəm,
Tufan olub el-obamı bürüyəm,
Dənizlərə tökülməmiş kürüyəm,
Azərbaycan bir gün bütöv olacaq
Dünya sənsiz, dünya mənsiz olacaq.

Dözümlüyəm, güc etmədi sel mənə,
Uzanacaq, sədaqətli əl mənə,
Aftandiləm, qoy ağlasın el mənə,
Dünyamızda bir yaxşılıq qalacaq,
Dünya sənsiz, dünya mənsiz olacaq.

OLMAZ

Bir məsəldir atalardan yadigar
"Namərd min don geysə mərdə tay olmaz".
Azadlıq sevənəm bir bülbül kimi,
Qəfəsdə inlərəm, arzum zay olmaz.

Vətən azadlığı son eşqim, andım,
Şeytan qazanında qovruldum yandım.
Millətə güvəndim, xalqa inandım,
Bir mənim yoluğum ilə vay olmaz.

Xalqıma layiqdir ərlər, ərənlər
Mərdi qova-qova namərd edərlər.
Hakim kürsüsünə əyləşib kimlər?
Sözü anlamayan xiridar olmaz!

Ümüd ver kimsəyə yaxşılıq eylə
Xoş sözü, sədəni ellərə söylə.
Fironluq eyləyib əlləşən göylə,
Nə qədər yüksəlsə yenə ay olmaz!

Şərəflə yaşıdım, atıldım oda
Sirrimi aćmadım kimsəyə, yada
Yaradan Allahım tez çatsın dada,
Ədalət olarsa qalmaqla olmaz!

DÜNYA, SƏNƏ NƏ DEYİM

Yeri, göyü haqq yaratdı əzəldən,
Vəfasızsan, dünya, sənə nə deyim?!
Qisas aldin çox vəfalı gözəldən,
Vəfasızsan, dünya, sənə nə deyim?!

Cəllad olma, ayaq saxla, bir dayan.
Açılmayan tarixləri et, bəyan.
Mələk olmaz iblis donlu şər yayan.
Vəfasızsan, dünya, sənə nə deyim?!

Dağ döşündə maral otlar sinədə,
Mahir ovçu nişan alar sinədə,
Neçə igid gülə saxlar sinədə,
Vəfasızsan, dünya, sənə nə deyim?!

Kədər udub, sevincimi paylaram,
Millətimi intiqama haylaram,
Tufan olub dəryalarda çağlaram,
Vəfasızsan, dünya, sənə nə deyim?!

AYAĞA QALX, AZƏRBAYCAN!

Bu vəfasız dönük dünya
Hər bir zaman şər törədir.
Xeyirxahlar, mərd igidlər
Nər saxlayır, nər böyüdüür.

Azadlığı məlhəm kimi,
Qanımızla qazandıq biz.
Bilən yoxdur, suçumuz nə?
Günahkarmı millətimiz?

Dözmək olmur didərginin,
Qaçqınların göz yaşına.
Həsrət qaldıq ataların,
Anaların baş daşına.
Tarix olmuş abidələr
Dağıdıldı, yüksək oldu.
Neçə-neçə şəhid üstə
Ana-bacı saçın yoldu.

Ey Xocalı, ağdamlılar,
Zəngilanlı, laçınlılar,
Ey Füzuli, şuşalılar,
Kəlbəcərli, qubadlılar!
Kimlər sənin əvəzinə
Nə verdilər, nə aldılar.

Nə tez yaddan çıxardınız
Kimlər çaldı sazinizi?
Buz bağladı, don apardı,
Neçə körpə balanızı...

Yağı düşmən, geri çəkil!
O torpaqlar sənin deyil!
Tapdalayıb el-obamı
Çox dolaşdın veyil-veyil.

Geri qaytar Zəngəzuru
Göycə gölü mənimkidir.
Ağbabalı, Dərələzdə
Yatan ölü mənimkidir.

O udduğun hava mənim!...
Suyumu da geri qaytar!
Oğuz yurdu İrəvanı,
Ev tikdiyin yeri qaytar!

Mənimkidir Vedibasar,
Göycə eli qan ağlayır.
Anaların göz yaşları
Ürək yaxır, qəlb dağlayır.

Atəşkəslə barışmağa
Bu millətin haqqı yoxdur.
Sağalmayan yaralarım
Qövr eyləyir, hələ çoxdur.

Türk övladı, ayağa qalx!
Tez birləşək, olaq bir can.
Kölə kimi yaşamasın
Odalar yurdu Azərbaycan!

GƏL, QADAN ALIM

Qəlbimdə bəslərəm məhəbbətini,
Nə vaxtdır gözlərəm, gəl, qadan alım.
Çıxaq intizardan xoş arzularla
Tanrıya uzadaq əl, qadan alım.

Ömrün uzun olsun, səni yüz yaşa,
Ötək bülbül kimi, verək baş-başa,
Eşqimiz gül açsın, olsun tamaşa,
Paslı ürəkləri dəl, qadan alım.

Eşqinlə açılsın doğulan səhər,
Yox olsun şübhələr, silinsin kədər,
Beş günlük ömrümüz getməsin hədər,
Salma aralığa pəl, qadan alım.

ALLAH AMANDIR

Diqqət yetir, bir Allahım, amandır,
Əsirin biz, yesirin biz, kölən biz.
Kimlər bəxtimizə qara daş atıb,
Ağlayan biz, sizlayan biz, solan biz.

Yadlar taladılar el-obamızı,
Taniya bilmədik Nuh babamızı.
Vurdular, vurdular hey aramızı
Əzilən biz, bölünən biz, ölen biz.

Düşmən zalim oldu, millətin mətin,
Soyub diri-dirisi kəsdilər etin.
Kimlər ayaqladı elin hörmətin?
Alışan biz, odlanan biz, sönən biz.

Şəkər verdik, bizsə daddiq acını,
Əsir apardılar ana-bacını,
Qaytar millətimin qeyrət tacını!
Viranə biz, dağılan biz, talan biz.

İldirim şığışın, sular durulsun,
Satqınlara dar ağacı qurulsun,
Qoy cəngi çalınsın, təbil vurulsun,
Çalxanan biz, kükrəyən biz, dolan biz.

VƏTƏN

Sənin varlığına qurban olum mən,
Döyünen ürəyim, canımsan, Vətən!
Hissimsən, duyğumsan, görən gözümsən,
Damarda dövr edən qanımsan, Vətən!

Fəlakətlə dolu illərin olub,
Yolunda Nəsimi cismən soyulub,
Neçə igid ölüb, gözlər oyulub,
Ulduzum, günəşim, ayımsan, Vətən!

Nizami, Fizuli, Məhsəti hanı?
Xaqani ırsının bilimmir sanı,
Xətai vətənçün axıtdı qanı,
Namusum, qeyrətim, arımsan, Vətən!

Vətəndə vətənsiz sayılan mənəm,
Şötkəsiz, barmaqla sayılan mənəm.
Qardaşlar, ölmüşdüm ayılan mənəm
Mənə qismət olan payımsan Vətən!
Namusum, qeyrətim, arımsan Vətən!

YAVAŞ-YAVAŞ

Ürək həsrətlidir, gözlərim qanlı,
Quruyur çinartək dil, yavaş-yavaş.
Vəfasız dünyaya yoxdur etibar,
Ötür gənc ömürdən il, yavaş-yavş.

Obalar dağıldı, ellər dağıldı,
Göyçə, Dərələyaz sanki nağıldı.
Kimlər mal qazandı, kimlər sağıldı?
Susur sazımdakı zil, yavaş-yavaş.

Talenin hökmünə xətt çəkmək olmaz,
Qurusa bir dərya, gözləmə, dolmaz.
Dəyərdə qiymətli olsada almaz,
Elə ki qocaldın, sil, yavaş-yavş.

Çətində qəlbimdən itməsin inam,
Qədim tarixim var, əzablı yaram.
Aftandıl köç etsə yaxın bir adam,
Ömrün yaxınlaşır bil, yavaş-yavaş.

ATA VƏSİYYƏTİ

(Atam Həsənin xatırəsinə)

Bir gün hiss elədi ömür sonunu
Gəzib bağ-bağçanı xeyli düşündü.
Əyilməz, vüqarlı o məğrur atam,
Ölüm qorxusundan sanki üzündü.

Dizi yerə gəldi, öpdü torpağı,
Bu torpaq bizlərə əmanət dedi.
Sizə ana yurdun qorumaq üçün,
Allahdan dilərəm mətanət, dedi.

Yığdı dörd yanına qohum-qardaşı,
Danışa bilmədi, gözləri doldu.
Çağırkı köməyə yaradınları,
Son sözü bir ana, bir vətən oldu.

LÖVHƏ

Səma bir anlığa sükuta daldı,
Nədənsə çatıldı qaşı dağların.
İldirim şığıdı, dağ yara aldı,
Dumandan sarıldı başı dağların.

BÖLƏ BİLMİRƏM

(Qardaşım Lütvüna)

Ayrılıq od salıb könlümə, qardaş,
Ağlaya bilmirəm, gülə bilmirəm.
Sinəmə çəkilən hicran odunu,
Əl atıb sinəmdən silə bilmirəm.

Bəzən yarı bölib tikə yemişik,
Dilinin şirəsi dilimə dəyib.
Sənlə keçirdiyim bir saat, bir gün,
Sənsiz keçirdiyim ilimə dəyib.

Əksin əlimdədir, gözlərin gülür,
Gülümsər gözləri görə bilmirəm.
Sənə ürəyimi göndərmək üçün,
Niyə ürəyimi bölə bilmirəm?

MÜƏLLİM

De, kim qarşıyıbdır, nədir günahın?
Adına layiq söz yoxdur, müəllim.
O məzlam duruşun, məlul baxışın,
Qəlbimə vurulan oxdur, müəllim.

Məhəbbət, sədaqət oynar qanında,
Qolundan tutan yox çətin anında,
Bilirəm, ədəbsiz, nadan yanında,
Heç vədə hörmətin yoxdur, müəllim.

Bar verən ağaclar başını əyir,
Müəllim olan kəs qədrini bilir,
Hər ötən yolcuya "məllim" deyilir
Adına göz dikən çoxdur, müəllim.

Nadanlar sevinib etməsin əda,
Ərlər meydanında olmasın gəda.
Adına yaraşır xoş söz, xoş səda,
Qartal ol, zirvədə şux dur, müəllim.

Ömrümü, günümü yollara sərdim
Yox oldu nifrətim, yox oldu dərdim,
Azadlıq adında bir çiçək dərdim
Sayəndə çoxları toxdur, müəllim
Adına layiq soz yoxdur, müəllim.

DE BİR AĞI, MÜƏLLİM!

Neçə gəncim bəxtsiz soldu, yox oldu,
Sevincim az, qəmim artdı çox oldu.
Bu millətin azadlığı ox oldu,
Çək bayatı, de bir ağı, müəllim!

Qız-gəlinlər əsir düşdü əllərə,
Sözüm yetişmədi uzaq ellərə,
Qıfil vurulubdur yenə dillərə,
Çək bayatı, de bir ağı, müəllim!

Aftandiləm, gözüm yaşı sel oldu,
Qazanan çox, dağından el oldu,
Arzularım doğrulmadı, yel oldu,
Çək bayatı, de bir ağı, müəllim!

OĞUL DAĞI - ATA FƏRYADI

Dünya boyda dərdi olan, dərd axtarar, dərd tapılmaz.
Döryə olar göz yaşalarım, göz yaşımı silən olmaz.
Bir Allahın övladıyuq, bizimkider xoş gələcək.
Sevinci də, kədəri də, o verəcək, o böləcək.
Əcəl gəlib gül balamı çiçək kimi qoparıbdi.
Bu yalandı, inanmırıam tanrı özü aparıbdi.
Ey görülməz bir Allahım, nə ağırmış bala dərdi.
Dünya geniş bir zəmidir, kimlər əkdi, kimlər dərdi?
Qoy tökülsün məzarına göz yaşalarım gilə-gilə,
Bu məzarda qocalacam baş daşını silə-silə.
Böyüyəcək balam mənim boy atacaq, ucalacaq.
Açılmamış bir qönçədir kim deyir ki, o solacaq?!
Yarəbb, mənə hünər göstər dərgahında dura bilim,
Balam boyda balaların həyatını qura bilim.

SALAMAT QAL

Mələk sanıb eşqi ilə yandığım,
Salamat qal! Salamat qal! Salamat!
Ömrüm! Günüüm! Tanrı payı sandığım
Salamat qal! Salamat qal! Salamat!

Sənsizlikdən saralmışam, solmuşam,
Taleyimden şikayətçi olmuşam,
Bahar buluduyam, vallah dolmuşam.
Salamat qal! Salamat qal! Salamat!

Ayrılığa tab gətirmir ürəyim,
Sən olmusan eşqim, arzum, diləyim,
Günlər ötdü, zəhər oldu çörəyim
Salamat qal! Salamat qal! Salamat!

Bu dünyada nə qazandım, nə aldım,
Mən səninlə nəfəs aldım ucaldım,
Aftandiləm, ömür ötdü qocaldım,
Salamat qal! Salamat qal! Salamat!

SƏDAQƏTDƏ YERİM VAR!

Nuh gəmisi Naxçıvanda yan aldı
Ulusum var, əcdadım var, elim var.
Rəhm Allah yaratdığını sevdirər,
İlhamım var, vulkanım var, selim var!

Bir arzum var, arzulardan uludur,
İnsan oğlu tək allahın quludur,
İnsan var ki, bir ulağın çuludur,
Kamanımda sizildəyan telim var!

Ya allahım, imdadıma çat mənim,
Ya allahım, kədərimi at mənim,
Əzabımı sevincimə qat mənim,
Aftandiləm, sədaqətdə yerim var!

ARZULAR

(Qardaşım Həsən Qaralova)

Sinəmdə ilhamım coşa gəlibdir,
Yaxşıdan, yamandan yazmaq istərəm.
Nankor insanların mənfur gözünü,
İti caynağımla oymaq istərəm.

Düzə düz demişəm, əyriyə əyri,
Çoxunun xoşuna gəlməsəm də mən.
Doxsanda ölmədim, əcəldən qaçdım,
Qismətim olubdur bu gözəl Vətən.

Sən dağlar oğlusan, dağ vüqarlısan,
Zirvədə qartalsan, sar sənə neylər?
İki baş, dörd ayaq, dörd əl olan gün,
Qohum qardaşların bayramın eylər.

Aləmə ucalsın səsin, sorağın,
Səni bəd nəzərdən Allah qorusun.
Sevib - sevildiyin xoş günlərində,
Sağında, solunda dostların dursun.

Ömrə ömür cala, ömür sür başa,
İstərəm sevincdən gözlərin dolsun.
Bu mənim arzumdur, əziz qardaşım,
Rafiqin sağ əli başına olsun.

TALE BİZİ GƏLƏN SELDƏN SAXLASIN

Yaman günün ömrü azmiş, inandım,
Bəzən oldu yerli - yersiz qinandım.
Millət sevdim, el yolunda sınandım,
Qoy nərəmiz ürəkləri dağlaşın,
Tale bizi yaman dildən saxlaşın.

İlhamımı azadlıqdan almışam,
Gecə-gündüz vətən deyib yanmışam!
Mərd sevmişəm, namərd tora salmışam,
Dost sevinsin, düşmən qara bağlaşın,
Bayraqımı yaman əldən saxlaşın.

"El bir olsa, dağ oynadar yerindən",
Milyonlarım əsir düşdü elindən.
Gön çəkildi neçə namərd belindən,
Ana gərək ağı desin, ağlaşın,
Tale bizi əsən yeldən saxlaşın.

Mərdim gülsün, namərd geysin qararı,
Şeytan qarışdırır dağı, aranı.
Kim sağalar qövr eyləyen yaranı,
Gərək bu gün millət coşsun, çağlaşın,
Tale bizi gələn seldən saxlaşın.

HƏR KƏSİN ÖZÜNÜN BƏXT ULDUZU VAR!

(Saf qəlbli Fidumə xanıma)

Mənə əziz olan, Fidumə xanım!
Qiymət ver həmişə özün özünə.
Dünya vəfasızdır, ömür əmanət,
Aldanıb çox uyma nadan sözünü

Mərdə ürək qızdır, mərdlə dostluq et,
Açma hər sərrini kimsəyə, yada.
Qoy saflıq amalın, vüqarın olsun,
Saflıqla ucalmaq olar dünyada.

Əyilmə heç zaman vara, dövlətə,
Kimsəyə dünyadan malı qalmamış.
Çalış, qoy hörmətlə çəkilsin adın
Tale o varlıqdan səni salmamış.

Şərəfli ömür sür, şərəflə yaşa
Qazan bu dünyada etibar ilqar.
Özünə güvənib, əzmə kimsəni,
Hər kəsin özünün bəxt ulduzu var!

EŞŞƏK QUYRUĞUNA BAĞLANMAYAQ KAS!

Sərban göz yaşını silib dəvənin,
Öyrənmək istədi qəmin səbəbin.
Dedi: "Qocalmışıq, dolmuşuq yaşa,
Biz uzun bir ömrü vurmuşuq başa".
"De, nədir göz yaşı, o acı baxış?
Göylər qara geyib, yağmayır yağış".
Dəvə göz yaşını sel tək axıtdı,
Dərdi azalmadı, birə beş artdı.
Dedi: "Var boynumda böyük zəhmətin,
Az da, olmayıbdır sözün, söhbətin,
Düzü incimışəm, gizlədim niyə,
Vətəntək qəlbimi boldün ikiyə.
Sinəmə dağ çəkdin, odla dağladın,
Eşşək quyruğuna məni bağladın".
Aftandıl, gərdiş et sən də dünyada,
Vaxt gələr yenə də düşərsən yada.
Mərd söylə sözünü, dosta ver ilqar.
Bu günü gənclərə bircə arzum var.
İnsan ömrü boyu qoy daşın daş,
Eşşək quyruğuna bağlanmasın kaş!

MƏHƏMMƏD ƏLİ

Hacıyev Məhəmməd Əli Namət oğlu Qəbələ rayonunun Qəmərvan kəndində anadan olub. İxtisasca mühəndisdir, Azərbaycan İnşaat Mühəndisləri İstítutunu bitirib. Ali təhsilini başa vurduqdan sonra Bakı şəhərində yaşamağa qərar verib. Hazırda paytaxtda yaşayır və işləyir.

Cox gənc yaşlarından yaradıcılıqla məşğul olan Məhəmməd Əli "Dağlardan ayrı", "Sevincim acıdır, kədərim şirin", "Özümü axtarıram", "Söz sənindir", "Çörəyimin duzu yoxdur", "Gedirəm üzü gün doğana", "Duyğularımı səpdim dənişə", "Etiraf" və digər seir kitablarının müəllifidir.

Azərbaycan Dövlət Televiziyasında və radiosunda, eləcə də dövrü mətbuatda müntəzəm olaraq çeirləri və aktual mövzuları əhatə edən publisistik yazıları ilə çıxışlar edir.

Azərbaycan Yazuçular Birliyinin, Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin və "Dirili Qurbarı" ədəbi məclisinin üzvü olan şair "Qızıl Qələm", "Məmməd Araz", "Həsənbəy Zərdabi", "Araz", "Yurd və vətən fədaisi" və sair ədəbi mükafat və diplomlara layiq görülləb.

Şair Məhəmməd Əlinin bir çox şeirləri vardır ki, in-diyyə kimi heç bir şair həmin mövzulara toxunmamışdır. Xüsusi duyumu olan şairin öz epiqrafi vardır. O, deyir:

*-Şeiri yazmadım ad-san üçün,
Yazdım duyan insan üçün.*

Martın biri şairin doğum günüdür. Onu bu münasibətlə təbrik edir, həyatda uzun ömür, can sağlığı, ailə səadəti və yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıraq.

Çərşənbələr haqqında

Mənmişlə düşünsək çərşənbələr aşağıdakı ardıcılıqlıdır: torpaq, su, od, yel. Belə ki, inanclarla əsasən Tanrı insanı torpaqdan, sudan, oddan və havadan (ruh) yaratmışdır. Yəni torpağı su ilə yoğurmuş, sonra odda bişirərək ona ruh vermişdir. Bunu təbiət hadisələri ilə də müqayisə etdikdə eyni ardıcılığı görürük. Bununla da çərşənbələrin sonuncusu təbiətin tam canlanmasını, oyanmasını ifadə edir. Bu halda birinci yerdə torpaq, ikinci yerdə su, üçüncü yerdə od (günəş), dördüncü yerdə isə yel durur.

Yəni, torpaq oyanır, sular axmağa başlayır (buz və qarlar əriyir), havalar istilşdikcə otlar cürcərir, ağaclar tumurcuq bağlayır. Sonra külək əsərək onları bir-birinə vurur, (tumurcuqlar) yarpaqlar açılır. Təbiət tam olaraq canlanır, öz gözəlliyini, varlığını göstərir.

Yeni Bakı haqqında nəğmə

Geniş yaraşıqlı, gur işqli küçələr -
Şəhərin belinə dolaşan nurdan kəmər.
Ucalan hər bina bir sənət əsəri -
salamlayır açılan səhəri.

Xəzər boyunca uzanan sahil bağı -
dənizin boynundan asılan mirvari boyunbağı.
Buludlardan yuxarıda dalgalanan üçrəngli bayraq,
Ipək yoluna yol göstərən mayak.

Nağıllardan boyلانan əyri-üyrü küçələr,
orda-burda qalmış göbələk binalarda gecələr.

"Qara şəhər" - dünəni, keçmiş.

"Ağ şəhər" - ağ günlərin gəlişi.

"İçərişəhər" - tarixin daş yaddaşı,
Tarix qədərdir onun yaşı.

gündən-günə güneştek sayışan şəhər,
Venesiya, Parislə yarısan şəhər.

Yüksəlişi ilə yaxın edib əlçatmaz uzağı,
dostların qürur yeri,
düşmənlərə göz dağı.

Bir şəhər var Xəzər sahilində
oxuyur dünyaya meydan,
Onun al şəfəqlərindən boylanır boylanır cahan.
Onun al şəfəqlərindən boylanır boylanır cahan.

Ad günümədə

Ömrümün qara illərindən
geniş bir stol düzəldəcəyəm,
üstünə acılı xatirələrdən
yaraşıqlı süfrə açacağam.

Süfrəyə qırıq arzularımdan
qırıq-qırıq badələr düzüb
içinə acı taleyimin şərbətini -
qırmızı qəm süzəcəyəm.

Ömrümün ağrılı-acılı illərini

ay-ay doğrayıb süfrəni bəzəyəcəyəm,

taleyim kimi qara otaqda

oturub gələn qonaqları gözləyəcəyəm.

Birdən acı qapılar üzümə açılacaq,

vəfali dostlarım - kədər, qəm,

ağrlarım gələcək qonaq,

bütün gecəni səhərədək

təmtəraqla ad günüm qeyd ediləcək.

Bu dağların

Bu dağların zirvəsi ağ qar,
ətəyi yamyaşıl meşədir.
Qayaları sırlı bir aləm,
dərələri cənnət guşədir.

Neyləyirəm

Başima ağır-agır,
Hər gün göydən daş yağır.
Qəbrim üstdə qoyulacaq
baş daşı neyləyirəm!

Əsdi zalım ruzigar,
Ömrümü bürdü qar.
Indi qarşımı çixan
Bu qışı neyləyirəm.

Həsrətəmsə xoş günə,
yaşadığım ömür nə?
Yetmiş, ya yüz yaşadım,
bu yaşı neyləyirəm.

Heç kim məni duymadı,
mənə məhəl qoymadı.
Arxamca tökülən o
göz yaşı neyləyirəm.

Toxunmayın mənə

Toxunmayın siz mənə,
mən qəm piyaləsiyəm.
Səhra gəzən Məcnunun
sofisi - lələsiyəm.

Qara gəlir sabahım,
Göylərə qalxır ahım.
Belə yazmış Allahım,
mən yerin naləsiyəm.

Çağlayıban coşuram,
hərdən nəgmə qosuram.
Uca dağlar aşıram,
qar dağ şəlaləsiyəm.

Ömrüm keçməsə də şən,
Üzdə şad gördündüm mən.
Ürəyinə xal düşən,
çöl-çəmən laləsiyəm.

Toxunmayın siz mənə,
mən qəm piyaləsiyəm.
Səhra gəzən Məcnunun
sofisi - lələsiyəm,
mən qəm piyaləsiyəm.

Bahar nəğməsi

Bahar -
açılan yarpaq, açılan çiçək, bitən otdur.
Adını göy üzünə yazar
Şimşekdir, alovdur, oddur
Çölləri, düzləri bəzəyən
Çiçəkdir, lalədir.
Göllərin göz yaşı - jalədir.

Bulaqların

həzin-həzin çağlaması - zülməsidir.
Həyat eşqi, həyat nəğməsidir.
Atlas donudur meşələrin,
bağcaların,
bağların.
Güllü xalısıdır yolların,
yamacların,
dağların.

Talalarda

bağ-bağçalarda
coşub-çağlayan işdir,
təbiətin oyanması -
dirçəlişdir,
toy-büsətdir,
bayramdır,
qəlbləri riqqətə gətirən
sonsuz arzudur, ilhamdır,
həyata sevgi,
məhəbbətdir,
ilahi qüdrətdir!

Əsgər gəlir

Boyu - qaməti bir çinardır,
addımları möhkəm, mətin!
Dünən bir ailənin övladı idi,
Bu gün fəxridir
bir ölkənin,
bir millətin,
əsgər qayıdır,
əsgər gəlir.

Tonqallar çatılıb,
qazanlar düzülüb yan-yana,
biş-düş gedir.
Bir yanda qoğal bişir,
bir yanda şəkərbura
qızğın iş gedir,
əsgər qayıdır,
əsgər gəlir.

Hər işə diqqətlə
göz qoyur, ata durub
kənarda vüqarla.
Gözaydınılığı qəbul edir
gələn qonaqlardan iftixarla,
əsgər qayıdır,
əsgər gəlir.

Ananın sevincinin həddi yox,
bacı itirib özünü,
ortalıqda quştek süzür.
Hərdən qızlar içindən
gözaltı
qardaşına yar soraqlayır,
yar gəzir,
əsgər qayıdır,
əsgər gəlir.

Geyib təzə paltarını
Bir gözəl oğrun-oğrun
yollara boylanır, baxır.
Təlaş içindədir,
həyəcandan ürəyi yaman
döyüñür, darixir,
əsgər qayıdır,
əsgər gəlir.

Qapıda qırmızı lentli
qurbanlıq qoşa buynuzlu iri qoç durub,
Budur almacıq, üzü ağ,
Vətən qarşısında
xidmətini başa vurub,
əsgər gəlir.
Pəhləvan cüssəli igid-ər gəlir,
Basilmaz cəngavər gəlir,
əsgər gəlir.
Axışib görünüşünə yaxın-uzaq ellər gəlir,
əsgər qayıdır,
əsgər gəlir.

Xudayar bəy

Allah sənə qəni-qəni rəhmət eləsin, Mirzə Cəlil.

Onda da vardın,
Bu gün də varsan.
Sabah da olasısan, Xudayar bəy.
Danabaş kəndinin
kəndxudası, Xudayar bəy.
Onda bir idin,
indi töreyib çoxalıbsan.
qaratikan kolu tək
hər yanı bürüyüb basıbsan,
Pristavın quyruq bulayan
tulası Xudayar bəy,
öz xalqına divan tutan
xalqın bələsi - Xudayar bəy.

Gizli sövdələşmədən
bic doğulubsan,
bilinmir atan kimdir.
Ancaq ixtiyar sahibisən,
baxmayaraq bisavadsan,
əqlin də kəmdir.
Məmməd Həsən əmilər
uzunqulaq sorağında,
cəhalət dünyasındadır,
özünü dərk etmir,
ayılə bilmir,
qonur ayı kimi qış röyasındadır,
dövran sənindir,
zaman sənindir,
sür, çap atını, Xudayar bəy,
yaşa keflə həyatını, Xudayar bəy!

Dəlixana

Bu dünya evi dəlixana,
sakinləri də dəlidir.
Bizi əhatə edən aləm
necə də gülməlidir.
Biri dəlidir, canına qəsd edir,
biri dəlidir, yersiz mübahisə, bəhs edir.
Biri acgözdür - var-sərvət dəlisi.
Biri Məcnundur, eşq-məhəbbət dəlisi.
Biri mənsəbpərəsdir, vəzifə, stol dəlisi.
Biri azarkeşdir, futbol dəlisi.
Biri yazardır, mövzu, söz dəlisi.
Biri ozandır - saz dəlisi.
Biri təbiət vurğunudur,
çəmən, çöl, dağ, dərə dəlisi.
Biri bağbandır, bağça-bağ dəlisi.
Biri şöhrətpərəsdir, tərif dəlisi,
şəninə boş-boş alqış dəlisi...

Bu dünya evi dəlixana
sakinləri də dəlidir.
Bizi əhatə edən aləm
necə də gülməlidir.
Yer də dəlidir, püskürür vulkan,
Zəlzələsi ilə özünü edir viran.
Çaylar da dəlidir, basır sahilləri coşub.
Buludlar da dəlidir od saçır toqquşub.
Heyvanlar da dəlidir, bir-birini yeyir.
Ağaclar da dəlidir, gah lüt soyunur,
gah da atlas don geyir...

Bu dünya evi dəlixana
sakinləri də dəlidir.
Bizi əhatə edən aləm
necə də gülməlidir.
Dəlilər arasında yaşamaq
çəkilməz dərdmiş, zülümüş.
Buna görə bu dünyada
canlıların sonu ölümmüş.

Haqq nədir, o varmı?

Haqq nədir, o varmı,
görən bu dünyada?
Bu suala cavab axtarıb
cavan ömrümü verdim bada.
Gec də olsa anladım haqqın varlığını;
o ümidi - ədalət axtaranların dilində,
həm də bir oyuncaqdır ixtiyar sahiblərinin əlində.

Təpələr gülüşür

Zirvədəki qayadan
daş qopanda
dərələrin canına
vəlvələ düşür.
Qayalar ağlayır,
təpələr gülüşür.

Məhkəmədə

Biri yalan danışdı,
şər atıb ona-buna,
hakim inandı ona.
Biri də haqq söyləyib
cirdi özünü,
hakim doğru saymadı
onun sözünü.

Köpək və sümük

"Hürən köpəyə sümük atarlar" El məsəli

Hürən köpəyə sümük atdır,
qarnı ac köpək sümük yaladı.
Sümük yalaya-yalaya sonra
sümük atana quyruq buladı.

Qonağım gəldi

Qapım ərkələ bərk-bərk döyüldü,
sandım tanış qonağım gəldi.
Bu ki cansırdışım, dərdimdir
qol açıb oynamağım gəldi.

Necə olum bəxtiyar?

Deyirlər ki, şeirlərimdə
niyə belə kədər, qəm var?
Yurdum düşmən tapdağında,
necə olum mən bəxtiyar?

Sir və canavarın fərqi

Sürüyə basqın etsə iki şir,
süründən tək bir heyvan aparar.
Sürüyə basqın etsə canavar,
bütün sürüünü qırıq-çatar.

SƏRMƏST SEYİDƏLİYEV,
Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü

QIZILDAN QİYMƏTLİ

Kamilə müəllimə çox fikirləssə də bu işin axırının nə ilə qurtaracağını bilmirdi. Hər gün başı üzərində qradın şaqqıldayaraq yerə düşüb vahiməli çıxardığı səs onu bezdirmiş, əsəbilərini korlamışdı. Torpaqlarımıza göz dikən nankor ermənilərlə döyüşən ərinin, oğlunun başına bir iş gəlməsin deyə gecə-gündüz üzünü göyə tutub ulu Tanrıya yalvarmaqdan başqa əlindən bir iş gəlmirdi.

İkinci oğlu Samir əsgər gedərək ön cəbhədə qulluq edirdi. Dinc dövrə əsgəri borcunu verən birinci oğlu Murad Qarabağ savaşı başlayandan könüllü batalyonda idi. Həyat yoldaşı Nurəddin də könüllü dəstəyə qoşularaq torpağımızın keşiyini çəkirdi.

İmkanlı adamların xəlvəti əmlaklarını maşınlara yükləyərək harasa apardıqlarını gördü. Belələrini görəndə özünü pis hiss edirdi. Evindəki şeylərini çıxarıb aparmaq istəsə də bacarmırdı. Bir axşam əri evə gələndə dözməyib dedi:

-Nurəddin, bilirsən nə var?

Nurəddin dərhal ona tərəf çevrilib soruşdu:

-Nə olub, nə xəbər var?

-İmkani olanlar evlərindəki əşyalarını maşına yığıb aparırlar.

Nurəddin onun sözünü yarımcıq kəsib:

-Deyirsən indi durum mən də onlara qoşulum, - dedi. - Hədrən-pədərən danışma. Neçə ildir mənimlə bir yerdə yaşayırsan hələ də xasiyyətimə bələd deyilsən. Düşməni torpağımıza buraxmayacaq. Arxayı ol, əşyalarını aparanlar kor-peşman qaytarib getirəcəklər.

-İki gün bundan əvvəl Murad da gəlmışdi. Elə o da sənin kimi deyirdi.

-Bəlkə düz dümir? Deyirsən yəni qaçıb gedək düşmən də gəlib torpağımızda ağalıq etsin? Bircə onu görməzlər.

Söhbəti bununla bitirən Nurəddin yuyunub nahar etdikdən sonra çarpayıda uzanaraq yatdı. Hava işıqlanmamış qalxıb arvadını oyatmadan evdən çıxıb yoldaşlarının yanına yollandı.

Danızı atılan qrad Kamilə müəlliməni yuxudan oyadı. Cəld ərinin çarpayısına baxdı. Nurəddini yərində görməyib həyəcanlandı. Qızı Sonanı oyadıb evdən çıxaraq iti addımlarla yaxınlıqdakı beşmərtəbəli

binanın zirzəmisinə daxil oldu. İçəridə adam əlindən tərpənmək mümkün deyildi. Hər dəfə qrad atılanda ətraf sakinlər qorunmaq üçün oraya yığışırdılar. Kişi-lər eşitdikləri yeni xəbərlərdən ürəkağrısı ilə danışır-dılar. Bu dəfə də söhbət o barədə idi.

-Deyirlər düşmən qonşu rayonu işgal edib. Girov götürdükləri adamlara divan tuturlar.

-Həmin rayonla sərhəd olan üç kəndimizi də işgal ediblər.

-İt uşaqları rus qoşunlarının köməyi ilə gündə bir yeri işgal edirlər.

-Könüllülər artıq düşmənlə üz-üzə döyüşürələr.

Axırıncı sözləri eşidən Kamilə müəllimənin başı gicəlləndi, ürəyi yerindən oynadı. Müvazinətini saxlaya bilməyib yixılmaq istəyəndə bir neçə qadın onu tutdu. Üzünə su çiləyib birtəhər ayıltılar.

Günortaya yaxın atəş səngidi. Adamlar zirzəmidən çıxıb evlərinə qayıtdılar. Axşamüstü rayon mərkəzin-də xoşagelməz xəbərlər eşidildi. Bir neçə nəfərin şəhid olduğu bildirilirdi. Çox keçmədi şəhid olanların meyitləri mərkəzi xəstəxanaya gətirildi. Şəhid olanlardan biri də Nurəddin idi. Xəbəri eşidən Kamilə müəllimə birbaş xəstəxanaya gəldi. Meyitlərin arasında ərinin cəsədini görçək qollarını açıb onun üstünə yixildi. Onda ayıldı ki, özünü evində gördü. Həyətdə qohum-qonşular Nurəddinin meyitinin başına yığışmışdılar.

Bəd xəbər yüyürək olar, demişlər. Atasının ölüm xəbərini eşidən Murad da özünü yetirdi. Dünyagörəməş ağsaqqalların məsləhəti ilə şəhidlər gecə ikən dəfn olundular. Hava işıqlanan kimi hamı şəhəri tərk edirdi. Rayon rəhbərliyinin nümayəndələri adamları arxaylaşıdırmaq üçün deyirdilər:

-Narahat olmayın, uzağı bir həftəyə evinizə qayıdaqsanız.

Murat həyət darvazasından küçəyə çıxanda anasını görmədi. Üzünü bacısına tutub:

-Anan hani? - deyə soruşdu.

-İndi burda idi. Nə oldusa bir də qayıdıb həyətə girdi.

Murat bunu eşidən kimi tələsik həyətə döndü. Anasının tut ağacının dibində nəsə axtardığını gördü.

-Orda nə edirsen, ana? Camaat gedib, sənin isə nə iş gördüyün bəlli deyil.

Muradın səsini eşidən kimi Kamilə müəllimə cəld ayağa qalxıb həyətdən çıxaraq adamlara qoşuldu. Murad anası ilə bacısını axşam qatarə mindirib paytaxta yola salanda dedi:

-Qardaşıngilə gedərsiniz. Görək bu işin axırı nə ilə nəticələnəcək. Sağ qalsam gəlib sizi tapacağam.

Kamilə müəllimə ağlaya-ağlaya oğlunun boynunu qucaqladı. Üzdən dənə-dənə öpüb dedi:

-Bizi tək buraxıb hara gedirsən, ay oğul? Atanın şəhid olmağı ilə kifayətlənmirsən?

Ana sözünə ara verib ucadan hönkürdü. Oğlunun gözlərinin içində baxaraq onu bərk-bərk qucaqlayıb:

-Bizimlə gedəcəksən, səni buraxan deyiləm, - dedi.

Murad anasının başını qolları arasına alıb:

-Bəs evimizdə kim qalsın? - deyə cavab verdi. - Evdən bir şey də çıxarmamışq. Fikirləşirəm, görməm nə edim.

Oğlunun xasiyyətinə bələd olan anası daha dinnədi. Ayrılarkən dənə-dənə tapşrıdı:

-Özünü düşmən gülləsindən qorur. Evinizə tez-tez baş çök. Allah üstündə yar olsun!

Kamilə müəllimə ilə Sona göz yaşları axıda-axıda Muraddan ayrıldılar. Şəhərə düşən kimi qardaşılıq getdilər. Onlarda bir neçə gün qalandan sonra başqa məcburi köçkünlər kimi ona da yer verdilər. Yataqxanada bir otaq hələlik kifayət edirdi. Oğlanları gələndən sonra onlar üçün darkeşlik olacaqdı. Amma nə etmək olardı, elnən gələn vaytoy-bayramdır, demişlər.

Rus ordusunun köməyi ilə erməni faşistləri bir neçə rayonla yanaşı Nurəddingilin vətənini də işğal etdilər. Atəşkəs elan olunanından sonra Murad şəhərə gəlib anasını tapdı. Samir də xidmeti borcunu başa vurub anasının yanına gəldi. Murad ali təhsilli tikinti mühəndisi olsa da ixtisasına uyğun iş tapa bilmədi. Üç-dörd nəfərdən ibarət kiçik dəstə yaratdı. Onlar xırda tikinti işləri, təmirlə məşğul oldular. Muradın əli yaxşı gətirirdi. Tezliklə torpaq alıb özü üçün ev tikdi, ailə qurdı. Nə qədər çalışsa da anasını yanına gətirə bilmədi.

Kamilə ali təhsilli müəllimə idi. Şəhərə gələndən bir ay sonra, yəni yeni dərs ilində ixtisası üzrə işə girdi, məktəblərin birində dərslə təmin olundu. İslədi, ev-eşik qurdı. Qızı Sona sevdiyi oğlanla evləndi. Ana ikinci oğlu Samiri də evləndirib rahat nəfəs aldı. Dövlət onları da evlə təmin etdi.

Bir gün Samir evə gəlib otağa daxil olanda anasının pambıq parçadan tikilmiş kiçik bir kisəni

əlində tutduğunu gördü.

-Salam, ana, - deyib Samir ona yaxınlaşdı.

Qəfil səsdən diksinən ana oğluna baxa-baxa kisəni cəld qoynuna qoydu. Bu, Samirin gözündən yayılmadı. Qoynundakına işarə edərək soruşdu:

-Ana, o əziz şey nədir ki, məni görən kimi tez qoynuna qoydun?

Kamilə müəllimə gülümşəyib:

-Düz deyirsən, o çox əzizdir, oğlum, - dedi.

-Olmaya qızıldır, məndən gizlədirsin?

-Qızıl onun yanında heç nədir. O, qızıldan da qiymətlidir. Müharibələr, qırğınlar onun üstə olur.

-Pah atonnan, nəyinsə qızıldan qiymətli olduğunu birinci dəfədir səndən eşidirəm

Samir anısının yanında əyləşib başını qolları arasına aldı. Dən düşməş saçlarına sığal çəkdi. Üzdəki qırışları görüb dedi:

-Görəsən, anam niyə tez qocaldı?

Ana başını onun qolları arasından götürüb könülsüz halda dilləndi:

-Ər itirən, torpağı tapdaq altında olan tez qocalmasın, neyləsin?

-Fikir eləmə, ana, tezliklə o torpaqlar yenə bizi olacaq. Orda yaşayıb yenə firəvan həyat sürəcəyik.

-Allah deyən olsun, ay bala. O yerləri bir də görseydim, dərdim olmazdı.

Samir bu yerdə söhbətin mövzusunu dəyişib o kiçik kisənin üstünə gətirdi.

-Mənim gözəl, yaraşıqlı anam. Demək qoynuna qoşluğun kisənin içərisindəkini oglundan gizlədirsin. Ana da balasından gizlin iş görəmi?

-Üz vurma, Samir. And verirəm düşmən tapdağı altında uyuyan atanın ruhuna. O kiçik kisənin içərisində nə olduğu ilə bir də maraqlanıb məndən nəsə soruşma.

Samir nəsə demək istəyəndə:

-Sözümüz kəsmə, - deyib danışığını davam etdirdi. - Vəsiyyətimə diqqətlə qulaq as. Deyəcəyimi qulaqlarından sıraqa kimi as, beynində həkk elə. Nə vaxt son nəfəsim gəlməyib öldür, onda dərhal bu kisəni açarsan. Geciksən uduzarsan. Bu vəsiyyətimi Murada da deyəcəyəm.

Bununla da kisə söhbətinə yekun vuruldu. Bu barədə bir də anadan heç nə sopruşulmadı. Amma Samir dözə bilmirdi. Anasının sözünü yerə salıb soruşturma da kisənin içərisində nə olduğunu öyrənmək onu rahat buraxmadı. Hələ balaca ikən atasının dediyi bir əhvalati xatırladı.

Atası deyirdi ki, onun babası ikinci dünya müharibəsi başa çatandan sonra rayonların birində milis rəisi işləyirmiş. Həmin rayonda adamlar ticaṛətlə məşğul olduqlarına görə varlı həyat sürənlər

çox idi. Varlılar qızılı, pulu evlərində saxlamağa qorxurdular. Ona görə də qızılları evdən çıxarıb başqa-başqa yerlərdə gizlədirdilər. Bir gün varlılardan birinin quru çayın üstündəki körpünün orta sütununun sol tərəfində qızilla dolu iki küp basdırıldığı barədə rəisə məlumat verirlər. Rəis məlumat aldığı günün gecəyarısı ata minib təkbaşına həmin yerə gedir. Ay işığında xeyli əlləşdikdən sonra küpləri tapır, eşib torpaqdan çıxarır. Sabahı günü nümayəndələrin iştirakı ilə qızilla dolu küpləri lazımı yerə təhvıl verir.

Samir həmin hadisəni xatırladıqca elə zənn edirdi ki, ata babası yəqin qızillardan xeyli götürüb. Həmin qızıllar da onlara qismət olub. Amma anasının kisədəkinin qızıldan da qiymətli olmasını deməsi onu çəş-baş salmışdı.

Torpaq həsrəti, ər dərdi Kəmalə müəlliməni gündən-günə əridirdi. Onun qaş-qabağı açılmır, üzü gülmürdü. Övladları nə qədər təhər-töhmət etsələr də xeyri olmurdu. Bir gün də məktəbə fikirli-fikirli gedərkən qəflətən maşın yoluna çıxır. Arxadan sürətlə gələn minik maşını onu vurur. Kəmalə müəlliməni xəstəxanaya götürürlər. Tibb işçiləri paltarını soyundurarkən boynundan asılmış kiçik kisəni görür. Dərhal oğlunu çağırıb kisəni ona ve-

rirlər. Samir kisəni alan kimi anasının vəsiyyəti yadına düşür. Kisənin ağızını oradaca açır. Bir az torpaq, bir də bükülü kağızı görüb kisənin ağızını bağlayaraq cibinə qoyur.

Həkimlər çox çalışsalar da onun həyatını xilas edə bilmirlər. Meyiti evə gətirib toxdadıqdan sonra kisənin ağızını açır, vərəqi götürüb orada ya-zilanları hündürdən oxuyur:

"Övladlarım! Gördüyünüz bu bir ovuc torpağı həyətimizdəki tut ağacının dibindən götürmişəm. Bu torpaq vətən torpağıdır. Siz bu torpaqda doğulub boy-a-başa çatmışınız. Bu torpaq üzərində iməkləmiş, addımlar atmışınız. Babalarınız, nənələriniz, atanız bu torpaqda uyuyurlar. Onların yerləri rahatdır. Çünkü doğma torpaqda dəfn olunmuşlar.

Bu torpağı el-obadan didərgin düşən vaxt, qaç-haqaçda götürmişəm. Ona görə götürmişəm ki, mən başqa yerdə dünyadan köçəm həmin torpaqdan bir az qəbrimin içərisinə atarsınız. Əgər bunu etsəniz mən də rahat uyuyaram. Bilirəm ki, nə vaxtsa o yerlərə qayıdacaqıq. Bir gün yaranan bir gün də ölməlidir. Dünya heç kimə qalmayıb. İşdir, o yrlərə qayıdana kimi doğmalarımızdan dünyasını dəyişən olarsa bu torpaqdan onların da məzarlarının içərisinə atılsın".

XALIQ LAÇINLI

Ürəyimin yanında

Necə gəldi, necə oldu yüklədim,
Darda oldum, gendə oldum təklədim.
Qəmə çəkdir, kədər üstə köklədim,
Günahkaram üzəyimin yanında.

Yaxşı oldu, yaman oldu götürdüm,
Gərəklidən gərəksizin gətirdim.
Bu dünyanın haqq-hesabın çəkirdim,
Günahkaram üzəyimin yanında.

Elə bildim hər əzaba tablaşar,
Ömür sürər, yaşa dolar, yüz yaşar.
Hardan bilmər dərd boynuma dolaşar,
Günahkaram üzəyimin yanında.

Xalıq, bilsəm günahlarım hardadır,
Dadızdırıdım acı-şirin hər dadi.
Yaddaşında yurd həsrəti, yurd adı,
Günahkaram üzəyimin yanında.

Sehrə düşmüşəm

Bir baxışdan ovsunlandım,
Sözün sehrinə düşmişəm.
Od-oqaqsız alovlanıb,
Közün sehrinə düşmişəm.

Nur yaradıb, nur calanıb,
Nə əl dəyib, nə talanıb.
Buxaqda xal daldalanıb,
Üzün sehrinə düşmişəm.

A gözleri ala gözəl,
Yanaqları lala gözəl.
Eşqdən gələn bəla gözəl,
Qızın sehrinə düşmişəm.

Qoy yandırsın, közü şirin,
Dodağı bal, özü şirin.
Söhbəti şən, sözü şirin,
Sözün sehrinə düşmişəm.

Xal yanaqda naxış-naxış,
Ürək üzən xumar baxış.
Xalıq, ömrün üzü yoxuş,
İzin sehrinə düşmişəm.

Yetim ürək

Sevinc əsir, kədər sultan, dərd paşa,
Meydan gəzir, meydan ala dərd daşa.
Kimdi gələn, bu günümüzə dərddəşa,
Gecə yetim, ürək yetim, mən yetim.

Sükut alıb bu dünyani başına,
Xəyal gedir, yurddan-yurda daşına.
Bir dəsmal ver gözlərimin yaşına,
Gecə yetim, ürək yetim, mən yetim.

Gecə yatır elə səssiz, səmirsiz,
Kövrək qəlbim yaman olub səbrsiz.
Üzəyimə könül verən səbirsiz,
Gecə yetim, ürək yetim, mən yetim.

Hayandasız, gözəl günlər, bir baxım,
Ələ gəlməz o xəyalım, o çağım.
Bax, beləcə açılacaq sabahım,
Gecə yetim, ürək yetim, mən yetim.

Xəyal ilə könül almaq alınmaz,
Gözdən düşən, yaddan çıxan anılmaz.
Xalıq, dərd-qəm sahilinə yan almaz,
Gecə yetim, ürək yetim, mən yetim.

Qurşanmışam

Fikrim gedir, huşum gəlmir,
Yersiz coşum, daşım gəlmir.
Daha meydən xoşum gəlmir,
Gülüm, dərdə qurşanmışam.

Nə mey üçün məzələnim,
Bir işim var, közələnim.
Bir də çətin təzələnim,
Gülüm, dərdə qurşanmışam.

Fərəhim də uçdu, getdi,
Gözəl günlər köçdü, getdi.
Dərd qara daç düşdü, getdi,
Gülüm, dərdə qurşanmışam.

Qismətim çapar olmadı,
Bəxt gəzib tapar olmadı.
Xoş günüm çatar olmadı,
Gülüm, dərdə qurşanmışam.

Gəl, dayanma, gülüm gendə,
Bir hov eylə dərdə sən də.
Xalıq də düşüb kəməndə,
Gülüm, dərdə qurşanmışam.

Qaraçuxam

Həyat yollarında gecikən oldum,
Oyadan olmadı qaraçuxamı.
Hünərim də oldu, gücüm də oldu,
Oyadan olmadı qaraçixamı.

Kimin ki, yatmayıb qaraçuxası,
Avadan olubdu yurdu-yuvası.
Həmişə gur yanıb isti sobası,
Oyadan olmadı qaraçixamı.

Yatmadım yollarda, yolu haqlayam,
Gəlsə qismətimi tutam, saxlayam.
Bahara tez çatam, yay qabaqlayam,
Oyadan olmadı qaraçixamı.

Yüyürdüm, yetişdim, gecikən oldum,
Nə qədər çalışdım, bəxti kəm oldum.
Elə kədər seçdim, elə qəm aldım,
Oyadan olmadı qaraçixamı.

İçimdə dəfn etdim arzularımı,
Yaman uzaq saldı yol güzarımı.
Böyütdüm, bəslədim intizarımı,
Oyadan olmadı qaraçixamı.

Bu gün də qəlbimi belə kiritdim,
Bu gün də dərdimi belə əritdim.
Kədərdə tapıldım, sevincdə itdim,
Oyadan olmadı qaraçixamı.

Bəlkə də günahsız qaraçuxam da,
Onsuz da həmişə əlim yaxamda.
Güç gələ bilmədim, dərdi yışam ta,
Oyadan olmadı qaraçixamı.

İndi Xalıq olub bir yazıq bəndə,
Hər dərdin bəzəyi, naxışı məndə.
Sevinc gendən qaçırməni görəndə,
Oyadan olmadı qaraçixamı.

Aramıza xoş gəldin, CEYHUN İBRAHİMLİ!

Bir şair təqdim edirik - o gənc şair Ceyhun İbrahimlidir, Dirili Qurbani yurdu Cəbrayıl obasının yetişdirməsidir, Cəbrayıl şəhər Cəmil Əhmədov adına tam orta məktəbin on birinci sinif şagirdidir.

Ceyhun Hüseyn oğlu İbrahimli 10 iyun 1999-cu ildə Bakı şəhərində işıqlı dünyaya göz açıb. Birinci sinifə 2005-ci ildə qədəm qoyub. Qələm, dəftər və kitabı tanıdığı anlardan onlara bağlanıb, yazıb-oxumaq ilk gündən çox xoşuna gəlib. İlk uğurları dərs oxunuşunda olub. Birinci sinifin sonuna kimi yaxşı dərs oxuması ilə sinif müəlliminin diqqətini çəkib və əlaçılık olub. Hər uşaq kimi onda da şeirə, mahniya yaxşı həvəs olub, amma şeirə olan həvəs sinif yoldaşlarında olan həvəsdən daha çox fərqlənmiş. Hansı kitabda şeir görürmüssə, oxumağa can atırmış, hətta bir neçə bəndini əzbərləyirmiş. (Bəlkə elə bu səbəbdən sonralar şeir yazaçaqmış?)

Oxu və Azərbaycan dilindən həmişə əla qiymətlər alırmış, xüsusu məharətlə qavramağa çalışırmış.

Əvvəlcə o, müsiqiçi olacağını zənn edir, çünkü musiqi alətlərinə olan marağı daha çox imiş. Təbii ki, müsiqiyə olan marağı indi də mövcuddur.

İllər keçdikcə Ceyhunun fikir və düşüncəsi inkişaf edərək formalaşmağa başlayır. Özü də hiss etmədən bir də baxır ki, hiss və duyğularını ağ vərəq üzərinə düzür. Bu 2014-cü ilin yanvar ayında olur. Ceyhun yazdığınışın şeirə oxşadığını, daha doğrusu şeir olduğunu zənn edir və həmin şeiri "Bir həyat vardır" adlandırır.

Adətən şairlər yazdıqlarını uzun müddət yaxınlarından və ətrafdakılardan gizlədirirlər. Nədənsə, onların doğru başa düşülə bilməyəcəklərini zənn edirlər. Elə buna görə də uzun müddət onların yazdıqlarından heç kimin xəbəri olmur.

Maraqlıdır ki, Ceyhun bu bacarığını nəinki gizlətmir, hətta sevinc hissi ilə ailəsinə bildirir və onların mənəvi dəstəyini hiss edir. Bundan sonra Ceyhun müəllimlərinin və valideynlərinin məsləhəti ilə daha çox bədii ədəbiyyat, xüsusən də şeirlər kitabları oxumağa başlayır. Tezliklə o, öz ilk şeirində və digər şeirlərində olan qüsurları, səhvəri görməyə başlayır. Bu hiss hər adama, hər şeir yazana verilmir. Bəzən uzun müddət şeir yazanlar öz səhvərini anlamır, hətta onlara edilən haqlı iradları qəbul etmək istəmir və boş-boşuna dirəniş göstərirler. Amma Ceyhun öz şeirlərindəki səhvəri görür və aradan qaldırmaq üçün öz üzərində çalışır. Paralel olaraq məktəb kitabxanasından Səməd Vurğunun, Bəxtiyar Vahabzadənin, Mirvarid Dilbazinin, Məhəmməd Şəhriyarin və başqa görkəmli şairlərin şeir kitablarını götürüb oxuyur, oradakı məntiq və məzmunu qavramağa çalışır.

Ceyhun İbrahimli vətənpərvər ruhda böyüdülbə və təhsil aldığı məktəbdə də belə bir mühitin əhatəsindədir. Çünkü C.Əhmədov adına Cəbrayıl şəhər tam orta məktəbində işləyən müəllimlər təkcə işgal tarixlərinin il-dönümündə deyil, vaxtaşırı tədris programı ilə yanaşı işgal olunmuş ərazilərdən, onların coğrafi mövqeyindən, bol-sulu çaylarından, əsrarəngiz təbiətindən, doğma torpaqların müdafiəsi uğrunda vuruşan döyüşçülərin şücaətindən bəhs edirlər. Bəlkə elə bu səbəbdən Ceyhun İbrahimlinin şeirlərində nikbinlik, vətənə bağlılıq özünü daha qabarlıq şəkildə bürüzə verir.

Ceyhun İbrahimli, gənc şairdir, demək olar ki, ilk kövrək addımlarını atır. Bu yaşda olan şairlər ən çox məhəbbət mövzularında şeirlər yazırlar. Amma onlardan fərqli olaraq Ceyhun müxtəlif mövzulara müraciət edib. Bu isə özlüyündə onun geniş dünyagörüşə malik olmasından, ədəbiyyatla yanaşı digər fənləri, xüsusilə təbabət və coğrafiya elmlərini qavramasından, hətta İslam əxlaqından anlayışından xəbər verir. Qəzəl kimi çətin bir janrda nümunələr yaratması gənc şairin cəsarəti addımlarının bariz nümunəsidir. Qəzəlxan Vahidin təsiri açıq-aşkar görünür. Hətta adama elə gəlir ki, gənc şair dahi qəzəlxanın misralarından məharətlə istifadə edib.

Xırda-para nöqsanları, texniki qüsurları nəzərə almasaqlı, ümumi mənzərə qənaətbəxşdir. Sözsüz ki, Ceyhun İbrahimli bu sahədə biliyini daima zənginləşdirəcək, ustadları dönə-dönə öyrənəcək, təkcə Tanrıının ona verdiyi istedadla kifayətlənməyəcək, şeir yazma texnologiyasını dərindən mənimşəyəcək, birbaşa yazdığı şeirlərin üzərində dönə-dönə işləyəcək, misralardakı yönəmsiz sözləri yeniləyəcək, təkrarları sinonim sözlərlə əvəzləyəcəkdir. Yalnız bu halda inci ədəbi nümunələr yaradıb ədəbiyyata töhfə vermək mümkündür.

Belə bir müqəddəs işdə ona uğurlar arzulayıraq.

Hörmətlə: Əli bay Azəri

CEYHUN İBRAHİMLİ

Zaman neyləsin

Gedənin dalınca qoşulub getmə,
Yanında yoxdusa, güman neyləsin?!
Keçmiş həyata şikayət etmə,
Sən geri qaldınsa, zaman neyləsin?!

Bu dünya durmadan eyləyişsə naz,
Tezcə qələm götür, dərdlərini yaz.
Dərdini deməyə çatmırsa avaz,
Səsin də heç yoxsa "aman" neyləsin?!

Döyünen ürəyin kədərlənibsə,
Əllərin çıçək yox, tikan dəribsə,
Həyatın sınağı belə gəlibsə,
Yolunda yayılan duman neyləsin?!

Çoxları imanla qılar namazı,
Allaha uzadar əlin, ən azi.
İçində yoxdursa baharı, yazı,
Boşluğu özündə yaman neyləsin?!

Anamın sözləri qızıldan baha

Ömrünün çox yolu geri qalsa da,
Ürəyi daima sözlə dolsa da,
Saçında illerin qarşı olsa da,
Heç zaman əyilməz naləyə, aha,
Anamın sözləri qızıldan baha.

Cavan ürəyimdə şimşek çaxarkən,
Həyata dərdimlə birgə baxarkən,
Gözümü bağlayıb yuxulayarkən,
Əl açıb yalvarar uca Allaha,
Anamın sözləri qızıldan baha.

Anacan, ürəyim sözlərdən daşır,
Zamanla ötüşür, yellə yarışır,
Gözünə baxdıqda gözüm qamaşır,
Qəlb evin bənzəyir nurlu sabaha,
Anamın sözləri qızıldan baha.

Fani həyat

Ey dünya, de, niyə yalançısan sən,
Yoxsa insanların yalançılaşır?!
Çalış ki, özünə söyləmə əhsən,
Onsuzda həyatda son yaxınlaşır.

Nə qədər desək də anlayan olmur,
Kəfənin cibi yox, ipləri vardır.
İnsanlıq solsa da boş dünya solmur,
Elə bil ki, dünya saxta diyardır.

Gözlərim görmeyir, soruşma nədən,
Bəlkə bu dövrəni görmək istəmir.
Həyatda var olan sadə bir bədən,
Cəhənnəm əzabın bilmək istəmir.

Gözlərim korlaşır, dilim qalıbdır,
Bir azdan vaxt çatar, o da gedəcək.
İnsanlıq dünyəni tora salıbdır,
Ölümssə insanı kölə edəcək.

Ağla, Xocalı

Demə ki, yalandır, baxma yaşına,
Düşməni çıxarsın Tanrı qarşısına,
Şəhidlər güc verir bu savaşına,
Səbr qapısını bağla, Xocalı!

Getdiyimiz bu yol, de, hansı yoldur?
Ağlayan körpələr günahsız oldu.
Ana fəryad etdi, gözləri doldu,
Fəryad et, qəlbini dağla, Xocalı,
Səbr qapısını bağla, Xocalı!

Açmadı sinəndə tər çıçəklərin,
Ürəyimdə soldu saf diləklərin,
Qəzəblə əsərdi dağ küləklərin,
Dağların başında çağla, Xocalı,
Səbr qapısını bağla, Xocalı!

İnsaf yollarını bağlayıram mən,
Sözümlə düşməni dağlayıram mən,
Bu qara bəxtimə ağlayıram mən,
Sən də mənə qoşul, ağla, Xocalı,
Səbr qapısını bağla, Xocalı!

Həyat

İnsanın bir anlıq nəfəsi gəlmir,
Bu həyat insanı dara çekəndə.
Həyat bir zirvədir, kimsə düzəlmir,
Büdrəyib yىxilan bir pilləkəndə.

Kimisi müqəddəs imtahan çəkər,
Kimisi dərdinə layiqli olar.
Ümidlər həyata bir ağaç əkər,
O ağaç böyüməz, zamansız solar.

İnsanlıq hayqırır titrək səsiylə,
Ey həyat, yorulmuş ürəkdən əl çək.
Bu həyat inadkar silsiləsiylə,
Bəzən oyun olur, bəzən də gerçək.

Bu həyat qəfildən dilə gələrsə,
Danışib insanı utandırardı.
Hər kəsin üzünə eyni gülərsə,
Ah çəkib zamanı dayandırardı.

Günahkar özün

Həyatın açarı saysız, hesabsız,
Amma ki, qiflin çətin tapasan.
Çoxuna ömür də, gün də maraqsız,
O kəsi çətin ki, başa salasan.

Çoxları daima çətin gündündə,
Dünyaya car çəkib, üsyan eyləyir.
Amma düşünsə ki, bunu edəndə,
Heç zaman özündə günah görmeyir.

Günaha günahla cavab verərkən,
De, niyə qəlbiniz "Quran" səsləmir?
Əl açıb Allaha dua edərkən,
İnsan keçmişini görmək istəmir.

Çoxları ayrılar sevdiklərindən,
Həmin an həyatı günahkar bilər.
Amma ki, düşünsə, etdiklərindən,
Hər addimbaşına tikan düzülər.

Səmada yel vursa, şimşəklər çaxsa,
Çəkinmə, yenə də həyata şər at.
Düşünə biləcək dərrakən yoxsa,
Günahkar qəlbini bir azca meh qat.

Doğma Cəbrayıl

Arazin qoynunda bir Xudafərin,
O gözəl sərvətin mənası dərin.
Bir ömür söhbəti olmuş ellərin,
Qəlbimin qonağı doğma Cəbrayıl.

Dahilər yetirib qızıl torpağın,
Bir ülvi ocaqdır Ziyarət dağın.
Dərdlərə əlacdır soyuq bulağın,
Dillərin marağı doğma Cəbrayıl.

Xan çinar qocalıb məni gözləyir,
Ürəyim həsrətlə səni özləyir.
Könlümsə xəyalən səni izləyir,
Eşqimin sorağı doğma Cəbrayıl.

Kaş bir dəqiqəlik möhlətim ola,
Üz tutam dağlara, çıraqlı yola.
Hayqırırm doyuncu, gözlərim dola,
Ömrümün çrağı doğma Cəbrayıl.

Ceyhunun qəlbinin vüqarı sənsən,
Düzlüyü, mərdliyin ilqarı sənsən.
Hər qışın sonraki baharı sənsən,
Elin şah budağı doğma Cəbrayıl.

Bağışla bizi

Sənin istəyinlə kəsilər nəfəs,
Yaratdın dünyani insana qəfəs,
Bir sükut çökər ki, eşidilməz səs,
İstəsən qurbanı kəs səsimizi,
İlahi, xoş eylə hər sevgimizi.

Bu fani həyatda təkcə səndəyik,
Sənin inamına yanın bəndəyik,
Ömür bazارında pərakəndəyik,
Günaha rəhm eylə, bağışla bizi,
İlahi, xoş eylə hər sevgimizi.

Bilirəm..., nə vaxtsa hamı öləcək,
Qəbir əzabını onda görəcək,
Keçmiş unudan görməz gələcək,
Qoyma ki unudaq keçmişimizi,
İlahi, xoş eylə hər sevgimizi.

Ürəyim vurursa, səbəbi sənsən,
Qəlbimə inamlı doğan günəşsən,
Dağilar bu dünya bir külek etsən,
Kin ilə yaşatma qəlblərimizi,
İlahi, xoş eylə hər sevgimizi.

Vətən

Təmizsən arzular, diləklər kimi,
Varlığın döyünmür ürəklər kimi,
Əsirsən hər yerə küləklər kimi,
Adına layiqdir odlar diyarı,
Vətəndir üreyn sirli vüqarı.

Xəstəyə şəfadı xoş təbiətin,
Tarixə yazılıb sənin qeyrətin,
Dağlardan ucadır dağ ləyaqətin,
O uca dağların sənsən baharı,

Vətəndir ürəyin sirlı vüqarı.

Hər ani gülüşün səbəbi sənsən,
Gecələr qəlbimə doğan günəşsən,
Qəhrəman oğluna, qızına əhsən!
Onların qeyrəti qəlblər ilqarı,
Vətəndir ürəyin sirlı vüqarı.

Füzuli, Nəsimi ocağısan sən,
Şeirin, qəzəlin qucağısan sən,
Daima dillərin qoçağısan sən,
Qəlbim bir dağ olsa, olardım qarı,
Vətəndir ürəyin sirlı vüqarı.

Ola bilməz

Sən olan yerdə gülüm, ürəkdə hicran ola bilməz!
Sevginin dövranı var, sənsiz o dövran ola bilməz!

Sən mənə sahil olub, qəlbə dərya eyləmisən,
Axı sahil olmasa, azman bir dəryan ola bilməz!

Elə etmə sevgilim, öz dəryamda boğulum mən,
Sənsiz heç bir zamanın rəngləri əvan ola bilməz!

Ürəyim qocalsa da özgəsini sevməyəcək,
O ürək yaxşı bilir, sənintək canan ola bilməz!

Nə vaxtsa məhkum olan qəlbə kənardan izləsən,
Baxma ki, ürək vurur, qamarlarında qan ola bilməz!

Qulaq as ki, Ceyhuna, bəlkə bir mənalı cümlə desin,
Həyatda bircə dəfə sevməyən insan ola bilməz!

Gedəcək

Hərə bir dərdlə bu dünyada qonaqdır, gedəcək.
Bu dünya bir qutudur, hamı qıraqdır, gedəcək.

Yaradan hər kəsi bir yolla imtahana çekir,
Kiminin ömrü qaradır, kiminin ağdır, gedəcək.

İnan ki, bəziləri solubdur, ruhən qocalıb,
Bir quruca adı var, mənəvi sağdır, gedəcək.

Kiminin fani dünyada yoluna gllər səpilir,
Kimininsə qisməti tikanlı bağdır, gedəcək.

Amma tikani da solub gedən öz dövranı var,
O tikan bitdiyi ünvandakı dağdır, gedəcək.

Kiminin hörməti var, sözləri ağızında bütöv,
Kiminin qiyməti yox, ağızı yamaqdır, gedəcək.

Canan yox olub

Sevgilim, cismi-bədən vardır, amma can yox olub,
Ürəyim vurursa da damarlarda qan yox olub.

Bu dərdi-qüssələrin mənası aşkar deyilmə?
Deyilsə izhar edim, sevgili canan yox olub.

Sən idin sevgili-canan, bağında tər çiçək kimi,
Qəmli bağban mən idim, indisə bağban yox olub.

O bağa yağan yağış əzablı göz yaşlarımdı,
İndi onlar da özün edibdi qurban, yox olub.

Müqəddəs olan sevginin özünün dövranı var,
Sən getdin, ey gözəlim, həminki dövran yox olub.

Nə qədər yol gedirəm, torpağa dəymir ayağım,
Ayrılıq həsrətiylə gözümdə hər yan yox olub.

Var olan bədənimdir.., gəl, ruhumu aşkar elə,
Gedişinlə dərd çəkən dərdli qəzəlxan yox olub.

ƏLİ BƏY AZƏRİ

QƏRİBƏ SƏRNİŞİN

(Hekayə)

Əhvalı korlayacaq qədər aurası tündməzə olan soyuq bir qış axşamıydı. Küləkli şəhərin heç vaxt əskik olmayan üzücü sazağı az qala bıçaq kimi kəsirdi. Şaxta adamin əzalarını oynadır, lap iliyinə işləyirdi. Salonda sərnisin az olduğundan asta-asta irəliləyən tramvayın ön oturacaqlarından birində büzüşüb oturmuşdum. Soyuga heç dözümüm yox idi. Evə çox tələsirdim, səbirsizliklə son dayanağa gəlib çatacağımı anı gözleyirdim. Tramvay isə heç tələsmirdi, keçmişin qazalaqları kimi öz ləmin-də irəliləyirdi. Bircə tez çatsayıdım, dalbadal iki stəkan qapqaynar, özü də mürəbbəli çay içib özümə gəlsəydim yaxşı olardı. Qaynar çay içməkdə, deyirdilər ki, lap rəhmətlik babama oxşamışam. O, paqhapaq qaynayan samovardan süzülən çayı dərhal, gözləmədən içirmiş. Vaxt tez keçsin deyə könülsüz-könülsüz kitab oxuyurdum. Buna oxumaq da deməzdim, sadəcə gözlərimi sətirlərin üstündə gəzdirir, sanki mənimlə bərabər qaçışa hazırlaşan hərfləri geridə qoyub yanlarından ötüb keçirdim.

Diqqətim kitaba yönəldiyindən sərnisinlərin nə vaxt düşdüyüünü, salonun, demək olar ki, büsbütün boşaldığını hiss etmədim. Qəflətən başımın üstündə qaraltı hiss etdim. Başımı qaldırıb baxdıqda qoca, uzun, çəlimsiz bir arvadın böyrümde dayandığını gördüm. Qarı zəhrimar yağan sıfəti, ilan gözləri ilə inadkar-inadkar mənə baxırdı. Ətrafa boylanıb salonda boş oturacağın olub-olmamasına nəzər yetirdim. Biz ikimizdən və sürücüdən başqa tramvayda heç kim yox idi. İstəyirdim deyəm ki, qarı nənə, başımın üstündə durmayın, boş yerlərdən birində əyləşin, o, məni qabaqla.

-Cavan oğlan, bəlkə nənəyə oturmağa yer verəsən? - deyə dilləndi.

Nə demək istədiyimi başa düşər deyə salona bir daha nəzər saldım. Bütün oturacaqlar boş idi. Qarı istədiyi yerdə otura bilərdi. Amma o, mənim başımın üstündə durmuşdu. Birdən gözüm sürücünün salona tuşlanmış güzgüsunə sataşdı. Tramvay sürücüsü də bir gözü ilə diqqətlə bizi baxırdı. Mənim tərpənmədiyi-mi görən qarı bir az əsəbiləşdi.

-İndiki cavanlar yollarını təmiz azıblar. Daha heç birində abır-həya qalmayıb. Böyük; ağsaqqala, ağbir-

çəyə hörmət qoyan yoxdur. - Deyinməyə başladı.

İstədim cavabını verəm, abrını bükəm o nimdaş etəyinə. Yenə səbrimi basdım. "Lənət şeytana" dedim, ayıbdır, nənəm yaşda bir qariya baş qoşmayacaqdım ki! İstədim durub başqa yerdə oturam, yerimi ona verəm. Sürücünün də hərdən güzgündən bizə baxmağı məni narahat edirdi. Qorxurdum deyə ki, yekə oglansan, qoca arvadın xətrinə niyə dəyirsən.

-Ay nənə. - Yumşaq tərzdə müraciət etdim. - Görürsünüz ki, salon tamamilə boşdur. Biz ikimizdən savayı tramvayda heç kim yoxdur. Buyurun, istədiyiniz yerdə əyləşin.

-Sənin üçün belə çətindir ki, durub özündən böyüyə yer verəsən? Görmürsən ayaq üstə qalmışam. Nənən yaşındayam. Səndə heçmi vicdan yoxdur? - Qarı nənə səsinin tonunu bir az da qaldıraraq deyinməkdə davam etdi.

-Əgər salonda boş oturacaq olmasaydı, mən ayağa durub yerimi məməniyyətlə sizə verərdim. - Tramvay sürücüsü eşitməsin deyə lap astadan bildirdim. - Ancaq görürsünüz ki, bütün salon bombulumboşdur. Buyurub istədiyiniz yerdə əyləşə bilərsiniz.

-Heç dəxli var? Siz hamınız beləsiniz. Mənim yərimə bir cavan qız olsayıdı, illah da yubkası gödək, yaxası açıq, o dəqiqə ayağa qalxıb yer verəcəkdir.

-Ay qarı nənə, qışın bu oğlan çağında heç sən dediklərinin yeridir? İndi hansı qızıxmış yaxası açıq, gödək yubka ilə evdən çıxar? Sən heç danışığına fikir verirsən?

-Hələ bir dilin də var, danışırsan? Elə bilirsən, görəməmişəm? Ayağa durub oturacaqdan bircə qarış aralanırsınız ki, yer verdiyiniz cavan-cübənəzan keçib rahat otursun. Çalışırsınız ki, özünüüzü ona sürtəsiniz. Sonra da gözünüzü yaxalığına dikib durursunuz.

-Yaxşı da, bəsdirin!

-Həqiqəti qəbul edə bilmirsən, hə? Guya ki, bilmirsiniz qadının yaxalığında nə olar. Elə bil ömrü boyu onu görməmisiniz. Min ildir üzünə həsrətsiniz. Elə baxırsınız ki, elə bil orda nə isə qeyri-adi bir şey gizlədilib. Az qalırsınız gözünüzlə onu dartıb oradan çıxardısanız, lap bəbəyinizin içində soxasınız.

-Bəsdirin! - Elə qışqırdım ki, tramvayın sürücüsü diksini ayağını əyləcə basdı.

-Hə də, indi belə deyəcəksən. Mənə heç əhəmiyyət də vermek istəmirsən, çünkü ələyi əyrilmiş, xəlbiri sovrulmuş qoca, qartılmış bir qarıyam. - Qarı ona əhəmiyyət vermədiyimin fərqində deyildi, elə deyinməkdə davam edirdi. - Bundan sonra kimdir məni saya salan?

-Niyə elə deyirsiniz? Mən böyüklərə həmişə hörmətlə yanaşmışam.

-Gördüm böyüklərə hörmətini. Az qalırsan vurub tramvaydan salasan yerə. Yaxşı ki, hələ yol pulumu ödəməyi xahiş eləməmişəm. Şükür Allaha, pensiya alıram, özümə bəs edir. - Qarı bir az fasılə edib başını yellədi. Sonra yenidən mənim üstümə qayıtdı. - Deyirsin, böyüklərə həmişə hörmətlə yanaşırsan?

-Bəli! - Qəti cavab verdim.

-Bəs nə oldu? Bu gün pişik tərs asqırıldı? Yoxsa günəş şimaldan doğub?

-Nə pişik tərs asqırıb, nə də günəş şimaldan doğub. Elə bu gün də böyüklərə hörmətlə yanaşmışam. İndi də salonda boş yer olmasayı... yenə ayağa qalxıb məməniyyətlə yerimi sizə verərdim...

-Mən hər gün bu tramvayla evə gedirəm. Hər gün də eyni yerdə otururam. Siz bu gün mənim yerimdə əyləşmisiniz. Özü də qanacaqsızlıq edib ayağa durmaq istəmirsiniz. Belə də zəmanə olar? Daha aradakı pərdələr götürülüb, böyük-kiçik məssələsi qalmayıb.

Qanım təmiz qaraldı, necə deyərlər, dönüb oldu lap it qanı. İstədim gözümü yumub ağızımı açam. Dişimin dibindən çıxanı bu ifritəyə deyəm, ancaq özümü birtəhər saxladım. Onsuzda heç nə dəyişməyəcəkdi. Qarı bu yaşıdan sonra xaraktermi dəyişəcəkdir? Yaxşı ki, gözüm yenə də ön güzgüyə sataşdı. Tramvay sürücüsü kefixoş halda güzgündən diqqətlə bizi baxır-

dı. Sanki baxışları ilə: "dur, qoy qarı otursun, zəhləmizi tökməsin" deyirdi. İsti yerimdən durmaq istəməsəm də məcburən ayağa qalxdım.

-Buyurun, əyləşin, xanım! - Bacardığım qədər kinayə ilə deyib zəhərimi boşaltdım.

-Çox sağlam! - Qarı nənə azca gülümşünüb "razılığını" bildirərək keçib əyləşdi. - Xanım deməyinə dedin. Ancaq birtəhər dedin, heç ürəyimə yatmadı.

Dinmədim, daha nə isə deməyi əhəmiyyətsiz hesab etdim. Bundan sonra o, çox rahat və məmənun görünürdü. Mən isə daha heç yerdə oturmadım. Ondan bir az aralanıb yuxarıdan tutaraq elə ayaqüstü yoluma davam etdim. Salon soyuq olduğundan az qalırdım ki, tir-tir əsəm. Dişlərimi sıxburmasaydım bəlkə də bir-birinə dəyib çəqqıldayacaqdı. Soyuğa heç dözməm yox idi. Birçə evə tez çatsaydım...

Növbəti dayanacaqda qarı yerindən durub çıxışa doğru getdi.

-İndi otura bilərsən. Mən düşürəm. - Atmacasından da qalmadı.

Mən yenə dinmədim. "Qoy rədd olub getsin" deyə düşündüm. O, sürücüyü yaxınlaşdırınca nəsə dedi.

-Pulun lazım deyil. - Sürücünün səsini aydın eşidirdim. - Ancaq mənə düzünü de, görüm, salon boş ola-ola o oğlanı niyə durquzub yerində oturdun?

-Rəhmətliyin nəvəsi, salondakı bütün oturacaqlar bumbuzdur. O, isə oturduğu oturacağı işitmışdı. Məni o qədər ağıldankəm hesab edirsən?

Özümdən ixtiyarsız bir acı gülüş tutdu məni. O qədər güldüm, güldüm ki, hər şey təmiz yadımdan çıxdı. Bir də baxdım ki, sonuncudayıq. Tramvay sürücüsü öz yerində qalxıb mənim salonu tərk etməyimi gözləyir.

MACƏRA AXŞARAN

(Hekayə)

Hava buludlu olduğundan axşam həmişə-kindən bir az da tez düşmüşdü. Yemək bişirdiyi qazanı qazın üstündə zəif xoddə qoydu ki, əri işdən gələnə kimi isti qalsın. Mətbəx işlərini yekunlaşdırıldıqdan sonra döşlüyünü çıxarıb divardan asaraq zal otağı keçdi. Kompyuterin düyməsi mayaq kimi yanıb sönürdü. Samirəyə elə gəldi ki, bu sehrli qutu bayaqdan onu çağırır. Günortadan neçə dəfə kompyuterin lövhəsində ilişib qalmış növbəti yarımcıq "ishi"ni tamamlamaq istəmişdən də xırımxırda ev işlərinin ucbatından alınmamışdı. "Bir balaca evin nə qədər işləri varmış? Bunu eləyirsen, o birisi qalır. Onu eliyirsən, bu qalır. Görəsən, üçotaqlı, dördotaqlı, beşotaqlı evlərin xanımları işlərinin öhdəsindən necə gəlirlər? Yaxşı ki, böyük külfət deyilik. Yoxsa işin əlindən başımı götürüb elə qaçardım ki..."

Güzgündə özünə baxıb dilxor halına acıdı, görkəmi-

nə təəccübləndi. Bəlkə də dilxor deyildi, yorğunluqdan belə görünürdü. Dodaqlarını bütüb deyinməyə başladı. "Guya qaçsaydım, hara qaçasıydım ki? Amma sözün həqiqi mənasında doğrudan da, görəsən, böyük ailələrin qadınları nə edir və necə edir? İki qızları arasında bölüşürlər? Yox! Bəlkə heç qızları yoxdur. Yəqin qulluqçu saxlayırlar? Bəli! Başqa cür ola da bilməz!"

Hər dəfə kompyuterə yaxınlaşdırınca yazmağa başlayanda ağlına müxtəlif fikirlər gəlir, beynində yeni formalaşdırıldığı süjeti sehirli qutunun ekranında düzənməyə başlayırdı ki, yadına yarıda qalmış başqa bir ev işi düşürdü. Bir-iki abzas qeydlərini ekranın ağ lövhəsinə düzən kimi kompyuterin yaddaşına verir, sonra yazmayıni dayandırıb həmin işin dalınca gedirdi. Qayıdır gələnə kimi fikirləri qarışır, cilaladığı süjet dolasıq kələf kimi itib-batırırdı.

-Yox, yox, yenə də alınmadı. - Samirə növbəti dəfə deyinə-deyinə öz-özünə narazılığını bildirdi. - Bu da oldu o biri hekayələrin tayı. Nə isə yeni bir şey yazmaq lazımdır. Bu gündü insanı kompyuterdən aralamaq üçün nə etmək gərəkdir? Evdə valideyn, məktəbdə müəllim bu işin öhdəsindən gələ bilmir. İş qalır bizim üstümüzdə. Həm valideyn, həm müəllim olaraq elə maraqlı və düşündürücü bir süjet fikirləşməyə ehtiyac yaranıb ki, bu gündü gənci həm heyrətləndirsin, həm düşündürsün, həm də nəticə çıxartmaqdə ona kömək eləsin. Amma necə? Bax, əsil məsələ də elə bundadır.

Ha fikirləşdisə, ağlına qeyri-adi bir şey gəlmədi. Məişət problemlərindən beyninin yorulduğunu düşündü. Belə hallarda bir vaxtlar ona riyazi rəqəmlərlə temas qurmayı məsləhət bilmüşdilər. Misal, məsələ üzərində işləmək Samirənin heç orta məktəbdə oxuduğu vaxtlardan ürəyincə deyildi. Amma beynini qıcıqlandırıb düşünməyə vadar etmək gərəkdir. Odur ki, son günlərini başa vurmaqdə olan ayın ən vacib hadisələrini qeyd etdiyi dəftərçəsini varaqlamağa başladı.

"Yanvar ayı ağlım kəsəndən bəri ilk dəfəydi ki, çox qeyri-adi keçirdi. Havanın temperaturu bəzi günlərdə hətta iyirmi iki dərəcəyədək yüksəlmişdi. Ağaclar, ən birinci də qonşuluqda tək yaşayan yaşlılıq aşığı İbrahim kişinin həyatından gətirib əkdiyimiz badam ağacı tumurcuqladı, nərgizlər gül açdı. Qrip şəhəri ağuşuna götürdü. Qar əvəzinə cəmi ikicə dəfə yağış yağıdı. Bu nə anormallıqdır?"

"Yanvar ayı siyasi cəhətdən də çox gərgin keçdi. Doxsanıncı ildən bəri ilk dəfəydi ki, insanlar kütləvi şəkildə küçələrə çıxıb öz etirazlarını bildirirdilər. Amma, nədən iyirmi yanvar qırığınına görə yox, Xaşbulaq bölgəsində döyüş mövqeyində naməlum səbəbdən ölmüş əsgərə görə? Məgər döyüş mövqeyində vaxtaşırı əsgərlərimiz yaralanırmı, ölmürmü? Atəşkəs dövründən indiyədək önlənlərin sayı bəlkə də neçə yüzü keçib. Bəs onda, nədən, indiyədək başbilənlərdən heç kim buna öz münasibətini bildirməyib? Ancaq indi ayılıb ortaya çıxıblar, o da gənclər, özü də başıpozuq şəkildə. Dayan, dayan, burada nə isə var. Olmaya Müharibələr İnstitutunun direktorunu aşırımaq isteyirlər? Deyəsən, həqiqətə oxşayır. Bəs onda mitinq niyə başsız idи? Guya ki, kortəbii təşkil edilmişdi. İndi heç beş adamı bir yerə yiğib hansısa məsələni müzakire edə bilmirsən. O ki qaldı neçə yüz tələbəni küçələrə çıxardıb nəyə isə etiraz bildirəsən! Ay ağalar, buraxın getsin belə zarafatlarını, onsuzda heç kimini inandıra bilməzsınız. Bu ancaq bir məqsədə xidmət edə bilər - o da camaatın fikrini iyirmi yanvar qırığının yayındırmaqdır".

Samirə barmağını dişləyib mətbəxə qaçıdı. "Görə-

sən, qazın xodu çox deyil ki? Birdən qazan qaynayar, yeməyin suyu azalar?"

Mətbəxdə hər şey öz qaydasında idi. Qazın lam odu çayniki də, qazanı da isti saxlayırdı. "Yazıcı olmaq nə çətin peşəymış. Hər şəxə məna verirəm. Özümə yüz dəfə söz verirəm ki, siyasetə baş vurmayaçağam. Daha heç vaxt siyasi məsələləri diqqətə almayacağam. Yalnız bədii təxəyyüllə düşünəcək, hekayələrimi yalnız təbiət təsvirləri ilə bəzəyəcək, gözəl həyat hadisələri quraşdırıb yazacağam. Ancaq yenə də siyasi məsələlər düşüncələrimə hakim kəsilir. Həyat o qədər sürətlə hərəkət edir, dünyada baş verən hadisələr efir məkanını tutur, bədii təxəyyüllü sıxışdırır. İstəsək də, istəməsək də bu belədir. Görəsən, siyasetdən kənar ədəbiyyat varmı? Bəlkə elə siyaset ədəbiyyatın içindədir? Bu mənə belə gəlir, yoxsa elə həqiqətdə belədir?! Mən özümlə razılaşmaya bilmərəm, amma mənimlə razılaşmayanlar varmı? Deyəsən, mən çox dərinlərə gedirəm, mənə heç kim heç nə edə bilməz, nə olsa özüm özümə edərəm. Ya Rəbbim, məni özümdən qor!"

Bədrəddin qəfildən gəldi. Samirə öz düşüncələrində idi deyə onun gelişini hiss etməmişdi. Üst paltarını çıxardıb asılıqdan asandan sonra mətbəxə boylandı. Adət etmişdi. Evə gələndə ilk olaraq mətbəxin vəziyyətini öyrənirdi. Sonra xoş əhval-ruhiyə ilə vanna otağına keçib əl-üzünü yuyardı.

-Axşamın xeyir! - deyə o, dilucu xanımını salamladı.

-Axşamın xeyir! - Samirə cavab verdi. - Çay içəcəksən, yoxsa birinci yeməyi çəkim?

-Bərk acmışam, əvvəlcə yemək yeyək, sonra çay içərik.

Bədrəddin yuyunub qayıdana kimi Samirə süfrəni hazırladı. O, əvvəlcə Samirəni özünə çəkib yanağın-dan öpdü və əyləşdi.

-Mənim əvəzsiz yarm. Sən olmasan mən nə edərdim?

-Yeməyin ətri, deyəsən səni məftun edib. Hələ bir dadına bax!

Samirə bilirdi ki, kişilərin əksəriyyəti mətbəxi çox sevir. Bədrəddin də xüsusi olaraq. Odur ki, "Evdarlıq" kitabını əlindən yerə qoymazdı. Həmişə dadlı-ləzzətli və rəngarəng yeməklərlə süfrəni bəzəyərdi. Çalışardı ki, eyni yeməklərdən dalbadal bişirməsin. Ən azı arada üç-dörd gün fasile versin.

İkisi də yeməyə girişdilər.

-Bu gün yenə nə yazmışan? - Bədrəddin həmişəki kimi maraqla olmasa da soruşdu - onun səsində bir titrəyiş, bir sızılıtı hiss olunurdu. Amma Samirə üzə vurmaq istəmədi, bəlkə də yorğunluqdandır deyə bunu da atdı yorğunluğunun üstünə. .

Bədrəddin hər axşam Samirənin yazılarını oxuyur-

du - o, bunu dərhal işdən gələn kimi etməsə də yemək yedikdən sonra mütləq maraqlanırdı. İlk günlər bundan Samirə çox sıxlırdı, amma sonralar öyrəşdi, özü də elə öyrəşdi ki, elə bil onun üçün yazırıdı. Elə Samirənin ilk oxucusu da, naşırı də, təqnidçisi də Bədrəddin olurdu. Ümumilikdə çoxlu kitablar oxuyan Bədrəddin arvadının yazdıqlarını oxuduqları ilə müqayisə edə bilirdi. Bəzən elə olurdu ki, oxşar hadisələrin təsvir edildiyini tapıb iradlar bildirirdi. Onda Bədrəddinin məsləhəti ilə ya bəzi süjetlər dəyişdirilir, ya da oxşarlıqlar olmasın deyə əlavələr edilirdi. Samirənin yazdıqlarının çoxu Bədrəddinin danişdiyi əhvalatlar üzərində qurulurdu. Bədrəddinə daha aydın olan süjetlər sonralar dəyişdirilirdi.

-Bu gün heç nə yaza bilməmişəm. - Samirə ağızdakı tikəsini yeyib dodaqlı mızıldandı. - Bilirsən, Bədi, macəra yazmaq istəyirəm. Adı möişət hadisələrini yazmaqdan yoruldum. Bəlkə bu dəfə bir macəra danişasan?

-Mənim heç bir macəram olmayıb.

-Demirəm ki, öz başına gələn macəralardan danişasan, eştidklərindən daniş.

-Sözün düzü, elə bir fərli-başlı macəra haqqında eşiməmişəm. Yaddaşimdə qalanlar ya kitablardan oxuduqlarımdı, ya da... nə bilim.

-Yaxşı, bəs mən nə edim? Bütün günü oturub macəra düşünmüşəm. Ancaq ağlıma bir şey gəlməyib. Sonra da səni gözlədim ki, gəlib bir şey danişasan. Sən də bir şey danişmırsan.

-Tutaq ki, mən sənə eşitdiyim, ya da uydurduğum bir macəra danişdim. Sən onu necə yazacaqsan?

-Hamı necə yazar, mən də elə. Bir də o biri əhvalatları necə yazmışamsa, bunu da eləcə yazacam. Əvvəlki vaxtlara baxma. İndi həyatda elə maraqlı hadisələr yaşanır ki, kitabdakılardan da yaxşı.

-Bilirsən, Samirə, macəranı gərk özün yaşayasan. Yaşamadığın macəranı necə yaza bilərsən?

-Sənin deməyindən belə çıxır ki, yazılın macəralar ancaq yazıçıların özlərinin yaşadıqlarıdır?

-Mənə elə gelir ki, eksər hallarda belədir.

-Yox, mən sənin dediklərinlə qəti razı deyiləm.

-Özün bilərsən.

-İndi mən gözləməliyəm ki, gərk nə vaxt mənim başıma bir macəra gələcək?

-Niyə ki, məhz sənin başına? Başqalarının başına gələn macəraları də yaza bilərsən. Gərk bunun şahidi olasan.

-İndi deyirsən düşüm küçələrə? Gedim, görüm hərada nə baş verir?

-Hə... Burada nə var ki?

-Elə bilirsən getmərəm? - Samirəyə elə gəldi ki, Bədrəddin onu yoxlayır. - Qorxaram?

-Qorxaq olduğunu bilsəydim heç səninlə evlənər-

dim?

Samirə heç bir söz demədi. Axırıncı dəfə parka çıxdıqları gecəni xatırlamağa çalışdı. Amma bu, deyəsən, lap çoxdan olmuşdu. Yeməklərini yeyib qurtaran kimi süfrəni yiğisirdi. Qabları yudu və yataq otağına keçib paltarını dəyişdi. Arvadının hərəkətləri zalda oturub televizoru seyr edən Bədrəddinin gözündə yayılmadı. "Eybi yox, qoy getsin, mən də arxasınca çıxaram. Gecə vaxtı tək buraxmayacağam ki?"

"Yəqin ki, arxamca gələr. Gəlməsə nə olasıdır ki? Bir az Mərkəz parkında gəzib dolanaram. Bütün günü evdə olmuşam, sifətim təmiz havaya tamarzı qalıb. Bəlkə elə özü məni başından eləyir?" Samirə də özünü sindirmədi.

-Yaxşı, mən getdim, qud bay. - Qapıdan çıxmada olan Samirə lap o seriallardakı kimi əlini yellədi. - Görüşərik.

-İstə geyindinmi? - Bədrəddin kreslonun üstündə ona tərəf çevrildi. - Şarfini da bağla. Boyun-boğazını qorusun. Soyuq olmasa da havada güclü sazaq var. Hiss etmirsən, ancaq bir az keçəndən sonra görürsən ki, iliyinə işləyib.

Həmişə bu vaxtlar adamlı dolu olan Mərkəz parkı bomboş görünürdü. Cürbəcür işıqlar saçan fanarlar ətrafi işıqlandırmışsaydı parkda gəzmək insana vahiməli gələrdi. Külək əsməsə də payız əməlli-başlı hiss olunurdu. "Gör, on-on beş günün içində park necə də dəyişib. Sanki heç həmin şənliklər Mərkəz parkında olmayıb. İnsanların şən hərəkətləri ətrafi başına götürməyib. Belə də boşluq olar?" Samirə düşün-düşünə parkın mərkəzi ilə addımlayıb, hara gedəcəyin fərqinə varmadı.

"Mən də qəribə adamam. Parkda da macəra axtararlar? Onu ucqarlarda, qaranlıq dalanlarda axtararlar. Eybi yoxdur, bütün günü evdə olmuşam. Elə bilərəm havaya çıxmışam. Bədi də gəlsəydi lap yerinə düşərdi. Gələr, gələr, ürəyimə damıb, harda işə indilərdə gələr. Parkda bir az gəzişərik. Bunun nəyi pisdir ki?" Bir xeyli öz-özünə güldü Samirə.

Qarşında müxtəlif mövsüm üçün satış vitrinləri olmalıydı. Popkorm (qarğıdalı çırtdağı) vitrini Samirənin ən çox xoşuna gələniydi. Uşaqlığının dadını çıxarırdı, Samirə həmişə həmin vitrindən popkorm alardı, bir dəfə də buradan yan kecməzdi. Gənc, dolu bir oğlanın vitriniydi, hər il yay aylarında burada popkorm satardı. O, lap yeniyetmə çäqlarından bu işlə məşğul idi. Parka mütəmadi gələnlər onu yaxşı tanıydılar. Qarğıdalını haradan götürdüsə başqa yərin qarğıdalılarına bənzəmirdi, dadlı da başqa cür olurdu. İndi şəhərdə belə dadlı qarğıdalı tapmaq müşkül məsələydi. Əcnəbi ölkələrdən gətirilən toxum yerli qarğıdalı sortunu əvəzləyəndən sonra insanlar ağızlarının təamini dəyişmişdilər, çünki köhnə təam itiril-

məkdəydi. Amma həmin gənc qarğıdalısatın oğlanın həm də əlinin duzu normasındaydı. Popkormi yedikcə yeyirdin, üstündən çay, su da içmirdin ki, ağızının dədini yuyub aparması.

Parkın içi ilə uzaqdan addımlayanda Samirəyə elə gəldi ki, vitrinin yanında kimsə var. Bərəq vuran işqlar da bir-birini əvəzləyir, gecənin bu alemində ətrafa da-ha gözəl yaraşq verir, romantik səhne yaradırdı. Vitrin qoyulan yerin bir neçə addımlığında o, həmin yerin boş olduğunu görcək təəccübəldi. "Bəs vitrin hanı? Mən ki parka girəndə vitrin yerindəydi, hətta kimsə ətrafdə qurcalanırdı. Bir anın içinde hara yoxa çıxdılar? Bəlkə cin-şeyətin görünüb gözümə?"

Qanrlılib arxaya baxdı. Parkın girəcəyində iki kölgə göründü və tez də yoxa çıxdı. Ona elə gəldi ki, qəfil-dən peyda olan kölgələr qəflətən də küknar ağacının arxasına keçdilər. "Yəqin sevgililərdir, parka görüşə gəliblər. Sakitçilikdən istifadə edib gəzmək istəyib-lər. Məni görçək qaçıb gizləndilər. - Samirə özünü təmkinli aparmağa çalışdı. Canına dolmaqda olan xofu çıxartmağa cəhd göstərdi. - Gözümə görünənlər sevgililərdisə, bəs yaxşı, onda niyə biri yoluñ sağındakı, digəri yoluñ solundakı küknarın arxasına keçdi?" Samirə vahimələnməyə başladı. Nə qədər çalışsa da anlaşılmaz bir xof düşüncəsinə hakim kəsildi.

"Samirə, bu da sənə macəra! Özün macəra axtar-mırdınmış?" Tez də pis fikirləri başından çıxardı. "Yox, yox, burada heç bir macəra-zad yoxdur, yəqin mənə elə görünüb. Mən gələndə parkın girişində, doğrudan da heç kim yox idi, çox güman ki, indi də yoxdur. Olsa da Bədi olacaq. Yəqin mənim arxamca gəlib. Hələ ki, mənimlə məzələnir, üzə çıxmır, istəmir ki, onu görmə".

İti addımlarla yoluna davam etdi. Parkın ikinci qapısından çıxıb hansısa misirlinin şərəfinə adlandırılmış Qalibiyə küçəsi ilə sola buruldu. Dərhal da balaca bir qızla rastlaştı. On bir-on iki yaşlarında olan çəlimsiz qız parkın hasarına qıslılıb sakit-sakit ağlayırdı. Samirə qəflətən rastlaştığından az qaldı ki, tanımasın. Qızın kimliyini ayırd etmək üçün yaxınlaşanda onu tanıdı.

-Nərmin, qızım, sənə nə olub? Gecənin bu vaxtı burada niyə durmusan? - Samirə yerə oturub balaca qızın boynunu qucaqladı, asta-asta başını siğalladı.

Nərmin Samirənin tələbəlik vaxtından tanış olduğu rəfiqəsi Qaragilənin qızı idi. Qaragilə ilə universitetin filologiya fakültəsində bir qrupda oxumuşdular. Dostluqları da həmin vaxtdan başlamışdı. Ailəvi gediş-gəlişləri vardı. Gediş-gəliş mütəmadi olmasa da hər gün telefonla əlaqə saxlayıb, bir-birlərindən hal-əhval tuturdular. Qaragilə həm şəhər məktəbində, həm də hazırlıq kursunda ədəbiyyatdan dərs deyirdi. Samirə də bəzən hekayələrini ona verirdi ki, bir ədə-

biyyatçı kimi oxuyub fikrini bildirsən.

-Anam göndərdi. Dedi ki, get Samirə xalanı çağır. - Nərmin sizildaya-sızıldıya bu sözləri dedi.

-Bəs niyə özü telefonla zəng etmirdi? - Samirə təəccübələ soruşdu. - Bəlkə telefonunuz işləmir?

-Telefonumuzu kəsdilər.

-Onda mobil telefonla zəng edərdi, heç olmasa çağırış atardı.

-Əl telefonunu da aldılar.

-Kim aldı?

-Atamın arxasında gələnlər. Atam onlardan qorxurdu, deyirdi ki, işdə qanqaraçılığı olub.

"Maraqlıdır, Bədi heç nə demədi axı. Onlar ki, bir yerdə işləyirlər. Bəlkə Bədinin xəbəri olmayıb. Mən bilirdim ki, gec-tez bu şirkətin bir hoqqası çıxacaq. Bəlkə Bədi nə isə bilirmiş? Yaxşı, niyə heç nə demədi? Bəlkə, mənə bir şey bildirmək istəməyib? Birdən onun da arxasında gələnlər? Bəlkə elə ona görə istəmədi ki, mən evdə olum? Aman, Allah, nələr düşünürəm!"

Özünə toxraqlıq verməyə çalışan Samirə Nərminin əlindən tutub:

-Gəl, gəl, gedək, - dedi, - görək sizdə nə baş verir.

İti addımlarla Qaragilə yaşayan evə tərəf yürüyməyə başladılar.

Qaragilə hələ instituta girmədən önce ailə qurmışdu. Parkın lap yaxınlığında həyət evində olurdular. Babadan qalma yurd onun həyat yoldaşına miras qalmışdı. Məhlə binalarla əhatələndiyindən Vidadinin digər iki qardaşı həyətyanı sahəni üç yerə bölüb, öz paylarına düşən hissəni sataraq köçüb başqa yerə getmişdilər.

Samirəgil yolu keçib balaca qapıya yaxınlaşdırılar. Dəmir qapı yarı açılı vəziyyətdəydi. O qədər kiçik həyətyanı sahəsi qalmışdı ki, Vidadi darvaza da qoydurmadı. Daş hasar çəkməyə də ehtiyac qalmamışdı. Qonşu evlərlə əhatələnmiş darisqal bir girişdə atan dan qalma taxta qapalağı dəmir qapı ilə əvəzləməklə işini bitmiş hesab etmişdi.

-Sən həyətdən çıxanda qapını örtdün, yoxsa açıq saxladın? - Samirə piçilti ilə Nərmindən soruşdu.

-Bilmirəm. - Nərmin könülsüz cavab verdi. - Mən evdən çıxmadan çıxmışam. Qapını örtüb örtmədiyim yadimdə deyil.

-Bəs harada idin ki, bizə gəlib çıxa bilmirdin?

-Qorxurdum. Parkı təkbaşına keçməyə qorxurdum.

Samirə daha heç nə deməyib astaca qapını itələdi. Onlar ayaqlarının ucunda həyətə keçdilər. Həyətdə tam sakitçilik idi, evin qabağında şübhəli heç nə görünmürdü. Yerə döşənmiş daş plitələrinin üstü ilə addımlayıb yavaş-yavaş evin giriş qapısına yaxınlaşdırılar. İki mərtəbəli evin yalnız birinci mərtəbəsində işiq yanındı. Giriş qapısının üstündə asılmış qənaətcil spi-

ral lampə həyətə işiq salmasa da girişi yaxşı işıqlandırıldı. Samirə ehməlca qapını döyüclədi. İçəridən səs gəlmədi. Bir də döyüclədi.

-Qaragilə! - Astadan həyəcanla çağırıldı.

-Mən çıxanda anam evdəydi. Qapını açın, içəri keçək, qorxmayın. - Nərmin sanki bayaqdan hasarın dibinə qışılıb ağlayan qız deyilmiş, cəld hərəkətlə qapıya yaxınlaşdı.

O, ehməlca itələyən kimi qapı açıldı. İki-üç addım aralıda durmuş Qaragilə vahimə içində əlini qoynuna qoyub onlara baxırdı. Dəsmalı lentvari şəkildə başına dolamışdı, daha doğrusu alnından çəkib başının arxasında bağlamışdı. Adətən başında spazması olan, gicgahları ağrıyan qadınlar dəsmalı belə bağlayardılar. Qaragilənin ağlamaqdan gözləri qıpçırmızı olub qan çanağına dönmüş, hədəqəsindən çıxmışdı. O, sanki müqəvvayabənzər, cansız vəziyyətdə, əlləri qoynunda kilidlənmiş halda divara söykənərək gözlərini məchul bir nöqtəyə zilləyib durmuşdu. Elə bir vəziyyətdəydi ki, qapının döyülməyinə əhəmiyyət verə bilməmişdi. Nərmin Qaragiləni görən kimi halına baxmadan onun üstünə yüyürdü. Anasını qucaqlayıb başını onun qarnına sıxıdı. Qaragilə heç tərpənmədi də. Bu mənzərəni seyr etdikdə Samirəyə elə gəlirdi ki, Qaragilə əzrayılın gəlişini gözləyən canlı meyidə bənzəyir.

-Qaragilə, Qaragilə. - Samirə iki ağız onu səslədi ki, bəlkə ayılıb özünə gəldi. Sonra yaxınlaşıb çiyinlərindən tutaraq silkələdi. - Qaragilə, burda nə baş verir? Sizə nə olub?

-Evim yixılıb, Samirə. - Qaragilə az qala piçilti ilə yaziq-yaziq dilləndi. Bu səs ölüvay bir insanın iniltisi ni xatırladırdı. - Vidadını apardılar. Nə qədər çalışdım, müqavimət göstərə bilmədim. Top kimi məni bu divardan o divara çırpdılar. Evdə axtarış aparmaq üçün order getirməyə getdilər. Coxdan gediblər, harda olsa indilərdə gələrlər.

-Kim? Nə istəyirlər? Nə axtarırlar, kimi axtarırlar?

- Samirə maraq dolu sualları Qaragiləyə ünvanladı.

-Məndən niyə soruştursan? Sən özün ki, bunları məndən yaxşı bilirsən! - Qaragilə sızlaya-sızlaya asta-dan bunları dedi.

-Mən ki burda olmamışam, baş verənləri hardan bila bilərdim?

-İndi yox e... vaxtında mən sizə dedim ki, yerinizdə farağat oturun. Eşitmədiniz məni. Viddi dedi, Bədrəddin təsdiq elədi, Bədrəddin dedi, Viddi təsdiq elədi. Sən də bitdə-bitdə hamısını yazdırın o qara dəftərinə. Bax, o qara dəftərindir bizim xəsiməzə bəla açan. Mafiya ilə mübarizə aparan olublar.

-Ay qız, nə mafiya, nə dəftər? Belə bir dəftərin varlığından bizdən başqa kimin xəbəri var axı?

-Danışmağa taqətim yoxdur, Samirə. Məni o qədər

döydülər ki... vallah özümdə deyiləm. Heç nə soruşmayın, heç özüm də nə danişdığını bilmirəm. Nərminlə ikinci mərtəbəyə, monsarta qalxın. Gündəliyini götür və təcili evi tərk edin. İstəmirəm ki, gündəliyin mənim evimdə ələ keçsin. Bu da əlavə problemlər, həm də sizin üçün, yarada bilər. Heç yerdən sizə də bais olarıq. Gündəliyə görə sənin də başını ağrıdarlar.

-Gündəlik haradadır?

-Özün hara qoymuşdunsa, elə orada olmalıdır. Tez olun, qalxın yuxarı, gündəliyi götürün, onlar gəlməmiş arxa qapıdan çıxıb gedin. Nərmini də özünlə apar, qız sənə əmanət. Bir neçə gün, qoy sizdə qalsın. Biz də görək başımıza nə işlər gəlir.

Nərmin qabaqda, Samirə isə onun arxasında dolanbac pilləkənlə monsarta qalxdılar. Nərmin işığı yandırmaq istədi.

-Dayan! - Samirə onu tutub saxladı. - İşığı yandırmaq olmaz. Kənardan evi nəzarətdə saxlaya bilərlər.

Cəld əl telefonunun kiçik lampasını yandırdı və rəflərə yaxınlaşdılar. Samirə gündəliyini axtarmağa başladı. Bu gündəlikdə hər şey yazılmışdı. Mafioz şirkət rəhbərləri nə qədər qara işlər görmüşdülər, hansı maxinasialara girib pulları məniməmişdilər, hamısı orda var idi. Bədrəddinlə Viddi bunu bittə-bittə Samirəyə yazdırmışdılar. "Vaxt gələr, lazım olar" demişdilər. İndi şirkət mafiozları, bəlkə nədənsə duyuq düşmüşdülər? Yoxsa, Bədrəddinlə Viddadılən hansıa ağızından söz qaçırmışdı? Çünkü gündəliyin varlığından bu dörd şəxsən başqa heç kimin xəbəri yoxuydu.

Mansartda çox axtarış apardı Samirə. Gündəlik isə heç harada yox idi. "Bəlkə Qaragilə yerini dəyişib? Ya oxumaq üçün götürüb, sonra başqa yerə qoyub?" deyə düşündü və monsartda güman gələn hər yeri axtarmaq qərarına gəldi. Bu vaxt birinci mərtəbədə səs-küy düşdü. Kimlərsə içəri daxil oldular. Tappatarapla dəhlizi qaça-qaça keçib içəri otaqlara girdilər. Samirə pəncələrinin ucunda, səs salmadan pilləkanın başına gəlib nə baş verdiyini seyr etmək istədi. Pilləkanın başında dayanıb aşağıda baş verənləri seyr edən Nərmin başını məhəccərə söykəyib hıçkırrırdı. Samirənin yaxınlaşdığını görüb hıçqıra-hıçqıra piçıldadı:

-Onlardır. Bayaq gələn polislər. Anamı içəri apardılar.

-Sakit ol, Nərmin. Anan dedi ki, bizim burada olduğumuzdan onlar xəbər tutmamalıdır.

Elə bu an bir-birinin ardınca üç nəfərin üçü də qaçıb otaqdan çıxdılar. Sanki əsgərləri həyəcan siqnalı ilə yataqdan qaldırmışdılər. Onlar elə qaça-qaça getdi-lər ki, Samirə geyimlərindən polis, ya digər orqan işçiləri, yaxud da mühafizəçi olduqlarını ayırd edə bilmədi. Onların çıxıb getdiyinə, ayaq səslərinin həyətdən kəsildiyinə əmin olduqdan sonra tələsik aşağı düşdü. Dəhliz qapısını açıb otağa boylandı. Qaragilə divanda

yarihuşsuz vəziyyətdə uzanmışdı. Samirəyə elə gəldi ki, onu boğubalar. Tez Qaragiləyə yaxınlaşdı.

-Onlar kimdir, sizdən nə istəyirlər?

-Sorusma, heç nə soruşma. Nərmini sizə apar.

-Mən səni belə vəziyyətdə qoyub heç yerə gedə bilmərəm. İndi Bədrəddinə zəng vuraram, o, da bura gəlsin. Görək bu nə oyundur, sizin başınıza açırlar. - Samirə inad etdi.

-Yox, yox! Bu bizim problemimizdir. Bunu heç kim bilməməlidir. Yalvarıram sənə, bacımsan, Nərmin ni də götür, get. Qızım sənə əmanət.

Samirə daha inadkarlıq göstərmədi. Nərminin əlindən tutub otaqdan çıxmaga cəhd göstərdi. Nərmin dardındı:

-Mən heç yerə getmirəm. - dedi. - Ana... ana...

-Qızım, - Qaragilə üzüntülü səslə dilləndi. - sən Samirə xalanla get. Biz də gözləyək, görək başımıza nə iş gəlir. Sabah gəlib səni götürəcəyəm. Mütləq gələcəyəm. Get, qızım. - Qaragilə qızını qucaqlayıb öpdü, öpdü və hönkürdü.

Samirə qızın əlindən tutub dardı. Nərmin istəməsə də könülsüz onun arxasında süründü. Qaragilə onların ayaq səsləri kəsiləndən sonra başını divanın küncünə çırkıb hönkürdü.

Onlar həyətdən çıxana kimi ehmal addımlarla irəlilədilər. Hər ehtimala qarşı Samirə astadan ətrafi dinsədi ki, görsün həyətdə güdükkü qalıb, ya yox. Evin həndəvərində heç kimin qalmadığına əmin olduqdan sonra qapını açıb küçəyə çıxdılar. Külək yavaş-yavaş güclənir, sir-sifetlərini yalayırdı. Samirənin indi yadına düşdü ki, gündəliyini tapmayıb və yerini dəqiqləşdirmədən gedir. Bir istədi ki, geriyə qayıtsın, ancaq Nərminin hələ də için-için ağladıqından fikrini dəyişib, nə olur-olsun deyə yoluna davam etdi. Küçədə hərəkətin olmadığı, bir dənə də olsun maşın görünmədiyindən tez-tələsik yolu park tərəfə keçib oradan uzaqlaşdırılar. Bircə evə tez çatayıllar, baş verənlər barədə Bədrəddini məlumatlandırdılar. O, isə öz növbəsində polis şöbəsinə zəng vurub Vidadinin həbsi ilə maraqlanardı. Lap tanış vəkili də çağırıa bilərdilər. Fazıl müəllim uzaqda yaşamırı, münasib adam idi. Deşəydilər, dərhal durub gələrdi. İndi Samirənin başında yalnız bu fikirlər dolanırdı.

Hasarın tinində dayanıb telefonunu çıxartdı. Ekran da Bədrəddinin adını tapıb düyməni basdı. Telefonu qulağına yaxınlaşdırıb dinlədi. "Bu nömrəyə zəng çatır..." Operatorun sözünü axıra qədər dinləyə bilmədi. Qırmızı düyməni basıb "otboy" verdi və dərhal yenidən yiğdi. "Bu nömrəyə..." "İlahi, bu nə işdir başınıza gəlir? Bədrəddin telefonu niyə söndürüsün? Çətin ki, o, indi evdə olar. Mənim dalımcə mütləq gəlməli idi!" Hər ehtimala qarşı ev nömrəsini yiğdi. Zəng aram-aram gedirdi. Gözlədi, gözlədi, ev telefonunun

dəstəyini də qaldıran olmadı. Yenidən yiğdi, yenə də heç kim dəstəyi qaldırıb "alo" demədi. Samirə Nərminin əlindən dartib yoluna davam etdi.

Artıq parkın ortasına çatmışdır. Samirə təhlükənin sovuşduğunu hiss edib arxayınlıqla addımlasa da həm küləyin soyuğundan, həm də qorxunun təsirindən Nərmin hələ də tir-tir titrəyir və astadan hıçırıldı. Parkın ortasına çatanda Samirə telefonunu çıxardıb Bədrəddinə bir də zəng vurmaq istədi, amma ekranı baxıb dayandı. Mesaj gəlmışdı. "Görəsən kimdən olar? Bu mesaj nə vaxt gəldi, eşitmədim?" Nar mobil-dən gələn axırıncı mesajı açdı. "Anonim tanışlıq dünyasına xoş gəlmisiniz. Məcarələrlə dolu bir həyat sizi gözləyir. Burada sizdən başqa hər kəs gizli tanışlığın dadını çıxardır..." Dərhal "sil" düyməsini basdı. Telefon yeni sualla müraciət etdi: "Siz mesajın lazım olmadığına tam əminsizizmi?" "Bunlar da əməlli-başlı gjiddiyirlər. Mən nə hayda-huyda, onlar da öz kefində".

Samirənin "OK" düyməsini basması ilə parkın işıqlarının sönməsi bir oldu. Bu vaxt kimsə onu arxadan qucaqladı. Qolları arasına salıb sıxdı, tərpənməyə macal vermədi. O, bilmədi ki, telefonunu əlindən aldılar, yoxsa yerə düşdü. Başına qara cuval geydirmişdilər. Heç yeri görmürdü. Onu qucaqlayan şəxslə isti temas hiss etdiyindən elə bildi ki, Bədrəddindir, ona məcarə yaşıdadır.

-Ex Bədi, sən bilsən ki, biz nələr yaşamışq, heç bunu etməzdin. - Astadan gülümşündü.

Amma onlardan səs çıxmadı. Samirənin qollarını arxada sıxıb biləklərindən bağladılar. O, indi başa düşdü ki, həqiqətən xoşagelməz bir hadisə ilə üzləшиб. Lakin özünü o yerə qoymadı.

-Nərmin, qızım, hardasan? - deyə soruştı.

-... - Nərmin cavab vermək istədi.

Kimsə onun ağızını tutub danışmağa imkan vermirdi. Samirə bunu qızçığazın dartinmasından, boğuq, xıdıltılı səs çıxarmasından hiss elədi.

-Nərmin, qızım, qorxma, - deyib balaca qızçığaza təskinlik vermək istədi.

Onlardan biri başındakı qara torbanın aşağı ətəyindən əlini salıb Samirənin ağızını yumdu. Bundan sonra Samirə müqavimət göstərməyin faydasız olduğunu dərk edib artıq hərəketə yol vermədi. Onlardan biri əlini Samirənin kürəyinə sürtdü və üzüshağı ombalarının üstünədək sürüsdürdü.

-Ə, bu nə gözəl xanımdır. Bədinin zövqü pis deyilmiş. - piçıldadı.

-Suss... - digəri ona susmaq işarəsi verdi. - Səsizdən tanıyar.

Digərinin piçilti ilə ifadə etdiyi səs Samirəyə daha doğma təsir bağışladı. Onu haradansa tanıldıqını zənn etdi. Ancaq nə qədər çalışdısa ayırd edə bilmədi.

Samirənin əlindən tutub hara isə dartsıldılar. O, müraciət göstərmədən addımlamağa başladı. Bir neçə addımdan sonra daş döşəmədən düşüb torpaqla irəlilədiklərini hiss etdi. Bildi ki, onları küknar ağaclarının səx olduğu yerə dərtirlər. Nə isə xoşagəlməz bir hadisənin baş verəcəyindən ehtiyatlanıb var gücü ilə qışkırdı:

-Kömək...- sözünün ardını deyə bilmədi.

Ağzını elə torbanın üstündən bərk-bərk tutdular. Kimsə başına bir yumruq ilişirdi. Samirə başında küt ağrı hiss edib gic kimi oldu. Sonra quldurlardan biri onun başındaki torbanın ön ətəyini qaldırdı və ikincisi enli yapışqanla ağızını bağladı. Daha hər şeyin əhəmiyyətsiz olduğunu yəqinləşdirən Samirə əlini onun əlindən tutanın əlinə sürdü ki, bəlkə belə nə isə hiss edə, taniya. Əl əvəzinə əlcəkdə olan adamı ayırdı etdi və bütün ümidi tükəndi. Onları çox da uzağa aparmadılar. Samirənin hesabı ilə iyirmi-iyirmi beş addımdan sonra diz üstə çökdürüb ağaca bağladılar. "Yəqin ki, onların fikri Nərmini aparmaq olub. Yaxşı bəs mənim günahım nədir?" deyə Samirə başına gələn hadisəni saf-çürük etməyə başladı.

Səhəri dirigözü açan, soyuğun təsirindən tir-tir titrəyən Samirənin başındaki qara torbanı parkın gözətçisi səhərin alatoranlığında çıxartdı. Sətəlcəm xəstəliyinə tutulanlar kimi sitilləyən Samirənin dişləri bir-birinə dəyirdi.

-Qızım, bu nə haldır? Sən burada nə edirsən? - Gözətçi Samirənin əllərini ağaca bağlayan kəndiri cib bıçağı ilə kəsə-kəsə soruşdu.

-Bilmirəm, dayican, bilmirəm. - Əlləri açıldığındanaya qalxan Samirə yalnız bunu deyə bildi. O, xeyli müddət özünə gələ bilmədi. İçin-için ağlaya-ağlaya üzünü o yana çevirdi ki, gözətçi görməsin. Xeyli keçəndən sonra özünü cəmləşdirib soruşdu: - Dayican,

sən buralarda doqquz-on yaşlı qız görmədin ki? Ümumiyyətlə, parkda məndən başqa nə gördün? Kimi gördün?

-Səndən başqa qabağındakı bu torbani. - Gözətçi içi cırıq vərəqlərlə dolu seylofan torbani ona göstərdi.

Samirə əyilib torbadakı vərəqləri eşlədi. Xətt onun idi. Dərhal başa düdü. Quldurlar gündəliyini oğurlayıb cırmışdır. Başına torba keçirib səhərədək parkda ağaca bağlamaqları da xəbərdarlıq imiş. "Bəs onda Nərmini hara aparıblar? Bədrəddin məni niyə axtarmayıb? Gec ərzində post-patrul xidməti niyə bir dəfə də olsun parka baş çəkməyi? Bəlkə, quldurlar, doğrudan da, işqları keçiriblərmiş?"

-Qızım, polis çağırımmı? - deyə gözətçi Samirəni fikirdən ayırdı.

-Lazım deyil, dayican. Mən elə birbaşa polis şöbəsinə gedirəm. Bunların hamısını onlardan bircə-bircə soruşacağam.

Telefonunu götürüb baxdı, ekranda yeni bir mesajın gəldiyi göstərilirdi. Açıb baxdı, mesaj naməlum nömrədən idi. "Samirə, əzizim, Nərmindən muğayat ol. Polisə xəbər verməyi qəti ağlına gətirmə, bu, işləri bir az da qəlizləşdirər. Qaragılə".

"İlahi, sən özün kömək ol, mənə bir yol göstər, in-di nə edim?" Samirə bunu deyib üst-başını çırpıraq düzəltdi və gözətçidən aralanıb parkın çıxışına doğru addımladı. "Samirə, bu da sənə macəra! Özü də mət-ləbi, məntiqi ayırd olmayan macəra! Sən demə, biz elə macəraların içindəymişik, bundan yalnız özümüzün xəbəri yox imiş!"

Qeyri-ixtiyari qəhqəhə çəkib güldü, güldü və elə güldü ki, gözətçi əllərini yelləyib: "deyəsən, bu qızın başına hava gəlir" deyərək heyrətlə uzaqlaşmaqdə olan Samirənin dalınca baxa-baxa quruyub qaldı.

DOSŞ

(Hekayə)

Ilıq bir yaz axşamıydı. Dağətəyi yerlərdə bəhar müləyim keçdiyindən hava insana məl-həm kimi gəldi. Gün ərzində yaxınlıqdakı biçənəkdə biçilən otun iyi güllerin ətrinə qarışır ətrafi bürümüşdü. Hələ də gecələmək üçün özlərinə yer seçib qərarlaşa bilməyən quşlar kolluqda budaqdən-budağa sıçrayır, cikkildəşirdilər. Bəzən də elə möhkəm cikkildəşirdilər ki, deyərən onları diri-dirisi şışə taxırlar. Quşların cikkiltisini çıxməqla "Yod vannası" sanatoriyasının həyətində, demək olar ki, tam sakitçilik hökm süründü. Mövsüm başlamamışdı deyə inqloy nənələrdən, gecə yarıyadək növbədə olacaq Firayədən və gözətçi Fəxrəddindən savayı ətrafda heç kim yox idi. Bir də yolaşığı uzanıb gedən kanalda hərdən-bir quruldaşan erkək qurbağalar axşamın sakitçiliyini

pozurdu, yoxsa deyərən ki, qulaq quqquldayır.

Yeməkxanaya və bahalı otaqlara gedən dəhlizin giriş qapısının yan tərəfində iki qoca qarşı oturub öz dillərində şirin-şirin danişirdi. Bir-birindən beş-altı yaş fərqli bu qocaları sanatoriyada heç kim öz adı ilə tanımadı. Hər il eyni vaxtda sanatoriyaya gəlib müalicə alan yaşlı qadınlara "inqloy nənələr" deyə müraciət edərdilər. Zaqatalanın Gürcüstan sərhəddində yerləşən hansıa kəndindən olan yetmiş-yetmiş beş yaşlı bacılar sanatoriyaya bir neçə il idи ki, gəlirdilər. Danişqları çox qəribə olduğundan soruşanlara inqloy olduqlarını deyirdilər. Coxları bunu birinci dəfəydi eşidirdi, heç bilmirdilər ki, bu adda etnik bir tayfa var, ya yox. İngloylar gürcülərində, yoxsa azərbaycanlıların?

Firayə heç vaxt inqloy nənələrlə səhbət qızışdır-

mazdı, eləcə hal-əhval tutub keçərdi. İndi də sağ gitirəcəkdə, ucuz otaqların bəri başındakı növbətçi otığında ekranı alatoran göstərən aq-qara televizorda xəbərləri seyr edirdi. Ortadakı meydançada böyük bir çarhovuz var idi. Üstü örtülü çarhovuzun içində nə isə gecə-gündüz ara vermədən fişildayırıldı. Deyirdilər ki, yerdən çıxan isti, yodlu suyun qazıdır, ayrılır və fişildayır. Hətta mətbəxdə işlətdikləri qazın da həmin sudan ayrıldığını söyləyirdilər. Bir sözlə, sırrı bəlli olmayan möcüzəli bir yer idi.

Lamiyə ilə Ərdost axşam vannasını qəbul etdiğdən sonra yarım saatlıq fasılə verib adətləri üzrə gəzintiyə çıxmışdır. Əvvəlcə sanatoriyanın qabağında evlərə tərəf yüz metrlik məsaflədə itburnu, qızılıgül və həmişəbahar gülərinin arası ilə uzanan yolla var-gəl edir, hərdənbir də evlərin qabağından sola dönüb Bərdə - Quzanlı şossesinə çıxıb qayıdırıldılar. Bu minvalla, onlar yarım saat, bəzən, bir az da çox vaxt gəzib sonra otaqlarına qayıdar, bir az televizor seyr edən kimi mürgüleyər və tez də yuxuya gedərdilər. İsti yod vanası onları elə ram edərdi ki, daş kimi yatardılar, dünyadan xəbərləri də olmazdı.

-Görürsən bu gülərə? - deyə Lamiyə geri qayıdar kən bir daha gülərdən söhbət açdı, əli ilə yol boyu, bir az da kortəbii əkimmiş, ilk baxışda yabani təsir bağışlayan gül kollarını göstərdi. - Səhər-səhər adama bir təsir bağışlayır, axşam başqa.

-Bu gülər əsl gülərdir, calaq olunmayıb, geni də dəyişdirilməyib. Lap bizim kəndimizdəki rəhmətlik gülərə xatırladır. İtburnusu da, qızılıgülü də, həmişəbaharı da. Hər üç gülün ətri adamı aralıdan məftun edirdi.

-İndi sizin kəndinizin gülərini haradan tapaq ki, bizi məftun etsin? - Lamiyə ərkyana, bir az da yanğılı-yanğılı dilləndi. - Çoxdan qurumuş olar sizin kəndin gülərə. Bəlkə elə deyil? Yoxsa düşünürsən ki, erməni diğərələri gülərinizi sulayacaq?

-Baxma ki, mən onlara "rehmətlik gülər" dedim, ancaq bizim kəndin güləri qurumaz. Necə ki, meşədə itburnu quraqlıqda da qurumur, eləcə də kəndimizin qızılıgulları, həmişəbaharları qurumayaçaq. Onların kökü dərində olur. Yerin nəmin sümürüb yaşayacaqlar, ancaq qurumayaçaqlar. - Ərdost nikbin bir az da ciddi cavab verdi. - İnşallah, qayıdanda görəcəksən ki, bizim kəndin gülərə susuz qaldıqları bu iyirmi-iyirmi beş ildə qurumayıblar, bizim qayıdışımızı gözləyirlər. Gülər insanlar kimi vəfəsiz olmurlar, çünki torpaqdan qidalanırlar, insanlar isə... özün bilirsən də... əlinə sünü, ucuz nə düşsə...

-Bakıda da qəşəng gülər var. - Lamiyə Ərdostun kövrələcəyindən ehtiyat edib söhbətin mövzusunu dəyişmək istədi. - Onların görüntüsü gözəl olsa da ətri yoxdur.

-Sənə gül lazımdır? - Ərdost gülümşədi. - Arxayın ol. Bakıya qayıdanda bu gülərin hərəsindən bir qanad çıxardıb aparacağam. Buranın gülərindən yaxşı mürəbbə bişirmək olur.

Onlar sanatoriyanın binasına yaxınlaşanda Fəxrəddin qulaqlarını əlləri ilə sıxmış vəziyyətdə daşın üstündə oturub gözlərini hansısa məchul bir nöqtəyə dikmişdi. Ərdost Fəxrəddinin yanında ayaq saxladı, Lamiyə isə ötüb inqloy nənələrin yanına getdi.

-Axşamın xeyir, ay Faxoş! - Ərdost Fəxrəddini salamlayıb əlindəki itburnu gülünü ona uzatdı. Gözlədi ki, Fəxrəddin gülü alandan sonra onun yanında oturar, öz həyatları barədə bir az söhbətləşərlər. Amma Fəxrəddinin diqqətlə ona baxsa da heç bir reaksiya vermədiyini görüb oturmadı, sözünə davam etdi. - Sənə nə olub?

Çiyindən tutub silkələdi. Fəxrəddin sanki indi ayıldı. Qüvvətli əlləri ilə Ərdostun biləklərindən bərk-bərk yapışaraq çiyindən araladı, əlbəyaxa döyüşə girəcəkmiş kimi cəld ayaga durdu.

-Fəxrəddin!

-Müəllim, bağışla.

-Sənə nə olub?

-Heç.

-Xəstə-zad deyilsən ki?

-Yox, müəllim, elə-belə... Boş şeydir, keçib gedər.

-Yəqin fikrə getmişdin?

-Hə, komandır, məndə hərdən belə şeylər olur. Bayaq ot biçirdim, bir serçə elə cikkildədi ki, lap beynimi dağıtdı. Gəldim ki, burada oturub bir az dincəlim, burda da qazın fişiltisi iliyimə işlədi. Qulaqlarımı tutub oturmuşam ki, heç nə eşitməyim. Siz Allah, bağışlayın.

-Yəqin müharibənin acısıdır.

-Yox! Müharibədən sonra olub. Ancaq, düz deyirsiniz, davanın təsirindən də ola bilər. - Fəxrəddin qarşısındakını indi görürəm kimi gözlərini bərəltdi. - Siz haradan bildiniz ki, mən müharibədə olmuşam?

-Bəs sən haradan bildin ki, mən komandır olmusam?

-Nə bilim. - Fəxrəddin ciyinlərini çekdi. - Elə-be-lə, birdən dilimə gəldi, dedim.

Ani olaraq Fəxrəddinin gözləri cəmi ikicə gün əvvəl tanış olduğu Ərdostun gözlərinə zilləndi. "İlahi, bu gözlər, bu sıfət necə də tanışdır. Elə bil bu insanla ciyin-ciyinə ömrümün yarısını yanaşı addımlamışam. O, mənə haradan tanış gələ bilər? Bəlkə müharibədən?" Xəyallar Fəxrəddini gəncliyinin ilk çəqlərinə apardı - beli bərkimədiyindən əsgər kəməri ilə çəkib bərk bağladıqı illərə...

Cəbhədə "Atəşkəs" dövrü başlanandan düz iki il yarımla keçəndən sonra uzun müddət xidmət keçmiş əsgərləri tərxis etməyə başladılar. Həmin qrupların

birində Fəxrəddin də var idi. O, evə gələn günü atası Vaqif kişi kürən buynuzlu qoçu qurban kəsdi.

-Arzum ürəyimdə qalmadı. - Anası Yaxşıxanım arvad əllərini göyə qaldırıb Tanrıya şükür etdi. - Ya Rəbbim, sənə şükürlər olsun! Oğlumu mühəribənin od-alovundan qoruyub sağ-salamat evimizə qaytardin.

-Mühəribə ki hələ qurtarmayıb, ay ana. - Fəxrəddin anasına etiraz etdi. - Hələ bilmək olmaz, sabah, ya birisi gün nələr olacaq. Bizi buraxanda dedilər ki, göz-də-qulaqda olun. Döyüşü paltarlarını da tullamayın. İşdi, eyhanə, ara qarışsa, döyüşlər yenidən başlasa, dərhal öz hərbi hissələrinizə qayıdın.

-Qoymaram, ay bala. Buraxmaram bir də davaya gedəsən. Qoy, bir az da başqalarının oğlanları gedib vuruşsunlar.

-Yaxşı, ay arvad. Üzünüzü Allah yolunda tutub ağzınıza gələni danışmayın. - Vaqif kişi acıqlandı. - Su tök, biçağı yuum. Sonra da samovara od sal. İndi kənddə adam qalmayacaq, uşaqtan böyüyə, eşidən-bilən, hamı buraya axışacaq. Tutun altındakı stolun klyonkasını da dəyiş, ayıbdır.

Vaqifin ağızından söz çıxar-çıxmaz qonşulardan qapalağı açıb içəri girən oldu.

-Gözün aydın, ay Vaqif!

-Gözün aydın, ay Yaxşıxanım!

-Gün o gün olsun bu həyətə gəlin gətirəsən. Biz də yığışış toya gələk. Çoxdandır kənddə toy olmur. Qol qaldırıb bəsdi deyincə oynayaq.

On beş-iyirmi evlik Yetim Cəmili kəndinin camaatına hay düşdü - Fəxrəddin mühəribədən sağ-salamat qayıdır gəlib. Eşidənlər Vaqif kişinin həyətinə axısdılar. Kimisi bir bankə mürəbbə, kimisi bir balon kamprot, kimisi Qəfərin dükanından şirniyyat, kimisi də qoltuğuna bir beçə xoruz vurub Fəxrəddinin görüşünə, Vaqiflə Yaxşıxanıma gözaydınlığı verməyə gəldilər.

-Bəs, ay Faxı, o vaxt deyirdilər evin tek oğlanlarını əsgər aparmırlar. Necə oldu səni apardılar?

-Necə olacaq? Çağırdılar hərbi komissarlığa, mindirdilər hərbi polisin avtobusuna, ordan da yolladılar əsgərliyə, vəssalam.

-Sonra da dedilər mühəribədir, pəpə yeyəndən məmə yeyənədək hamını aparmalıyıq.

-Aparmağına apara bilərdilər. Ancaq qanunla arxa cəbhədə xidmət keçməliyidin. Necə oldu ki, səni lap ön cəbhəyə apardılar?

-Ay rəhmətliyin nəvəsi, nə qoymusan, nə axtarışan? Qanunla da mühəribə olar?

-Məni doğrudan da arxa cəbhəyə - Gəncəyə apardılar. Orda bir müddət xidmət keçəndən sonra briqadanın yarısını Ağdamə, yarısını da Beyləqana - Haramı düzünə göndərdilər. Vəziyyət çox pis idi, hər yerdə dava gedirdi. O vaxtlar Haramı düzü, doğrudan da arxa cəbhə sayılırdı. Ön cəbhə Zəngilan idi, Laçın,

Şuşa gedəndən sonra Qubadlı üç tərəfdən mühasirəyə alınmışdı. Cəbrayıl rayonunun yuxarı kəndləri ön cəbhə sayılırdı. Füzuli rayonunun, Dağlıq Qarabağın ermənilər yaşayan kəndləri ilə sərhəddi də ön cəbhəydi. Nə bilim, bu tərəfdən, Ağcabədi tərəfdən də Krapatkina istiqamətində döyüşlər gedirdi. Haramı düzü bir növ cəbhənin mərkəzi sayılırdı, həm də arxa cəbhə hesab olunurdu. Nə düzəməlli-başlı sənger var idi, nə də sığınacaqlar. Elə deyirdilər ki, dözün, çətinlik bu gün-sabahlıqdır. Həm də danışıldır ki, burada güclü qoşun toplamaqla ermənilərə zərbə vurub ağızlarını əzmək olar. Ermənilər də hər tərəfdən irimiqyaslı hücumlara başlamışdır. Bax, həmin vaxt dediyim bu rayonlar bir-birinin ardınca işgal olundu. Sonra biz olduq ön cəbhə. Onda kim kiməydi, evin tək oğlusun, yoxsa cüt?

-Yenə Allah özü kömək olub. Odey, Nəsibin iki oğlu getmişdi davaya, Ağdərədən ikisinin də meyidi ni gətirdilər. Yazix havalanıb vurmuşdu çöllərə. Nə vaxt axtarsayıdın, gedib görürdün qəbiristanlıqdadır. Axırı arvadı məcbur oldu, qızları da götürdü, köçüb getdilər şəhərə.

-Nəsib dayını qoydular qaldı burda?

-Yox, onu da birtəhər tovlaşdırıb apardılar. Elə o gedən getdilər. Hara getdilər, kimə pənah apardılar, heç kimin xəbəri olmadı.

Samovar pakhapakla qaynadı, ortaya çay süfrəsi salındı. Yaxşıxanım arvad çıxdan servanta qoyub əziz qonaqlar üçün saxladığı İran istehsalı olan sarımtıl stekanlarda qonaqlara çay süzdü.

-Bundan əziz günüm, özümükülərdən də əziz qonağım olmayıcaq ki? - deyə sevinə-sevinə çayı elə podnosda stolun üstünə qoyub paylaştırdı.

Vaqif kişi ağacdan bir ayağından asdığı erkəyi də soyub qurtardı. Şaqqalayıb yarı şaqqanı kötüyün üstündə doğradı. Kabablığını kabablıq çıxartdı, basdırımlığını da ayırıb qazana doldurdu. Kabablığı teşə yiğib nanəsini, istiotunu, duzunu vurub qarışdırıldı.

-Ət duzunu, istiotunu götürənə kimi mən də bir samovar çayı içim, yorğunluğunum çıxsın. Nanənin təsirindən ətin dadi başqa cür olur. Elə bilirsən ov əti yeyirsən. - Vaqif kişi bunu deyib stol arxasında qoyulmuş oturacağın küçündə əyləşdi. Qabağına qoyulmuş çayı hortahortla qurtum-qurtum içib ayağa qalxdı. Kababı şişə çəkdi. Sonra maşanı götürüb manqalı qarışdırıldı. Közü nizamlayandan sonra şışları düzdü.

-Day gəl otur, ay Vaqif, özünü yorma. Kabab bishəndə durub çevirərsən. - Kələntər kişi dilləndi.

-Yox, ay Kələntər. Kabab ki, düzüldü, kababçı manqaldan aralana bilməz. Elə ki, aralandı, kababın dadi qaçar.

Doyunca gülüşdülər. Vaqif kişi kababla məşğul idi. Fəxrəddin davadan şirin-şirin danışır, gələnlər də ma-

raqla qulaq asırdılar.

-Bizdə bir zampolit variydi - əlli dörd yaşında, özü də podpolkovnik rütbəsindəydi. O, da evin tək oğluydu, həm də deyirdi yetiməm. Düz prezidentə məktub yazmışdı. Yazmışdı ki, bəs belə-belə.

-Bəs prezidentdən nə cavab gəldi?

-Heç cavab gəldi ki.

-Ha...ha...ha... Yetimə bax e... Əlli dörd yaşında... Evin tək oğlu, özü də yetim.

Əlqərəz erkəyin ətin yeyib, tut arağından içib xeyli şadyanalıq elədir. Axşam qonaqlar dağlılış getdirir. Vaqif kişi də səhər tezdən avtobusla Bakıya yola düşdü - növbəsinin vaxtıydı.

-Uşaqla işin olmasın. Qoy, Faxı doyunca dincəlsin.

- Yola düşməzdən əvvəl arvadı Yaxşıxanıma qəti tapşırıq verdi. - Mən gəlincə onu heç bir işə-buyruğa göndərmə. Havayı deyil, uşaq düz dörd ildir mühərbiyənin cəngindəydi. Özünə də göz qoy. Gör gözaltısızı zadı varmı? Səfərdən qayıdaram, görək nə edirik.

Vaqif kişi gəmidə işləyirdi. Qızlarını köcürüb yan-yön eləsə də hələ təqaüd yaşına çatmamışdı, vaxtına xeyli vardi. Həm də dənizdən ayrıla bilmirdi. Səfərə gedəndə də bilmirdi nə vaxt qayıdacaq. Elə olurdu bir aydan sonra qayıdıldılar, elə də olurdu, səfər altı aya-dək uzanırdı.

Fəxrəddin evdə bir gün, iki gün oturdu, dairixdi. Elə əsgər paltarında kəndin aralığına çıxdı. Anası da üstün vurmadi. Demədi ki, üstündən hələ də mühərbiyənin iyİ gələn paltarını dəyiş. Day o soyxanı çıxart, birdəfəlik tulla. Dedi birdən xətrinə dəyər.

Kəndin aralığında yumdu-tapdı, şifer-şifer, qovala-qac oynayan kiçik yaşılı uşaqlardan başqa heç kim gözə dəymirdi, əli bel, kələnti tutan hər kəs işində, gücündəydi. Aralıqda ha o yana, bu yana firlandısa, özünə yer tapa bilmədi. Evə qayıdib atasının qoşalüləsini götürdü.

-Ağrin alım, hara gedirsən?

Fəxrəddinin hərəkətlərini diqqətlə izləyən anası tūfəngə əl atlığıını görcək bir göz qırpmında onun qabağına keçdi. Yaxşıxanı arvad qorxdu ki, kənddə kiminləsə sözü çəp gələr. Kiminləsə savaşar. Sonra da tūfəngle gedib bir xata-zad çıxardar.

-Narahat olma, ay ana. Heç kimlə ədavətim yoxdur. Kəndin aralığında bir adam yoxdur ki, söhbət edəsən. Hər kəs işində, gücündədir.

-Elə bizim də bir aləm işimiz-güçümüz var. Ancaq sənə qıymıräm. Heç atan da razı olmaz. Gedəndə hə-ləmhəlbət tapşırıb. Mühərbiyətə çox əziyyət çəkmişən. Bir müddət dincəl, sonra yenə də kömək əlini uzadarsan.

-Nə deyirəm ki? Hələlik çıxıram, bir az fırlanam, kəndin yuxarılarına baxam. Bir az havamı dəyişəm, bir az eynim açılsın. Görüm meşəxoruzundan, quşdan,

davşandan, porsuqdan girimə keçsə vuram.

-Porsuğu neynirsən vurub, ay Faxı?

-Porsuğun bilirsən, necə ləzzətli əti olur? Təmiz piy-palandır. Uşaqlarla gedib Araz qırğındı o qədər vurmuşuq ki. Kartoskayla qızardırsan, bəh-bəh.., dadından doymaq olmur.

-Səni and verirəm, Faxı, diqqətli ol. İndi camaatın çöldə-bayırdı olan vaxtıdır. Kolda-kosda arvad-uşaq olar, sonra peşmançılığın çəkərik.

-Arxayın ol.

Həmin gündən Fəxrəddin səhər tezdən tūfəngi ciyinə salırdı, vaxtlı ikən evdən çıxır, bir də axşamçağı, şər qarışanda geriyə qayıdır. Bütün günü çöldə-bayırdı olurdu. Heç əsgər paltarını da əynindən çıxartmırı. Anası bir neçə dəfə təkid etsə də Fəxrəddin inadından dönmürdü.

-Ay ana, niyə başa düşmək istəmirsin? Birdən dava qızışdı, mən səngərdəkilərin köməyinə necə getməyim? Axı burada da cəbhə yaxındadır. Onda mən dərhal qaçıb cəbhədəkilərin yanına gedəcəyəm. İndi bizim üçün fərqi nədir, Haramı düzü, yoxsa Gülüstan - Xarxaput yoxusu? Cəbhə elə cəbhədir, erməni də erməni. Nə qədər ki, biz ölənlərin qisasını almamışiq, mən əsgər paltarımı çıxarda bilmərəm. Hələ ki, ermənilər bizimkilerin analarını ağlar qoyub.

Fəxrəddin bunu deyib doluxsunmuşdu. İnsafən anası: "ya oğlumun canından davanın xofu çıxmır, ya da onun başına hava gəlir, Allah özü kömək olsun" deyə düşünmüş, daha heç bir söz deməmişdi. Mollanın yanına gedib kitab açdırmaq, Quran oxutdurmaq, lap elə dua yazdırmaq ağlından keçsə də ərinin qorxusundan qımışib oturmuşdu yerində. "Allaha pənah, demişdi, necə olar, olar. Qanlı-qadali mühərbiyənin cəngindən qoruyan Allah özü bilən məsləhətdir!"

Fəxrəddinin əsgər paltarında, tūfəng də ciyində hər gün səhər tezdən kənd yuxarı getməsi uşaqların da diqqətini çəkmişdi. Odur ki, səhərlər beş-altı uşaq kəndin arasına çıxb onun yolunu gözleyirdi. Elə ki, Fəxrəddin evdən çıxdı arxasında düşüb kəndin yuxarısına kimi ötürürdülər. Cox vaxtlar onun sırávi əsgər yerişini yamsılamağa çalışır, həm də ağız-ağıza verib oxuyurdular:

Vətən bizi yetişdirib bu ellərə yolladı,

Bu torpağa qurban deyib Allaha ismarladı.

Marş irəli,

Azərbaycan əsgəri.

Fəxrəddin də bundan ruhlanır, uşaqlarla dostluq etməyə başlayırdı. Örusdə çəpiş-quzu otaranlar da heyvanı o, gedən tərəfə haylayırdılar ki, həm görsünlər nə iş görür, həm də rast gəlsələr həmsöhbət olsunlar. Bir sözlə, kənddə böyükdən kiçiyə, hamının fikri-zikri Fəxrəddindəydi. Fəxrəddin də, insafən, hər gün ya bir quş, ya da dovşan vurur, kənd uşaqlarına peşkəş edir-

di. "Aparın, verin birinizin anası bişirsin, yeyin" deyirdi. Uşaqlar sevincək ovu alıb kəndə tərəf götürülürdülər. Fəxrəddin də onların arxasında bir xeyli baxdıqdan sonra səhər-səhər evdən çıxanda anası yemək qoyduğu torbasını sallaya-sallaya yavaş-yavaş evlərinə qayıdardı. Sanki o, ermənilərə olan hirsini çöl quşlarının, dovşanların üstünə tökməklə bir az sakitləşər, yüngülləşərdi.

Bir gün isə Fəxrəddinin ovqatını təlx edən hadisə baş verdi.

Həmin gün Fəxrəddin kənddən xeyli aralanmışdı. Uşaqlar da arxasında gəlməkdən yorulduğandan sonra qayıdır geriyə getmişdir. Ətrafda tam sakitlik idi. Birdən iki çöl quşunun otluqda nə isə axtardıqlarını gördü. Onlar bir şey axtarmaqdan daha çox pişik siçanla oynayan kimi nə ilə isə oynışıldır, bəlkə də öz aralarında tullanıb-düşürdülər. Amma Fəxrəddinə elə gəldi ki, quşlar bir-biri ilə oynamış, siçan oynadırlar, lap ermənilərin bizim əsirləri oynatdıqları kimi. Baxdı, baxdı və qəflətən qəzəbi tutdu quşlara. Odur ki, tüfəngi sinəsinə qaldıraraq nişan alıb atdı. Güllə səsi ətrafa yayılan kimi quşlardan biri üçub yaxınlıqdakı təpənin üstündə dövrə vurmağa başladı və hündürlükdən qulaqbatırıcı səslə cingildədi. O biri quş isə yerindəcə mayallaq aşındı. Fəxrəddin bir anlıq nə baş verdiyindən çəş-baş qaldı. Atəş səsindən onun özünü də qulaqları uğuldayırdı. Odur ki, elə uzaq-daca dayanıb mənzərəni bir müddət seyr etdi. Ov adətinə uyğun hərkət etmədi, güllə dəymiş meşə quşuna tərəf gedib ovun başını üzməyə tələsmədi. Güllə səsini eşitcək örüşdə nə qədər çəpiş-quzu otaran uşaq varlığı hamısı hay-küylə Fəxrəddinin yanına axışıb gəldi.

Bu an üçub yaxınlıqdakı təpənin üstündə dövrə vuran quş daha da yüksəkliyə qalxaraq oradan sürətlə aşağıya, özünü ora-bura çırpan yoldaşının yanına şığıdı. Dimdiyini yaralı quşun dimdiyinə dayayıb cikkildədi. Bu an yaralı quş elə bir ciyilti qopardı ki, Fəxrəddin də, səsə gəlib ətrafa toplaşan uşaqlar da yerlərindəcə donub qaldılar. Bu mənzərəni göz lazımdı ki, görə. Yaralı quş başını o biri quşun boynuna sıxıb durmuşdu. Quşlar bu vəziyyətdə sanki qucaqlaşmışdır. Beləcə, quşlar özlərini bir-birinə sıxılmış vəziyyətdə bir müddət dayanıb sonra hər ikisi yerə çökdü. Fəxrəddinin yanına toplaşmış uşaqlar onun nə deyəcəyini gözləmədən quşların çökdüyü otluğa tərəf yürüdülər. Fəxrəddin isə ayaqlarını sürüyə-sürüyə ağır addımlarla onların arxasında getdi.

Uşaqlar hadisə yerinə yaxınlaşan kimi salamat quş göye qalxdı. Bayaqli kimi göydə bir neçə dövrə vurub üçub getdi. Gözdən itənə kimi onun arxasında baxan uşaqlar yerdə böyrü üstə düşüb can verən quşu elə bil yaddan çıxartmışdır. Fəxrəddin əyilib yaralı quşu

qaldırdı və hər yerinə baxdı. Bədəninin heç bir yerində yara, zədə tapa bilmədi. Sadəcə, atlığı güllədən səpələnən qırmalardan biri quşun gözlərini kor etmiş, başını zədələmişdi. Elə bu an dünya-aləm Fəxrəddinin başına firlandı. Bir vaxtlar baş vermiş hadise gözlərinin qabağına gəldi. Müvəzinətini itirəcəyindən qorxub yerə çöməldi. Onun gözləri qaraldı, xəyalı yenə də uzaqlara çəkib apardı, harda ki, od-alovun içindəydi.

Mühəribənin qızığın çağdırdı. Bədəncə qüvvətli, həm də diribaş olduğundan piyada qoşunları tabor komandiri onun kimi seçmə beş-altı əsgəri yanında ehtiyat qüvvə olaraq saxlayırdı. Döyüşlərdən çıxmış Fəxrəddin hərtərəfli hazırlıqlı döyüşü sayılırdı, taborun bütün atıcı silahlarından sərrast atəş açmağı bacarırdı.

... Həmin gün Haramı düzəngahı od tutub yanındı. Şişqayadan tutmuş Qaraxanbəyli çaxır zavodunadək uzanan ön cəbhədə baş qaldırıb irəliləmək müşkül məsələyə çevrilmişdi. Heç uşaq kimi iməkləmək də olmurdu. Ermənilər arxada "bəslədikləri" bütün ehtiyat qüvvələrini irəliyə ataraq səngərlərdə yerləşdirmiş, bir addım da geri çəkilmək fikrləndə deyildilər. Üç günlük həmlədən əldə nəticə etməyən yuxarı komandanlıq kömək üçün aviasiyaya müraciət etmişdi. Hər gün bir döyük uçuşu edən teyyarələr isə istilik raketlərindən yayınmaq məqsədilə yarı yolda mühərrikləri söndürür, erməni səngərlərinə iki-üç yüz metr qalmış dönüş əməliyyatı keçirir, qulaqbatırıcı şarık bombalarını haraya gəldi tullayır və çıxıb gedirdilər. Öz ərazi-lərinə düşən bombardardan yayınmaq üçün gizlənməyə yer axtarmaqdan bezmiş tank taborunun komandiri aldığı tapşırıga görə motoatıcı tabor komandirinin yanına gəldi.

-Elçin, hazırlsanmı? Bir az tez başlayaq əməliyyata, erməniləri buralardan uzaqlaşdırıq. Yoxsa bezmişəm öz bombalarımızdan şəxsi heyəti qorumaq.

-Mən hazırlam.

-Onda nəyi gözləyirik? Gəl, başlayaq.

-Başlayaq.

Hücumqabağı həmlə qrupu toplandı, təlimatlandırıldı və döyük əmri verildi. Tank tabor komandiri tank komandirlərini və sürücü-mexanikləri bir təpəcikdə toplayıb ərazininin kəşfini açıqladı. Sonra tank ekipajları da öz komandirləri tərəfindən təlimatlandırıldı, hücum istiqaməti, alınacaq səngərlər və hücumdan sonra dayanacaq nöqtələri dəqiqləşdirildi.

-Əməliyyatın gözlənilmədən və dərhal baş tutması üçün piyada bölüyü ilə birgə hücuma keçməliyik. Hücumu üç tank, bir PDM ilə həyata keçiririk. Piyada dəstələrdən beş-altı nəfər olmaqla tankın üzərində oturmalıdır. Onlar tankı piyada atəşindən, qumbaraatlardan qorunalıdır ki, hədəfə doğru süreli irəliləyiş olsun.

Tank taborunun komandiri nə qədər elədisə də piyadalar tankların üstünə qalxmadılar.

-Biz elə tankların yanı ilə qaça-qaça gedəcəyik.

Əlacsızlıqdan hücumu kortəbii başlamalı oldular. Bir göz qırpmında tanklar sürətlə irəlilədi və piyada qoşun geridə qaldı. Tanklar və PDM iki səngəri ermənilərdən boşaltdı. Tankların üstünə oturdulmuş tank taborunun radistləri və texniki xidmət əsgərləri həmin səngərlərə girdilər ki, geri qayidan erməniləri səngərlərə buraxmasınlar. Sağ tərəfdə, bir az yüksəklikdə olan erməni postundan isə geridə qalmış piyadanı güllə ilə "biçməyə" başladılar. Çoxlu ölü və yaralanınanlar oldu.

Döyüşün qızığın çağında Fəxrəddin dostu Teymurun yaralandığını gördü. Onun yanında daha bir yaralı əsgər vardı. Hər ikisi yerə uzanmışdılar. Erməni snayperi durmadan onlara güllə atıldı.

-Teymurrr, bir az arxaya sürün. - Fəxrəddin var səsi ilə qışkırdı. - Orada xəndək varrrr...

Həqiqətən də bir az arxada köhnə arx yeri vardı. Sürünüb arxa girməklə erməni snayperinin gülləsinən yayınmaq olardı. Yaralının tərpəndiyini görən erməni snayperi durmadan güllə yağıdır, hər iki yaralının harası gəldi, nişan alıb atıldı.

-Mən gedirəmm.., - deyə Fəxrəddin bağırıldı. - Yaralıları çıxartmaq lazımdır.

-Otur, oturduğun yerdə. - Elçin komandır ona təpindi. - Sən hara gedirsən? Görmürsən erməni snayper güllələrini necə yağıdır?

-Yaralılar qanaxmadan öle bilərlər.

-Sən gedərsən, səni də vururlar. Qoy görək başımıza nə gəlir. İmkan düşən kimi yaralıları çıxardacağıq.

Bir ucdnan erməni postunu güllə-baran etsələr də gizləndiyi nöqtə tapılmadığından erməni snayper susmaq bilmirdi. Tank taborunun komandiri ehtiyatda olan PDM-le atəş açaraq həmin atəş nöqtəsini susdurmağa çalışdı. Bu zaman ermənilər ərazini irikalıblı minomyotdan atəşə tutdular.

Axşam şəvinik düşənə kimi nə qədər çalışdılarسا yaralıları çıxartmaq mümkün olmadı. Elə ki, araya qaranlıq çökdü, Fəxrəddin heç kimi gözləmədən götürüldü. Sanitar və əsgərlər iki xərək qapıb onun araxasında qaçıdlar.

-Teymurrr.., Teymur, gəlirəm.

Fəxrəddin az qala hıçqıra-hıçqıra qaçıır, yixılır, durub bir də qaçırdı.

Nəhayət, son dəfə üzüqöylü yixılanda hiss etdi ki, çökəkliyə düşdü. "Aha, deməli bura yuxarıdan gördüyüümüz həmin o çökəklikdir, köhnə arx yeridir. Teymur harada olsa buralardadır. Mən indi onları tapacağam. Onlara kömək etmək lazımdır. Onları xilas etmək gərəkdir". Fəxrəddin burnunda isti maye hiss etdi. Əlini vuranda qana bulaşdığını gördü, yixılanda

burnu zədələnmiş, qanamışdı. O, indi hiss etdi ki, bəşinən üstündən güllələr sağa-sola səpələnir. Ayağa qalxmadan sürünməyə başladı. Hələ tam qaranlıq düşməmişdi, alatoranlıq idi. Güclə də olsa seçilirdi ki, bir neçə addimlıqda iki qaraltı görünür. Ayağa qalxıb qaraltılarla təref qaçıdı.

Fəxrəddin yaxınlaşan kimi bir-birindən beş-altı addimlıqda uzanmış yaralıları tanıdı. Teymur elə uzanmışdı ki, sanki onu kimsə üzüqibləyə çevirmişdi.

-Teymurrr! - deyib Fəxrəddin dizlərini yerə atdı. Cəld onun başını yerdən qaldırıb dizinin üstünə qoydu. - Teymur, Teymur. - Yavaşca silkələdi.

-Sən...sən? - Teymur göz qapaqlarını açmadan güclə eşidiləcək tərzdə piçildədi.

-Mənəm, Teymur, mənəm, Faxıdı. Gəldim ki, səni aparam. Qorxma, gözlərini aç, qoymaram ölüsən.

-Bilir...dim... ki, gəl...ə...cək...sən.

Teymur son gücünü toplayıb göz qapaqlarını qaldırıb, Fəxrəddini süzdü. Sonra başı düşdü və huşunu itirdi.

-Teymurrr! - Fəxrəddin var gücü ilə qışkırdı.

...Fəxrəddinin gözünün qabağından Teymurun son baxışları uzun müddət getmədi. İndi quşların bu haləti ona həmin sehnənin dəhşətini yenidən yaşatdı. Xeyli müddət yerə oturub özünü cəmləşdirən Fəxrəddin ayağa qalxdı və dabanına tüpürüb evə üz tutdu. Həyətə girənə kimi özünü saxladı. Elə ki, həyətə daxil oldu, yemək çantasını bir tərəfə tullayıb tufəngi ciynindən endirdi. Lüləsindən tutub qundağını tut ağacına döyəcləməyə başladı. Çırpdı, cirpdı, sindirdi. Səsküyə həyətə çıxan anası bu hadisəni görüb qorxdu.

-Ay oğul, bu nə haldır? Sən nə edirsən? - Yaxşıxanım arvad oğlunun bu halından təşvişə düşüb az qala qonşular eşidiləcək qədər ucadan soruşdu.

Fəxrəddin heç bir söz demədən tufəngin çılıklənmiş qundağını həyətdə çırthaçırtla yanın ocağı atdı. Anası həyətdə ocaq qalayıb üstə toy qazanında su qoymuşdu ki, qızısın. Sonra həmin su ilə paltar yuyacaqdı. Tufəngin lüləsini isə zibil yesiyinə tulladı.

-Ay oğul, sən nə elədin? İndi atana nə cavab verəcəyəm?

-Anaaa! - deyə bağırıldı. - Bu tufəngin qalmağını istəyirsən, ya mənim dəli olmağımı? Bu tufəngə görə az qalıram ki, dəli olam.

-Başına dönüm, ay oğul. Bu tufəng sənə nə etdi ki? Sən niyə dəli olursan?

-Ona görə ki, mən bu tufənglə günahsız quşları vurub öldürdüm. Bu tufəngi hər dəfə divardan asılı gördükcə mən o dünyaya gedib gələcəyəm. Neçə dəfə o cəhənnəm əzabını yaşayacağam. Bu tufəng qaldıqca atəş açılacaq. Atəş açıldığca ürəklər qırılacaq, canlılar məhv olacaq. Mən bundan sonra canlıların məhv olmasını istəmirəm. Tufənlərin atəş aşmasını

istəmirəm. Bildinmi, ana?!

-Bildim oğul, bildim! - Yaxşıxanım ana yaşağının ucu ilə göz yaşlarını sildi. - Erməni yansın ki, dava başlayıb bizi bu günə qoydu. - Sonra yaxınlaşış hicqıra-hicqıra göz yaşlarını ürəyinə axıdan oğlunun boynunu qucaqladı. Tüfəngi sindirməgəna sindirdin. Lap yaxşı elədin. Sən çalış tüfəngin əməlini sindirib ürəyindən çıxart tulla. Mehrini Allahın yaratdığı heyvanlarla xoş elə. Qapımızda saxladığımız toyuq-cücəyə xoş səslə səslən, bir ovuc bugda götürüb səp, quzuların qabağına ot qoy, vaxtin olanda ağıldan çıxart, apar örüşdə bir az otar. Müharibənin acılarını beynindən çıxarda bilməsən də ürəyindən çıxart. Qoyma qara qan olub qəlbində laxtalansın. Yoxsa səni həmişə incidəcək.

Elə həmin gündən...

-Komandır! - Fəxrəddin müraciət etdi. - Elə həmin vaxtdan, o hadisədən sonra, bax, orda otlayan quzulara bağlanmışam. - deyə əli ilə biçənəyin o başında bir yerə toplaşış köyşək vuran toxluları göstərdi. - Ot bicirəm. Onlara qış tədarükü görürəm. Həm də sanatoriyanın qarovalıçusuyam. Bayaq hardansa qulağıma gülə səsi gəldi, sonra quşlar tükürpədici cikkilti çıxardılar. Bu andıra qalmış qazın fişiltisi da bir yan dan... Ona görə də pis oldun. Siz Allah, bağışlayın, özümdə deyildim.

-Siz tanışsınızuzu? - deyə inqloy nənələr dincəl-məyə getdiyindən onlara yaxınlaşan Lamiyə üzünü Ərdosta tutub soruşdu. - Bayaqdan nə yaman şirin-şirin söhbətləşirsınız?

-Həm tanışiq, həm də yox. Necə bəyəm?

-Heç. Elə-belə soruştum. Bir-birinizi tanıyb-tanı-

madiğınızı necə başa düşək?

-Fəxrəddinlə mən ermənilərə qarşı eyni cəbhədə vuruşmuşam. Eyni acıları, eyni hissələri yaşamışım. Ancaq... bəlkə də, orada görüşməmişik, rastlaşmamışıq.

-Komandır, heyvanların, quşların dostluğu insanların dostluğundan möhkəm olur. Mən hələ də özümü bağışlaya bilmirəm ki, niyə dərhal Teymuru çıxarmağa getmədim. O, çox qan itirmişdi, amma canını tapşırmamışdı, damarında son damla qanı qalanadək məni gözləmişdi. Bəlkə də... vaxtında yetişsəydik, Teymur ölməyəcəkdi. - Fəxrəddin bulud kimi dolux-sundu.

-Fəxrəddin, özünü günahkar sayıb qınama. - Ərdost ona toxtaxlıq verməyə çalışdı. - Teymurun da yazuşı ora qədərmiş.

-Yox, komandır. Teymur qismətini yox, məni gözləyirmiş. O, özü son nəfəsində belə dedi. Dedi ki, Faxı, arxamca heç kim gəlməsə də sənin gələcəyinə inanırdım. Bilirdim ki, gələcəksən. Dedi və başını dizi-min üstünə qoyaraq rahatlaşdı. Bundan sonra canını tapşırıdı.

Fəxrəddin bunu deyib başını əllərinin arasına alaraq uşaq kimi hönkürdü.

-Özünü ələ al, Faxı, sən uşaq deyilsən. - deyə Ərdost ona təsəlli vermək istədi.

-Gəl, gedək. - Lamiyə ərinin əlindən tutub dardı. Yavaş-yavaş Fəxrəddindən aralayıb öz otaqlarına tərəf getdilər. - Qoy, doyuncu ağlasın, yüngülləşsin. İndi onun üçün ən böyük təsəlli tək-tənha qalıb doyuncu ağlamaqdır.

HİKMƏT MƏLİKZADƏ

Yer, uşaq gözləyən gəlin kimidi

Tökür saçlarını qara kölgələr,
Bir parça ağ gətir tük qoymaq üçün.
Yer, uşaq gözləyən gəlin kimidi,
Ətəyin uzadır yük qoymaq üçün.

Mən də çox tapdadım bu xəstə ruhu,
Elə tapdadım ki, kürəyin əzdim.
Xatasız ov kimi güddüyüm qızın,
Gündə neçə kərə ürəyin əzdim.

Ömür quyu deyil, eşqi ip sanıb,
Canı addımbaşı dərdə sallayım.
...Bu qız çat salacaq şüşə ömrümə,
Gedim, gözlərimə pərdə sallayım...

Domino daşlarına ağı

Mən də üzü dağlara köç etmişəm nə vaxtsa,
Şeytan, görüb mağmınam, boğub məni biçarə.
Anamın əllərindən alıblar dördün ağıñ,
Dörd uşağın dalınca doğub məni biçarə.

Mən Allaha əl açıb dua eləmədikcə,
Dərd-sər mənim canımı yumruqdan iri düşüb.
Hər dəfə də dostlarla domino oynayanda,
Nədəndisə, bəxtimə ikinin biri düşüb.

Üçqoşatək dayanıb əcəl hər gün önumdə,
Nə ruh dözmür, nə bədən, kimi çəkim dara mən?
Üçün biri kimiyydi dadmadığım o həyat,
Üçün ağı görünür baxıramsa hara, mən.

Can yandırmaq günahmı, canın günahı yoxsa?
Hər gözələ xas olmur Əslitək yağı olmaq.
Bu qədərmi çətindi sevmədiyin qadınla,
Adam kimi dil tapıb ikinin ağı olmaq?

Qarşı düzlər xal salıb yenə də birqoşatək,
Geri çekir zamanın toru məni, İlahi.
Ağın ağı olmağın xeyri yoxdu adama,
Birin ağı olmaqdən qorù məni, İlahi!

Ağ paltarlı qadın

(Ustad şair Ramiz Rövşənə ad günü töhfəsi)

Sən ağ paltar geyəndə elə bildin qəm ağıdı,
Dünya bəxti korlarçun meşədimi, qadası?
Sən, bir məni başa sal, tək qalanda, qadına
Kişi üçün ağlamaq peşədimi, qadası?

Noolsun, ağ duvaqda görürlər səni, qadın,
Ağ bəxtinin üstünə qara çəkib pərilər.
Çox dedilər, inanma, sevgi yoxdu, inandın,
Öz əlinlə özünü dara çəkib pərilər.

Həyata uşaq kimi göz açandan zaridin,
Allah bilir qarşıda nə gözləyir, keç, səni.
Saçlarını süpürgə elədin öz ərinçün,
Öz ərin də sevgiyə bürümədi heç səni.

Tale səfil rəssamdı, əzabını çəkməkdən,
Baxıb, baxıb kağızı bulayacaq, əzizim.
Sən öləndə, sanma ki, çıçək alıb bir kişi
Göz yaşıyla qəbrini sulayacaq, əzizim.

Gül yerinə ərindən yumruq yedin həmişə,
Ondan qalan hissəleri uşaq kimi döy, kiri.
Ürəyinin başına yara salan kişinin
Hər gün otur qəbrinin qırağında söy, kiri.

Lal duyğular adama yol göstərir, görmürük,
Bir az sevgi olaydı kaş, ürəkli adamda.
Düşünmə ki, qadınsan, sevəcəklər nə vaxtsa,
Sevgi gəzmək əbəsdi daş ürəkli adamda.

Bəzən özün, bəzən də adın yaradı işə,
Hər sağlığında atılan pul eləmə özünü.
Sanacaqlar, eh, sən də min öləndən birisən,
Yalan yerə sevgiyə qul eləmə özünü.

Allahdan başqa kim var ürək açıb sevəsən?
Saçlarını ağardıb dən, ağ paltarlı qadın.
Sanma, qəbrin nə vaxtsa damacaq göz yaşından,
Ta ayrı cür qəm elə, sən, ağ paltarlı qadın.

***

İki şeytan,
hərəsinin əlində bir süngü
oturub qabaq-qənşər
nərd atır.
Bir kişi də
əllərinin qabarını deşə-deşə
uşağının pul qabına dərd atır.

***

Ruhumu dincə qoydum
könül limanına yaxın düşə bilməkçün;
təzə sevdalar dövr elədi başımda.
İndi, mən sənin ürəyini şüşə bilməkçün
köhne xatirələrə elçi daşımı olmalıdır?!
Bəlkə bağlayasan
hicran yanğılarına açdırın qapıları?
Mənim eşq çəpərindən aşmaq marağım yox.

***

Ömür yanından ötür,
Bir kölgə, bir fon kimi.
Arzular çəp görünürlər,
Sonuncu vaqon kimi.

Deyən, dərdə xoş gəlir,
Sifətimin ağlığı.
Nə qədər gözləyəcəm,
Burax bu uşaqlığı.

Ürəyin ağ varaqdı,
Bir kəlmə yaz, uzat, qız.
Mən gəlməyən yollara,
Gözünü az uzat, qız.

***

Kasıbin işi
xəcalət tərinə bulaşa-bulaşa
yoxluq adlı odun üstünə
sac qoymaqdı...
Günah da,
bir qadına şəhvətlə baxmaq deyil,
evdə uşaqları ac qoymaqdı...

***

Kirayə həyatı bəzən düşüncəsizlik nağılı kimi olur...

Hava çəkir xatirələr qapısız evtək,
Mən ruhumun nazi ilə az oynayıram.
Duyğularım xəlbir kimi deşik-deşikdi,
Həyat mənə toy tutanda, saz oynayıram.

Uşaq yaşım ötüb keçdi, böyüdüm guya, -
Ora-bura diyirləndim yəni top kimi.
Bir gün məni yük elədi özünə şəhər,
Kirayələr atdı-tutdu məni top kimi.

Çox vaxt susdum, səbrim daşdı, dəli olmadım,
Anam haqdan neçə dua asıbdı deyə...
Mən dünyaya gəlmədim ki, kirayə qalıbm...
Atamı da qınamadım kasıbdı deyə...

...Aydan-aya təpə aşır kirayə haqqı,
Adam bilmir, göyə çıxsın, ya dama, oğul.
Dualar da kara gəlmir özgə evində,
Özgə evdən ocaq olmur, adama, oğul.

Allahından uzaq düşür adamlar burda,
Dada çatmir on kitablıq bir ayə, evdə...
...Qonşuluqda bir nazənin ölüür, nə fayda,
Ağlamaq da yasaq olur kirayə evdə.

...Çox görmüşəm, toylar susub özgə evlərdə,
Qır damından qopub düşüb şəh, "Vağzalısız".
Aşıqları evə qoymur ev sahibəsi,
...Qonşu qız da gəlin köçür, eh, "Vağzalısız".

Əvvəlindən bu həyat da bir təmənnadı,
Günahını qopart bir-bir, ver, ağırlaşır...
Dünya özü səhv tikilmiş kirayə evdi,
Mini gəlir, mini gedir, yer ağırlaşır...

***

Bax, yenə içini hönkürtü basıb,
Nola, ağlamağın, ay, düşə sənə...
Qaytar nə vermişəm, köçümüz gedir,
Çətin, bu ömürdən pay düşə sənə.

...Gecənin bətnində zülmət tərpənir,
Duasız, əmələ batıl deməzlər...
Hər yalqız sevdanın bir çəp yolu var,
Hər ürək qırana qatıl deməzlər...

Dağılıb fikrimin qaranlıq sağı,
Bir az su çiləyin közümə, gəlim.
İlhamım sıxlırlar, bir ağ varaq ver,
Bir-iki söz yazım, özümə, gəlim.

...Ürəyim daxıldır, sevgin xırda pl,
Hərdən yada salıb qəpik atırsan.
Sən, mənə deyil ki, biçarə gözəl,
Öz yatmış bəxtinə təpik atırsan.

RAQİF NAZİMOĞLU

VƏTƏN

Doğrasan kəsilməz, atsan atılmaz,
Çörəyə qatılmaz, suya qatılmaz.
Düşmənə əyilməz, yada satılmaz,
Vətən kannan keçir, bədənnən keçir.

Qəlbinə girməsən keçmə yanından,
Qopsa çıxammazsan bir tufanından.
Vətən oğulların qızıl qanından,
Xanım-xatunların südündən keçir.

O çöllər, çəmənlər gör nələr deyir,
Əyil bu torpağa səcdə qıl, əyil.
Allahın özüdə Vətənsiz deyil,
Allahın, yoluda Vətəndən keçir.

YAXŞI GÖZ

Əzəl gündən bu dünyada yaxşı gəz,
Yaxşı arar, yaxşı tapar, yaxşı göz.
Ömrün-günün mənzili göz, yönü göz,
Bax bu yolu, bu mənzili yaxı keç.

Dəli könül havalanıb gəzib sən,
Dil üstünə incə sözlər düzüb sən.
Şərbət kimi, billur cama süzüb sən,
Qəm suyunu çək sinənə yaxşı iç.

Kədərini sevincinə dəyişmə,
Bir səhəri yüz gecənə dəyişmə.
Söz gücünü qol gücünə dəyişmə,
Yananı, yamanından yaxşı seç.

Ulduzların başın üstə sönməsin,
Ucalığın ucalığdan enməsin.
Şair Raqif, Vətən səndən dönməsin,
Köçəndə də bu dünyadan yaxşı köç.

QIŞDIMI DÜNYA

Özümüz sərr kimi gəldik dünyaya.
De, bircə sirrimi açdımmı dünyaya?
Yüz yol silahlanıb getdik üstünə,
Bir yol qarşımızdan qaçıdımi dünyaya?

Vurulsan oduna alışar, yanar,
Elə bil üzünə mələk boylanar.
Nə qoca tanıyar, nə cavav sayar,
Heykəldimi dünya, daşdımı dünya?

Gözündə nur gördüm, üzündə zillet,
Könlündə məhəbbət, dilində niyyət.
Ömür yer üzünə yüngül səyahət.
Doludumu dünya, boşdumu dünya?

Özünü dünyadan uzaq tutan yox,
Dünyanı özünə, çıraq tutan yox.
Dadından tamindan soraq tutaq yox,
Şirindimi dünya, turşdumu dünya?

Elə hey tələsir, elə hey qaçıır,
Tutdummu? Quş kimi əlindən uçur.
Üzündə gözündə dərd puçur-puçur,
Çürükdümü dünya, puçdumu dünya?

Dərd gördün, ay Raqif, dözdün, ölmədin,
Ürəkdən bir dəfə deyib gülmədin.
Ömrün payız vaxtı çatdı çatdı, bilmədin,
Yazdımı, yaydımı, qışdımı dünya?

OLA BİLMƏZ

Yalraqdan, qorxaqdan uzaq gəz dolan,
Alçaldar nə vaxtsa insəni yaman.
Zatı qırıq olub, yüz canlar alan,
Hər kəsə layiqli yar ola bilməz.

Vurnuxma külək tək küncdə, bucaqda,
Yaşayır qartalda, uzunqulaqda.
Yanıb külə dönmüş soyuq ocaqda,
Kösef tapılsada qor ola bilməz.

Xədisdə səxavət, qorxaqda qeyrət,
Nankorda sədaqət, qanmazda heyrət.
Abırsız həyasız gözəldə ismət,
Hər üzü kövrəkdə ar ola bilməz.

Haqqın dərgahında qol aç, üz, yeri,
Söz-sözə gələndə, saxla üz yeri.
Sən düz ol, düz dolan, düz gəz, düz yeri,
Düzlər el yanında xar ola bilməz.

Gəzib bu dünyani əli çıraqlı,
Ömür yaşayıraq sinəsi dağlı.
Ədalət axtarma, ay Nazimoğlu,
Yoxdan heç bir vədə var ola bilməz.

ARZU KƏŞKİN

Anamın gəlini olarsan?!

(Romandan bir parça)

...Artıq avqustun sonları idi. Röya bir neçə gün idi ki, şəhərə qayıtmışdı... Yenidən bir araya gələn qızlar yay təessuratlarından danışmaqla doymurdular. Hər gecə Lalə yatandan sonra Röya gizlətdiyi gündəliyi çıxarıb keçirdiyi günün ən yadda qalan anlarını bir-bir qeyd edirdi.

Beləcə, günlər su kimi axıb gedirdi. Daha onlara heç kəs gəlib-getmirdi, necə deyərlər, nisbi sakitlik hökm süründü...

Payız demək olar ki, qapının astanasını kəşmişdi. Yenə də havadan yağış iyi gəlirdi. Ağaclar yavaş-yavaş yaşıł donunu soyunub özlərini xəzana bükürdü. Bir gün dərs zamanı Röyaya bildirdilər ki, qapıcı onu axtarır. Qız cəld aşağı düşdü. Yaşlı qadın onu görən kimi:

-Qızım, bu sənə gəlib, - deyə əlindəki məktubu ona uzatdı. Qız ani təlaş keçirdi, əvvəl elə bildi ki, məktub evlərindəndi. Sakitcə, geri qayıda-qayıda zərfin üzərində imza görüb təəccübləndi. Diqqətlə baxanda məktubun Rusiyadan gəldiyini görüb, geri qayıtdı və zərfi qadına uzadaraq: - Yox, xala, səhv salmışınız, bu, mənə gəlməyib, - deyə, geri dönmək istəyərkən, qadın tərəddüdə:

-Yox, ay qız, yaxşı bax. Ad-familiyana, qrupuna qədər düz yazılıb, yüz faiz sənədi, - dedi.

Röya məktubu açan kimi, elə ilk kəlmədən kim olduğunu anladı. Sevincək halda:

- Hə, bağışlayın, mənə gəlibmiş, - deyib gözdən itdi.

Məktub Orxandan idi. Dərsləri birtəhər yola verən qız, sevincindən bilmirdi özünü necə evə çatdırınsın. Yol boyu öz-özünə:

-Hə, mən hiss edirdim ki, o, məni unutmaz, amma heç kim inanmırı. O, mənim həyatıma elə-belə gəlməmişdi ki, elə belə də çıxıb getsin, - deyə qürurlandı.

Evə çatanda qızın yadına düşdü ki, Lalənin bu gün də Rəşidlə görüşü var. O, tez gündəliyini çıxarıb, bu əlamətdar hadisəni də ora qeyd edib dərindən nəfəs aldı. Xeyalları gedib Rusiyani dolanıb gəldi. Məktubu sinəsinə sıxdı, sanki illərin göynərtisi bir anda gəlib canından keçdi. Bir qədər rahatlanandan sonra durub evə əl gəzdirdi.

Axşam gec saatlarında evə dönən Lalə otaqdakı ab-havani görüb, qapıda donub qaldı. O, ayaqqabısını çıxarmadan yaxınlıqda olan stula oturdu və çəşqin halda:

-Röya, bu, nə toy-bayramdı, əlamətdar bir şey var?

Röya musiqiyə bir az da səs verərək oynaya-oynaya əlindəki məktubu ona göstərib:

-Gözəl qız, sizi rəqsə dəvət etmək olarmı? - dedi, ara vermədən güldü.

Lalə məktubu onun əlindən aldı:

-Aaz, yaxşı, de ata canı Orxandandı?

-Aha, bu dəfə düz tapdın.

-Aaz, dayan, bir az su ver, halim pis oldu. - Sonra ona barmaq silkələyərək: - Mənim daha sənə sözüm yoxdu! - deyə Röyanı qucaqladı.

Röya sevincə:

-Deyirdim, sən isə inanmırıñ. Bilirdim ki, o, qayıdaq, bu zarafat, elə-belə deyildi. Bax, həqiqətən də əsgərlikdə imiş, ayrı cür ola bilməzdi!

Lalə tələsik ayaqqabalarını çıxardaraq yenidən onu bağırna basıb:

-Aaz, nə bilim, istəyrdim ki, sənin üçün yaxşı olsun da. Qorxurdum ki, ağlın başından çıxar. İndi məsləhət bilirsənsə, məktubu oxuyub fikrimi sənə deyim.

-Əlbəttə oxu. Onsuz da cavabını səninlə bir yerdə yazacam. Çünkü mən sənin kimi cümlə qura bilmə-rəm. Öz aramızdı, rəqsi öyrətdin, amma Azərbaycan dilinin qrammatikasını hələ tam öyrətməmisən. - Sonra o, sevincək: - Hələ gör bu münasibətlə sənə nə birişmişəm, balıq, bir də sənin ən sevimli lobyalı aşını.

Məktubu oxuyan Lalə gülə-gülə:

-Hə, Röya dediyin kimi varmış. Əyər sən onu belə qəlbən hiss etmisənsə, deməli bu qeyri-adi istəkdi. İnanırsan hələ də, şokdayam. Gör, kimlər gəldi, kimlər getdi. Vallah Allahın bəlasısan! İnanırsan, nə qədər sevinirəm, sənin xoşbəxtliyin mənim də xoşbəxtliyimdi, - deyə onu bir də bağırna basıb alnından öpdü.

Yenicə stol arxasına oturan Lalə yanın şamları gördü və birdən onu gülmək tutdu:

-Aaz, bu nədi? Buranı kilsəyə döndərmisən..?

Röya gülə-gülə:

-Aaz, şam yeməyidir də, kinolarda görməmisən

məyər? Bircə şamdanımız çatmır, yoxsa bir az da romantik olardı! İndi işığı söndürüb, bir az çörək yeyək, sonra da rəqs edərik. Elə təsəvvür et ki, Rəşidlə birgə şam yeməyinə oturmusən.

Lalə ucadan gülərək:

-Aaz, bələsan, vallah! Bilmirəm bu çox bilməydəndir, yoxsa sadəliyəndən.

-Hər ikisindəndir, baxır məqamına. Hə, doğrudan e, yadımdan çıxmışdı. - O, mətbəxə keçib balaca qabın içində dəsmala bükülmüş limonadla geri qayıdaraq Laləyə göstərib gülə-gülə: - Bu da bizim içkimiz.

-Aaz, oyunun olsun, bu nə konsertdi?! Sən əməlli-başlı romantiksən ki! Yaxşı deyiblər, dünyani gözəlkilə məhəbbət xilas edəcək, - deyə gülümşədi.

Həmən günü qızlar gecə yarıyacan deyib güldülər, o ki var əyləndilər. Onlar məktubu dönə-dönə oxuyub cavabını müzakirə etdilər. Birdən Röya:

-Lalə, bəlkə cavabı yazmağa tələsməyək, bilirsən niyə? Bir az yüngül çıxır e. Bir də ki, o, elə-belə bir sadə məktub yazıb. İndi tez cavab yazsam, deyəcək ki, bu qız elə himə bəndmiş.

-Aaz, dolamışan milləti?! O, əsgərdi, məktub onunçun hava ilə su kimidi. Birinci məktubda birdən birə kim eşq elan edir ki? Bəli, əyər siz bundan əvvəl görüşüb səhbət etsəydiniz, bəlkə də çox şey yazardı. Belə isə o, axı bilmir sənin ona qarşı münasibətini. Nə bilsin, bəlkə elə doğrudan da başqa istədiyin var. Amma indi yazmasan, fikirləşər ki, yəqin görüşdüyü var. Bu dəfə də bu fürsəti buraxsan, uduzarsan, bildin? Mən demirəm, bu gün yazaq, heç olmasa həftənin sonuna qədər düzüb-qoşub göndərək.

-Hə, yaxşı, mən razı, necə bilirsən elə də edək, - deyə onlar ortaq bir qərara gəldilər...

Qrup qızları Röyada baş verən dəyişiklikləri hiss etsə də, səbəbini heç cürə anlaya bilmirdilər. O, bu barədə Zümrüddən başqa heç kimə bir kəlmə də danışmamışdı. Sevinci yerə-göyə siğmayan Röya tez-tez həyətdəki oturacaqda oturub, xəyalında Orxanı canlandırır, sanki bütün ağrı-acılarını unutmağa çalışır. Ona elə gelirdi ki, Orxan onu görür, onlar xəyalən bir-birləri ilə səhbət edirlər.

Qızların təkidinə baxmayaraq onlarla birgə gəzməyə çıxmışdan imtina edən Röya, indi ancaq evə tələsirdi. Lalə ilə birlikdə yazdığı məktubu hələ göndərməzdən qabaq istəyirdi ki, anasıyla da məsləhətləşsin.

***

Röya rayona çatanda artıq hava qaralmışdı. O, anasını narahat etməsin deyə məhəlləarası avtobusa əyləşib evə yollandı. Qapıdan içəri girən kimi anası onun üzündəki xoş aurəni görüb rahatladi. Xeyli ordan-burdan səhbət edən qız sanki xəyallar aləminə qərq olmuşdu. Bu dəfəki gəlişinin əsas məqsədi olanları ana-

sına danışıb, ondan məsləhət almaq idi. - Yox, belə olmaz. Orxan məsələsini daha nə qədər gizlətmək olar?! Mütləq deyəcəyəm - deyə qəti qərar versə də sonra öz-özünə: - Amma qabaqda hələ iki il var. Yox, qoy Orxan gölsin, ondan sonra deyərəm. Həm də bilsə məktub yazmışam, aləmi dağıdır. - Sonra o, çəşqin vəziyyətdə: - Bəlkə eşitdirim?! Görəsən necə "reaksiya" verəcək? Leyləya da bu barədə danışmaq olmaz, o dəqiqə qoyar mamanın ovcuna. Nə yaxşı ki, Laləm və gündəliyim var - deyə özünə tössəlli verdi.

İki gün olardı ki, Röya heç kimə bir söz demədən sakit-sakit gəzib dolanırdı. Bir gün qərara gəldi ki, artıq məqam yetişib. Amma bilmirdi ki, bu səhbətin hərasından başlasın. Çox çətinliklə də olsa özündə cəsət tapıb anasıyla həmsəhbət oldu:

-Mama, əyər həyatını geri qaytarırdılar, həmin həyatı eynən yaşadığın kimi istərdin, yoxsa ayrı cürə? Deyirəm, yəni peşimançılıq çəkdiyin anlar olub?

Sara qızı təccübə baxıb:

-Niyə soruştursan ki?!

-Heç, papanın ölümünü nəzərdə tuturam.

Sara bir az fikrə gedib:

-Heç vaxt peşiman olmamışam, çünkü o, qeyri-adi insan id. Mən bilsəydim, atan on dəqiqədən sonra ölücək, yenə də ondan vaz keçməzdəm. - Gözləri dolan Sara qızın başını sığallayaraq: - Sən yenə də atmacalarından əl şəkmirsən. De, görüm, yenə nəyin var, utanma, de, gəlsin.

-Yox, elə-belə soruştum. Bir qız var e, rəfiqəm, onun sevdiyi oğlan əsgərlikdədi. O, cavab məktubu yazmaq istəyir. Məndən məsləhət istədi, mən də bilmədim nə deyim.

Sara qızı tərs-tərs baxıb:

-Röya, birdən o qız sən olarsan ha? Son vaxtlar gözümə birtəhər görünürsən! Heç bilirsən o məktublar neçə ev yrixıb?! Bax, sənə bəri başdan deyirəm, çalış, səhvə yol vermə, heç kəsə inam yoxdu. O qədər əhdindən dönen oğlanlar olub ki... Başqasıyla evlənib söz verdiyi qızların həyatını məhv ediblər! Oğlan üçün bu o qədər də eyib sayılmır, amma qızlar üçün böyük ləkədir. Məktub isə canlı sübutdu. Əsgərdi, lap yaxşı. Qayıdır gələndən sonra vəziyyətin hara varacağını heç kim bilmir. Qismətdən də artıq yemək olmur.

Anasının sözlərindən qızın ürəyi sıxlıdı, gözləri doldu və o, lal-dinməz öz otağına getdi. Gecə yarısı gündəliyi yaza-yaza öz-özünə:

-Hə, bir tərəfdən yaxşı oldu ki, cavab məktubunu göndərmədim. Digər tərəfdən isə ona yazığım gəlir, gözü yolda qalacaq. Lalənin də sözündə həqiqət var. Mama da qəribə şeylər danışır. Elə bil ata onu görən kimi elçi-filan göndərib. Amma necə qəzəbləndi? Nə yaxşı ki, başqa qızın adından danışdım. Yəqin mənə

görə qorxur. Daha demir ki, çoxunu suya susuz aparıb, susuz gətirərəm. Şəhər mühitində bir az ampaq oldun, batdır. - Sonra o, doluxsunub: - Yazlıq neynəsin, nadır da, əlbətdə, onu da yaxşı başa düşürəm. O, Orxanı mənim kimi tanıya bilməz axı. Allahım nə edim? Ay Lalə, bu günümədə sən mənə necə də lazımsan, bircə tətillər bitsəydi... - deyə üsyən etdi...

Səhəri gün Röya uşaqlarla qartopu oynadıqdan sonra nənəsigilə getdi. Yenə də çayın qırğındakı qayanın üstündə oturub xeyallara daldı. İki il bundan qabaq burada uşaqlarla birgə şaxta baba düzəltidləri yadına düşdü. O vaxt nənəsi Röyaya qaş-qabaq tökərək: - Aaz, bu nədi? Ay qız, səni şəhərə belə şeylər düzəltməyə göndərmişik, ya oxumağa? O da: - Ay nənə, "Qaynana" filminde gəlinin kuklasını görmüsən? Mənim şaxta babam onun yanında toya getməlidir. Gör, nə gözəldir ağappaq, bir də ki, darıxma, əbədi qalan deyil, bir azdan əriyib gedəcək.

Bu söhbətdən sonra uşaqlardan kimsə şaxta babanı uçurmaq istəsə də nənəsi:

-Toxunmayın, qoy durub, hərdən baxıb Röyanı yada salaram - demişdi.

Röya zaman-zaman hər dəfə "Qaynana" filminə baxanda nənəsini həmin personaja bənzəirdi. Çünkü onların həm geyimi, həm də xasiyyətləri demək olar ki, oxşar idi.

Yenidən həmən anları gözləri önündə canlandıran qızın gözləri doldu və o, öz-özünə:

-Nə gözəl günler idi, hayif bir göz qırpmında itib yox oldu. Kaş, keçmiş geri qaytarmaq mümkün olaydı! Yazlıq nənəm, fərli bir gün də görmədi - deyə kövrəldi...

***

Günlər su kimi axındı. Röya şəhərə qayıdb yenidən Laləyə qovuşmuşdu. Qızlar xeyli deyib-gülüb söhbət etdilər. O, hər şeyi Laləyə danişsa da, bircə anasıyla olan söhbətin üstünü açmadı.

Artıq ölkədə vəziyyət gərginləşirdi, nümayişlər səngimirdi. Bir axşam qızı bikef görən Lalə:

-Röy, nədi yüksəlmiş adama oxşayırsan? Bilirəm niyə. Darıxma, hərdən cavab gec gəlir.

Qızın sözlərindən halı dəyişən Röya başını qaldırmadan utana-utana:

-Lalə, bir şey demək istəyirəm.

-Yenə nə olub axı?

-Bilirsən, məktubu hələ göndərməmişəm.

Eşitdiklərindən qəzəblənən qız hırslı halda:

-Necə yəni göndərməmisən?! Aaz, sən məni dəli edəcəksən. Niyə belə edirən?! Axı niyə göndərmədin? Bəlkə ayrı istədiyin-görüşdүүn var?! Danış, danış, utanma, onsuz da daha hər şeydən keçib! - deyə gözləri hədəqədən çıxdı.

Qızın gözləri doldu və o, anasıyla olan söhbəti ona danişdi. Eşitdiklərindən daha da qəzəblənən Lalə:

-Aaz, sən elə bil Nikolayın vaxtında yaşayırsan. Başa düş, insan həqiqətən sevirsə, onu heç bir qüvvə yolundan döndərə bilməz. Belə çıxır ki, onu yalandan sevirmişən. Burda nə var ki, cavab məktubu da. Elə bir artıq şey də yazmamışq ki, kimsə sənə iradə tutsun. Yəni o qədər acızsən ki, sevginin yolunda bir addım ata bilmirsən?! Düzdü, hər şey ola bilər! Amma bu həyatdı, heç kim heç nədən siğortalanmayıb. Mən bilirəm ki, səndə olan iradə heç kimdə yoxdu. - Sonra o, incik halda: - İndi ki belədi, daha mən qarışan deyiləm, özün qərar ver, özün yaz, özün də göndər. Daha bu iş mənlik deyil! Bir də ki, əyər qorxursansa, onda Orxan barəsində söz-söhbəti birdəfəlik yığışdır! Artıq mən yorulmuşam! Özün də bilmirsən, nə istəyirsən! - deyə otaqdan çıxdı.

Röya həmin axşam gec yatdı. Gecə yarısında oturub çətinliklə cavab məktubu yazdı və qrammatik səhvlərə görə Orxana üzürhaqlıq etdi. Səhəri məktubu oxuyan Lalə xeyli güldü. O, zərfi bağlayıb bildirdi ki, heç bir dəyişiklik etmədən beləcə də yola salacam, yoxsa birdən ağlına yenə nəsə gələr!

***

Orxan sübh tezdən doya bilmədiyi əsgər yuxusundan ayılıb öz-özünə:

-İlahi, nə gözəl yuxu idi! Bircə vaxt tez keçsəydi... Eh ana, səninçün burnumun ucu göynəyir! Qayıdanda səni qucağında gəzdirəcəm. - Sonra o, birdən-birə duruxaraq öz-özünə: - Qəribədi, görəsən Röya niyə məktubuma cavab yazmadı? Bəlkə o vaxt qızla söhbət etdiyimə görə məndən inciyib? Çox güman ki, elədi. Necə də o məqam yadımdan çıxb. İndi oturub arsız-arsıb bir ondan cavab da gözləyirəm. - Yenə özünə təsəlli verərək: - Yox, məncə bizə fikir vermədi. Çünkü yanımdan heç nə olmamış kimi keçib getdi. Gərək məktəbi bitirəndə heç olmasa yaxınlaşış vida-laşaydım. Yaxşı deyiblər: "Müsəlmanın sonrakı ağı". Əyər yazmasa, deməli ayrışımı sevir. Bəlkə də görüşür, yoxsa cavab niyə bu qədər çəkdi ki?

Elə bu zaman komandirin "Rota, podyom!" səsi onu diksindirdi. Əzgin halda:

-"Podyom-podyom" da, daha niyə qışqırırsan! Allah, görəsən burada doyunca "oxx" deyib yatan günüm olacaq? Qoy bir evə qayıdım, düz bir ay yataqdan duran deyiləm, - deyə kəməri bağlaya-bağlaya sıraya keçdi.

Günorta vaxtı həyətdə ona yaxınlaşan əsgər dostu:

-Nə xəbər var? Məktubdan-zaddan gəlir, ya yox? Mənimki də çoxdandı yazmır, artıq üç məktub göndərmişəm, bir dənə də olsun cavab gəlməyib. Deyirəm birdən ayrışına gedər e.

Orxan gülə-gülə:

-Sən də lap öldürmüsən vallahi. Mənim yerimdə olsan, neynəyərsən? Gör, neçə vaxtdı yazmışam, hələ bir xəbər yoxdu.

Dostu ona təsəlli verərək:

-İlk dəfə yazanda elə olur da. Qızlar bir az çoxbilmişdilər axı, istəyirlər çoxlu məktub yazasan, məqam gələndə desin ki, bəs mənimcün ölürdün, gündə beş məktub yazırdın, nə bilim nə. - Sonra o, birdən ciddi halda: - Sən çox şeyi bilmirsən, qardaş. Qadın yıxan evi, heç kəs tikə bilməz. Mənim bu barədə həyat təcrübəm səninkindən daha çoxdu. Biz axı onunla xeyli görüşmüşük, siz isə yox. - Ərkyana Orxanın ciyininə əlini şappıldadıb: - Eh, sən də o qədər avamsan ki, bir məktəbdə oxuya-oxuya, onunla münasibət yarada bilməmisən. Bax, mən işimi nəğd edib gəlmışəm, fikir çəkmə, yaxşı olar...

Orxan zarafatla:

-Sən heç! Yerin altını da bilirsən, üstünü də, Amerika kəşfiyyatının yəqin səndən xəbəri yoxdu. Bilirsən mənim işim niyə çətinə düşüb? Əvvəldən onunla məzələnməsəydim, elə mən də indi sənin kimi arxayı oturmuşdum yerimdə. Hələ bundan əlavə məni ayrı bir qızla da görüb. İndi fikirləşirəm ki, çətin cavab yazar, qalib Allah'a.

-Da denən, sən də az aşın duzu olmamışan da. - Sonra o, Orxani başdan-ayağa süzüb təccübələ: - Başa düşmədim, yəni eyni vaxtda ikisinə "padxod" edirdin?

Orxan tərs-tərs ona baxıb:

-Sən lap öldürmüsən e. Alen Delon zadam, gündə ikisiylə görüşüm?! Birini ələ almışdım, qalmışdı ikincisi! Neynim, əvvəl Röyayla tanış olmaq istədim, qəbul etmədi. Fikirləşdim ki, ya istədiyi var, ya da, məndən xoşu gəlmir. Mən də dedim, istəmir, qoy istəməsin, zorla məcbur edən deyiləm ki. Sonra bir başqasıyla rastlaşdım. Zalimin qızı elə hazır imiş, ilk təklifimdə mənimlə razılaşıb söhbətə çıxdı. Bir-iki dəfə görüşəndən sonra gördüm ki, yox, mənlik deyil. Tərslidən elə ilk görüşümüzdə bizi Röya gördü.

Nicat onu ürək-dirək verib:

-Eh, sən də, görüb-görüb də. - Sonra bic-bic qımışaraq: - Dayan e, elə-belə görüb, yoxsa...

-Ağlın çəşib. Sənə deyirəm ki, söhbət edirdik, özü də mək-təb-də.

Nicat sakitcə:

-Daha niyə əsəbləşirsən? Səni vəziyyətdən çıxarmaq üçün soruşmalıyam da. Axı görməkdən-görməyə də fərq var. Əyər dediyin düzdürsə, burda elə bir şey yoxdu. Söhbət edirməssiz də? Nə isə, fikir etmə. Nə-nəm demiş, "Allah düzəldən işi, bəndə əyə bilməz"...

Bir az özünə gələn Orxan dərindən nəfəs alıb:

-Sən lap Kaşpiroviskisən ki, bütün stresimi götürdüñ.

Nicat özündən razı halda:

-Hə, sabah "volnidi". Gör, nə deyirəm, Larisanın yaxşı rəfiqəsi var - Kristina. Əvvəl istədim onu Azada düzəldim, indi görürəm, elə sən yaxşısan. Bir az fikri ni dağıdarsan.

Bunu eşidən Orxan daş atıb başını tutdu:

-Yox, qardaş, Əhməddən sonra qələt edərəm. Bircə evə cüt qayıtmagım çatmir.

Oğlan təccübələ:

-Dayan e, Əhmədə nə olub ki, nəsə bir qəmbərqlusu çıxıb? Mən həmişə deyirdim ki, o, axırda bir zibilə düşəcək. Danış, görək nə məsələdi.

-Xəbərin yoxdu məyər, o gün uşaqlar deyirlər ki, hansısa komandirin qızına ilişib. Əvvəl iki idilər, bu gün-sabah üçüncü peyda olacaq. Çatdı?

Nicat barmağını dişləyib:

-Belə de də. Özbək ki, özbək. Ala, bu, lap monqoldu ki! Deyirəm axı, son vaxtlar salam verirəm, güclə alır.

-Nədi, iki daşın arasında, burda da özünü yetirmisən?

Nicat tərs-tərs ona baxıb:

-Əşsi, o qızla da onu "çerez Larisa" tanış etmişəm də. Nə əcəb Larisanın səsi çıxmır.

Orxan zarafatla:

-Ehtiyatlı ol a, onların səsi çıxanda çox pis çıxır. Bunların yanından keçmək də xətadı. Necə deyərlər: "Gülmə qonşuna..."

Oğlan özündən razı halda:

-Yox əşsi, Əhməd kimi "dubam" məyər? O, nadir bir nüsxədir ki, gəlib düşüb bizim "çasta". Sən Allah, burda mənim günahım var? Qızla tanış etmişəm də. Onu da məndən özü dönə-dönə xahiş edib. Ağlı olaydı. Belə də lap canı çıxsın! Görməmiş oğlu, görməmiş!

Orxan dərindən köksötürərək:

-Bax, ona görə deyirəm ki, belə işlərə girişmə. Arada qalmaqdən axmaq şey yoxdu. Ona görə də mən pas.

Nicat incik halda:

-Daha qərar sənindi, özün bilərsən. Elə bilirsən qayıdanın sonunda bir də əlinə belə fürsət düşəcək? Nə isə, özün bilərsən, gedək pocta, bəlkə bu tərəfdən bəxtimiz güldü, - deyə onlar bir-birinə qoşulub getdilər.

Poçtdan çıxan Nicat özündən razı halda:

-Bax, görürsən, ayağım yüngüldü, ikimizin də işi düzəldi! Elə bil ürəyimə dammişdi ki, bu gün məktub gələcək. Hələ bir oxu, görək nə yazıb?

Oğlan tərs-tərs onu süzüb:

-Ağlılı ol, bala, sən öz məktubunla başını qat! - deyə tez zərfi açıb oxumağa başladı.

Sətirdən sətirə adlıqca gülümsəyirdi. Ona tə-

bəssüm bəxş edən vərəqi qatlayıb cibinə qoydu və bay-aqkı sözlərindən portmüs Nicata üzünü tutub:

-Yaxşı, incimə, zarafat etdim də. Birinci dəfə üçün yaxşısı. Əsas odur ki, cavab yazdı. Səndə vəziyyət necədi?

Nicat heç nə olmamış kimi:

-Əla, necə olacaq! Qardaş mənim Xədicəm nəğddi-nəğd! Sabah heç yana getdi yoxdu. Larisa-marisa qələt eləyir. Gərək fikirləşib ona dolğun bir cavab yazam.

-Hə, deyəsən yavaş-yavaş kəndinə qayıdırsan ha, yəni bir balaca ağıllanırsan, - deyə Orxan yenə zarafatından qalmadı.

***

Aradan xeyli müddət keçmişdi. Ortada nisbi bir sakitlik yaranmışdı. Hər kəs öz işi ilə məşğul idi. Röyanın dərslərində xeyli irəlləyişi görən Zümrüt maraqla:

-Ay Röy, adətən deyirlər ki, insan sevəndə, dərslərə bir o qədər həvəsi qalmır. Amma sənə baxıram, maşallah qiymətlərin günü-gündən yaxşılaşır. Mən isə güc-bəla ilə oxuyuram. Vaxt vardi, heç bircə üçüm də yox idı.

Qız onun sözünü zarafta salıb:

-Az, mən yəqin "anormal"am da. Sevgi, mənə əksi-nə, bir az da ruh yüksəkliyi gətirir. Amma iraq-iraq, nə-sə bir bəd şey baş versə, bəlkə dünyadan küsüb içimdən ovula-ovula qalaram, - deyə gülümsədi...

***

Baharın nəfəsi yenicə doğulmuş çağ'a ətri kimi duyulurdu. Bir yandan da Orxandan gələn məktubun ab-havası Röyanın ovqatına ayrı bir rəng qatmışdı. Sevincin-dən qanad açmışdı.

Orxandan gələn növbəti məktubu oxuyan Lalə qızə söz atıb:

-Ay bəxtəvər, hər ürək sahibi belə məktub yaza bilməz e. Bu məktubda onun saflığı, qəlbinin təmizliyi duyulur. Sən isə cavab yazmağa qorxurdun, - dedi.

Röya növbəti cavab məktubunu göndərəndə elə düşünürdü ki, bu məktub gedib çatanadək Orxan özü gəlib çıxacaq...

(Roman kitab şəklində çapa hazırlanır)

MİEHMAN GÖYTƏPƏLİ

Xəzandan qovrulmuş sanki çicəkdi

Xəzandan qovrulmuş sanki çicəkdi,
Toxunsam ləçəyi tökülməzmi de?
Köksümə sığınan bir kəpənəkdi,
Üfləsəm qanadı sökülməzmi de?

Könlü sıxıntılı, qəlbi göynəyən,
Acı taleyinə boyun əyməyən,
İllərdi telinə sığal dəyməyən,
Qərib sıgalımdan bükülməzmi de?

Bir ofsunlu gözləri var yamanda,
Ürək oxşayandı könül duyandı.
Başında sevdalı sisdi, dumandı,
Xəfif bir küləkdən çəkilməzmi de?

Bir gün ürəyini dələn sevgisi,
Sevincdən uçunub gülən sevgisi,
Bir nadan qəlbində ölən sevgisi,
Bu sıňq könlümə əkilməzmi de?

O, qərib o ürkək davranışıyla,
Könuldən könülə bağlılığıyla,
Gülən gözlərində ağlışıyla
Özgə çicəklərdən seçilməzmi de?

Vurub qapısını gedəsi olsam,
Səssizcə yanından ötəsi olsam,
Düşüb ürəyindən itəsi olsam
Gözləri yollara dikilməzmi de?

Xəzandan qovrulmuş sanki çicəkdi,
Toxunsam ləçəyi tökülməzmi de?
Köksümə sığınan bir kəpənəkdi,
Üfləsəm qanadı sökülməzmi de?

İndidən durmuşam o daşın altda

Yenə saçlarımda qar çicəkləyib,
Yenə dayanmışam bu qışın altda.
Nə ola buludlar kövrələ bir az,
Yuyula günahım yağışın altda.

Allahım bilirəm səbrində təksən,
Bizləri sınığa çox çəkəcəksən,
Deyirlər ki, göydən daş tökəcəksən,
İndidən durmuşam o daşın altda

Nə olar rəhm elə mən bəxti təkə
Silkələ, yuxumnan aylım bəlkə
Qoyma mələklərin əziyyət çəkə
Gəlmışəm, "bük məni, qoy başın altda"

İçimdə ocaq var, çölüm qar kimi
Dərdlərim gül açıb ilk bahar kimi
Dayanıb qarşında, günahkar kimi
Şam tek əriyirəm baxışın altda

Üstümdə günah var yaxşı gəz məni,
Tapib günahımdan endir, üz məni
Sonra da lütvünlə, "tapda", "əz" məni
Onsuz, eziilmişəm bu yaşın altda

Yaxşı ki kəfənin cibləri yoxdur

Yaxşı ki ölülər əliboş gedir
Yoxsa o dünyani talardı insan
Burdan qum daşıyıb, kərpic daşıyıb
Cənnəti hasara salardı insan

Orda da həqiqət qaçaq düşərdi
Yalanlar, böhtanlar dönərdi dağa
Orda da Fələyin dönərdi üzü
Qullar qul qalardı ağalar ağa

Söküb mələklərin xanəmanını
Yerində saraylar tikərdi bəylər
Orda da məzlumun sorub qanını
Yığıb Cəhənnəmə tökərdi bəylər

Çətənə kolutək bitərdi rüşvət
Zalim ağaların daş ürəyində
Mərhəmət yerinə kin göyərərdi
Taclı dığaların boş ürəyində

Yaxşı ki, ayıqdı orda mələklər
Şükür, ruhların da gozləri toxdu
Yoxsa Cəhənnəmə dönərdi Cənnət
Yaxşı ki, kəfənin cibləri yoxdu

Dəlinin yadına daş salan kimi
Gor neçə qapıya daş atdırın, şair.
Indi də başlayar gor tədarükü
Nahaq yatanları oyatdırın, şair.

Səndən savayı

Bu viran qəlbimi, talan qəlbimi,
Kim yaxşı bilər ki, mənnən savayı.
Qapımı döyməyə kim cüret eylər,
Bu gecə yarısı qəmnən savayı.

Hər dərdin öz yönü, öz yöntem var,
Başımı dik tutdum gələndə qüber.
Yuxusuz gözlərə nə məlhəm olar,
Bu qərib gecədə çəndən savayı.

Gözü yaş, kipriyi nəm çəkə bilər
Hansı taleyi yar qəm çəkə bilər
Mənim dərd yükümü kim çəkə bilər,
Bu sərsəm dünyada səndən savayı.

Hədərə xərclədim mətin ömrümü,
Bu asan ömrümü, çətin ömrümü.
Sildim yaddaşımdan bütün ömrümü,
Sənə qovuşduğum gündən savayı.

Mən bu dərdin baş daşıyam baş daşı

Gor nə vaxtdan sinayıram bu dərdi,
Bəzən olur qinayıram bu dərdi,
Qoxusundan tanıyıram bu dərdi,
Mən bu dərdin sirdaşıyam, sırdaşı

Bu dərd xallı, bu dərd ala dərdimdi
Bu dərd ana, bu dərd bala dərdimdi
Bu dərd mənim üzüyola dərdimdi
Mən bu dərdin qardaşıyam qardaşı

Əzəl gündən üzü qara dərtdi bu
Bir az şirin, bir az qora dərddi bu
Köhnəlibdi, qara-qura dərtdi bu
Mən bu dərdin nimdaşıyam nimdaşı

Bəzən həlim, bəzən olur sərt gəzir
Göz qoyuram son zamanlar pərt gəzir
Bu dərd gəlib şad günümdə dərd gəzir
Mən bu dərdin dərd daşıyam dərd daşı

Sevinc görüb indi özün yan verir
Xəstələnib dərdər ona qan verir
Bu dərd gəlib ürəyimdə can verir
Mən bu dərdin baş daşıyam baş daşı

Şeir qatiləri

Hər gün
Boylu qələmlərindən
neçə-neşə şikəst serlər doğulur,
Hər gün neçə-neçə şikəst serlər
kitab adlı məhbəs vaqonlarla
kitab rəfi deyilən bölgələrə
sürgün olunur,
Hələ də, oxucu ürəyindən qovulmuş
Qatil "şairciklər"
yeni dogum etmək üçün
yerlə göylə əlləşir,
Hələ də oxucu nəfəsi deyilən
"kislardə" çatışmamazlığından
neşə-neçə şikəst seirlər
dünyasını dəyisir,
Günbəgün çoxalır
poeziya adlı o cəngəllikdə
seir dograyan,
şerif kəsən,
Bəs haraya baxır
tənqid adlı
vicdan məhkəməsi görəsən!?

SABİR ZAMANLI

Qonaq göndərdi

Bağ istədim, bağçam olsun,
Ulu Tanrıım dağ göndərdi.
Mən günümü ağ istədim,
Kəfənimə ağ göndərdi.

Ömrümü bölüb gedirəm,
Həsrəti görüb gedirəm,
Bəs niyə ölüb gedirəm?
Rəbbim məni sağ göndərdi.

Hardan gəldim, bilmədim ki,
Gəlşimi görmədim ki.
Öz xoşumla gəlmədim ki,
Allahım qonaq göndərdi.

Yerişimiə-duruşuma,
Sevgi dolu baxışima,
Hər ilməmə, naxışima,
Bolluca qınaq göndərdi.

Bəlkə gecə, bəlkə danam?
Bəs görəsən mən hardanam?!
Nədən mənim Yaradanım,
Dünyaya sınaq göndərd?!

Anasız qalıb

Sinəsi üstündə gəzdiyin torpaq,
Boyuna ölçülüb-biçilib, ana.
Həyatı dərk edib getdiyin gündən,
Elə bil bu düyna kiçilib, ana.

Kiçilib gözümdə cığırlar, yollar,
Kiçilib gözümdə o gen daxma da.
Dadı-duzu qaçıb sənsiz hər şeyin,
Sənsiz acı dadır şirin loxma da.

O daş məzarını döyən yağışlar,
Əriyən qəlbinin yağıdı bəlkə?!
Sinənin üstündə qabaran torpaq,
Dərdli ürəyinin dağdı bəlkə?!

Kiçilib gözümdə həyatın özü,
Məna da, məntiq də mənasız qalıb.
Agah ol, ay ana, sən ölen gündən
Dünyanın özü də anasız qalıb.

Bilirəm

Bilirəm, heç bir şey əbədi deyil,
Ümid də, arzu da məni atacaq.
Mən öz istəyimə çatana kimi,
Ömrüm məkanına gedib çatacaq.

Bilirəm, nə vaxtsa ruhumdan qopub,
Zamandan ayrılan yarpaq olacam.
Bu dünya bir azca böyüsün deyə,
Əriyib bir ovuc torpaq olacam.

Bilirəm, dünyaya niyə gəlmişik,
Gəlmişik ölümü yaşatmaq üçün.
Onsuz da dünyanın yükü ağırdı,
Ölürük yükünü boşaltmaq üçün.

Yorulmuşam

Yorulmuşam hər bir şeydən -
Günahdan da, savabdan da.
Üzərimə hər gün yağan
Sualdan da, cavabdan da.

Sual ağır, cavab çətin,
Xəyallarda boğuluram.
Günəş kimi gecə ölüb,
Hər gün tezdən doğuluram.

Göynəyirəm doğmamızı,
Yadımızı itirəndə.
Əl topu tək bu dünyani
Bir-birimizə ötürəndə.

Ötüb keçən aylar-illər,
Üzümüzə gülüb gedir.
Duymasaq da, zərrə-zərrə
Ömrümüzü bölüb gedir.

Yorub məni düşüncələr,
Duyğuların qoynundayam.
Bu dünyaya gələn gündən,
Taleyin bəd oynundayam.

Sonu hanı

Harda olsaq bizi görür,
Göstərmir ölüm özünü.
Ölümən o yanda nə var,
Göstərsin, görək üzünü.

Bilən desin, biz də bilək,
O dünyanın yönü hanı...
Əgər ölüm son deyilsə,
Bəs bu ömrün sonu hanı?

Mənzil başı dörd divardı,
Çıxışını tapamırıq...
Bəlkə çoxdan tərk edərdik,
Bu dünyadan qopamırıq.

Gedirəm

Gör necə çasdırıb bu ömür məni,
Gedə bilmədiyim yolu gedirəm.
Bağışla, Allahım, mən Sənə doğru,
Boxçası günahla dolu gedirəm.

Bu həyat, bu yaşam ölmək üçünmü?!
Zamanın karvanı ruhun köçümü?!
Dünyaya gəlmişim mənim suçummu,
İndi də min ahla dolu gedirəm?

Sabirəm, bu ömür çox yorub məni,
Dərdimin atəşi qovurub məni.
Tanrımla dərgahına çağırıb məni,
İçimdə qınaqla dolu gedirəm.

Qurudardıq

Nə yaxşı ki kədər varmış,
Öləndə də gülərdik biz.
Gülə-gülə insanlığı,
Bu dünyadan silərdik biz.

Nə yaxşı ki kədər varmış,
Səadəti duyanmadıq.
Qafılətin laylasından,
Ömür boyu oyanmadıq.

Nə yaxşı ki kədər varmış,
Düşüncələr daralardı.
Qəlbimizin bir künçündə,
Sevincimiz tək qalardı.

Nə yaxşı ki kədər varmış,
Ağlamağı unudardıq.
Quraq keçən ömrümüzə,
Bu dünyadı qurudardıq.

Geyirəm

Gör necə çasdırıb bu ömür məni,
Gedə bilmədiyim yolu gedirəm.
Bağışla, Allahım, mən Sənə doğru,
Boxçası günahla dolu gedirəm.

Bu həyat, bu yaşam ölmək üçünmü?!
Zamanın karvanı ruhun köçümü?!
Dünyaya gəlmişim mənim suçummu,
İndi də min ahla dolu gedirəm?

Sabirəm, bu ömür çox yorub məni,
Dərdimin atəşi qovurub məni.
Tanrımla dərgahına çağırıb məni,
İçimdə qınaqla dolu gedirəm.

Bilirəm

Bilirəm, heç bir şey əbədi deyil,
Ümid də, arzu da məni atacaq.
Mən öz istəyimə çatana kimi,
Ömrüm məkanına gedib çatacaq.

Bilirəm, nə vaxtsa ruhumdan qopub,
Zamandan ayrılan yarpaq olacam.
Bu dünya bir azca böyüsün deyə,
Əriyib bir ovuc torpaq olacam.

Bilirəm, dünyaya niyə gəlmişik, -
Gəlmişik ölümü yaşatmaq üçün,
Onsuz da dünyanın yükü ağırdı,
Ölürük yükünü boşaltmaq üçün.

ÜLVİYYƏ NİYAZQIZI

FİNDİQSƏTƏN QIZ

(Hekayə)

Günəşli bir yaz səhəri idi. Təbiət qış yuxusundan oyanırdı, sanki özü ilə birgə insanları da qış yuxusundan oyadırdı. Hamı səhər tezdən işə tələsirdi, amma Zərifgilin evində valideynləri toya getməyə hazırlaşdılar. Zərifin atası və anası qonşu kənddə yaşayan qohumlarının toyuna getmək üçün işdən icazə almışdılar. Zərif də toya getməyi çox istəyirdi, amma dərs günü olduğundan valideynləri onu özləri ilə aparmağa razı olmadılar, qızın babası ilə qalmağına qərar verdilər. Düzdür, qızçıqaz bundan məyus oldu, amma o, bilirdi ki, toya getsə, dərslərindən geri qalacaq. Ona görə də məyusluğunu tez ötüb keçdi. O, həvəslə məktəb paltarlarını geyindi, ata-anası ilə sağollasdı, onlara "yaxşı yol" arzulayıb məktəbə yola düşdü.

Zərifgil ailədə dörd nəfər idilər: atası, anası, babası və özü. Zərif dördüncü sinifdə oxuyurdu. Müəllimlərinin də, bütün sinif yoldaşlarının da sevimlisinə çevrilmişdi. O, öz nizam-intizamı, çalış-qanlığı ilə hamının rəğbətini qazanmışdı. Ailəsi həmişə onunla fəxr edirdi. Amma deyirlər sən saydığını say, gör fələk nə sayır. Balaca qızçıqaz nə bileydi ki, bu gün ata-anasını son dəfə görürdü.

Məktəbdə sonuncu dərs keçirildi. Zəng vuruldu və uşaqlar adəti üzrə kitab-dəftərləri çantalara yığıb evə getdilər. Zərif də sevinə-sevinə gəldi ki, üç fəndən "əla" qiymət aldığını babasına xəbər versin. Amma gəlib gördü ki, babası evdə yoxdur. O, bilirdi ki, babası evdə olmayanda adətən findiq bağında ağaclarla qulluq edir. Babasının böyük findiq bağı var idi. Baba bu bağı öz əziyyəti ilə əkib-becərmışdı. Hər il findiq mövsümündə bu bağlardan çoxlu məhsul toplayıb bazara çıxarırdı. Qız bu bağda oynamağı çox sevsə də dərs vaxtlarında ora az-az gedirdi.

Zərif adəti üzrə paltarlarını dəyişdikdən sonra əl-üzünü yuyub anasının hazırladığı yeməkdən yedi və dərslərini oxumağa başladı. Elə bu anda qonşuları Nəzakət xala qapıda göründü. O, balaca qızdan babasının harda olduğunu soruşdu. Qız babasının yəqin ki, bağda olduğunu söylədi. Zərif hiss etdi ki, Nəzakət xala çox təlaşlıdır. Gözlərində təşviş, qorxu, həyəcan, kədər var idi. Qız bunları hiss etdikcə, kiçik qəlbini titrədi. Özünü toplayaraq soruşdu:

-Nəzakət xala, nə olub?

Qadının yumru, xırda gözləri yaşardı, onu qəhər boğdu, lakin biruzə verməməyə çalışdı və Zərifdən gedib babasını çağırmağı xahiş etdi. Balaca qız qaça-qaça bağa tərəf getdi. Babası doğrudan da bağda idi, ağacları sulayırdı. Qız təngnəfəs babasına yاخınlaşdırıb dedi:

-Baba, Nəzakət xala bizə gəlib, səni çağırır.

Qızın səsindəki həyəcanı hiss etməmək mümkün deyildi. Baba əlindəki işi buxarib tez evə doğru getdi. O, uzaqdan qonşuları Nəzakəti gördü və ürəyi döyünməyə başladı. Qonşu Fəhmi kişini görən kimi nitqi qurudu, dili söz tutmadı. Qadın Zərifdən həyətdə oynamağı xahiş etdi. Qızçıqaz artıq anlamışdı ki, pis nə isə baş verib.

Nəzakət xala kədər, ağrı dolu səsi ilə Fəhmi kişiyə oğlunun və gəlininin qəza keçirdiyini, vəziyyətlərinin ağır olduğunu söylədi. Qoca kişinin əlləri əsdi, rəngi ağardı. Qadın çox qorxdu, söylədiyinə peşman oldu. Axı bu yaşıda onun ürəyi ağır xəbərə dözməyə də bilerdi. Fəhmi kişi taqətdən düşdü, dizləri büküldü. Nəzakət xala ona kömək etməyə, ürək-dirək verməyə çalışdı. Amma o, artıq özündən getmişdi. Qonşular Fəhmi kişini maşına mindirib, təcili rayon mərkəzinə apardılar.

Balaca Zərif nə baş verdiyindən xəbərsiz idi. O, düşünürdü ki, valideynləri gəlib bütün problemləri yoluna qoyacaqlar. Onun körpə qəlbini necə acılar gözlədiyindən hələ ki, xəbərsiz idi. Həyatın ona hazırladığı acı sürprizi kiçik qəlbini necə daşıya biləcəkdi?

Fəhmi kişini xəstəxanaya çatdırıldılar, həkimlər dərhal müdaxilə etdilər. Bir neçə saatdan sonra xəstənin vəziyyəti qaydasına düşməyə başladı. Amma reanimasiya şöbəsində yatan oğlu və gəlininin vəziyyəti getdikcə ağırlaşındı. Həkimlər bütün səylərini göstərsələr də, onları xilas edə bilmədilər.

Bütün qohum-əqrəba, tanışlar, qonşular Zərifgilin həyətində toplaşmışdılar. Amma heç kim balaca qızə nəsə deməyə cürə etmirdi. Çünkü onun bu xəbəri nə cür qarşılıyacağını bilmirdilər. Bu ağır yük Fəhmi kişisinin üzərinə düşürdü.

Fəhmi kişi bir neçə saat dinləndikdən sonra həkimlər ona evə gedə biləcəyini söylədilər. Evə ge-

də bilərdi, ancaq getmək istəyirdimi? Eşitdiyi xəbərin yuxu olmasını arzulayırdı, hətta içində özünə az da olsa təskinlik verirdi, evə qayıdanda görəcək ki, hər şey qaydasındadır, heç kimə heç nə olmayıb. Təəssüf ki, bunlar sadəcə özünə təskinlik vermək istəyi idи, artıq olan olmuşdu. Tale bu qoca kişinin və balaca qızın həyatına qara bir səhifə yazmışdı və bu tale yükünü onlar birlikdə daşıya bilərdilər.

Artıq maşın həyətə yaxınlaşırırdı. Fəhmi kişini yenidən əsmə götürdü. Qohum-qonşular susqun idilər. Yalnız qadınlar fəryad edir, ürəklərində olan acını göz yaşlarıyla qovub çıxarırdılar. Fəhmi kişi isə içində boğulurdu, ağlaya bilmirdi, göz yaşları içində axırdı. Elə hey bu xəbəri balaca qızı necə söyləyəcəyini düşünürdü. Amma əvvəl-axır söyləməli idi. Ona yalançı ümidlər vermək, həqiqəti ondan gizlətmək olmazdı. Fəhmi baba içəri girən kimi gözü Zərifə axtardı. Əvvəlcə nəvəsini görməyəndə elə bildi ki, qonşudadı. Lakin sonra qızın findiq bağında oynadığını söylədilər. Qoca tələsik bağa üz tutdu. Uzaqdan gördüyü səhnə onu bir az da mütəəssir etdi. Qızçıqaz balaca əlləriylə ağacların qurmuş yarpaqlarını təmizləyirdi. Baba nəvəsinə yaxınlaşıb dedi:

-Nə edirsən, qızım?

Qız bir az mənalı, bir az da sual dolu gözlərlə babasına baxıb dedi:

-Ağacları qurmuş yarpaqlardan təmizləyirəm, çünki bu yarpaqların ağaclarla artıq xeyri yoxdur. Babanın gözləri doldu, nəvəsini qucaqladı, başını sığalladı və dedi:

-Mənim Zərif çiçəyim, əgər bir gün sənə desəm ki, atan və anan çox uzaqlara gediblər, dönməyecəklər, neyleyərsən...?

Qız sual və qorxu ilə dolu gözlərini babasına zillədi, bu sualın içində nə isə gizləndiyini duydı:

-Baba, axı onlar uzağa yox, qonşu kəndə gediblər?

-Bilirəm, qızım, amma onlar ordan da uzağa gediblər, səni mənə tapşırıblar, məni də sənə.

Fəhmi kişi son sözləri söyləyərkən səsi titrədi, onu qəhər boğdu.

Qız babasının pis olduğunu görüb boynuna sarıldı, üz-gözündən öpdü və dedi:

-Qorxma, baba, onlar gələnə qədər mən sənə baxaram, qoymaram darıxasan.

Baba dərindən ah çəkdi. Balaca qızçıqazın anlayışına, davranışına heyran qadı. O, nəvəsini evə aparmaq istəmirdi, çünki evdəki aqlaşma səslərini nəvəsinin eşitməsini istəmirdi. Düşündü və belə qərara gəldi ki, məclis qurtarana qədər Zərif xalası gildə qalsın.

...Günlər bir-birini qovurdu. Artıq Zərif evlərinə qayıtmışdı. Orda olduğu günlərdə də babası hər gün

onu ziyarət edirdi. Zərifin dərsləri bitmişdi, artıq yay tətili başlamışdı. O, vaxtını daha çox babasıyla birgə findiq bağında keçirirdi. Onlar iki dost kimi idilər. Balaca qız hər dəfə valideynlərindən səhbət salanda qoca dərindən ah çəkirdi. Qızçıqaz bu ahdan çox şey anlayırdı, amma yenə də babasını üzməmək üçün heç nə soruşturmdu. Hərdən gizlicə onların şəklinə baxıb ağlayırdı.

Nəhayət findiq mövsümü yaxınlaşırırdı. Ağaclar bol məhsul verib deyə baba-nəvə çox sevinirdilər. Tətilin bitməsinə, dərslərin başlamasına da az qalmışdı. Zərif həsrətlə dərslərin başlamasını, həm də findiq yiğiminin başlamasını gözləyirdi. O, özünə söz vermişdi ki, babasına bacardığı qədər kömək edəcək. Lakin bir gün gözlənilmədən Fəhmi kişi möhkəm xəstələndi, yatağa düşdü. Qızçıqaz çox məyus oldu. Həkim çağırıldılar, müayinədən sonra məlum oldu ki, qoca möhkəm soyuqlayıb, zökəm olub. Həkim müalicə üçün dərmanlar, iynələr yazdı və kişiyə yataqdan qalxmamağı tapşırıdı. Kişi çox məyus oldu, axı məhsul xarab ola bilərdi. Onları toplayan lazım idı. Zərif bilirdi ki, babasına yataqdan qalxmaq olmaz. Çalışırkı ki, babasına bildirmədən findıqları yiğmağa başlasın. Hər gün hiss etdirmədən bağa gedir və findıqları torbaya yiğirdi. Əvvəlcə qızı elə gəlməşdi ki, bu işin öhdəsindən gələ bilməyəcək. Ancaq indi tərəddüdləri yox olmuşdu. Babası harada olduğunu soruşduqda həyətdə rəfiqələri ilə oynadığını söyləyirdi. Balaca qız iki-üç günə üç torba findiq yiğmişdi. Yiğdiyi findıqları bazarça çıxarmalı idi, bunun üçün Nəzakət xalanın ərindən ona kömək etməsini xahiş etdi. O, qızın söylədiklərinə mat-məəttəl qaldı. Sanki özünü tənbəl hesab etdi. O, qızı köməklik göstərdi. Birlikdə torbaları maşına yiğib bazara apardılar. Bazarda çoxlu adam var idi, ağız deyəni qulaq eşitmirdi. Sabir əmi torbaları düşürdü. Balaca qızı yardım təklif etdi:

-Qızım, sənə kömək edim, findıqları bərabər sataq, tək sənin üçün çətin olar.

-Yox, Sabir əmi, çox sağ olun. Özüm sataram, siz əziyyət çəkməyin, qəsəbədəki işlərinizi həll edin, mənim də işim qurtarsın, birlikdə dönərik kəndə.

Qonşu daha heç nə demədi, çünki o, bu bir neçə gündə artıq Zərifin aqlına, qoçaqlığına bələd olmuşdu.

Bazara təzə gəlməyinə baxmayaraq artıq üç-dörd nəfər ondan findiq almışdı. Qız özü də arada findıqlardan bir-ikisini sindirib yeyirdi. Qəribə idi ki, findıqlar heç vaxt ona belə dadlı gəlməmişdi. Elə bu vaxt qəribə bir hadisə baş verdi. Zərif hiss etdi ki, qarşidakı çayxananın arxasından onu izləyənlər var. Əvvəlcə onların kim olduğunu görə bilmədi. Çünki onlar gizlənə-gizlənə baxırdılar. Az

sonra onların 8-9 yaşlarında uşaqlar olduqlarını gördü. Onlar oğrun-oğrun, bir az da həsrətlə qızə baxırdılar. Zərifi maraq büründü və onların yanına gedib soruşdu:

-Nə üçün bayaqdan burda gizlənib məni izləyirsiniz?

Uşaqlar əvvəlcə utancaq baxışlarını yerə dikdilər. Sonra içlərindən boyca bir az hündür olan oğlan dilləndi:

-Sən dünyanın ən xoşbəxt uşağı olduğunu bilirsənmi?

Qız təəccübə oğlana baxdı:

-Nə üçün belə hesab edirsən?

Oğlan gözlərini qaldırıb bir az ağır, bir az cəsərətli baxışlarla qızı süzdü və dedi:

-Çünki sən ürəyinin istədiyi qədər findiq yeyə bilirsən. Amma biz findiq tapanda çox sevinirik və o bir findığı aramızda bölgürürük. Düzdür, hərəmizə az düşdüyüne görə çox da ləzzətli olmur. Amma ən azından dadını bilirik.

Bu sözləri söylədikdən sonra yenidən onu qəribə utancaqlıq büründü və baxışlarını qızdan gizlətməyə çalışdı. Yanındakı uşaqlar isə eləcə susqunsuzqun baxırdılar. Zərif çox məyus oldu. Gözlərində yaş gilələndi. Bir anlıq özünü bu uşaqlarla müqayisə etdi və həqiqətən də xoşbəxt olduğunu düşündü. Onun bu uşaqlarla yeganə oxşarlığı atanalarının olmamağı id. Ancaq Zərif onlar kimi kimsəsiz, evsiz-eşiksiz deyildi. Onu hamidan çox sevən babası və qohum-əqrabalı vardı. Onun gözəl evi, məktəbi və rəfiqələri var idi. Əvvəlcə çoxlu findıqları olduğu üçün uşaqların onu xoşbəxt hesab etməsi ona qəribə gəlsə də, anladı ki, o, doğrudan da həmin uşaqların mehrum olduğu xoşbəxtliklərə sahibdir. Uşaqların da xoşbəxt olmağa haqları olduğunu düşündü. Birdən uşaqlara üzünü tutub dedi:

-Gəlin arxamca!

Uşaqlar bir şey anlamadan qızın arxasında getdilər. Zərif findiq torbalarını onlara göstərərək dedi:

-Baxın, bu torbadakı bütün findıqlar sizindir! Doyunca yeyin!

Uşaqlar bir-birlərinə baxdılar. Onlar neçə vaxtdır ki, ac idilər. Deyəsən qızdan bu cür təklif gözləmirdilər. Çünki onlar bazarda kimə yaxınlaşıb yemək üçün nə isə istəsələr alverçilər onları dərhal qovurdular. Əlbəttə ki, hamı belə etmirdi, amma bir çoxu qovurdu. Uşaqlar heç bir söz demədən findıqları ləzzətlə yeməyə başladılar. Sanki dünyanın ən dadlı nemətini yeyirdilər. Qız heç nə demədən onlara baxırdı. Uşaqların palaları nimdaş və sökülmüş idi, ancaq onlar buna heç əhəmiyyət vermirdilər, həvəslə findıqları ləpələyib yeyirdilər.

Birdən bayaq qızla danışan oğlan dedi:

-İndi biz də sənin kimi xoşbəxtik. Bu xoşbəxtliyimizi başqa uşaqlarla da paylaşmaq istəyirik.

Az keçməmiş bir neçə kimsəsiz uşaq da onlara qoşuldu. Balaca qızçıqaz isə heç nə söyləmədən onların findiq yeməklərini izləyirdi və onları xoşbəxt etdiyi üçün çox sevinirdi

Birdən arxadan Sabir əminin səsi geldi. O, qəsəbədə işlərini qurtarıb Zərifi evə aparmaq üçün gelmişdi. Qızə və torbalara, uşaqlara təəccübə baxdı və vəziyyətin nə yerdə olduğunu anlamağa çalışdı. Zərif ona əhvalatı qısaca danışdı. O, mat qaldı, düşüncələrə daldı. Bu balaca qızdakı ürəyə, düşüncəyə heyran qaldı. Yol boyu özlüyündə fikirləşir, baş vermiş hadisənin təsirindən çıxa bilmirdi. Nəhayət, onlar gəlib evə çatdırılar. Zərif qapını açıb içəri girdi və babasını ayaq üstə görüb, sevincindən boynuna sarıldı. Fəhmi kişi yavaş-yavaş müalicənin təsiri ilə yaxşılaşırırdı. O, nəvəsinin qeyri-adi sevincini hiss etdi. Sual dolu gözlərlə nəvəsinə baxdı. Qız qəribə bir sevincə dedi:

-Baba, bu gün mən xoşbəxtliyimi uşaqlarla paylaşdım!

Sonra o, hadisəni olduğu kimi babasına danışdı. Fəhmi kişi nəvəsini diqqətlə dinlədikdən sonra dərin fikrə getdi. Balaca qız bir anlıq düşündü ki, babasının olanlardan o qədər də xoşu gəlmədi. Lakin babası az keçməmiş dilləndi:

-Mənim Zərif çıçəyim, gözəl balam! Bu yaşıma gəlib çatmışam, düşünmürəm ki, kimi isə sənin qədər sevindirə bilmışəm. Sən bu gün öz gözəl düşüncəli, qayğıkeş, səxavətli rəftarınla qoca babanı çox duyğulandırdın və dərs verdin. Bəli, insanı sevindirməyi, xoşbəxt etməyi hər insan bacarar, yetər ki, bunu ürəkdən etsin, sənin kimi! Sənin kiçik qəlbin nə qədər böyük sevgi, şəfqət, xeyirxahlıqla doludur! İllərlə bir çox insanın bacara bilmədikləri ni sən bacardın! Qoca baban səninlə fəxr edir!

Fəhmi kişi bu dəfə ağladı. Bəli, ağlaya bildi. Balaca nəvəsinin böyük qayğıkeşliyi onu ağlatdı.., ancaq bunlar sevinc göz yaşları idi. O, çox sevinirdi ki, onun bu cür böyük ürkəli balaca nəvəsi vardi.

Səhəri gün baba tezdən qalxıb bağa getmişdi. Hələ bəzi ağacların məhsulu tam yiğilmamışdı. Axı balaca qız məhsulu tək yiğmişdi və hamısını yiğə bilməzdi. Kişi düşündü ki, qalan məhsulu da yiğib kənddəki imkansız ailələrə pay versin və belə də etdi. Əlbəttə ki, buna ən çox sevinən balaca Zərif oldu.

Kənd camaati öyrəndi ki, insanları pul olmadan da xoşbəxt etmək olar, necə ki, balaca findıqsatan qız etmişdi...

ƏLİSAHİB ƏROĞLU

İsrafilzadə Əlisahib Qiyas oğlu 10.09.1948-ci ildə Qarabağın Dağtumas kəndində işıqlı dünyaya göz açıb. İxtisasca nəzəri məkanikdir. Ədəbi yaradıcılığı yeniyetmə yaşlarından başlayıb. 30-dan çox bədii, populistik və elmi-populyar kitab müəllifidir. 1993-cü il-dən Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvüdür. 3 övladı, 5 nəvəsi var. Doğma yurd-yuvası, el-obası erməni-daşnak faşistləri tərəfindən xarabalığa çevrilib. Bakı şəhərində məskunlaşış. 23 ildir ki, məcburi köçküün həyatı keçirir. Vətəndə vətənsizdir. Dünya birliyini erməni-daşnak terroruna "yox" deməyə, onları dəstəkləyən səmürənləri lənətləməyə çağırır.

CƏBRAYILIM

Başı qarlı Ziyarətin,
Sinəsində qərar tutan,
Xan Arazın, Xan Çinarın,
Saf havasın, mehin udan,
Nilufədir Cəbrayılim.

Boy çiçəyi, xarıbülbül,
Sarısüsən, sarısünbül,
Çələngidir al qızılgül.
Sarıköynək, sarıbülbül,
Ötən yerdir Cəbrayılim.

Qaradağla Qarabağın,
Aynasıdır Diri dağın,
Bənövşəsi tər torpağın,
Məcunudur baxça-bağın,
Birdi, pirdir Cəbrayılim.

Cəbrayıł Ata, Ağaqlan,
Min bir adda piri olan,
Səsi-üni Haqqa çatan,
Vəyh mələyi Cəbrayıldan,
Nişanədir Cəbrayılim.

Haqq aşiqi Qurbaninin,
Aşıq Pəri deyən sərin,
Neçə-neçə təb əhlinin,
Söz sərrafi, qəlb əhlinin,
Vətənidir Cəbrayılim.

Müqəddəsdir hər məkanı,
Səcdəgahdır dörd bir yanı,
Bu yurda tay yer-yurd hanı?!
Əroğulun din-imani,
And yerdir Cəbrayılim.

AZƏRBAYCAN

Aranına, yaylağına,
Qan çilənən torpağına,
Üçrəngli bayraqına
Könül verib gəncin, qocan,
Azərbaycan, Azərbaycan!

Taleyimə bir yazısan,
İftixarım, Vüqarımsan,
Ər oğullar diyarısan,
Eşqin verir ruhuma can,
Azərbaycan, Azərbaycan!

Vətən dedim İrəvana,
Qan yaddaşım Həmədana,
Nəqşicahan Naxşıvana,
Şöhrətindir Təbriz, Zəncan,
Azərbaycan, Azərbaycan!

Qeyrət tacım Şuşam mənim,
Qoca qartal Ərdəbilim,
Qəzvin, Kərkük qərib elim,
Ərbilimdir bağlı al qan,
Azərbaycan, Azərbaycan!

Göy Tanrıya yurdu Bakı,
Göy üzünə Dərbənd qapı,
Babil yaşıda Gəncəm vardı,
Kür-Arazdı səni qucan,
Azərbaycan, Azərbaycan!

Mayan layla, bayatıldı,
Muğam sevgi harayıdı,
Arazbarı, Heyratıdı.
Segah, Şurdu vurğun, hecan,
Azərbaycan, Azərbaycan!

Nur dağdı Kəpəz, Qoşqar,
Savalanın, Şahdağın var.
Xəzər tək bir ümmanın var,
Göyçəm inci, Göy-göl mərcan,
Azərbaycan, Azərbaycan!

Azərbaycan! Görkdən payım,
Al Günəşim, parlaq Ayım,
Doğma yurdum, haqqım-sayıım,
Vurğunundur külli-cahan,
Azərbaycan, Azərbaycan!

MÜBARİZ RUHU

*Milli qəhrəman Mübariz bəyin
müqəddəs ruhuna ithaf*

Aldı əqidəni İmam Hüseyndən,
Dünyəvi hissləri sildi beyindən.
Vətəni canından əziz tutdu, o,
Vətəni özündən öndə gördü, o.
Güç dedi bükülməz bileklərdədir,
İman dedi qəlbədə, ürəklərdədir!
Ürəyini əldə məşəl tutaraq,
Köksündə Vətənə sonsuz məhəbbət,
Getdi düşmən üstə Atilla sayaq.
Döyqşdu təkbətək, mərdi-mərdanə,
Sağalmaz, dözülməz yaralar vurdu,
Xəyanətkar, məkrli, qəvi düşmənə.
Yedirdi düşmənə məməmmənliyin,
Ölümlə qazanıb ölməzliyini
Gəncliyə anlatdırın, anlatdırın bu gün
Nə demək olduğunu qəhrəmanlığının.
Dünya heyrət etdi cəsaretinə,
Yerlər, göylər dedi min alqış sənə!
Ey türkün yenilməz qəhrəman oğlu!
Bizə məktəb oldu ölümsüz ömrün.
Yenilməz, müqəddəs o cəsur ruhun
Köksündə döyüñür bu gün gəncliyin.
Ölümsüz ömrünü sən verdin qurban,
Vətənə, torpağa ölməz qəhrəman!
Şübhəsiz anacaq hər zaman səni
Ürəyi səninlə döyüñən gənclik.
Müqəddəs, o cəsur, alovlu ruhu
İstiqlal amalı, rəmzi biləcək!
Yerde doğulmuşdu, yerde Mübariz,
Müqəddəs ruhuyla yüksəldi Haqqa,
Göydə ömürləşdi, göydə Mübariz!
Həyat, ibrət dərsi verdi nahaqqa.
Canından can verdi Ana torpağı
Qaniyla iz saldı, iz Qarabağa.
Kirsin zirvəsində al bayraq kimi
Dalğalanır bu gün də Mübariz ruhu.
Üç rəngli bayrağa sarılmaq üçün
Müqəddəs, o cəsur Mübariz ruhu
Zəfər marşı ilə hayqıracaqdır!
Oğuz yuxusundan ayıldıb gec-tez
Bizi Qarabağa aparacaqdır!!!

VƏSİYYƏT

Gələn gedəcəkdir bilirəm, dostlar,
Ömür ötəridir, dünya fanidir.
Qəbirə bərədir hər günüm, dostlar,
Canı təslim etmək hər dəm, anidir.

Allahın hökmüdür, ölüm özü də,
Yaradan, yox edən Odur, biz kimik.
Nə qədər nəfəs var, yoxdur ölüm də,
Ölüm olan yerdə, yox olan bizik.

Sayılı gün var, ondan kim qaşa bilər,
Gelən gedəcəkdir, gedən qayıtma.
Qamət əyilibdi, canda yox təpər,
Dünyaya uymaq da ürək soyutmaz.

Sözümü qəribliyə salmasın salan,
Mənim məzarımı sağında qazın,
Bir kökdən dikələn, həm rişə alan,
Yeddi qardaş adlı top dağdağının.

Keçirin gədikdən, kovdan nəşimi,
Solunda uyuyan top dağdağının-
Sağında tapşırın torpağı məni,
Ruhani ulusum Tumas Atanın.

Ey mənə dost deyən, Allah eşqinə,
Eşidin, dinləyin vəsiyyətimi.
Cənim borc, girovdı Ana Vətənə,
Tapşırın torpağı o yerdə məni.

Qoy çəksin təkinə torpaq nəşimi,
Əritsinn sinəmin çiləsin, dağın.
Mənə məskən olsun güllü, çiçəkli,
Ən uca zirvəsi Tumas dağının.

Dəfn edin a dostlar, məni o yerdə,
Unudum dərd-səri, nəfsin həşirin.
Uyuyum sakitcə qəbir evində,
Yerim yumşaq olsun, torpağım şirin.

Ruhum pərvaz etsin o dağ, o gəzdən,
Yetişsin mətləbə arzu-dileklər.
Zəngəzur elindən, Dərələyəzdən,
Ruhumu oxşasın əsən küləklər.

Günahsız günahkar

(Hekayə)

Tovuzgilin də ailəsi bir vaxtlar xoşbəxt günlərini yaşayırırdı. Bu balaca qızçıqaz nə biləydi ki, günlərin bir günü bu ailənin körpələri və anası pərən-pərən düşəcək. Taleyüklü bir məşəqqətli həyat yaşayacaq. Həyat burulğanında dəhşətli sınaqlardan keçəcək. Bu sınağın ağrılı-acılı anlarını Tovuz və onun bacı-qardaşları yaşaycaqlar.

Tovuzun atası Əkbər kiçik eldə-obada yaxşı sənətkar kimi tanınırırdı. Onun xüsusi zövqlə hazırladığı qapı-pəncərədən hamının xoşu gələrdi. Əkbər kişi günlərin bir günü qonşu kəndə iş dalınca gedir. Həmin kənddə Nazlı adlı bir xanım onun saqqızını oğurlayır. Elə əsl macəra da bundan sonra başlanır. Bu xanımla Əkbər kişinin yaxınlığından xəbər tutan həyat yoldaşı Nübar xanım ərini qışqanmağa başlayır, daim onu izləməyə çalışırırdı. Bütün bunlara son qoymaq istəyən Əkbər kişi həyat yoldasını yerli-yersiz döyüb-söyür, hətta onu günlərlə ac saxlayırırdı. Tovuz evin böyük uşağı idti. Onun yeddi yaşı vardi. Anasına edilən zülmlərə qarşı həmişə öz etirazını bildirər, deyərdi:

-Ata, axı anamın günahı nədir ki, sən işə gedəndə onu evin altındakı otağı salıb ağzını bağlayırsan?

Atası uşaq qəlbinin səsinə biganə qalır. Bir az da Tovuz çox danışanda onu döyərdi. Balaca qızçıqaz anasını, özündən balaca bacı və qardaşlarını çox istəyirdi. Anasına edilən bu zülmlərə dözməyən Tovuz dəfələrlə atasına öz uşaq iradını bildirmişdi. Bundan hidətlənən ata Tovuzu uşaq evinə (internata) vermək qərarına gəlir.

Əkbər kişi heç nəyə, heç kimə məhəl qoymadan yeddi yaşlı qızçıqazı aparıb uşaq evinə təhvil verir. Ata-ana himayəsindən məhrum olmuş Tovuz bir müddət ağlasa, darixa da, nəhayət ki, bu həyata öyrəşməyə başlayır. Günlərin bir günü Əkbər kişi 3 yaşlı digər qızını da uşaq evinə vermək qərarına gəlir. Amma bu dəfə atanın qəlbini bir balaca insaf gəlir. 3 yaşlı Samirəni uşaq evinə gətirəndə Tovuza baş çəkməyi də unutmur. Amma bu görüş heç də Tovuzun ürəyincə olmur. Atasının gəlisiñə dünyalar qədər sevinən Tovuzun sevincindən bircə anda əsər-əlamət də qalmır. Tovuzun dediklərində: "Mən elə bilirdim ki, atam məni aparmağa gəlib. Amma biləndə ki, o, bacı-

mı da uşaq evinə gətirib, məni aparmağa gəlməyib, onda həm kədərləndim, həm də sevindim. Sevindim, heç olmasa hərdən bacımla görüşərəm. Atam balaca bacımı da uşaq evinə qoyub çıxıb getdi.

Yaxşı yadimdadır, mənə verilən ərzaqdan yeməyib, yiğib aparıb bacıma verərdim. Bir dəfə əlimdə 2 alma, 3 dənə konfet bacım qalan uşaq evinə getmişdim. Qapıdan içəri keçəndə gördüm ki, tərbiyəçi müəllimə bir uşaqın saçından tutub bərk-bərk döyür, uşaq isə hər şillə dəydikdə "ay mama" deyib qışqırır. Həmin uşaqın bacım olduğunu səsindən tanıdım, tez əlimdəki almanı, konfeti yerə tullayıb bacımı onun əlindən almağa qəcdim və müəllimənin ayağına yixilib yalvarmağa başladım ki, sən Allah, məni nə qədər istəyirsən döy, amma onu vurma. Müəllimə ayağı ilə mənə bir təpik vurdur, üzü üstə yerə yixildim, burnumdan qan açıldı. Amma qana baxmadan yenidən müəllimənin üstə hücum edib bacımı tutan əlini dişlədim. Yenidən müəllimə onu barıxbı məni əzişdirməyə başladı. Həmin gün bacıma görə yaxşıca döyüldüm. Ağrlarımdan gecə yata bilmədim, yorğanı başıma çəkib için-için ağlamağa başladım.

Rayonda yaşadığımız binalar yaxın olduğundan tez-tez bacıma baş çəkməyə gedərdim. Bütün qohum-əqrabənin da qəlbə daşa dönmüşdü. Bu tifillərdən üz döndərən atanı nə məzəmmət edən vardi, nə də ki, bizim ardımızca uşaq evinə gələn. Bu minvalla aylar illəri əvəz etməyə başladı. Biz biçarələrin də yaşının üstə əzab-əziyyətlə yaşınan illər qalandı. Artıq 6-cı sinifdə oxuyurdum. Atam-anamı, qohum-əqrabamı görmək üçün burnumun ucu göynəyirdi.

Məndən yaşca böyük olan uşaqlardan öyrənmişdim ki, burda yaşayanların hamisinin ev ünvanı jurnalda qeyd olunub. Dərs vaxtı sona çatmışdı. Gizlice müəllimlər otağına daxil olub, axtarıb öz sınıfımızın jurnalını tapdım. Tez-tez, əllərim əsə-əsə jurnalı vərəqləyib öz adımı və ünvanımı tapdım. Tez-tez ünvanı bir kağıza köçürüb, qapıdan çıxmışdım ki, tərbiyəçi müəllimə qarşımı kəsib məndən soruşdu:

-Sən müəllimlər otağına niyə girmisən? Sənin orada nə işin var idı?

Mən isə sakitcə dayanıb başımı aşağı salmışdım. Bircə onu fikirləşirdim ki, əlimdə bərk-bərk tutduğum

bu ümid kağızımı əlimdən almasın. Sonra əli ilə məni hədələyib dedi:

-Axırıncı dəfə olsun icazəsiz bu otağa daxil olmağın.

Kağız əlimdə qaça-qaça həyətə düşdüm. Xəlvətcə bir künçə çəkilib, açıb ünvana həsrətlə baxmağa başladım. Elə bil ki, bu kağız parçası mənə doğmalarımdan nə isə deyirdi. Elə həmin gün məktub yazıb evimizə yola saldım. Xoşbəxtlikdən kənddə məktub xalamgilin əlinə keçir. Onlar məktubu oxuyur və məni axtarmaq üçün Şəkiyə üz tuturlar.

Uşaqlarla dərs oxuyurdum. Tərbiyəçi müəllimə gəlib mənə dedi ki, Tovuz, sənin yanına gəliblər. Get görüş otağına. Mən görüş otağına gedəndə duruxub qaldım. İki qadın oturmışdular. Mən onlara yaxınlaşış dedim ki, mənim yanına gələn sizsiniz? Onlar ikisi də birdən dedilər ki, bizə Tovuz lazımdır. Dedim:

-Tovuz mənəm.

Bu vaxt yaşca böyük olan qadın hönkür-hönkürə mənə tərəf gəldi, məni bağrina basıb "Can bala, baisin evi yixilsin", - deyib qızarmış yanaqlarından öpdü. Sonra isə yaşca kiçik görünən qadın gözlerinin yaşını silə-silə məni qucaqladı. Sonradan bildim ki, bu qadınlar ikisi də mənim xalalarımdır. Həmin gün demək olar ki, mənim çox xoşbəxt günlərimdən biri idi. Axi, mən uzun ayrılıqdan sonra öz doğmalarımla görüşürdüm. Sonra biz birlikdə bacım qalan binaya getdik. Bacımla xalamgil görüşüb getdilər.

Xalamgil gedəndə mənə söz verdilər ki, səni və bacını tezliklə buradan aparacağıq. Doğrudan da, xalam sözünə əməl etdi, bir müddət keçidkən sonra məni evlərinə apardılar. Amma məni anamlı görüşdürmək istəmirdilər. Hər dəfə bir şeyi bəhanə gətirirdilər. Amma sonra hər şey mənə bəlli oldu. Sən demə anam neçə vaxdır ki, ruhi xəstə kimi Bakıda müalicə olunurmuş. Atam da başqa bir qadınla evlənib. Hətta, kiçik qardaşımı da uşaq evinə veriblər. Daha bu iztiraba dözə bilməyəcəyimi başa düşüb, elə ona görə də yenidən uşaq evinə qayıtmağı hər şeydən üstün tutdum. Mənim xalamgildə olmayı, anamı axtarmağımı - hamisini atam bilirmiş. Elə bu minvalla da atam məni evə aparmaq fikrinə gəlir. Fikirləşir ki, artıq həddi-bülüga çatmış qızdır. Ev işlərində də bizi kömək edər, körpə uşaqlara baxar.

Əzab-əziyyətlə keçən günlərimin ikinci hissəsi yənidən ata yurduna qayıtdıqdan sonra başladı. Atam məni evə gətirəndə elə əzizlədi ki, elə bildim dənə mən xoşbəxt bir uşağam. Amma analığımın mənə bəxş etdiyi o günləri qəbir evinə qədər unuda bilmərəm. Evdə demək olar ki, bütün işləri mənə gördürənilər. Heç olmasa, bu işlərin müqabilində mənə qarın-dolusu çörək versəydilər, Allaha şükür edərdim. 15-16 yaşında qız uşağı idim. Analığım məni dəfələrlə

ağlagəlməz əşyalarla yerli-yersiz kötəkləyərdi.

Həmişə ailə süfrə başında əyləşəndə analığım mənə elə bir vacib iş tapşırardı ki, mən ac qalıb.

Atam isə ondan soruşanda ki, bəs o, yemək yeyib-mi, deyərdi:

-Elə özüm ona dedim ki, sən əvvəl ye, bu iş sonraya qalmasın.

Dəfələrlə atama məndən şikayət edərdi ki, çox tamahkar qızdır. Artıq yeməkləri yeməyi xoşlayır. Adam biabır edəndir. Amma mən qorxudan atama deyə bilmirdim ki, mənə yemək vermədiy üçün mən də süfrədən qayıdan çörək qırıntılarını yeməyə məcburam.

Günlərin bir günü evdə bisirilən ət yeməyindən bir qab artıq qalmışdı. Analığım mənə dedi ki, bu yeməyin ağızını bağla, qoy eyvana, sabah verərəm Cavid yeyər. Cavid mənim atabır, ana ayrı qardaşım idi. Yeməyin ağızını örtüb eyvana qoymadı. Amma gecənin bir anı pişik gəlib yeməyi yeyib çıxıb gedir. Səhər durub gördüm ki, yeməkdən əsər-əlamət yoxdur. Tezcə qabları yuyub yerinə qoymadı ki, bəlkə o yeməyin olduğu hamının yadından çıxar. Analığım isə məni çağırıb dedi ki, axşamkı yeməyi qızdır ver Cavidə. Mən isə qardaşımı yalvardı ki, qoy sənə başqa bir şey hazırlayıb, ye. Ancaq Cavid öz dediyindən dönmədi. Səsə gələn anası əhvalatdan hali oldu. Elə bildi ki, yeməyi mən yemişəm. Ona yalvardı ki, vallah, yeməyi mən yox, pişik yeyib. Kim idi bunlara məhəl qoyan? Analığım yemək üstə məni o ki var, kötəklədi. Sonra isə əlindəki taxta parçasını verdi uşaqlara ki, siz də bu ət oğrusunu vurun.

Atam gələnə qədər evə getmədim. Axşam atam məni yanına çağırıb tənbəh etdi. Amma mən ögey anamın qorxusundan olanları olduğu kimi danışmadım. Gecə yatağında xeyli müddət yata bilmədim. Nakam taleyimə yazılanları yada salıb hönkür-hönkür ağladım. Elə ağlaya-ağlaya da yuxuya getdim. Səhər həmişə olduğu kimi, yerimdən erkən durdum. Xeyli götür-qoy etdi dənən sonra baş götürüb qonşu kənddə yaşayan xalamgilə getməyi planlaşdırıldım. Əvvəlcədən tədarük də görmüşdüm. Bir dəst paltarımı qatlayıb bağlamaya qoymuşdum. Bu paltarı atam mənə almışdı ki, evə qonaq gələndə geyim, yəni atam fəxr etsin ki, "qulluqçusuna" yaxşı baxır. Bir də iki ədəd almanı bağlamaya atıb yoluma düzəlmışdım. Amma avtobus vağzalına çatanda fikrimi dəyişib uşaq evinə qayıtmağı hər şeydən üstün tutdum. Bilet almağa belə pulum yox idi. Hara, niyə getməyimi heç özüm də bilmirdim. Onu bilirdim ki, acı taleyin hökmü ilə bu addımı atıram. Vağzalda sürücüyü yaxınlaşış dedim:

-Əmi, vallah, pulum yoxdu. Bəlkə məni də aparsınız?

Sürücü başını qaldırıb bir an üzümə diqqətlə bax-

dıqdan sonra dilləndi:

-Kimin yanına gedirsən?

-Xalamgilə gedirəm. - Sakitcə cavab verdim.

Sürücü bir mənə, bir də əlimdəki bağlamaya baxıb dilləndi:

-Eybi yox, keç arxada otur, əgər yer olmasa, sənə ortada əyləşmək üçün taxta parçası verəcəm. Xoşbəxtlikdən arxa oturacaqların biri boş idi. 8 saatlıq yolu necə getdiksə, heç xəbərim də olmadı. Bir də onda ayıldım ki, artıq avtobusun salonunda heç kim qalmayıb. Sürücü üzünü mənə tərəf tutub dedi:

-Artıq çatmışıq, düş get.

Mən bağlamamı götürüb avtobusdan düşdüm. Qarşında dayanan sürücüyə atılmış bir uşaq nəzəri ilə baxıb "Əmi, çox sağ olun. Ömrüm boyu sənə minnətdar olacam" - deyib avtobus vağzalından aralandım. Uşaq evinin həyətinə daxil olanda istər-istəməz gözlərim doldu. Tərbiyəçi müəlliməni görçək ona tərəf qaçıdım, o da doğma balası kimi məni bağırina basıb yanaqlarımdan öpdü:

-Ay Tovuz, nə yaxşı gəldin, yəqin ki, müəllimlərin, uşaqlar üçün darıxmışan.

Müəllimənin sözləri qurtarar-qurtarmaz, donmuş gözlərimdən yaş sel kimi axmağa başladı:

-Yox, yox, mən daha atamın, xalamın yanına getməyəcəm. Mən burada, sizin yanınızda qalacam. Axı, burada mənə o qədər əziyyət vermirək.

Müəllimə gözlərimin yaşını silərək mənim saçlarımı sığallaya-sığallaya "Qızım, heç fikir eləmə. Hər şey yaxşı olacaq" - deyərək əlimdən tutub, məni içəri, direktorun yanına apardı. Əhvalatı olduğu kimi direktora danışdı. Mənə yer ayırdılar, lazımlı olan əşyaları verdilər. Yenidən uşaq evinin divarlarına isinişməyə başladım. Səhəri günü müəllimədən icazə alıb gedib bacımla görüşdüm. Evdən çıxanda alma ağacından dərdiyim 2 ədəd almanı ona verdim. Bacım almanı elə yeyirdi ki, elə bil birinci dəfə idı belə meyvə görürdü. Bir qədər bacımin yanında qaldıqdan sonra öz binamıza qayıtdım.

Aylar illəri əvəz etdikcə mənim də yaşımın üstünə yaş qalandı. Artıq yetkin yaşlı bir qız idim. Rəfiqələrimlə bufetdə oturub çay içirdik. Bu vaxt bizə yaxınlaşan oğlanlardan biri üzünü mənə tərəf tutub dedi:

-Ay ceyran, sən bizim bu "Peykanlıya" xoş gəlmisin. Yamanca səndən xoşum gəlir.

Mən isə utandığımdan başımı aşağı salıb dillənmədim. Bir neçə gündən sonra dalımcə uşaq evinə gələn atamın yanında iki gün bundan önce mənə eşq oxuyan qaraşın oğlanı gördüm. Atam mənimlə görüşüb həmin oğlanı töqqidim etdi:

-Bu da sənin qardaşındır, ikinci korpusda qalır.

Bu vaxt həm oğlanı, həm də məni elə bil ki, elektrik cərəyanı vurdu. Bir an yerimizdən belə tərpənmə-

dik. Hər ikimiz xəcalətdən yerə baxırdıq. Amma mən deyərdim ki, bütün bu günahların səbəbkarı ata deyə biləcəyim adam idı. Onun günahları idi ki, biz çəkir-dik. Bu vəziyyəti görən atam gah qardaşımı, gah da mənə tərəf baxaraq dilləndi:

-Sizə nə oldu?

-Heç. - deyə mən cavab verdim.

Atam mənə xeyli öyünd-nəsihət verdi. Amma artıq bu nəsihətlər mənim üçün heç nə idi. Artıq mənim ki-mi bir qızçıqaz həyatın tufanlı burulğanında çabalama-qda davam edirdi. Onu bu burulğandan çıxaracaq adam tapılmırkı ki, tapılmırkı. Nağıllarda olduğu kimi, mən də Ağ atlı oğlanın yolunu gözlöyirdim. Görəsən nə vaxt gələcək, məni bu burulğandan azad edəcək.

Günlərin bir günü uşaq evinə gələn cavan bir oğlanın mənimlə maraqlandığını dedilər. Amma mən əhemməyyət vermək istəmirdim. Elə zənn edirdim ki, ötəri bir sevgidir, külək kimi bir anda ötüb keçəcək. Həm də xoşbəxt çağların məni ağuşuna alacağına inamım tamamilə üzülmüşdü. Hər şeyi; yaxşını da, pisi də uşaq evindən umurdum. Amma oğlanın buraya tez-tez gəlişti məni bir qədər narahat etməyə başladı. Nəhayət ki, bu qaraşın oğlan mənim saqqızımı uğurlaya bildi. Elə bil ki, həyata yenidən qayıtmışdım. Ən ümdə arzularla yaşıyır, nəfəs alırdım. Özümü onunla dönyanın ən xoşbəxti sanırdım. Hərdən isə öz-özümə sual verirdim: görəsən bu oğlanın başına qızmı qəhətdi, gəlib bu qədər qızın içindən, özü də uşaq evindən, atılmış, kimsəsiz bir qızın könül verir? Bir də ki, fikirləşirdim: birdən bu oğlanın valideynləri, qohumları məni qəbul etməz-lər. Amma hərdən özümə təskinlik də verməyi bacarırdım: axı, bir çox kinolarda ailə səadəti həm də təmiz məhəbbət üstə qurulurdu. Bax, beləcə özümə təskinlik verirdim. Doğrudan da bu oğlanla mənim aramda yaranan məhəbbət getdikcə reallaşdı.

Nə ata, nə ana xeyir-duası almadan ər evinə köcdüm. Özümü dönyanın ən xoşbəxti sanırdım. Həyatda yaşıllardan alın yazısı baredə dəfələrlə eşitmışdım. Sözün düzü, inanmağım gəlmirdi. Onu da yaxşı deyiblər ki, başına gələn başmaqcı olar. Sən demə, elə mənim başıma gələnlərin hamısı mənim alın yazım imis.

İstəyirdim ki, daha mənim alın yazım olmasın, olsa da, heç olmasa bir qədər yaxşı mənəda olsun.

El arasında belə də bir deyim var ki, çətin günün ömrü az olar. Amma, deyəsən bu məsəli mənim üçün çəkməyiblər.

Sən demə, mənim hələ görecək günlərim qarşıda imiş. Xoşbəxt bir ailə qurdum. Qaynanamın, baldızımın qulluğunda canla-başla dayanırdım. Axı, bu gen dünyada onlardan başqa mənim kimim var idi. İlk övladım İlqar dünyaya gələndə evimizdə bir ziyafət düzəltmişdik ki, stolun bu başında əyləşən digər başın-

da oturanla həmsöhbət ola bilmirdi. Həmin gün sevincimdən mətbəxdə ağladığımı görən qaynanam mənə yaxınlaşış soruşdu ki, ay qız, bu xoş gündə sənə nə olub? Qaynanamı qucaqlayıb gülə-gülə dedim ki, valah, heç nə olmayıb, bu göz yaşlarının hamısı sevincdəndir.

Bax, beləcə günlər, aylar ötüb keçdi. Ailə sevincimiz üstə daha bir sevinc calandı. Günel balam dünyaya gəldi. Artıq öz-özümə inanmağa başladım ki, bu iki körpə mənim bu ocağa daha sıx bağlanmağımın əsas amilidir.

Amma demək olar ki, mən yanılmışdım. Gecəndüz həyat yoldaşımın, qaynanamın başı üstə yarpaq kimi əsmeyimə baxmayaraq, onlar isə mənə qarşı başqa bir plan hazırladılar. Getdikcə daha tez-tez məndə yersiz günahlar axtarmağa, məni təhqir etməyə başlıdalar. Bütün deyilənlərə əhəmiyyət vermədən ailə qayğılarımla məşğul idim. Bütün bu qalmaqlar onunla nəticələndi ki, mən dışım-dırnağımla qurduğum yuvamdan ucuruldum, qovuldum. Bir müddət doğma bələlərimin üzünə həsrət qaldım. Dərdimi kimə dedim, əlac edən, səsimə səs verən olmadı. Qaynanam, həyat yoldaşım yaxşı bilirdilər ki, kimə, hara şikayət etsəm belə, səsimi batracalar. Artıq məni o həddə çatdırıldılar ki, acıdan ölməmək üçün baş götürüb şəhərə gəldim. O evdə, bu evdə xidmətçilik edib, çörəkpulu qazanmağa başladım. Qazandığım hər manatı üst-üstə qoyub, oğlum, qızım üçün hədiyyələr alardım. Bir dəfə xidmət etdiyim ev sahibi mənə əlavə bir qədər pul verdi ki, get, apar ver övladlarına. İlqarım, Günelim üçün aldığım hədiyyələri qablaşdırıldım. Gecəni səhərə qədər yata bilmədim. Səhərin daha tez açılmasını istəyirdim. Axı, mən bu gün ciyərparalarımla görüşəcəkdir. Allah-təala heç kəsə mənim taleyi yaşatmasın. Övladı görmək həsrəti ilə yaşamaq ana üçün çox dəhşətlidir. Dünyada hər şeyi unutmuşdum. Ancaq övladılarımı görmək, onları bağırma basmaq, doyunca üz-gözlərindən öpmək haqda düşündürdüm. Avtobusdan düşüb illərdən bəri isinişdiyim şəhərdə özümü doğma bir insan kimi sandım. Amma, yox, bu yer, bu yurd mənim üçün artıq yaddan çıxmışdı. Ona görə ki, mənim övladılarımı əlimdən alıb məni uzaqlara göndərmişdi. Əlimdəki çantalar çox ağır idi. Övladılarım üçün hətta dolma da büküb görtirmişdim. Qızım Günel hələ uşaqlıqdan zəif idi. Tez-tez xəstələnərdi. Həmişə də gözləri məni arayardı. Görəsən, Günelim xəstələnməyib, yaxşıdır mı? Bax, beləcə fikirləşə-fikirləşə gedirdim. Elə bu vaxt taksi sürücüsünün, "Ay heyvan" sözü məni düşüncələrimdən ayırdı. Sürücü başını pəncərədən çıxarıb mənə tərəf əlini yellədi:

-Qanmaz, az qalmışdin məni zibilə salasan.

Heç nə demədən yoluma davam etdim. Axı, bütün günahlar məndə idi. Niyə, nəyə görə kimsə mənim ki-

mi bir qadına, heç kimə lazımlı olmayan bir adama görə gedib zillətlər çəksin? Artıq bir vaxtlar qara zurnanın sədaları altında gəlin göcdüyüüm evin yaxınlığında idim. Telefon budkasına yaxınlaşış dəstəyi qaldırdım. Mənə yadlaşmış nömrəni yığdım. Elə sevinirdim ki, bu saat o tərəfdən ya Günel, ya da İlqar dəstəyi qaldırb "Can ana" deyəcək. Amma dəstəyi qaldıran qaynanam oldu:

-Kimdi, kimi istəyirsin?

Özümü təqdim etdim. Uşaqları görmək üçün gəldiyimi bildirəndə, arvad xırıltılı səslə başladı, nə başlıdı:

-Ay ləçər, hələ də sən buralardasan? Çix get bu yerdən, birdəfəlik rədd ol. - deyib dəstəyi asdı. Yenidən dəstəyi qaldırib zəng etdim, bu dəfə qaynanama yalvarıcı bir tərzdə dedim ki, heç olmasa bir saatlıq uşaqlarla görüşməyə mənə icazə ver. Axı başımızın üstə Allah var, bu zülmü kim götürsə də, Allah götürməz. Qaynanam yenə də yumşalmadı. Sözü bu oldu ki, səninlə heç kəs görüşmək belə istəmir.

Artıq hava qaralmağa başlayırdı. Hara, kimin yanına gedəcəyimi bilmirdim. Öz-özümə sual verirdim: görəsən niyə bu şəhər heç vaxt məni qəbul etmək istəmir? Əlimdəki çantalar o qədər ağır idi ki, güclə addımlayırdım, hara getdiyimi heç özüm də bilmirdim. Bir qədər getmişdim ki, tanış bir səs məni fikirdən ayırdı. Bu mənim uşaqlıqda tərbiyəcim olmuş Leyla xanım idi. Leyla xanım o qədər müləyim, mehraban bir insan idi ki, bütün uşaqlar onu bir ana kimi sevirdilər.

Leyla xanım mənə yaxınlaşış haradan gəlib, hara getdiyimi soruşdu, uşaqlarımı xəbər alanda məni ağlamaq tutdu. O, məni bir ana kimi bağırına basıb dedi:

-Nə olub sənə, niyə ağlayırsan?

-Leyla xanım, artıq nə olacaq, bir ümidiim ailəmə idi, onu da mənə çox gördülər.

-Ailənə nə olub ki?

Mən olanları bütün xirdalıqlırına qədər ona danışdım. Həmin gecəni Leyla xanımgildə gecələməli oldum. Nə qədər çalışdım ki, övladılarımı görə bilim, o gün heç nə alımadı. Allah-təala heç kəsi övlad həsrəlli eləməsin. Səhər tezdən oyandım, şəhərə getməyə hazırlaşırdım ki, birdən qapı döyüldü. Qapını açan Leyla xanım tez məni səslədi:

-Tovuz, ay Tovuz! Gəl gör, bizə kim gəlib?

Günelimi görçək, göz yaşlarını saxlaya bilmədim, ona tərəf yürüüb bağırma basdım:

-Can bala, qurban olum, nə yaxşı oldu ki, sən gəldin, heç olmasa birinizi görmək mənə qismət oldu. Günelim, niyə belə arıqlamışan? Qardaşın necədir?

-Yaxşıdır, ana, amma sənsiz bizə heç nə lazımdı.

-Günel, sən nə bildin ki, mən gəlmışəm, özü də

Leyla xanımgıldøyəm.

-Həyətdə oynayanda rəfiqəm mənə dedi ki, ananı dünən Leyla xanımla gedən gördüm. Əvvəl axşam gəlmək istədim, sonra fikirləşdim ki, evdən bılıb məni axtaracaqlar. Gecə sübhə qədər səni arzulamışam, ay ana. Görəsən sabah nə vaxt açılacaq, anamı gedib görəcəyəm. Ona görə də mən heç kəsə heç nə demədən sənin yanına gəldim. Bildim ki, nənəmə, yaxud atama desəm, onlar məni buraxmayacaqlar.

Biz ana-bala bir qədər ağlayıb, sizlayıb nəhayət ki, sakitləşdik. Günel mənim bir addımlığımdan belə aranmındı.

-Qardaşın necədir? Dərslərini oxuyurmu?

-Ana, hər şey yaxşıdır. Amma sənsiz yaşamaq bizim üçün olduqca çətindir. Ana, istəyirik ki, bizi də özünlə aparasan.

-Necə bəyəm, qardaşın da bilir mənim gəlməyimi?

-Yox, ona demədim, qorxdum ki, atam bilər və bizi heç yerə buraxmaz. Nə olar, ana, məni də özünlə apar.

Mən ona deyə bilmirdim ki, səni mənimlə getməyə qoymazlar, ay mənim balam. Övladlarımın adına gətiridiyim sovgatı da səliqə ilə qablaşdırıb Günelə verdim ki, evlərinə aparsın, amma qızım məndən əl çəkmək belə istəmirdi. O, mənimlə getmək üçün yalvar-yaxar edirdi:

-Ana, məni burada qoyub getmə. Bir dəfə məktəbdə sənə məktub yazırdım, müəllim mənə yaxınlaşıb dedi ki, ay yetimçə, məktubu kimə yazırsan? Ağlaya-ağlaya dedim:

-Anama yazıram.

O mənə dedi ki, onsuz da ondan sizə ana olmayıacaq. Mən bu şəhərdə, bu məktəbdə qalmaq istəmirəm.

Axır ki, Günel məni yola salmaq üçün avtobus vağzalına qədər getməyi məndən xahiş etdi. Şəhərə yola düşəcək avtobusa minik başlanmışdı. Biz ikimiz də oturacaqda bir qədər əyləşib söhbətləşdik, mən ona söz verdim ki, mütləq gəlib səni də öz yanına, Bakıya aparacağam. Sürücü sükana yaxınlaşanda mən göz yaşlarını saxlaya bilmədim. Bir əlimlə göz yaşımı silir, digəri ilə Günelimin avtobusdan düşməsinə kömək edirdim. Son anda onu bağrıma basıb üz-gözündən doyunca öpdüm. Sürücü mənə yaxınlaşıb dedi ki, bacı, başa düşürəm, amma avtobusun yola düşmə vaxtıdır. İcazə verin, qapını bağlayım. Qapı bağlandıqdan sonra Günel səkide durub "Ana, ana" deyərək ağlayırdı. Mən ona pəncərədən əl eləyib bildirdim ki, sənin yanına mütləq qayıdacagam və səni də özümlə aparacağam. Avtobus elə ağır-ağır gedirdi ki, elə bil o da mənim dərdli olduğumu bılıb bir cüt ciyərparamın olduğu şəhərdən məni aralamaq istəmirdi. Evə çatanda gecə yarlı idi. Dilimə bir tikə çörək vurmadan yatağıma uzanıb mənim dalımcı göz yaşı axıdan Günelim haqqında fi-

kirləşirdim ki, ay Allah, necə edim ki, mən balama qovuşa bilim. Elə bu fikrlə də yuxuya getdim.

Səhər yuxudan telefon zənginə ayıldım. Telefonçu qızın amiranə səsi eşidildi:

-Xanım, rayona cavab verin!

Xəttin o başından İlqarın "Ana, mənəm, mən" səsi ni eşidcək, özümü saxlaya bilməyib hıçqıra-hıçqıra:

-Qurban olum səsinə, necəsən? - dedim.

-Yaxşıyam, ana.

-İlqar, oğlum, mənim telefonumu necə tapa bildin?

-Bu nömrəni və pulu mənə Leyla xanım verdi. Mən onlara getmişdim ki, sənin bir də nə vaxt gələcəyini öyrənim. O da mənə pul verib dedi ki, get danışq məntəqəsindən ananla danış. Ana, niyə gəlib bizi də özünlə aparmırsan? Axı biz ikimiz də sənsiz darıxırıq. Sənin bacımla göndərdiyin şeyləri nənəm heç evə də qoymaq istəmirdi. Biz ona yalvardıq ki, qoy heç olmasa, anamızın istisini onun bizə göndərdiyi şeylərdən alaq. Qurban olum, ana, gəl, bizi də özünlə apar. Valla, artıq mən də böyümüşəm, işləyib sənə kömək edəcəyəm.

Yenidən İlqar "Ana..." nə isə demək istəyirdi ki, telefon bağlantısı kəsildi və bildirdilər ki, danışq vaxtiniz qurtardı. Dəstəyi çarpayının üstə atıb əllərimlə üzümü tutub o ki, var ağlamağa başladı. Axı ağlama-qdan başqa gücüm nəyə çatırdı. O dərəcədə ucadan ağlayırdı ki, hətta qonşum Dilarə xanım mənim səsimə bizə gəldi, bir qədər məni sakitləşdirdi.

Bundan sonra özümə söz verdim ki, mütləq məhkəmə yolu ilə də olsa, uşaqlarımı geri alacağam. Mənim bu gen dünyada ümidi, gələcəyim ancaq onlar, bir də ki, bacı və qardaşımdır.

Min bir çək-çevirdən sonra qızımı yanına gətirə bildim. Elə bildim ki, artıq dünyani mənə veriblər. Mən başladım qızımla nəfəs almağa. Gecə-gündüz çalışırdım ki, qızım heç nədən korluq çəkməsin, amma yenə gördüm ki, mən buna qadir deyiləm. İki yerdə işləməyimə baxmayaraq, aldığım məvacib bizim dələnişığımıza deyərdim ki, çatmırıldı. Amma qızım da heç vaxt bunun üstünü vurmurdı. O, məni çox gözəl başa düşürdü. Bir dəfə qızım mənə dedi ki, ana icazə ver mən də dərsdən sonra gedim bir işlə məşğul olum.

-Yox, qızım, mənim nə qədər ki canımda can var, mən sizin qayığınızı çəkəcəyəm. Bu mənim ən müqəddəs borcumdur.

Artıq kirayədə qaldığımız evin pulunu da çatdırıa bilmirdik. Qardaşım söz vermişdi ki, yataqxanaların birində bir otaq almaqda mənə köməklik edəcək. Amma bu otaq məsələsi də getdikcə uzanırdı. Kirayə pulunu verə bilmədiyimə görə qızımla müvəqqəti bacımgilə köçəsi oldum. Çox şüklərlə olsun ki, bir neçə aydan sonra şəhərdəki yataqxanaların birində məskunlaşa bildik.

ƏLƏSGƏR TALIBOĞLU

Təzədən dünyaya gələcəm o gün

Əsiri olduğum quraq qəmləri,
Küləklər içimdən döyüb atacaq.
Dəli qəhqəhəli qızıl şimşəklər
Yerində bir gürşad tonqal çatacaq.

Yumağa çevrilmiş qəm düyünçəmi,
Çekib varlığımızdan tamam sökəcək.
Buludlar yükünü qoyacaq yerə,
Durmadan selləmə leysan tökəcək.

Silib aparacaq ağrı-acımı,
Bir sırlı gülabla yuyacaq məni.
Tutub əllərimdən qaldıracaqdır,
Dimbədik ayaqda qoyacaq məni.

İçimdə sevdalı ümid doğacaq,
Təzədən dünayaya gələcəm o gün.
Mənə qardaş olan dərdi-sərimi
Qəlbimdən bir yolluq siləcəm o gün.
Könlümü ovuda bilsəydim

Hər gün varlığımı çarpan dəndlərim
Dimbədik yeriyir üstümə sarı.
Dəli ağrıların burulğanında
Könlümü ovuda bilsəydim barı.

Qəlb evim bir ovuc sayqıya təşnə,
Ruha can verəcək sevgiyə təşnə.
Sevincə, nəşəyə, ovgüyə təşnə,
Könlümü ovuda bilsəydim barı.

Neyim var, hər şeyi atıb gedərəm,
Dərdimi dərdimə qatıb gedərəm,
Üzümü göylərə tutub gedərəm,
Könlümü ovuda bilsəydim barı.

Dərd-qəmi üst-üstə qalaq vuraraq,
Ayları illərə calaq vuraraq.
Bətnimdə sevdalı ocaq quraraq,
Könlümü ovuda bilsəydim barı.

Könlümdə nur kimi saçsaydı günəş,
Ömrümdə çiçək tək açsaydı günəş.
Kədəri götürüb qaçsaydı günəş,
Könlümü ovuda bilsəydim barı.

Göylərdən töksəydi bir gürşad yağış,
Sinəmə vursayıdı sevincdən naxış.
Yuyub dərlərimi mən qarış-qarış,
Könlümü ovuda bilsəydim barı.

Baharın büsatı

Mürgülü torpaq da qış yuxusundan
Oyanar, başlayar qovğası-qalı.
Göylerin üzünə tül sıper çəkən
Qara buludlar da yaman havalı.

Tutuşar selləmə yaz yağışları,
Ucundan tutaraq göyə çıxası.
Dəli şimşəklərin nəriltisindən,
Sanki dəlinibdi göyün yaxası.

O gürşad yağışlar sal qayaların
Şümşad yanağını yalayıb keçər.
Düp deyə içdiyi sel sularından
Torpaqda özünə əlvan don biçər.

Hərdən də boylanar günəş səmadan,
Duman öz köçünü çəkib aparar.
Alar qucağına dərə suları,
Şəlalə dağlarda haray qoparar.

Hara ayaq bassan ayaqlar altda
Diksənər çəmən də, gül də, çiçək də.
Nazənin baharın gəlişi ilə,
Dinər min bir nəğmə, coşan ürək də.

Ömür yaşadım

Xalq şairi Məmməd Araza

Yaranışdan yolum nədən kəc düşdü,
Ömrü ağrı-acılarla başladım.
Bəlkə elə, fələkdənmiş, güc düşdü,-
"Bu da belə bir ömürdü yaşadım".

Uçurumun kandarından dönmüşəm,
Bir ocaq tək gah yanmışam, sönümüşəm.
Əyilməzkən polad kimi sınmışam,-
"Bu da belə bir ömürdü yaşadım".

Dərdi çəkdirəm papaq kimi başıma.
Ağrı-acım köç eyləyə, daşına.
Demə, yaşamağım hədər... boşuna...
"Bu da belə bir ömürdü yaşadım".

Mən zirvə istədim, dərədə oldum,
Çatılmış ocaqda, kürədə oldum.
Haradan haraya...harada oldum.
"Bu da belə bir ömürdü yaşadım".

Ay Ələsgər, daha bəsdir nəm yemə,
Qüssə yemə, kədər yemə, qəm yemə.
Tanrı verən qismətdirsə, kəm yemə,-
"Bu da belə bir ömürdü yaşadım".

Vətənin

Şiş qayası buludlardan bac alar,
Oğlu-qızı torpağından güc alar.
İgidləri yağılardan öc alar,
Vətənin.

Naz-neməti göz oxşayar, göz deşər,
Ocağında nə istəsən tez bişər.
Sərvətindən hər bir kəsə pay düşər,
Vətənin.

Səlnamədir - Qobustanda daş yazım,
Bir sehirdir - Gəmiqaya ən azı.
Şah damarı - Dəli Kürüm, Arazım,
Vətənin.

Neft daşları möcüzədir dünyada,
Nəqş olunub Xəzər kimi dəryada.
Su içində adalanmış bir ada,
Vətənin.

Bir möhürdür hər qayası, hər daşı,
Bunu duymaz, dərk eyləməz hər naşı.
Nələr çəkmiş tarix boyu gör başı,
Vətənin.

Gedər

Aylarım, illərim dağ çayı kimi
Ömrümdən durmadan axıb da gedər.
Dünyanı bir cənnət sanan gözlərim
Ona heyran-heyran baxıb da gedər.

Sığışmaz qəlbimə coşan arzular,
MİN istək eşqiylə qoşan arzular.
Qaynayıb, qaynayıb daşan arzular
Həsrəti, nisgili yaxıb da gedər.

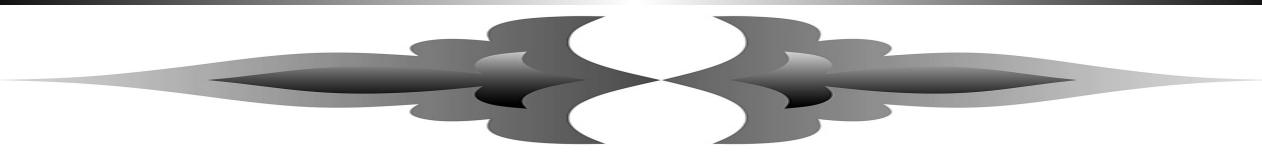
Masmavi qübbəli göyün üzündə ,
Sirli gecəsində, al gündüzündə.
Vətən torpağında, bu yer üzündə
Ələsgər şimşək tək çaxıb da gedər.

Yel çərşənbəsi

Novruz ətri gəlirdi
yel çərşənbəsindən.
Rüzgar havalandırmışdı
boz buludları.
Bayırda bir yaz yağmuru yağırı.
Qərib könlüm
boynu büük bənövşə tek baxırdı.
Üreyimdən axırdı
təzə-təzə misralar,
asta-asta nəğməsini deyirdi
xoşqədəmli ilk bahar ...
... Novruz ətri gəlirdi bu gün
yel çərşənbəsindən.
İlk baharın müjdəsini
aldım mən
cəh-cəh vurub oxuyan
sərçələrin şən səsindən.
Yaşıl-yaşıl ümidiyor göyərirdi
bu ana torpağın
füsunkar sinəsindən.

HƏSƏN HÜSEYNİ

ƏHLİ - BEYİT ŞAIRİ AŞIQ NÖVRƏS İMAN

*İbtida dilimdə olub «Bismillah»
Sığınmışam ol Xudayə, gəlmışəm.
Mənim əzbərimdir «la-fəta-illa»,
Əxz eyləyib yüz min aya, gəlmışəm.*

Bu misralardan göründüyü kimi gözəl təbə məlik olan istedadlı qələm sahibi Aşıq Növrəs İman Aşıq Ələsgər ocağının layiqli nümayəndələrindən biri olub. Tez parlayıb tez də sənən Növrəs İman çoxlarının qəlbində özünə məxsus yer tutmuşdur.

Növrəs İman 1903-cü ildə Goyçə mahalının Ağkilsə kəndində, Aşıq Ələsgərin qardaşı Məşədi Salah kişinin evində dünyaya göz açmışdır. Növrəs İman Məşədi Salahın ortancılovladı idi. Kiçik yaşlarından İmanın dinə olan etiqadını görən atası onu Hüseynqulağalı (indiki Nərimanlı) kəndində Bala Molla adlı çox savadlı bir din xadiminin mədrəsəsində təhsil almağa qoyur. Mədrəsə uşaqları içində istedadı və qabiliyyəti ilə seçilən Növrəs İman müəlliminin və tələbələrin diqqətini tez bir zamanda özünə cəlb edə bilir. İmanla bir yerdə təhsil alanlardan biri- Nərimanlı kənd sakini aşiqşair Bəhman deyirdi: «İman gündəlik dərsdən əlavə bir neçə dərs əvvəli də öyrənirdi ki, bu da bizi və mollanın özünü çox heyrətləndirirdi». Məktəbi bitirdikdən sonra bu yeniyetmə cavan kitablardan ayrıla bilmir. Yaxın qohumlarının verdikləri məlumatı görə, Növrəs İman əlinə düşən dini ədəbiyyatları, bədii və tarixi kitabların hamisini oxuyardı. Qurani əzbər bilmiş. Biz Növrəs İmanın yaradıcılığına baş vurduqda bu deyilənlərin həqiqiliyinin bir daha şahidi oluruq:

*Dərs alanda mən dil açdım ol Quran, Bismillah,
Şəriətdə şərtdi bizə - müsəlmana «Bismillah»
Aç yükünü, göstər görüm, nədir mətahin sənin,
Söylə görüm, bələdsənmi yol ərkana, Bismillah.*

*İbtidadan dərs alanda oxumuşam yeddi «sin»,
İki «lam»di, səkkiz «cim»di, bir «əlif»di, yeddi «sin»
Arif olan, hesab eylə bu ayənin yeddisin,
Sərrafsansa, ləl seçməyə gir meydana, Bismillah.*

Aşıq Ələsgərin oğlu Aşıq Talib Növrəs İman barədə xatirələrindən birində deyirdi: «Bədbəxt İmanın (Aşıq Talib Növrəs İman haqqında danışarkən «Bədbəxt İman», ya da «İman bədbəxt» deyib qəhərlənərdi - İslam Ələsgər) təzə söz yazan vaxtları idi. Dədəm (Aşıq Ələsgər) Nəcəfin əlində İmanın sözü yazılmış vərəqi görəndə soruşdu:

- A bala, o nə kağızdır?

Nəcəf dedi:

- İmanın sözüdü.
- Oxu görüm.

Nəcəf sözü oxudu, Aşıq Ələsgər qulaq asdı. Sona dedi:

- İmanı buraya çağırın. Deyin ki, söz dəftərini də gətirsin.

Biz İmanı çağırıldıq. İman gəldi və yazdığı şeirləri oxumağa başladı. Dədəm diqqətlə İmanın sözlərinə qulaq asındı. Bir də gördük ki, gözlərində yaş töküür. İman təəccübələ soruşdu: - Ay dədə, niyə ağlayırsan?

Aşıq Ələsgər dedi:

- A bala, sənin halına ağlayıram.

İman dedi:

- Niyə, mənə nə olub ki?!

Aşıq Ələsgər dedi:

- Bala, bu təbə axırda səni puç edəcək.

İman heç söz götürən deyildi. Dədəmin belə deməsi hamımıza qəribə göründü. Elə bil İmanın da xətrinə dəydi. O, dədəmə boz-boz cavab verdi:

- Səndə olan təbə heç kimdə yoxdu, bəs səni niyə puç eləmədi?!

Aşıq Ələsgər dedi:

- Zəmanə bəd gəlir, sənin xasiyyətin zəmanə

ilə tutmayacaq. Bədbəxt olacaqsan, ona görə ağlayıram, - deyib gözünün yaşını sildi.

Günlər, aylar keçdi, illər bir-birini əvəz etdi, bu fani dünyada çox şeylər dəyişdi. Çar hakimiyyəti yixıldı. Daşnaklar Goyçəni viran etdilər. Sonra sovetlər gəldi. Sovet hakimiyyətinin qurulması ilə sanki, dövran öz axarına düşdü. Goyçədən didərgin düşmüş göyçəlilər yenidən sovet dövlətinə bel bağlayıb doğma yurd-yuvalarına qayıtdılar. Yazıpozu bilənlər kənd yerlərindəki idarələrdə işə cəlb edildi. Növrəs İman Kəlbəcər rayonunun Seyidlər kəndində Kənd Şurasının katibi vəzifəsində işləməyə başladı. Növrəs İman həmin illərdə yazdığı şeirlərdə Sovet Hakimiyyətini alqışlayır, tez-tez Leninin, Nərimanovun adlarını çekir, onlara xalqın məhəbbətini ifadə edən sözlər danışırı. Lakin hadisələrin sonrakı gedisi Növrəs İmanın bu quruluşa olan münasibətini dəyişdi. Odur ki, Kənd Şurası vəzifəsindən uzaqlaşdı. Sovet hakimiyyətinin dinə, İmana, Qurana, məscidlərə, axundlara, hacılara, kərbəlayıllara, məşədilərə, seyidlərə - bir sözə mənəvi zənginliyə malik olan insanlara laqeyd münasibətini görən İman saz götürüb aşiqlıq etməyi daha üstün tutdu.

1920-ci illərin acı və mürəkkəb tarixi hadisələri Növrəs İmanın qəlbini sıxırdı. 1930-cu ildə 27 yaşın içində olarkən şair-aşıq Goyçəni tərk etdi və bir daha geri qayıtmadı. Aşıq Ələsgər onun başına gələcək bu hadisələri əvvəlcədən xəbər vermişdi.

*Növrəstə İmanam, dilimdə dilək,
Qulların imdadı, Mövladan gərək.
Vahidi ləmyəzəl, özün ol kömək,
Səndən qeyri ümidvari bilmədim.*

Növrəs İmanın ailə həyatındaki xoşagəlməz hadisələr onun doğma yurdunu tərk etməsində az rol oynamamışdı. Belə ki, Növrəs İman gənc yaşlarında qonşuluqda olan bir qızı nişanlanmışdı. Aradan bir müddət keçəndən sonra atası Məşədi Salah nişanı geri qaytarı və böyük oğlunun vəfatından sonra dul qalmış gəlini Gülnisə xanımı (Aşıq Ələsgərin qızı) məcburi şəkildə İmana nigahladı. Məşədi Salah bu işi əvvəlcə məsləhətləşmiş, lakin Aşıq Ələsgər buna razılıq verməmişdi. Etirazın müqabilində Məşədi Salah deyir:

- Oğlum Qurban öldü, evim yıxıldı, sən də razi olma ki, Cülnisə evdən çıxa, bir də evim yıxıla.

Növrəs İman da əmisi kimi düşünürdü. Lakin

qohum-qonşunun öyüd-nəsihəti, atasının göz yaşları ona öz təsirini göstərdi. Bir müddət keçəndən sonra isə bu işin əskikliyini bilir və qardaşının arvadı ilə evlənməyi böyük qəbahət hesab edərək, vicdan əzabı çəkməyə başladı. Beləcə, dərə üstünə dərd gəldi. Bu dərd mənəvi cəhətdən İmanı çox sarsırdı. Mənəvi əzaba dözə bilməyən Növrəs İman Goyçəni tərk edib getdi. Bir qədər sonra atası Məşədi Salah böyük səhvə yol verdiyini anladı və dedi:

- Öz evimi özüm yıxdım.

Beləcə, Məşədi Salah 1933-cü ilədək, yəni ömrünün sonuna qədər mənəvi əzab çekdi.

Növrəs İman «Doyunca» rədifli qoşmasında Goyçəni tərk etməsinin səbəblərini göstərir və orada atasına müraciət edərək deyir:

*Əziz ata, itkin düşən fərzəndin,
Ağla hey düşəndə yada, doyunca.
Mənim gərdənimdə çarxın kəməndi,
Dolandırar bu dünyada, doyunca.*

*Məndən dost-qohuma azca gileylə,
Dalımcı na qarğı, nə hədyan söylə.
Əl götür duaya, münacat eylə,
Bəlkə yetəm bir murada, doyunca.*

*Halal qıl İmanı qohum, qardaşım,
Çəşmim ağlar, qaranlıqdır günəşim.
Əgər bir ilahi düzəltə işim,
Şad olaram, Kərbalada, doyunca.*

Görəsən, Növrəs İman muradına yetdimi? Kərbalada doyunca şad oldumu?

Növrəs İmanın «Gəlmışəm» rədifli qoşmasından görünür ki, o, istədiyinə çatıb:

*Çəkilib məddimiz doğru ərkana,
Əbəs düşməmişəm mən bu cahana.
Xidmət eyləmişəm Şahi-Mərdana,
Bel bağlayıb Mürtəzaya, gəlmışəm.*

*Peyğəmbər nə lazıim, gətirmə dilə,
Sən onun əmrinə gəl düzəl hələ.
Növrəstə İmanam, olmuşam belə,
Yön çevirib Kərbəlaya gəlmışəm.*

Kiçik yaşlarından dini ruhda tərbiyə və təhsil alan Növrəs İman bütün varlığı ilə haqq olan Cə-

fəri (ə) məzhəbinə (şıə təriqəti) bağlanmış və demək olar ki, yaradıcılığını Əhli-beytə (ə) məhəbbətlə bəzəmişdir. Aşığın yaradıcılığına baş vurduqda deyilənlərin şahidi oluruq. Belə ki, aşığın yaradıcılığı boyu Qurani-Kərimin ayələrindən, Peyğəmbərimizin (s) buyurduğu hədislərdən, «Üsuliddin»dən, «Firuiddin»dən, şəriət qanunlarından yerli-yerində sitatlar göstirilir.

Bildiyimiz kimi, İslam dinin maarifi üç prinsip üzərində qurulub: «Üsuliddin», «Firuiddin» və Əxlaq. «Üsuliddin» - dinin köküdür, «Firuiddin» - dinin budaqlarıdır, Əxlaq isə dinin meyvələridir. Aşiq Növrəs İman «Eyləyər» rədifli qoşmasında «Üsuliddin»in maddələrini bir-bir sadalayır və izah edir. Üsuliddin beşdir: Tövhid, Ədl, Nübüvvət, İmamət, Məad.

*«Üsuliddin» demək dinin köküdür,
Tövhidi - bir Allah aşkar eyləyir.
Qul-hu vəllahidə dəlildi Əhəd,
Dildə təkliyini iqrar eyləyir.*

Bu beytdə haqq aşığı olan Növrəs İman çatdırır ki, Üsuliddin dinin köküdür, bu kökü Allaha etiqad təşkil edir. Yəni, Tövhid kəlməsinin mənasını «İxləs» suresinin birinci ayəsində olduğu kimi bizi çatdırır. «İxləs» surəsi dörd ayədən ibarətdir Allah-Təala buyurur: «De: O Allah yeganədir. Allah ehtiyacsızdır. Doğmayıb və doğulmayıb. Heç bir bənzəri yoxdur və heç kimsənə ona tay ola bil-məz».

*İkinci Ədldir, Ədalət bir ad,
Vəmallah yuridən zülmən lil ibad.
Yəni zülm eyləməz, eyləyər imdad,
Dolandırıb hərdən ehzar eyləyir.*

Bu bənddən də göründüyü kimi şair Yaradanın ədalət sıfətini vəsf edir və bildirir ki, Allah zülm edən deyil. Çünkü zülm eyləmək qüdrətsizliyin və acizliyin nişanəsidir. Allah isə hər şeyə qadirdir. Əgər insan Allaha etiqad göstərsə və ədalətli olsa, heç zaman əzab çəkməz.

*Üçüncü kəlmədə Nübüvvətdi həm,
Yüz iyirmi dörd min peyğəmbərdi cəm.
Əvvəli Adəmdir, axırı Xatəm,
Dəlili-əhvalın iqrar eyləyir.*

Allah tərəfindən bəşərin hidayəti üçün yüz iyirmi dörd min peyğəmbər gəlib. Bu peyğəmbərlərin əvvəlincisi Adəm(ə), sonuncusu Həzrəti Mühəmməddir (s). Şair bu beytdə Allah Elçilərinin sayını, əvvəlinci və axırıcı peyğəmbərlərin adını deyib.

*Məkana Məhəmməd xəlq olub əzəl,
Əba -Əhəd vardı o nuri- gözəl.
Vəlahu kan Rəsulullahdır əzəl,
Kulli-şeyyin əlimə huşyar eyləyir.*

Bu bənddə şair çatdırır ki, Allah ilkinən Mühəmmədin(s) nurunu yaradıb. Hədisi-Qüdsə buyurulub: «Ya Mühəmməd (s), əgər sən olmasaydın, fələkləri yaratmadım. Həzrət Əli (ə) olmasaydı, səni yaratmadım. Fatimeyi-Zəhra (s.ə) olmasaydı, heç birinizi yaratmadım». Müasir dövrümüzün şairlərindən olan Mirzə Dahi Almaslı da bir qəzəlində bu hədisi nəzmə çəkib:

*Xəlqi-aləm səbəbi Həzrəti- Zəhrada imiş,
İki dünya evinin zinəti Zəhrada imiş.*

Bəndin digər misralarında şair Qurani-Kərimin «Əhzab» surəsinin 40-cı ayəsinə işaret edir. Ayə belədir: «Ma kanə Muhəmmədən əba-Əhədin min ricalikum və ləkin Rəsulullah və xatəmən-nəbiyyin. Və kanəllahu bikulli şəyin əlimə» - «Mühəmməd (s) kişilərinizdən birinin atası deyildir, lakin Allahın Rəsuludur və peyğəmbərlərin sonuncusudur. Allah hər şeyi biləndir».

*Ona təlim verib elmi-ilahi,
Göstəribdi bizi o doğru rahi,
Məşhərdə məxluqat çəkəndə ahi,
Şəfaət o sahi-əbrar eyləyir.*

Bu bənddə də Peyğəmbərin (s) qiyamət günündə bizlərə şəfaət edəcəyini, Quran ayələri işığında və sünnet güzgüsündə çatdırır.

*İmamət Əlini haqq bil, inan,
On bir övladıyan ol Şahi-Mərdan.
«Vəliyyikumullah» ayəyi-Quran,
Nisbəti-Əhmədi-Muxtar eyləyir.*

Bu bənddə şair Həzrət Əlinin (ə) və on bir imamın ümmət üzərində olan vilayət (rəhbərlik) haq-

qını peyğəmbərin (s) hədisi ilə bizlərə çatdırır. Belə ki, peyğəmbər (s) buyurub: «Əl-xüləfəi min-bədi isna-əşərə kulluhum min- qurəyş»- «Məndən sonra xəlifələr on iki nəfərdir və hamısı da qureyşdəndir».

Üçüncü misrada söhbət «Vilayət» ayəsinən gedir. «Vilayət» ayəsi «Maidə» surəsinin 55-ci ayəsidir. Ayədə Allah-Təala buyurub: «İnnəmə və liyukumullahu və Rəsuluhu vəlləzinə əmənu əlləzinə yuqımunəs-səlatə və yutunəz-zəkatə və hum rakiun».- «Sizin rəhbəriniz ancaq Allah, onun peyğəmbəri və o iman gətirənlərdir ki, namaz qılır və ruku edərək zəkatı verirlər».

Bu ayənin şəni-nüzulunda Qurani-Kərimə təfsir yayan İbn Əbbas və Peyğəmbərin (s) sevimli səhabələrindən olan Əbazəri-Ğiffaridən nəql olunub ki, ayə Həzrət Əlinin (ə) namazda ruku halında üzüyünü səğırə verməsinə işarədir. Klassik ədəbiyyatımızın bir çox nümayəndələri, o cümlədən M. Füzuli və S.M.Şəhriyar öz yaradıcılıqlarında bu ayənin Həzrət Əliyə aid olmasına işarə ediblər.

**Üzük bəxş eyləmişsə sailə ol şah namaz üstə,
Əlində əhli-həqqin hər nə varsa nəzri-sailidir.**

S.M.Şəhriyar isə deyib:

**Yeri döy Əli qapısın, odur ey gədayi-miskin,
Kərəmiylə padişahlıq üzüyün verən gədayə.**

Növrəs İman da bu bənddə «Vilayət» ayəsinə və «Mənzilət» hədisinə işarə edib. «Mənzilət» hədisində Peyğəmbərimiz (s) buyurub: «Ya Əli, sənin mənə olan nisbətin Harunun Musaya olan nisbəti kimidir. Bir şərtlə ki, məndən sonra peyğəmbər olmayıacaq. Sən imam və imamlar atasın».

**Mim, yey ölürsən, həm dirilərsən,
Ayin adil qiyaməti görərsən.
Dal qurar divanın onda bilərsən,
Haqq divan bir qəni səttar eyləyir.**

Bu bənddə isə şair Qiyamət ayələrindən olan «Bəqərə» surəsinin 28-ci ayəsinə istinad edir. Ayə belədir : «Kəyfə təkfurunə billahi və kuntum ənvatən fə əhyakum summə yumitukum, summə yuhiyakum, summə iləyhi turcəun»- «Allahı necə inkar edirsiniz, ölü idiniz, o, sizi dirildi. Sizi yenə öldürəcək, sonra sizi dirildəcək, sonra da onun

hüzuruna qaytarılacaqsınız».

**«İnna-nəhnu nəhyəl mövt» kəlamı,
Mənada müxtəsər ölcək hamı.
Tapmasam axırdı dərdə əncamı,
İstəsə Heydəri-Kərrar eyləyir.**

Bu bənddə şair «Yasin» surəsinin 12-ci ayəsinə istinad edir. Ayə belədir: «İnna nəhnu nuhyil məvtə və nəktubu ma qəddəmu və əsərəhum və külə şeyin əhsəynəhu fi imamim -mubin » - «Həqiqətən biz ölüləri dirildərik. Etdiklərini və qoyub getdiklərini də yazırıq. Hər şeyi açıq aydın kitabda (lövhi-məhvuzda) qeydə almışıq». Bu ayənin şəni nüzulunda qeyd olunur ki, səhabələrdən bəzisi peyğəmbərin (s) yanına gəlib «imami-mubin»dən məqsəd nə olduğunu süal etdilər. Peyğəmbər (s) buyurdu: «imami-mubin»dən məqsəd nə Tövrat, nə İncil, nə Zəbur, nə də Quran deyil, məqsəd Həzrət Əlidir (ə). Şair də qeyd edir ki, Qiyamət gündündə günahkarlara ancaq Həzrət Əli (ə) kömək edə bilər:

**Əlinin məqəmin anlasa hər kim,
Ol kəs də kəsilər nəfsinə hakim.
Əlidir Quranda «Ta-ha»vu «Ya-sin»,
Həm «Ya-sin»də olan «İmamin-mubin»**

Növrəs İman «Usuliddin» barədə yazdığı «Ustadnamə»sini bu misralarla tamamlayır:

**Aldanıbsan əgər cifəyə hərdəm,
Çəkilər hesabı o gündə möhkəm.
Dilində vaynövsə, könlün alar qəm,
Növrəs İman sizə izah eyləyir.**

Bu son bənddən bir daha aydın olur ki, Növrəs İman İslam dininin əsası olan «Üsuliddin»i mükəmməl bilmış və onun maddələrini çox gözləşkildə şərh edərək nəzmə çəkmişdir.

İslam dininin maarifinin ikinci bölümünü əmələr təşkil edir. Bu barədə də Növrəs İman öz qələmini sınamış və «Eylə» rədifli ustادnaməsində «Firuiddin»in maddələrini açıqlamışdır:

**Dinin yarpaqları «Firuiddin»dır,
Oruc tut, namaz qıl, ibadət eylə.
Beşdən bir «xüms» ver, ondan bir «zəkat».
Zəlilə, müztərə inayət eylə,**

Bu bənddə şair «Firuiddin»in dörd maddəsini şərh edir və deyir:

Hər bir müsəlman gündəlik on yeddi rükət namazını qılmalı, ildə bir ay Ramazan ayında orucunu tutmalı, ildə bir dəfə qazancının beşdə birini xüms və ondan birini zəkat verməlidir. Eyni zamanda imkansız insanlara da kömək etməlidir.

Şair ikinci bənddə deyir:

*Sərə fitva verib, saxlama dildə,
Qəlbədə möhkəm ol, bu doğru yolda.
Məişətdən artıq var olsa əldə,
Həcc qıl, nəfsinə əmanət eylə.*

Bu bənddə aşiq əməllərdən beşincisi olan «Həcc» dən səhbət açır və bildirir ki, insan gərək ömründə bir dəfə Allah evi Kəbəni ziyarət edə. Növrəs İmanın bu şeirinə uyğun əmisi Aşıq Ələsgərin də bir bəndini qeyd etməyi lazımlı:

*Əl çəkmə dünyada sövmü, salatdan,
Təmiz ver, qalmasın xümsü-zəkatdan.
Ələsgər, xofy etmə puli-siratdan,
İrəhbərdi cənab Əli qabaqda.*

İstər Növrəs İman, istərsə də əmisi Aşıq Ələsgər İslam dinin incəliklərinə dərindən bələd olmuş və İmam Məhəmməd Baqirin (ə) buyurduğu bir hədisi nəzmə çəkmişlər. Hədis belədir: «İslam dinin beş təməl üzrə qurulub: namaz, oruc, zəkat, həcc və vilayət. Vilayət bu dörd şərtin açarıdır, əgər bir kəsin vilayətə etiqadı olmasa, Allah onun heç bir əməlini qəbul eyləməz. Vilayət 12 İmamın rəhbərliyini qəbul etmək deməkdir».

*İsmi-vəsiyyinən vəliyyi-Xuda,
Şiri-pərvərdigar Əlidir, Əli.
Edən bədənləri sərindən cüda,
Sahibi-Zülfüqar Əlidir, Əli.*

Və yaxud:

*Görmüşəm camalın o kərəmkənin,
Nuri-təcəllənin, yədi-beyzanın.
Demədi mətləbin Növrəs İmanın,
Eşqə salan yaziq canım Əlidir.*

Üçüncü bənddə «əmr be məruf və nəhyəz-munkər»dən səhbət açılır:

*Haqqə tərəfdar ol, nahaqdan kənar,
Şər işə qarişan axır olar xar.
Haqq səni yaradıb faili-muxtar,
Nə kin saxla, nə də xəyanət eylə.*

İslam dinində kin saxlamaq və xəyanət etmək ən böyük günahlardan sayılır. Şair də son misrada çatdırır ki, müsəlman olan şəxs bu iyrənc sifətlərdən uzaq durmalıdır.

*Təvəlla-Əlinin dostunu tanı,
Təbərra-seçgilən küfrü-düşmanı.
Qəsb olan yerlərdən dolan pünhanı,
Təmiz tut libasın, xoş adət eylə.*

Bu bənddə Həzrət Əlinin (ə) dostunu Allahın dosto, düşmənini isə Allahın düşməni hesab edir. Şair bu bənddə Qurani Kərimin «Bəqərə» surəsinin 257-ci ayəsinə və peyğəmbərin (s) «Qədir-Xum» xütbəsinə istinad edib. Ayə belədir: «Allah mömünlərin dostudur». Həzrət-Əli (ə) də mömünlərin ağasıdır. Peyğəmbər (s) buyurub: «Əli həqq ilədir və həqq də Əli ilədir. Əlinin dosto Allahın dosto, Əlinin düşməni isə Allahın düşmənidir».

*Növrəs İman, sözün eylə müxtəsər,
Hər işin haqq bilir, olma mükəddər.
Dəşt-i-Kərbəlayə eylə bir səfər,
Öp qədəmgahını, ziyarət eylə.*

Bu bənddə də şair müqəddəs Kərbəla ziyarətindən söz açır və hər kəsə bu ziyarətin nəsib olmasını arzulayırlı.

İrfan sahibi olan Haqq aşığı Növrəs İmanın yaradıcılığının ana xəttini Qurani-Kərimə ehtiram göstərmək, Allahın qanunlarına itaat etmək, peyğəmbərin (s) buyurduğu hədislərə söykənmək və Əhli-Beyti (ə) sevmək təşkil edir. «Başa-baş» rədifli divanisinin ikinci və üçüncü bəndlərinə diqqət yetirərkən bu deyilənlərin bariz şahidi oluruq:

*Yüz iyirmi dörd min nəbi tən pənci -ali-əba,
Yeddi əfzəl, beş ulul-əzm yazılmışdır kitaba,
On iki imam, çaharidəh məsumin gəlir hesaba,
Onları əşrəf yaradıb, bir hökmran başa-baş.*

Bu bənddə söhbət yüz iyirmi dörd min peyğəmbərdən, pənci-təni ali əba (Məhəmməd (s), Həzrət Əli (ə), Fatimeyi-Zəhra (s.ə), İmam Həsən (ə) və İmam Hüseyn(ə)); yeddi əfzəl peyğəmbərdən məqsəd Adəm (ə), Nuh (ə), İbrahim (ə), Yusif (ə), Musa (ə), İsa (ə) və Məhəmməd (s); ulul-əzm - yəni birinci dərəcəli şəriət sahibi olan peyğəmbərlər isə beş nəfərdən ibarətdir: Nuh (ə), İbrahim (ə), Musa (ə), İsa (ə) və Məhəmməd (s); on iki imam və on dörd məsumdan bəhs olunur ki, on dörd məsum da ibarətdir-sonuncu peyğəmbərdən, qızı Fatimeyi-Zəhradan və on iki imamdan. Həmin bənddə şair göstərir ki, bu şəxslər Yaradan tərəfindən məxluqatın ən şərəflisi hesab olunur.

*On səkkiz min aləm ki, var, alimlərin dilidir,
Ustadlığı izhar edən Şahi-Mərdan Əlidir.
Yetmiş iki millət ki, var həqq-islamın yoludur,
Mənada bir əlif əgain olub Quran başa-baş.*

Bənddə on səkkiz min aləmin yaradılışından söhbət açılır və göstərilir ki, o on səkkiz min aləmin ən böyük ustadı ilahi sirrləri zahir edən ustadlar ustadı Həzrət Əlidir (ə). Bu yaranmış yetmiş iki millət islam dininin qanunlarına tabe olmalı və Qurana ehtiram etməlidirlər. Qurani-Kərimdə Allah-Təala «Ali-İmran» surəsinin on doqquzuncu ayəsində buyurub: «Allah yanında din yalnız islamdır».

Bu əzəmətli irfan sahibi və Haqq Aşıqi olan insan haqqında yazmaq və danışmaq bir məqalənin materialı deyil. Lakin, Mövlana həzrətləri demiş: “Deryanın suyunu içməklə qurtarmaz, amma, susuzluğun bitənə qədər içə bilərsən”. Biz Növrəs İman çəsməsindən doyunca içə bilməsək də çalışdıq ki, susuzluğumuzu bir qədər azaldaq. Allah -Təaladan

bu ulu şəxsiyyətə rəhmət diləyib, məqaləni böyük islam alimi olan İmam Xomeyninin (r.ə) oğlu Əhmədə etdiyi vəsiyyətnaməsindən bir neçə cümlə ilə tamamlayıraq:

«Oğlum, ilk növbədə sənə edəcəyim vəsiyyət budur ki, mərifət əhlinin məqamlarını inkar etmə, bu, cahillərin işidir. Övliyaların məqamlarını inkar edənlərlə oturub durmaqdan uzaq ol. Çünkü onlarla əlaqə yaratmaq nəhayətdə insanı haqq yoldan saxlayır. Oğlum, mənəməlikdən, xudbinlikdən yaxanı qurtar. Çünkü bu, şeytanın ırsıdır. Şeytan xudbinlik və mənəməlik vasitəsilə Allah-Təalanın əmrinə tabe olmaqdan boyun qaçırib. Onun vəlisi və səfisinə - Adəmə (ə) səcdə etmədi. Bil ki, bəni-Adəmin bütün problemlərinin kökü əslilə fitnə olan şeytanın ırsinə gedib çıxır. Bəlkə də şərif olan bu ayə «Bəqərə» 193 - «Fitnə (müsriklərin fitnəsi) aradan qalxana qədər və din (ibadət) ancaq Allaha məxsus edilənədək onlarla vuruşun»- özünün bəzi məqamlarında fitnənin kökləri-insanların qəlblərinin dərinliklərində kök salıb budaq atmış böyük şeytan və şeytan ordu-su ilə Cihadi-Əkbərə (Nəfslə mübarizə) döyüşə qalxmağa bir işarədir. Buna görə də hər kəs öz daxilindən və xaricindən fitnənin götürülməsi üçün səy etməli və mübarizəyə qalxmalıdır. Bu elə bir cihaddır ki, əgər qələbəyə yetişsə, hər şey və hər kəs islah olunur.

Oğlum, namaz qıl, çünkü namaz arıflərin meracı, aşıqların səfəri və bu məqsədə çatmağın yoludur. Necə ki, Sədi Şirazi deyib:

*Namaz qılmayana borc vermə aman,
Aclıdan şikayət etsə də haman.
O Allah borcunu vermirsə əgər,
Bəndənin borcunu de, necə verər?*

